

**Σκηνοθετώντας το πολιτικό σώμα: Ανθρωπολογικές
προσεγγίσεις για την απεργία πείνας των τριακοσίων
μεταναστών εργατών το 2011**

Μιχαήλ Βρογκιστινός

Επιτροπή επίβλεψης: Παπαηλία Πηνελόπη, Τζελέπη Έλενα, Μπιλάλης Μήτσος

Ημερομηνία: 09/09/2019

Βόλος, Ελλάδα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Σημειολογώντας την Απεργίας Πείνας	
1.1. Χρονικό επιλογής εθνογραφικού πεδίου	4 - 10
1.2. Εθνογραφικές περιπέτειες και αναγνωστικές διαδρομές	11 - 17
1.3. Κυριαρχώντας στην ελευθερία της κίνησης	17 - 25
1.4. Ανθρώπινα όπλα: προς μια κοινωνική ψυχολογία	25 - 33
2. Χωρικές Αντανακλάσεις	
Αυλαία	34 - 36
2.1. Οικο-νομία του Οικειοποιημένου Περιθωρίου: Μια εμπόλεμη ζώνη	36 - 40
2.2. Τεχνο-λογίες πολιτισμικής αναισθησίας	41 - 52
2.3. Μεταναστευτική «κόλαση»: αρχιτεκτονικές όψεις	52 - 58
2.4. Βιοπολιτικές διαδρομές στην οικονομία του φόβου	58 - 69
3. Διάθλαση στην Κίνηση	
Εισαγωγή	70 - 71
3.1. Οικονομία ενσώματων συνόρων	71 - 78
3.2. Κίνηση ενός συγχρονισμένου εμείς	78 - 85
3.3. Σκηνοθεσία επιτέλεσης - τακτικές και πρακτικές (εισαγωγή)	85 - 89
Α. Φωτογραφικές στάσεις του πολιτικού σώματος	89 - 93
Β. Σενάριο: προς ένα εναλλακτικό κοινωνικό συμβόλαιο	93 - 100
Γ. Ασκήσεις ισορροπίας θανάτου	100 - 108
4. Συγκριτικές Αναγνώσεις	
I. Οπλοποιώντας τη γυμνή ζωή	109 - 114
II. Καμουφλάρωντας στη μίμηση	114 - 122
III. Αναζητώντας τον χρόνο στη μίμηση	121 - 125
5. Παράρτημα	127 - 130
6. Βιβλιογραφία	131 - 136

1. ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΕΡΓΙΑ ΠΕΙΝΑΣ

1.1. Χρονικό επιλογής εθνογραφικού πεδίου

Στις 9 Μαρτίου του 2011 στο μεγάλο οβάλ τραπέζι της αίθουσας συνεδριάσεων στη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος προσήλθε τετραμελής αντιπροσωπεία τριακοσίων μεταναστών εργατών για να διαπραγματευτεί την αναστολή της απεργίας πείνας που είχαν ξεκινήσει στις 24 Ιανουαρίου του ίδιου έτους με αίτημα τη νομιμοποίησή τους¹. Μαζί τους θα ήταν οι Νίκος Γιαννόπουλος και Αμπντούλ Χάτζι, εκπρόσωποι της επιτροπής Αλληλεγγύης και του Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης αντίστοιχα, καθώς και οι δικηγόροι Ιωάννα Κούρτοβικ και Βασίλης Παπαδόπουλος. Οι θέσεις των τεσσάρων υπουργών που είχαν αναλάβει βάσει χαρτοφυλακίου τις διαπραγματεύσεις, Εσωτερικών –Γιάννης Ραγκούσης, Εργασίας –Άννα Νταλάρα, Υγειονομικής Περίθαλψης –Ανδρέας Λοβέρδος και Προστασίας του Πολίτη – Χρήστος Παπουτσης, παρέμεναν προσωρινά κενές. Στη θέση τους δεκάδες κάμερες και φωτορεπόρτερ θα «όπλιζαν» επαναληπτικά απαθανατίζοντας τους τέσσερις απεργούς εμφανώς καταβεβλημένους, σκιές του εαυτού τους μπροστά στον βομβαρδισμό των φωτογραφικών κλικ, ν' απαντούν μ' ένα μάλλον αμήχανο χαμόγελο στο άκουσμα της παρότρυνσης προς τα δημοσιογραφικά επιτελεία - «Άντε φτάνει, θα τους κάψετε»². Λίγες ώρες αργότερα, τα μονταρισμένα πλάνα από το Μέγαρο Υπατία στο κέντρο της Αθήνας ξεχείλιζαν από συναισθήματα ευφορίας και δικαίωσης – «Είμαστε νικητές, τα καταφέραμε...»³.

Η απεργία πείνας των τριακοσίων μεταναστών ανασφάλιστων εργατών το χειμώνα του 2011 σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη κατέλαβε κεντρική θέση στην καθημερινή ειδησεογραφία από την πρώτη μέρα έναρξης της και για μεγάλο μέρος των σαραντατεσσάρων ημερών που διήρκεσε. Τις πρώτες και τελευταίες ημέρες ζωής της αποτέλεσε πεδίο τριβής, έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης και αντεγκλήσεων σε κοινοβουλευτικό επίπεδο με αποτέλεσμα να προσλάβει τηλεθεαματικούς όρους σε μια περίοδο που η ελληνική κοινωνία προσπαθούσε να εξοικειωθεί με οικονομικές

---

¹ Κεντρικό δελτίο ειδήσεων δημόσιας τηλεόρασης, κανάλι Ερτ 3 9 Μαρτίου 2011 και εικόνες από αμοντάριστα πλάνα του αρχείου της δημόσιας τηλεόρασης.

² Αμοντάριστα πλάνα από το αρχείο της δημόσιας τηλεόρασης.

³ Κεντρικό δελτίο ειδήσεων Ερτ 3, 9 Μαρτίου 2011.

και πολιτικές, ευρύτερα πολιτισμικές, τεκτονικές αλλαγές. Η απεργία πείνας επωάστηκε και εκδηλώθηκε εν μέσω εδαφοποίησης και μετάλλαξης της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 σε νομοθετικές πράξεις βίαιης υποβάθμισης του βιοτικού επιπέδου στην Ελληνική επικράτεια, πράξεις που έτμησαν εγκάρσια το κοινωνικό σώμα εις βάρος των μεσαίων και χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων. Ήταν στο πλαίσιο μιας από τις πιο πυκνές απεργιακά περιόδους για την σύγχρονη ελληνική κοινοβουλευτική δημοκρατία που έλαβε σάρκα και οστά η κίνηση διαμαρτυρίας των μεταναστών εργατών διεκδικώντας τις πρώτες θέσεις σε μια ειδησεογραφία που μονοπωλούσε η ζωντανή αναμετάδοση της πρώτης ημέρας «Αραβικής Άνοιξης» στην πλατεία Ταχρίρ της Αιγύπτου.

Ο τηλεοπτικός βίος της ακτιβιστικής κίνησης δρομολογήθηκε μέσα από την εφαρμογή ενός λεπτομερούς σχεδίου οργάνωσης, συγκέντρωσης, μεταφοράς και εγκατάστασης τριακοσίων μεταναστών της ελληνικής περιφέρειας στη μητροπολιτική ζώνη του ασύλου που συνέθεταν από κοινού το ιστορικό κτίριο της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης. Στρατηγικής σημασίας για την επιτυχή έκβαση της ήταν η συγκρότηση Επιτροπής Αλληλεγγύης από το Δίκτυο για τα Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης. Η ασπίδα προστασίας που άπλωσε το πανεπιστημιακό άσυλο στην κίνηση διαμαρτυρίας αντλώντας σημαντικό απόθεμα κοινωνικής στήριξης από τον ευρύτερο χώρο της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, του αντιρατσιστικού και αντιεξουσιαστικού χώρου μοιραία επέσυρε τη οργή των πολιτικών δυνάμεων εντός και εκτός του κοινοβουλευτικού τόξου. Η σφοδρή επίθεση που εξαπέλυσαν δεν αναμεταδόθηκε απλώς ζωντανά, συντονίστηκε ουσιαστικά από έναν ολόκληρο μιντιακό μηχανισμό ελέγχου και προπαγάνδας που αναπαρήγαγε συστηματικά δριμύ το κατηγορώ περί κατάχρησης και βεβήλωσης των κυριαρχικών δικαιωμάτων του ελληνικού λαού -δημόσιο πανεπιστήμιο- και προσβολής του ελληνικού πολιτικού πολιτισμού -αναφαίρετο δικαίωμα της ανθρώπινης ζωής- στο όνομα «μικροπολιτικών συμφερόντων»⁴ (Zavos 2011). Προσέδωσε, έτσι, νομοτελειακό χαρακτήρα στην άρση του πανεπιστημιακού ασύλου προεξοφλώντας τον εκτοπισμό της απεργίας πείνας. Σε λιγότερο από τέσσερα εικοσιτετράωρα το σώμα συνέλευσης των απεργών της

---

⁴ Κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων δημόσιας τηλεόρασης, κανάλι Net, 27^{ης} Ιανουαρίου 2011 - λεζάντα

Νομικής υποχρεώθηκε σε «αναίμακτη»⁵ έξοδο από το ιστορικό κτίριο και αποδοχή της μεταφοράς και στέγασης του σε ιδιωτικό οίκημα λίγο πάνω από την πλατεία Ομονοίας –Μέγαρο Υπατία.

Μετά τις πρώτες δραματοποιημένες δημοσιογραφικά ημέρες της Νομικής που συνόψισαν το επίδικο των διαπραγματεύσεων στο ερώτημα «Έξοδος ή Έφοδος»⁶, η απεργία πείνας θα επισκιαζόταν στο όνομα της κρίσης δημόσιου χρέους της ευρωζώνης από την παρασκηνιακή φαντασμαγορία του έργου «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας» σε σκηνοθεσία του διεθνούς χρηματοπιστωτικού και ευρωπαϊκού πολιτικού ιερατείου. Η κλιμάκωση, όμως, της απεργίας σε Μέγαρο Υπατία και Εργατικό Κέντρο θα ανατροφοδοτούσε το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον που έβλεπε στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας και την αποσύνθεση της Αραβικής Άνοιξης να γεννιούνται νέα μεταναστευτικά ρεύματα προς τη Δύση ασκώντας πιέσεις σ' ένα επικαιροποιημένο κοινωνικό ισοζύγιο μεταξύ νόμιμων και μη μεταναστών και Ελλήνων πολιτών⁷. Συγκεκριμένα η επέλαση και εμβάθυνση της οικονομικής κρίσης στην ελληνική επικράτεια είχε ανατρέψει τους κοινωνικούς εκείνους συντελεστές που είχαν καταστήσει απαραίτητη την παρουσία των μεταναστών για την απρόσκοπτη λειτουργία της ελληνικής οικονομίας, επίσημης και μη (2011). Το αποτέλεσμα ήταν η ανανέωση των αδειών παραμονής και εργασίας όσων διέμεναν προσωρινά στην ελληνική επικράτεια μαζί με τους όρους και τις συνθήκες διαβίωσης τους να τίθενται στο έλεος της αναστολής εκτέλεσης της απέλασης. Η εκμετάλλευση τους για την κάλυψη των επιτόπιων περιφερειακών αναγκών της ασθμαίνουσας ελληνικής οικονομίας που διψούσε για χαμηλά αν όχι εξευτελιστικά ημερομίσθια, θα θεσμοθετούσε άτυπα την μαύρη μεταναστευτική

---

⁵ Ο όρος αναίμακτος-η-ο/ α χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον από όλα τα συστημικά μέσα ενημέρωσης –έντυπα και τηλεοπτικά, δημοσιογράφους του κυβερνητικού ρεπορτάζ, αρμόδιους υπουργούς αλλά και τον κυβερνητικό εκπρόσωπο στις επίσημες δηλώσεις από το περιστύλιο της Βουλής αμέσως μετά την εκκένωση της Νομικής (Δελτίο Ειδήσεων Net 28^{ης} Ιανουαρίου). Στόχος ήταν να πιστωθεί ο κυβερνητικός σχεδιασμός τη μη «βίαιη» αποσυμπίεση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης που δημιουργήθηκε αλλά και την ομαλή «αποκατάσταση» του πανεπιστημιακού ασύλου.

⁶ Εφημερίδα Τα Νέα, Φύλλο 27^{ης} Ιανουαρίου 2011, σελίδα 1, κεντρικό θέμα.

⁷ Το εν λόγω αφήγημα ουσιαστικά κατείχε από την αρχή της απεργίας προεξέχουσα θέση στην δημοσιογραφική επιχειρηματολογία ενώ συμπληρωνόταν από την εκβιαστική ανάγνωση της απεργίας. Η τοποθέτηση του υπουργού Εσωτερικών ότι «Η φέρουσα ικανότητα του ελληνικού κράτους να φιλοξενήσει και άλλους οικονομικούς μετανάστες έχει εξαντληθεί προ πολλού» είναι αποκαλυπτική του τρόπου που μεταχειρίστηκε η ελληνική κυβέρνηση το διεθνή αντίκτυπο της απεργίας στο πλαίσιο και των πρωτοβουλιών που ανέλαβαν οι χώρες του Νότου ζητώντας την άμεση παρέμβαση – οικονομική- των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το κύμα μετανάστευσης που προμήνυε ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία.

εργασία ακυρώνοντας κάθε ενταξιακή προοπτική νομιμοποίησης μέσα από την συμπλήρωση των απαιτούμενων ενσήμων εργασίας⁸.

Στη φάση της κλιμάκωσης της απεργίας πείνας με όρους τηλεθέασης πλέον ο δημοσιογραφικός φακός θα πλημμυρίσει την οθόνη ενημέρωσης του πολίτη με αλλεπάλληλες εικόνες του σώματος στο χρόνο αποσύνθεσης του. Καθημερινά παρέλαυναν εικόνες με λιπόθυμους απεργούς σε φορεία και κουβέρτες να διαμετακομίζονται στα δημόσια νοσοκομεία. Σώματα στοιβαγμένα στο ισόγειο, το υπόγειο και τις αυτοσχέδιες σκηνές του προαύλιου χώρου, εκτεθειμένα στις αντίξοες συνθήκες του χειμώνα -ελλείπει των άλλων διαθέσιμων χώρων του Μεγάρου κατ' εντολή της ιδιοκτησίας, το ένα δίπλα στο άλλο, πάνω στο άλλο, μέσα στο άλλο, συνέθεταν ένα ανθρώπινο ψηφιδωτό που έμοιαζε να αναπνέει στον μακάβριο χρόνο της αυτοκαταστροφής. Η απεργία πείνας έληξε με εκατέρωθεν φαινομενικά υποχωρήσεις υπό την απειλή της απώλειας ανθρώπινης ζωής που έθετε αφοπλιστικά η εικόνα της διαμετακόμισης του ενός και πλέον τρίτου του σώματος των απεργών σε νοσοκομεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Αν το μέγεθος της συμμετοχής ήταν πρωτόγνωρο για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, η αυτοκαταστροφική τεχνολογία της απεργίας πείνας μεταβολίστηκε, σύμφωνα με την Alexandra Zavos, ως εξωγήινη⁹ για τα ελληνικά δημοσιογραφικά και όχι μόνο δεδομένα (2011). Η Ελλάδα σε αντίθεση με χώρες όπως η γειτονική Τουρκία, δεν είχε να επιδείξει στο πρόσφατο ή απώτερο παρελθόν ανάλογης ποιότητας και έκτασης πράξεις αυτοκαταστροφής. Η απεργία πείνας και τα αμφιλεγόμενα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που απελευθερώνει η αυτοκαταστροφή του ανθρώπινου σώματος στο όνομα των πολιτικών του αιτημάτων εκτέθηκαν για πρώτη φορά με τέτοια φυσική αμεσότητα στην ελληνική κοινωνία αφήνοντας το κοινωνικό τους αποτύπωμα με τη μεγαλύτερη δυνατή ένταση στην μιντιακή αναπαράστασή.

Η διεμβόλιση ειδησεογραφικά μιας πολλαπλά σημαντικής πολιτικής συγκυρίας, εντείνει στα μάτια μου την αξία επίσκεψης στην μιντιακή αναπαράστασή αυτής της μακάβριας μορφής διαμαρτυρίας στο σύγχρονο ευρωπαϊκό μεταναστευτικό πλαίσιο νόμου. Αν το πεδίο της μιντιακής αναπαράστασης διεκδικεί το εθνογραφικό μου ενδιαφέρον, το μεταναστευτικό πλαίσιο συνηγορεί για τον αναστοχασμό μιας

---

⁸ Εφημερίδα Τα Νέα, Φύλλο 8ης Φεβρουαρίου 2011, σελίδα 14.

⁹ Εφημερίδα Τα Νέα, Φύλο 27ης Ιανουαρίου, σελ 70, Κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων Net, 4 Μαρτίου 2011.

δημοσιογραφικής αναπαράστασης εξίσου αμφιλεγόμενης με τη μορφή μάχιμου ακτιβισμού που προέκρινε το ένστικτο πολιτικής αυτοσυντήρησης των μεταναστών.

Η υπαγωγή των μεταναστών απεργών πείνας σε καθεστώς αναστολής εκτέλεσης της απέλασης και η μετατροπή τους σε γρανάζια μιας γραφειοκρατικής βιομηχανίας αναπαραγωγής της μαύρης εργασίας που περιφρουρεί, το πρώτο, δεν αποτελεί παρά στιγμιότυπο στη φαινομενολογία του καθεστώτος χωρίς χαρτιά για μετανάστες που διεκδικούν την νομιμοποίηση τους χωρίς να εμπίπτουν στις ταξινομήσεις της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής. Αυτή η πολιτική αποτυπώθηκε επίσημα το 2008 μέσα από ένα θεσμικό πλαίσιο που προέβλεπε «ομοιόμορφες διαδικασίες νόμιμης εισροής στην ευρωπαϊκή επικράτεια και, κυρίως, ... απομάκρυνσης όσων εκπίπτουν» των κριτηρίων στις πρώτες, υλοποιώντας τη λογική του ενιαίου εξωτερικού συνόρου που προωθούσε η συνθήκη Schengen (Τάκης 2015). Την ίδια στιγμή επιμέριζε σε εσωτερικές συνοριακές ζώνες την ευθύνη για εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας χορήγησης ασύλου σε πρόσφυγες, όπως προβλεπόταν από τις συνθήκες Δουβλίνο I και II κατά την ευρωπαϊκή προσαρμογή στη διεθνή συνθήκη της Γενεύης (2015), αλλά και την ουμανιστική παράδοση του διαφωτισμού που επικαλείται στη συγκροτητική της συνθήκη η Ένωση. Η φιλοσοφία που διαμόρφωσε την συμφωνία μεταξύ των κρατών-μελών σε διαχρονικό έμβλημα της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής είναι ότι δεκτοί γίνονται όσοι πολίτες τρίτων χωρών πληρούν τους «νόμιμους τίτλους» και τηρούν τις «συγκεκριμένες διατυπώσεις» των γραφειοκρατικών κριτηρίων που θέτουν οι εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές (2015). Διαφορετικά, σύμφωνα με τον Ανδρέα Τάκη -μέλος νομοπαρασκευαστικών επιτροπών και πρώην γενικό γραμματέα μεταναστευτικής πολιτικής με συμμετοχή στην ομάδα εργασίας για τη σύνταξη της πρότασης που υιοθέτησε η κυβέρνηση στη διαπραγμάτευση αναστολής της απεργίας πείνας των τριακοσίων- ο νόμιμος μετανάστης απολαμβάνει τα δικαιώματα που διασφαλίζουν τα ενταξιακά προγράμματα επειδή ανταποκρίνεται στο σύνολο των γραφειοκρατικών ποιοτήτων που τον καθιστούν τέτοιο, κοινώς επειδή προκρίνεται ως νόμιμος. Η φιλοσοφία ασφάλειας και νομιμότητας που μεταφράστηκε στο δόγμα νομιμότητα ή απέλαση αντανάκλα, προσθέτει ο ίδιος, τη λογική του ενιαίου εξωτερικού συνόρου στην Συνθήκη της Λισσαβώνας. Εκεί το όραμα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης μεταφράστηκε στη χάραξη του σχεδίου για έναν ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης το οποίο και ενσωματώθηκε στη λογική σύστασης του

Ευρωπαϊκού Οργανισμού Συνοριακής Ασφάλειας (Frontex), τον διαρκή εμπλουτισμό και την επέκταση των αρμοδιοτήτων του.

Σταδιακά, επομένως, η ευρωπαϊκή ταυτότητα της μεταναστευτικής πολιτικής, όπως διαμορφώνεται μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και τους διαδοχικούς πολέμους της Δύσης σε Αφγανιστάν και Ιράκ, μοιάζει να θωρακίζει την επικράτεια στα νότια και ανατολικά σύνορά της μέσα από την χάραξη ενός συνεκτικού πλαισίου θεσμών γύρω από την εισροή και παραμονή μεταναστών προσδεμένο στο άρμα της ασφάλειας και της νομιμότητας. Η εκτεταμένη περίοδος πολιτικής αστάθειας και εμφύλιων συγκρούσεων σε Βόρειο Αφρική και Μέση Ανατολή που θα καταγράψει συχνά την «διάρρηξη του πολιτειακού δεσμού» για αρκετές χώρες του ισλαμικού τόξου, θα μετουσιώσει αυτή την πολιτική, ενόψει και της κρίσης δημόσιου χρέους στην ευρωζώνη (2015), όχι σε μια πρακτική διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών και ορθολογικής κατανομής τους σε όλη την έκταση της, αλλά στην αναχαίτισή τους. Κέντρα κράτησης και hot spots, τείχος στον Έβρο 12,5 χιλιομέτρων και προϋπολογισμού 5 εκατομμυρίων ευρώ, πλωτά στρατόπεδα, ενίσχυση της Frontex στα ελληνικά και ιταλικά χωρικά ύδατα, συμφωνία επαναπροώθησης μεταναστών στην Τουρκία και στρατόπεδα συγκέντρωσης επί της βορειοαφρικανικής επικράτειας είναι μερικές μόνο από τις προτάσεις που απέδωσαν οι εσωτερικές ζυμώσεις στις ευρωπαϊκές συνδιασκέψεις λίγο πριν, κατά τη διάρκεια και πολύ μετά το πέρας της απεργίας πείνας.

Το μείγμα πολιτικής ασφάλειας και νομιμότητας που υλοποιείται μέχρι και σήμερα πιστά είναι υπεύθυνο για την αναστήλωση της στρατοπεδικής λογικής κράτησης στην ευρωπαϊκή ενδοχώρα και την μετατροπή της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου σε υδάτινο μαζικό τάφο ανοιχτά των ελληνικών και ιταλικών θαλάσσιων συνόρων. Ως απόρροια αυτής της λογικής η Μεσόγειος χρεώνεται την ιδεολογικοποίηση της σε μια γραφειοκρατική έρημο που όταν δεν ταριχεύει νεκρούς στερώντας από τους οικείους τους το δικαίωμα του θρήνου, σκυλεύει για λόγους ταυτοποίησης νεκρά πτώματα την ώρα που ορκίζεται στην αποποίηση κάθε ευθύνης με αποτέλεσμα να καταθέτει στο σημείο του ανεκπλήρωτου πένθους τεκμήρια εγκλήματος¹⁰ (Kovras & Robins 2016).

---

¹⁰ Βλ. σχετικά το ντοκιμαντέρ *Fuocoammare* σε σκηνοθεσία Gianfranco Rossi, 2016.

Η ευθύνη ανασύρεται ως ενοχή απέναντι σε μια γενοκτονία εν τη γενέσει της δικαιολογώντας στη σκέψη μου την παράφραση της αποτίμησης για το έργο του θανάτου στον αμερικάνικο εμφύλιο πόλεμο στο πλαίσιο της ανάγκης «να αναγνωρίσουμε, να δημιουργήσουμε, ακόμα και αν χρειαστεί να εφευρέσουμε, τα νοήματα και τους μηχανισμούς» εκείνους που θα μας επιτρέψουν να διαχειριστούμε κυριολεκτικά αναρίθμητους νεκρούς (Faust 2008 στους Maddrell & Sidaway 2010) της προσφυγικής κρίσης. Αν η απεργία πείνας συντάσσει την αυτοκαταστροφική της τεχνολογία στο μεταίχμιο βιολογικού θανάτου και πολιτικής εξόντωσης τότε με καλεί να περιηγηθώ στη μεθοριακή ζώνη θανάτου που χαράσσει η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική. Μετατρέπει, έτσι, τη μελέτη του θανάτου σε θεμελιώδες και απαιτητικό καθήκον κατά το έργο κατανόησης της ευρωπαϊκής «κρίσης» ταυτότητας, ακόμη και αν αυτή δεν είχε ποτέ συγκροτηθεί. Διαμορφώνει, εναλλακτικά, ένα εμπρηστικό πρίσμα ανάγνωσης του πολιτικού συγκείμενου στο οποίο αναδύθηκε καθιστώντας εμφαντικότερο το δημοσιογραφικό ίχνος που άφησε ως παρακαταθήκη.

1.2. Εθνογραφικές περιπέτειες και αναγνωστικές διαδρομές

Αν ο παρατηρητής συμμετέχει υποχρεωτικά στην επιμέλεια της εικόνας την ανάγνωση της οποίας επιχειρεί (Bakhtin 1993 στον Isin 2008: 27), τότε η αναψηλάφηση του μιντιακού βίου της απεργίας πείνας των τριακοσίων καταδεικνύει ως νευραλγικό το ρόλο του δημοσιογραφικού βλέμματος στην αποτύπωση των ιδιαίτερων πολιτισμικών χαρακτηριστικών της επίμαχης πράξης. Πάνω σε μια τέτοια λογική υποστηρίζω την ανάγκη να εστιάσω στις λέξεις και τις εικόνες που συναρμολογούν τη δημοσιογραφική εικόνα της ακτιβιστικής πράξης. Υπ' αυτή την έννοια προσανατολίζω την αποκωδικοποίησή της μιντιακής αναπαράστασης μέσα από τη δυναμική σχέση μορφής και περιεχομένου στη ροή του τηλεοπτικού χρόνου και τη διάταξη του έντυπου και ηλεκτρονικού χώρου ή καλύτερα μέσα από την προβληματοποίηση της σχέσης μορφής και περιεχομένου, όπου οι θέσεις και οι ρόλοι των δύο εναλλάσσονται. Έλκομαι, συνεπώς, από τη διαλεκτική της εικόνας με τα σημεία του λόγου που συναρμολογούν την αναπαραστατική οθόνη –λεζάντες ή τίτλους, και την ένταση μεταξύ κειμένου και φωτογραφιών, γραφημάτων, παραρτημάτων, υποτίτλων και υπερτίτλων. Επιτρέπω στον εαυτό μου να απορροφηθεί στη σημειολογία του δελτίου και της σύνταξης των ειδήσεων και έτσι να παρασυρθεί στην φιλοσοφία σκηνοθεσίας προκειμένου να εγγράψω την αναπαραγωγή της απεργίας μέσα στην ευρύτερη ειδησεογραφική οικονομία. Λαμβάνω υπόψη γραφήματα του χρόνου έκθεσης του θέματος επί του συνόλου των ημερών της απεργίας, τη σειρά και το ρόλο που διαδραμάτισε η είδηση στην καθημερινή ειδησεογραφική φυσιογνωμία. Παρακολουθώ το βαθμό, τη συχνότητα και τον τρόπο αναπαραγωγής των δηλώσεων των απεργών στα σχετικά ρεπορτάζ – μεσοποιημένων δημοσιογραφικά ή από αλληλεγγύη. Η τριβή πάνω στους νόμους που διέπουν την σύνταξη της είδησης μου επιτρέπει να ελέγξω τα εθνογραφικά μου αντανάκλαστικά απέναντι σε τεχνικές που αρθρώνει το μιντιακό σύστημα στην ανάπτυξη του ως μηχανισμός ρύθμισης, ελέγχου και πειθάρχησης ανθρώπινων ομάδων κοινωνικά αποκλεισμένων, η παρουσία των οποίων στη δημόσια σφαίρα επισυνάπτεται με το χαρακτήρα του παράνομου και του λαθραίου.

Ο προσανατολισμός του εθνογραφικού μου πεδίου στο δίκτυο των τεχνικών μιντιακής αναπαράστασης διασταυρώνει την επιθυμία επεξεργασίας του με

αναπάντεχες δυσκολίες για την έρευνα. Ενδεικτικά, η Βιβλιοθήκη της Βουλής και το ογκώδες ψηφιακό αρχείο από τίτλους εφημερίδων που διατηρεί, είναι περιορισμένο στον 19^ο και 20^ο αιώνα. Η ιστορία, έτσι, της πρόσφατης ελληνικής έντυπης δημοσιογραφίας καθίσταται *terra incognita* περιμένοντας την ψηφιοποίηση της, αφού η όποια απόπειρα φυσικής επεξεργασίας του πολύτιμου αρχείου ματαιοπονεί όταν δικαιολογεί μια επίσκεψη ενός μόνο τίτλου από μια αποκλειστικά ημερομηνία. Το ζωνρό μου ενδιαφέρον για το αρχείο, έντυπο και τηλεοπτικό, μερικών από τα πλέον παραδοσιακά, ευρείας κυκλοφορίας ή τηλεθέασης, δημοσιογραφικά συγκροτήματα της περιόδου θα δοκιμαστεί περαιτέρω. Τα πρώτα απόνερα της κρίσης δημόσιου χρέους είχαν κάνει από νωρίς σαρωτική την εμφάνιση τους στο ενημερωτικό τοπίο. Ταμεία πάλαι ποτέ δημοσιογραφικών κολοσσών είχαν βρεθεί αναξιώπιστα έναντι πιστωτών και εργαζομένων με αποτέλεσμα η προσβασιμότητα του αρχείου να εγκαταλείπεται στην τύχη που θα όριζε για τα πνευματικά τους δικαιώματα η δικαστική διευθέτηση της χρεωκοπίας τους –εφημερίδα Ελευθεροτυπία, τηλεοπτικός σταθμός Mega Channel. Το παζλ του λαβυρίνθου που ακολουθούν τα πνευματικά δικαιώματα των αρχείων της ελληνικής δημοσιογραφίας, ακόμη και κραταίων δημοσιογραφικών οργανισμών, συμπληρώνει με γλαφυρό τρόπο η διαθεσιμότητα του αρχείου της εφημερίδας Καθημερινής κατόπιν έκδοσης ειδικής εισαγγελικής εντολής.

Υπό το φως των προηγηθέντων η αρχική μου απόφαση να εστιάσω την έρευνα στη δημόσια τηλεόραση και το περιεχόμενο που προσέλαβε η δημοσιογραφική δεοντολογία εντός της περιμέτρου του ραδιομεγάρου της Ερτ, ενισχύθηκε. Εκτός από την δυνατότητα επεξεργασίας του ψηφιοποιημένου αρχείου από τα κεντρικά δελτία ειδήσεων των δύο καναλιών της δημόσιας τηλεόρασης -NET, Ερτ3, είχα την ευκαιρία για τη «φυσική» αναμόχλευση του πολύτιμου αρχείου αμοντάριστων πλάνων της περιόδου που περιελάμβαναν δημοσιογραφικές αποστολές και ενημερωτικές εκπομπές. Η χρησιμότητα της επεξεργασίας τους για το περιεχόμενο της ανάλυσης έγκειται πρωτίστως στην εκπαιδευτική αξία της βιοματικής εξοικείωσης του εθνογραφικού βλέμματος με την παραγωγή πρωτόλειου ειδησεογραφικού έργου. Η έκθεση στο αμοντάριστο υλικό συνέβαλε καθοριστικά στην αισθητοποιητική εμπειρία χρήσης της κάμερας και της φιλοσοφίας του μοντάζ και άρα μια πιο διεισδυτική αποκωδικοποίηση της γλώσσας του χρόνου και της εικόνας στα τηλεοπτικά ρεπορτάζ.

Το εθνογραφικό μου υλικό διανθίστηκε με ψηφίδες από την έντυπη εκδοχή της δημοσιογραφικής δεοντολογίας στο αρχείο του πρώην Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη –πλέον Ομίλου Μαρινάκη, ο οποίος διατηρούσε δύο από τις πλέον εμβληματικές, ευρείας κυκλοφορίας, αναγνωρισιμότητας και αποδοχής φιλοκυβερνητικές εφημερίδες της εποχής. Καίρια, τέλος, ήταν η συμβολή του αταξινόμητου ψηφιακού χάους του διαδικτύου και το επεξεργασμένο υλικό δελτίων ειδήσεων ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών το οποίο εντόπισα στην πλατφόρμα του youtube. Ο όποιος βαθμός επεξεργασίας του βίντεο από τον χρήστη που επιμελήθηκε το επίμαχο απόσπασμα είναι τέτοιος που δεν αποτρέπει πάντα την εξαγωγή στέρεων συμπερασμάτων. Αν και πρόκειται για ολιγόλεπτα αποσπάσματα δελτίων ειδήσεων, ενημερωτικών εκπομπών και ζωντανών αναμεταδόσεων στην πραγματικότητα καλύπτουν ένα ικανό μέρος του τηλεοπτικού χρόνου που δαπανήθηκε με όρους ροής προγράμματος. Φαινομενικά μπορεί να καθοδηγούν τον θεατή μέσω της στοχευμένης αναπαραγωγής λέξεων, εκφράσεων, ενίοτε και μορφασμών των τηλεδημοσιογράφων, καθώς και της αποπλαισίωσης του λόγου από το τηλεοπτικό του συγκεκριμένο, ωστόσο, είναι τέτοια η ωμότητα του περιεχομένου, λόγου και εικόνας, που καταλήγουν να λοιδороύν με έναν ιδιαίτερο τόνο, τις ποιότητες και τις συχνότητες όπου γίνεται ανιχνεύσιμη η δημοσιογραφική δεοντολογία στα ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά κύματα κατά την αναπαράσταση του λόγου του άλλου. Μοιάζει να επιτελούν μια διακωμώδηση των ίδιων των τεχνικών που χρησιμοποιούν και που μετέλθαν οι υπεύθυνοι σύνταξης και διεύθυνσης της ενημέρωσης κατά την μιντιακή αναπαράσταση του ακτιβισμού των τριακοσίων.

Η πολιτισμική ιδιαιτερότητα και πολυπλοκότητα των σημείων της ειδησεογραφικής αναπαράστασης ενός αμφιλεγόμενου πολιτικού ακτιβισμού μοιάζει να καθοδηγεί και το πρίσμα ανάλυσης της εμπρόθετης δράσης των απεργών. Η πράξη αντίστασης, έτσι, εμφανίζεται ως πολιτισμική πρακτική που εν-σωματώνει μια συγκεκριμένη ιδεολογική γραμμή αναπαράστασης εκ μέρους των απεργών ικανή να επιδαψιλεύσει εκτεταμένη παρουσία στον ειδησεογραφικό χωροχρόνο και έτσι να εκτοξεύσει τις πιθανότητες προώθησης των αιτημάτων που υπηρετεί. Με άλλα λόγια, αντιλαμβάνομαι τον ακτιβισμό των τριακοσίων να σκηνοθετεί στις συνελεύσεις του συλλογικού σώματος μεταναστών-απεργών τη γέννηση ενός αντιπροσωπευτικού πολιτικού υποκειμένου. Συλλαμβάνω τους απεργούς κατά την πορεία τους στο δημόσιο χώρο, φυσικό, τηλεοπτικό, έντυπο και ψηφιακό, να κινούνται ως ένα ενιαίο

σώμα, που αρθρώνει ένα, ενιαίο λόγο ακόμη και όταν υπογράφει στα δημοσιογραφικά ρεπορτάζ το προσωπικό δράμα των απεργών.

Η εγκατάσταση της κίνησης στη ζώνη του ασύλου –νομική σχολή και εργατικό κέντρο, μοιάζει να σκηνογραφεί το συλλογικό υποκείμενο στο μητροπολιτικό αστικό κέντρο καθώς διεκδικεί τα ηθικά νόμιμα δικαιώματα των μελών του. Πρόκειται για κείνα τα δικαιώματα που απορρέουν από την εκμετάλλευση της αξίας και υπεραξίας των μεταναστών στη μεθόριο της μαύρης ανασφάλιστης εργασίας που περιφρουρεί το καθεστώς αναστολής εκτέλεσης της απέλασης. Ο ακτιβισμός των τριακοσίων αρθρώνεται, έτσι, μέσα από ένα σύστημα σημείων πολιτικής σύνθεσης του συλλογικού σώματος διαμαρτυρίας και βιολογικής αποσύνθεσης των ανθρώπινων σωμάτων που το συγκροτούν, σε μια κίνηση που υπαγορεύει τη διεκδίκηση, ανανοηματοδότηση και ανασυγκρότηση του δημόσιου χώρου. Η απεργία πείνας θέτει, έτσι, σε κίνηση ένα υποκείμενο που γεννιέται, αναπτύσσεται και ωριμάζει διεκδικώντας πολιτική ταυτότητα στο χρόνο της τελετουργικής αποσύνθεσης των σωμάτων που το συγκροτούν, ένα συλλογικό σώμα που ζωογονείται κυριολεκτικά μέσα από την ενέργεια που εκκρίνει η στάχτη της ύλης των σωμάτων που το συναρμολογούν στην φωτογραφική του αναπαράσταση.

Υπ' αυτή την έννοια η κίνηση διαμαρτυρίας μοιάζει να οργανώνει την πολιτική συνείδησή του υποκειμένου πάνω σε μια διαλεκτική σημειωτική συζυγία. Δομεί το ίδιο το υποκείμενο πάνω σε ένα λόγο γύρω από τη ζωή και το θάνατο, διαπραγματεύεται μια διαφορετική εννοιολόγηση, καταθέτει έναν εναλλακτικό κοινωνικό επιτονισμό πάνω στη ζωή και το θάνατο, διεκδικώντας ζωή μέσα από το θάνατο. Ο ακτιβισμός των τριακοσίων δοξο-λογεί τον πολιτικό βίο εργαλειοποιώντας το βιολογικό θάνατο στο βωμό ανασύστασης του υποκειμένου από τον πολιτικό. Αν η απεργία πείνας ως πολιτική πράξη διαμαρτυρίας συντάσσεται καθώς συντάσσει ένα λόγο γύρω από τη ζωή και το θάνατο, τότε η σκηνοθετημένη παρέλαση στο δημόσιο χώρο, η γενέθλια πράξη αυτού του υποκειμένου που δεσμεύει συμβολικό κεφάλαιο από την επίσκεψη σε τοπόσημα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, για να το αποδεσμεύσει θεαματοποιητικά στη δημόσια σφαίρα επενδύει σκηνογραφικά αυτό το λόγο. Η πράξη διεκδίκησης χώρου και χρόνου στη δημόσια σφαίρα –φυσικού, έντυπου, τηλεοπτικού και ψηφιακού, κατεξοχήν πολιτικού, «περιβάλλει»,

νοηματοδοτεί και τεκμηριώνει στη σημειωτική κίνηση του σώματος τη μακάβρια διαλεκτική συζυγία ζωής και θανάτου, βιολογικού και πολιτικού.

Μια τέτοια διαλεκτική κίνηση μεταξύ των σημείων πράξης και λόγου - έναρθρης πράξης και ενσώματου λόγου, μοιάζει φαινομενικά να επιχειρηματολογεί υπέρ της αυτοκαταστροφικότητας κρατώντας αποστάσεις από το συμβατικό ρεπερτόριο πολιτικής πάλης. Υπαινίσσεται, διαφορετικά, μια εννοιολογική ένταση γύρω από τον τρόπο που γίνονται διαπραγματεύσιμες οι έννοιες της ζωής και του θανάτου στον ευρύτερο ιδεολογικό χάρτη των πράξεων πολιτικής αντίστασης, φωτογραφίζοντας μεσοποιημένες δομικές αναπροσαρμογές, αντινομίες και μεταλλαγές σε όλο το φάσμα της κοινωνικής αναπαραγωγής (Βολοσίνοφ 1998: 78-79). Ένα τέτοιο σύνθετο σημειωτικό υλικό έναρθρων πράξεων ενσώματου λόγου δεν συνηγορεί απλώς υπέρ της βιοπολιτικής αποκωδικοποίησης του κυριαρχικού δικαιώματος στη ζωή και το θάνατο, ως δικαίωμα έκθεσης σε συνθήκες γονιμοποίησης του θανάτου (Foucault: 2002, 315-316). Προειδοποιεί για την πιθανότητα ριζικής μεταστροφής στη βιοπολιτική φυσιогνωμία των σύγχρονων εξουσιαστικών καθεστώτων. Ενσωματώνει, στο λεξιλόγιο των Bakhtin-Voloshinov, τα «αναρίθμητα ιδεολογικά νήματα που διαπερνούν όλες τις περιοχές της κοινωνικής επικοινωνίας», σκιαγραφώντας κοινωνικές μετατοπίσεις που δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί, αλλαγές που δεν έχουν ακόμη ωριμάσει και μεταλλάξεις που δεν μετουσιώνονται ως τέτοιες ελλείπει «σταθεροποιημένων και συγκροτημένων ιδεολογικών συστημάτων» (1998: 79). Υπαινίσσεται έτσι την ανάγκη για μια πρωτότυπη κοινωνιολογική ανασκαφή. Εργαλείο και πυξίδα αυτής είναι η επένδυση στο υλικό των ιδεολογικών σημείων, μια επένδυση οργανωμένη στο πνεύμα της σημειωτικής εξίσωσης αντανάκλαση-διάθλαση που μοιάζει να εισηγείται ο Voloshinov όταν κοινωνιολογεί το σημείο ως καλειδοσκόπιο της πραγματικότητας -καθώς τη φωτογραφίζει πιστά και τη διαστρεβλώνει ταυτόχρονα, προσφέροντας μερικές, αποσπασματικές και μονοδιάστατες λήψεις του κόσμου της εμπειρίας (1998: 62)¹¹.

---

¹¹ Η ιδεολογία κατά Voloshinov αποτελεί προϊόν διαπλοκής στοιχείων της φυσικής (πχ. σώμα και κίνηση) και κοινωνικής συγκρότησης (πχ. συλλογικό σώμα και αστικό πλέγμα βίου και σχέσεων), τη στιγμή που αυτά γίνονται κατανοητά και προσλαμβάνονται ως εικόνα μέσω της οποίας νοηματοδοτείται ο περιβάλλον κόσμος. Τα ιδεολογικά προϊόντα, έτσι, διεκδικούν να σημαίνουν κάτι, φωτογραφίζουν μια σημασία, αναπαριστούν και υποκαθιστούν μια άλλη πραγματικότητα, τον κόσμο

Προκρίνω, έτσι, τον «εθνογραφικό» λόγο των σημείων ως ένα προνομιακό πεδίο χαρτογράφησης και επεξεργασίας αυτών των οιονεί κοινωνικών μετατοπίσεων. Η διαλεκτική σημειωτική συζυγία πράξης-λόγου των μεταναστών απεργών λειτουργεί ως άλλο πολιτισμικό τέχνηργο που ανοίγει το δρόμο στο χρονικό διάπλασης της συλλογικής συνείδησης που την παρήγαγε μέσα από την ανασκαφή του περιβάλλοντος χώρου που την γονιμοποίησε -των εξουσιαστικών εκείνων συνθηκών που την γέννησαν ως πράξη αντίστασης, δηλαδή μέσα από την αναψηλάφηση και επεξεργασία των πολιτικών ποιότητων που αποδεσμεύουν οι συντεταγμένες του χώρου και του χρόνου. Μια τέτοια διαλεκτική κίνηση με προ(σ)καλεί να ξετυλίξω το βολοσινοφικό μίτο της κοινωνιολογίας του σημείου προσδοκώντας να φιλοξενηθώ στο λαβύρινθο των νοημάτων και των σκέψεων, στο περιβάλλον γονιμοποίησης, διάπλασης και έκτασης της συνείδησης του συλλογικού σώματος αντίστασης.

Αν σύμφωνα με τον σοβιετικό γλωσσολόγο «κανένα πολιτισμικό σημείο από τη στιγμή που κατανοηθεί και συγκροτηθεί ως τέτοιο δεν παραμένει απομονωμένο, αντίθετα, γίνεται μέρος της ενότητας μιας συνείδησης δομημένης λεκτικά» (Βολοσίνοφ 1998: 72), τότε προσπερνώ την παρωχημένη ιδεολογική προτεραιότητα που δίνει στο λόγο έναντι της πράξης και εκπαιδεύομαι στη σημειωτική πραγματικότητα της διαλεκτικής συζυγίας πράξης-λόγου που εισάγει η κίνηση των απεργών πείνας, υπηρετώντας τις αρχές μιας κοινωνικής ψυχολογίας της συνείδησης του συλλογικού σώματος διαμαρτυρίας. Εξετάζομαι, διαφορετικά, στον ιδεολογικό χάρτη των πράξεων πολιτικής αντίστασης καθώς διαπραγματεύομαι ταυτοτικά χαρακτηριστικά και διακριτές τεχνικές ποιότητες πράξεων αυτοθανάτωσης προκειμένου να ελέγξω τα συναισθηματικά μου αντανάκλαστικά απέναντι στη μακάβρια οδή των απεργών για τη ζωή και το θάνατο. Έλκομαι, έτσι, από το ρυθμό που επιβάλλουν οι βιοπολιτικοί δρόμοι της διαλεκτικής κίνησης του συλλογικού σώματος στο δημοσιογραφικό χωροχρόνο. Αν οι θεσμοί χάραξης της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής αναπληρώνουν την αποτυχία ψήφησης του συνταγματικού σχεδίου με την οριοθέτηση και τον έλεγχο της ευρωπαϊκής επικράτειας στη βάση

των σημείων, καταλαμβάνουν θέση σημείου (1998: 60). Τέτοια ιδεολογικά προϊόντα αποτελούν ένσαρκα τμήματα της υλικής πραγματικότητας και ταυτόχρονα στη σημειογραφική τους εικόνα, αντανάκλουν και διαθλούν αυτή την ίδια πραγματικότητα, με αποτέλεσμα να την φωτογραφίζουν πιστά, να τη διαστρεβλώνουν, να προσφέρουν μερικές, αποσπασματικές και μονοδιάστατες λήψεις του κόσμου της εμπειρίας (1998: 62)

ενός ενιαίου εξωτερικού συνόρου και μηχανισμών αστυνόμευσης του (Τάκης 2015), στο υπόλοιπο της εισαγωγής μ' ενδιαφέρει πώς περιγράφει την χάραξη αυτού του χώρου, του «ενιαίου» ευρωπαϊκού χώρου, η ακτιβιστική κίνηση των μεταναστών απεργών.

Οι ενότητες που ακολουθούν, προσδοκώ να προσανατολίσουν και να εξοικειώσουν με το πνεύμα της εθνογραφικής αποκωδικοποίησης του πολύπλοκου σημειωτικού συστήματος της απεργίας πείνας των τριακοσίων που αποπειρώμαι στα κεφάλαια αυτής της εργασίας. Πρόθεση μου είναι να απαθανατίσω την πράξη-λόγου των μεταναστών-εργατών στη διαλεκτική της ένταση, ως μια έναρθη πράξη-ενσώματου λόγου που αντανάκλα και διαθλά, αναπαριστά το «σώμα» του κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι να συσπάται, να μετασχηματίζεται πάνω στον άξονα της ζωής και του θανάτου.

1.3. Κυριαρχώντας στην ελευθερία της κίνησης

Η απεργία πείνας των τριακοσίων μεταναστών εργατών το χειμώνα του 2011 στην Ελλάδα συνιστά μια ιδιαίτερη μορφή αντίστασης απέναντι στο ελληνικό και ευρωπαϊκό μεταναστευτικό δίκτυο νόμων, που εντάσσεται αυτοδίκαια σ' έναν εναλλακτικό πολιτικό κανόνα πράξεων διαμαρτυρίας που συνομιλούν με, αν δεν ορίζονται ευθέως από την αυτοθανάτωση. Υποδεικνύει, έτσι, κατηγορηματικά προς ένα αντισυμβατικό πολιτικό ρεπερτόριο πάλης που σηματοδοτεί μια κρίσιμη μετατόπιση στο πολιτικό λεξιλόγιο της αντίστασης. Εντούτοις, οι εθνογραφικές συντεταγμένες της απεργίας πείνας των τριακοσίων και τα εγγενή ποιοτικά της γνωρίσματα δυστροπούν απέναντι στην πιθανότητα που εγείρει η πρόταση της κοινωνικής ανθρωπολόγου Banu Bargu, σχετικά με την δυνατότητα ομογενοποίησης εκείνης της πολιτικής τεχνολογίας αντίστασης που συντάσσεται πάνω στην αυτοκαταστροφή του ανθρώπινου σώματος.

Αν η ευρύτατη δημοσιογραφική κάλυψη που γνώρισε η εν λόγω απεργία πείνας, απαντά στο ευρύτερο έλλειμμα αρχείων καταγραφής πράξεων αυτοθανάτωσης (Bargu 2014: 10) , τότε ο «μεταθανάτιος» ψηφιακός της βίος δεν υπερθεματίζει απλώς, αφήνοντας πίσω του ίχνη που εμμένουν να εκπέμπουν και να διαφυλάσσουν την κληρονομιά του ακτιβισμού των τριακοσίων στο κινηματικό χώρο. Συνθέτει το προοίμιο ενός λόγου ο οποίος αξιώνει ότι η θεαματοποιητική διάσταση που έλαβε η εν λόγω πολιτική κίνηση διαμαρτυρίας ήταν προϊόν προθετικότητας και στρατηγικού σχεδιασμού των απεργών. Αντλώντας αφορμή από την ενσυνείδητη σκηνοθεσία της πράξης αντίστασης, προκρίνω και υποστηρίζω θεωρητικά τη χρήση του όρου, πολιτική κίνηση διαμαρτυρίας, δεδομένου ότι ανταποκρίνεται σε μια σειρά από παραμέτρους που την καθιστούν τέτοια. Ενδεικτική είναι η κεντρική αφίσα που φρόντισε να επιμεληθεί το όνομα «Απεργία Πείνας Τριακοσίων Μεταναστών Εργατών» με το οποίο έμελλε να καταγραφεί στην κοινωνική και κινηματική μνήμη η ακτιβιστική κίνηση. Η αφίσα καθίσταται πειστήριο, αν όχι εργαλείο εμπλουτισμού, του βαθμού διακριτότητας της απεργίας των τριακοσίων στο ψηφιδωτό των πράξεων αυτοθανάτωσης. Προς την ίδια κατεύθυνση συντείνουν δελτία τύπου, ιστολόγια, κανάλι σε διαδικτυακή πλατφόρμα με βιντεοσκοπημένο υλικό ακυκλοφόρητο στα συμβατικά μέσα, περιφερειακές αφίσες δικτύων υποστήριξης, όλα υπογεγραμμένα με τη «σφραγίδα», συγκατάθεση ή πρόδηλη αναφορά των τριακοσίων. Μια απλή ψηφιακή αναζήτηση της εντολής του λήμματος «απεργία πείνας τριακοσίων μεταναστών» στις όποιες παραλλαγές, της αγγλικής συμπεριλαμβανομένης, είναι αποκαλυπτική ως προς την έκταση της δημόσιας αναγνώρισης που αυτή διατηρεί μέχρι και σήμερα.

Μπορεί στην εποχή της «έξυπνης» αναζήτησης κάτι τέτοιο να φαντάζει επισφαλές, η έννοια του χώρου, όμως, στην παραδοσιακή και προβληματοποιημένη εκδοχή της, δικαιολογεί τη χρήση του όρου πολιτική κίνηση διαμαρτυρίας, ενώ πλειοδοτεί και για τη διακριτή θέση που διεκδικεί στη πιθανή γενεαλόγηση πρακτικών αυτοθανάτωσης. Συγκεκριμένα, από τη μία ο δημόσιος χώρος ως πεδίο διεξαγωγής μιας απεργίας πείνας από ένα μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων προβληματοποιεί τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που συγκεντρώνουν οι χώροι στους οποίους συνήθως ευδοκιμούν τέτοιες πρακτικές αυτοθανάτωσης –ήτοι στρατιωτικές και αστικές φυλακές, στρατόπεδα μεταναστών, κέντρα κράτησης ανά τον κόσμο -διεθνικά και μη- ακόμη και η ιδιαίτερη περίπτωση του Γκουαντάναμο. Θέτει νέα ερωτήματα αναφορικά με

τον τρόπο που γίνονται κατανοητές οι έννοιες της κυτταρικής απομόνωσης και της πανοπτικής εποπτείας ως πυρηνικές δομές των παγκόσμιων ομογενοποιητικών ειδών περιορισμού και κράτησης που ευνοούν την επιλογή των τεχνικών αυτοθανάτωσης (Welch 2009 στην Bargu 2014: 13-14). Αυτό δεν σημαίνει ότι υποτιμώ τα ολοκληρωτικά χαρακτηριστικά που επισυνάπτει στα σύγχρονα συστήματα εξουσίας η σάρωση του δημόσιου χώρου από τη στρατοπεδική λογική του πανοπτικού, ρισκάροντας την κανονικοποίηση της γενοκτονίας των Εβραίων (Walters 2008: 187). Παρακολουθώ όμως με ενδιαφέρον τα ερωτήματα που εγείρει ο ακτιβισμός των τριακοσίων στο χώρο εκδήλωσής του.

Από την άλλη, η απεργία πείνας των μεταναστών-εργατών όχι μόνο εκδηλώθηκε στο δημόσιο χώρο, επένδυσε στρατηγικά και διεκδίκησε κοινωνικό μέρος από αυτόν. Κατόρθωσε, έτσι, όχι μόνο να στρατοπεδεύσει στην τηλεοπτική και την έντυπη δημοσιογραφική σφαίρα, αλλά κυρίως μέσα από την κίνηση της στο δημόσιο χώρο να φωτογραφίσει μια σειρά από σύνορα που χαρτογραφούν τη ζώνη στην οποία είχε μεριμνήσει να τους εγκαταλείψει το ελληνικό κράτος: μια ζώνη που δεν χωρά, περισσεύει, υπάρχει για να οριοθετεί δια του αποκλεισμού της το πολιτικό, το κοινωνικό, το οικονομικό, το δημόσιο, το θεσμικά και συνταγματικά κατοχυρωμένο, μια ζώνη εξόχως χωρική, ουσιαστικά υλική, καταστατικά συνοριακή. Ο ακτιβισμός των τριακοσίων προβληματοποιεί στο χώρο εκδήλωσής του και εμπλουτίζει με την κίνησή του τον τρόπο που κατανοείται και αισθητοποιείται η συνοριακή μεταναστευτική πολιτική της ευρωζώνης. Η δημόσια διεκδίκηση αποκατάστασης των πολιτικών όρων αξιοπρέπειάς των μεταναστών διαρρηγνύει μια ολόκληρη επαλληλία συνόρων καθώς απαθανατίζει στην κίνηση τους την μεταναστευτική πολιτική να παράγει αλλεπάλληλα ελλείμματα χώρου θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πλαίσιο διασφάλισης της ευρωπαϊκής επικυριαρχίας. Αποκρυσταλλώνει, έτσι, μοιραία το περιεχόμενο που προσλαμβάνει η τελευταία στην ευρωζωνική οικονομική επικράτεια μέσα από τη χάραξη της κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, περιεχόμενο εμφανώς αντίθετο και ανοίκειο σε άλλα σχήματα συγκρότησης και ερμηνείας της κυρίαρχης εξουσίας.

Ο Καμερουνέζος φιλόσοφος Achille Mbembe στο άρθρο του με τίτλο 'The Idea of a Borderless World' καταγράφει την ύπαρξη δύο μορφών πλούτου, ανθρώπων και πραγμάτων, προκειμένου να σχεδιάσει ένα διαλεκτικό σχήμα ποιότητων και

ποσοτήτων ως καταστατική και θεμελιώδη συνθήκη εννοιολόγησης του πλούτου και της εξουσίας. Είναι κανείς πλούσιος, υποστηρίζει, δυνάμει της ικανότητας του να συγκεντρώνει ανθρώπους και να υπολογίζει ποιότητες άρα ποσότητα πραγμάτων. Υπ' αυτή την έννοια η συγκέντρωση ανθρώπων στο όνομα του πλούτου και της εξουσίας δόκιμο θα ήταν να μην εξαντλείται στο περιεχόμενο μιας αυστηρά οριοθετημένης με όρους ποιοτικών χαρακτηριστικών ομάδας, καθώς υπαγορεύει, πρόδηλα, την ποικιλία και την ετερογένεια στην ποιότητα του μέλους, στο βαθμό και την ένταση του ανήκειν σε μια ομάδα.

Αυτή η ποικιλία και η ετερογένεια στην ποιότητα του μέλους μιας κοινότητας που εξοικειώνει με την έννοια της εξουσίας και του πλούτου, υπαινίσσεται μια εναλλακτική θεώρηση του χρέους που κάθε κοινότητα κατέχει από τη φύση της, στη βάση της σύνθεσης του πλούτου της, δηλαδή των ετερογενών ποιοτήτων που συγκεντρώνει. Αναπαριστά ένα είδος υπαρκτικού χρέους της κοινότητας – χαϊντεγκεριανών προεκτάσεων, ως συγκροτητική συνθήκη της ίδιας της ύπαρξης της κοινότητας, της κοινότητας-ως-δυνατότητας-ύπαρξης, στη σχέση της με τις πιθανότητες και τις μη πιθανότητες ύπαρξης της¹², στη σχέση της με το ζωντανό και το νεκρό, με αυτό που έχει υπάρξει και κείνο που αναμένεται να υπάρξει, με το ανθρώπινο και το μη ανθρώπινο ή καλύτερα ό,τι αποκαλούμε φύση.

Υπ' αυτό το πρίσμα το δόγμα της ευρωπαϊκής κυριαρχίας «νομιμότητα και ασφάλεια» στο πλαίσιο χάραξης της μεταναστευτικής πολιτικής και άρα διαχείρισης του δικαιώματος στην ελευθερία της κίνησης μοιάζει να κακοφορμίζει την εννοιολόγηση του πλούτου, αφού τον μεταφράζει με όρους περιορισμού και αποκλεισμού ανθρώπων, ελέγχου και ρύθμισης της κίνησης ανθρώπων και πραγμάτων, ποσοτήτων και ποιοτήτων, οργανώνοντας και αποταμιεύοντας τον στη

---

¹² Ο Engin F. Isin αξιοποιεί στο σχεδιάσμα εννοιολόγησης των πράξεων υπηκοότητας την έννοια του υπαρκτικού χρέους στη χαϊντεγκεριανή σκέψη. Σημειώνει ενδεικτικά την υπαρκτική και οντολογική ερμηνεία που δίνει ο Heidegger (1927) στην συνείδηση αποκόπτοντάς την από την καθημερινή της εκδοχή ως ενοχής ή χρέους, αποσυνδέοντας την ίδια την ενοχή από τον καθημερινό εννοιολογικό περιεχόμενο που της αποδίδουμε –ως την απουσία εκείνου που όφειλε να υπάρχει /είναι. Απομονώνει έτσι την ερμηνεία της συνείδησης από «εκείνο που καθιστά την ενοχή παρούσα». Το τέχνασμα του Heidegger σύμφωνα με τον Isin έγκειται στο ότι ενώ δεν αφαιρεί από την ενοχή την «ποιότητα του μη, δεν την κατανοεί ως απουσία». Το αποτέλεσμα είναι να καταλήγει σε έναν οντολογικό ορισμό της ενοχής-του χρέους, δηλαδή, που έχει ως εξής: «Στην πτώση μας όντα όπως εμείς πάντα υστερούμε –υπολειπόμαστε των πιθανοτήτων μας. Κατανοούμε τους εαυτούς μας ως αυτές τις πιθανότητες. Θεμελιώνουμε τους εαυτούς μας ή το θεμέλιο της ύπαρξής μας φανερώνεται ως εκείνες οι πιθανότητες –όχι μόνο εκείνες που μπορούμε να κυνηγήσουμε –με τις οποίες μπορούμε να εμπλακούμε αλλά και εκείνες που δεν μπορούμε. Το Θεμέλιο φανερώνεται ως το 'μη' της ύπαρξης» (2008: 32-33).

βάση μιας αυστηρά οριοθετημένης από μονότιμες ποιότητες κεντρικής επικράτειας, παράγοντας, περιφερειακά, ποιοτικά ελλείμματα δημόσιου χώρου και δικαιωμάτων. Το δόγμα της ομοιογένειας και της ομοιομορφίας στο όνομα της ασφάλειας και της νομιμότητας μοιάζει έτσι να εθελotuφλεί μπροστά στην κρίση δημόσιου χρέους που δημιουργεί με υπαρκτικούς όρους.

Αυτό το πολυδιάστατο έλλειμμα χώρου επανεγγράφηκε στη δημόσια σφαίρα όχι μόνο μέσα από τον εκτοπισμό των διακοσίων πενήντα μεταναστών από το δημόσιο κτίριο της Νομικής Σχολής Αθηνών στο ιδιωτικό οίκημα του Μεγάρου Υπατία την τέταρτη ημέρα της απεργίας πείνας. Οι απάνθρωπες συνθήκες, άλλωστε, που θα επικρατήσουν στο προαύλιο του κτιρίου με ανύπαρκτες συνθήκες υγιεινής, σε απαγορευτικές από τη βροχή, τις λάσπες και το κρύο θερμοκρασίες διαμονής, απλώς θα αποτυπώσουν με μεγαλύτερη ένταση την ποιότητα και ένταση του ελλείμματος. Το ίδιο σχήμα προδίδει με ωμό τρόπο η στάση του κυβερνητικού επιτελείου να θέτει επιτακτικά δια των «αντιπροσώπων» του -πολιτικών, διανοουμένων, δημοσιολόγων, την ανάγκη απομάκρυνσης των απεργών πείνας από την Αθήνα, την έξωση και μετά τη διακοπή –αν χρειαστεί ακόμη και βίαιη- της απεργίας πείνας, στο βωμό της ανάκτησης των κυριαρχικών συμφερόντων του εθνικού πολιτικού σώματος. Πρόκειται για ένα σταθερό μοτίβο που θα στιγματίσει την επίσημη διαπραγματευτική γραμμή της κυβέρνησης μέχρι το τέλος. Την ίδια στιγμή οι πενήντα μετανάστες του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης επιβεβαίωσαν την δέσμευση του κυρίαρχου συστήματος στην παραπάνω πολιτική ιεράρχηση δια της ηχηρής απουσίας τους από τη δημόσια συζήτηση που είχε εγκλωβιστεί στο «βεβηλωμένο» πανεπιστημιακό άσυλο.

Ένα τέτοιο κοινωνικό και πολιτικό, βαθύτατα πολιτισμικό έλλειμμα χώρου, δημόσιου χώρου, υπαινίσσεται πολιτικές και δικαιοκές εντολές που εντυπώνουν τη φυλετική βία στην πολιτική φύλαξης και επαναχάραξης των συνόρων, των ευρωπαϊκών συνόρων, προπαγανδίζοντας τον αποικισμό και την εξοικείωση του κόσμου με τη σωφρονιστική σημειογραφία και τοπογραφία (Mbembe 2018). Υποδεικνύει πρότυπα εργαλειοποίησης και συστηματοποίησης των πολιτικών της ταυτότητας καθώς και τρόπους ενεργοποίησης και επέκτασης των ελεγκτικών μηχανισμών εκτέλεσης τους. Την ίδια στιγμή αφήνει ακάλυπτα τα ίχνη από την επέλαση ρητορικών της αποκάλυψης και της καταστροφολογίας στο δημόσιο χώρο

με σκοπό την α priori νομιμοποίηση πολιτικών διακρίσεων στο όνομα της διαχείρισης και προστασίας της ζωής και ευμάρειας του πολίτη (2018), του ευρωπαίου πολίτη. Φωτογραφίζει με άλλα λόγια σε τέτοιες πολιτικές εντολές την εκδοχή της κυβερνολογικής που ανέπτυξε ο Foucault όταν αποκωδικοποιούσε τη λειτουργία του νεωτερικού κράτους μέσα από τη συναρμογή «των τεχνολογιών του κυβερνάν με μορφές σκέψης, γνώσης, λογικής και λόγου» (Αθανασίου 2012: 51). Μια κυβερνολογική που εγγράφει τη ζωή του άλλου, του μετανάστη εργάτη, του ξένου και ανοίκει στο εθνικό πολιτικό σώμα, ως άλλη ένσαρκη συνοριογραμμή του, τον μετατρέπει αυτοδίκαια σε απειλή και εχθρό. Εντολές που σμιλεύουν το κοινωνικό και πολιτικό σώμα μέσα από ελλείμματα χώρου, σκηνοθετούν το σώμα στην κίνηση και εγκατάσταση του εντός και διαμέσου οριοθετημένων επικρατειών, σε κεντρικό πρωταγωνιστή της βιοπολιτικής τεχνολογίας και τεχνοτροπίας. Σώμα και κίνηση στη διαλεκτική τους αλληλοσυσχέτιση καθίστανται επίδικο της βιοπολιτικής αρχιτεκτονικής διαπραγμάτευσης (Mbembe: 2018).

Ο Mbembe συντονίζει τη σκέψη του στο κυνήγι του καταγωγικού μύθου πίσω από την πλαισίωση ανθρώπων με το αφήγημα της εθνικής απειλής και του εχθρού για την ασφάλεια του κράτους, ανθρώπινων υπάρξεων που αδιάκοπα κινούνται, δεν αφομοιώνονται μήτε δεσμεύονται στο πλαίσιο μιας πολιτικής εντολής, ενσαρκώνοντας μια φαντασιακή κίνηση αδέσμευτων ανθρώπων. Στο πλαίσιο αυτό διατείνεται ότι ολόκληρη η δυτική μυθολογία περί ελευθερίας της κίνησης φυλλορροεί υπό το βάρος της αρχής συγκρότησης του κράτους στην κλασική φιλελεύθερη σκέψη, αφού σ' αυτήν η κρατική κυριαρχία διατυπώνεται και ενδυναμώνεται μέσα από τη δέσμευση και τον περιορισμό, γεννιέται και αναπαράγεται μέσα από τον έλεγχο της ανθρώπινης κίνησης, την προαγωγή της ασφάλειας και την εμπέδωση της τάξης. Η ελεγχόμενη ελευθερία εντός μιας αυστηρά οριοθετημένης επικράτειας συνόρων λειτουργεί αντί δώρου προκειμένου να διασφαλιστεί το μονοπώλιο της εξουσίας πάνω σε ανθρώπινες υπάρξεις της «μόνιμης κατοικίας και της σταθερής φορολογίας» (2018).

Με άλλα λόγια ο Mbembe εκθέτει τον τρόπο που το κλασικό φιλελεύθερο κράτος οραματίζεται και εννοιολογεί καθώς φιλοσοφεί τη σχέση του με την κίνηση, επενδύοντας στη διεύθυνση της, ακριβέστερα, στη διάχυση της αρχής της «διευθυνόμενης κινητικότητας» (managed mobility) που δρομολογεί τον

αυτοπεριορισμό του σώματος της διαρκούς κίνησης στο βωμό της διασφάλισης ενός όχι και τόσο αμφίσημου καθότι πρόδηλα εμπροσθοβαρούς δικαιώματος «ασφάλειας-ελευθερίας» (2018). Η αρραγής διασυνδεσιμότητα των δύο πόλων σφυρηλατεί μια εντολή εύγλωττων πολιτικών όρων συγκρότησης της κοινότητας στη βάση της άνισης κατανομής των «σχέσεων ιδιοκτησίας» μεταξύ πολιτών -με δικαιώματα ιδιοκτησίας και άλλων από τους πολίτες -άνευ δικαιωμάτων, συλλαμβάνοντας τα σώματα που κινούνται στην επικράτεια της ως κεντρικό διακύβευμα και συντελεστή ισορροπίας μιας θεμελιακά ετεροβαρούς εξίσωσης.

Ο Καμερουνέζος φιλόσοφος αποδεικνύει την προτεραιότητα της κίνησης έναντι της κυριαρχίας μιας οριοθετημένης περιοχής βρίσκοντας καταφύγιο σε ιστορίες, καταγωγικούς μύθους και λογοτεχνικές εκφράσεις που παρέδωσε ο προαποικιακός πολιτισμός της Αφρικής. Εκεί σταχυολογεί «την κατανομή (δια) της αέναης κίνησης μεταξύ τόπων» ως αρχή παραγωγής και οργάνωσης του χώρου, εδραίωσης και ενδυνάμωσης της κυριαρχίας στο αφρικανικό φαντασιακό, αποκαλύπτοντας τη διασταύρωση και την αλληλεπίδραση, την εκτροπή και την αντιστροφή ροών και εντάσεων να ενδημούν στον πυρήνα των αφρικανικών κοσμογονικών μύθων. Στη δυτική γεωμετρία ο χώρος, οι γραμμές, οι επιφάνειες και τα σημεία καθορίζουν τον έλεγχο της κίνησης, η οριοθέτηση, διαφορετικά, ενός χώρου ρυθμίζει την ελευθερία της κίνησης. Στην αφρικανική κοσμογονία, όμως, σκιαγραφείται ανακλαστικά ένα άλλο είδος γεωμετρίας που υποστηρίζει μια διαφορετική εξίσωση παραγωγής και οργάνωσης του χώρου, ένα εναλλακτικό ιδεολογικό, αξιολογικό και αισθητικό σύστημα που κανοναρχείται από την «αρχή της διαπερατότητας των συνόρων» ως φυσικών σχηματισμών (2018). Η θεωρία καταγωγής, αναπαραγωγής και ενδυνάμωσης της κυριαρχίας αντλεί εντολή από το κεφάλαιο κίνησης μεταξύ δικτύων και διασταυρώσεων, από τη διαλεκτική κίνηση ροών και ανθρώπων, ανθρώπων και φύσης, πραγμάτων και τόπων. Το εμπόριο, ηπειρωτικό, διηπειρωτικό και διατλαντικό είναι η καύσιμη ύλη στη μηχανή παραγωγής νέων οικονομικών, κοινωνικών, θρησκευτικών και πολιτικών σχηματισμών, όχι το αντίθετο.

Οι δύο γεωμετρίες, υποστηρίζει, συνεπάγονται και απορρέουν από δυο ολότελα διαφορετικούς ιδεολογικούς τύπους κυριαρχίας συνθέτοντας ανοίκειες μεταξύ τους «αρχαιοθετήσεις του κόσμου». Η δυτική, καθαγιασμένη στην κλασική φιλελεύθερη σκέψη, γεωμετρεί την ασφάλεια εις βάρος της ελευθερίας της κίνησης μέσα από

γραμμές οριοθέτησης και σημεία ελέγχου. Η αφρικανική, προσαρμοσμένη στη φυσική γεωμετρία της αέναης διαλεκτικής κίνησης ροών και εντάσεων, μεταβολών και παρεκτροπών, φωτογραφίζει ένα σχήμα τεθλασμένων και διασταυρούμενων γραμμών, κινούμενων σημείων που δεν μοιράζουν την κίνηση, την διοχετεύουν ανάμεσα σε δίκτυα και διασταυρώσεις ανθρώπων και φύσης, σε τόπους επισφαλώς οριοθετημένους, προγραμμαμένους κοσμολογικά να διαπερνώνται, να διασχίζονται και να σχηματοποιούνται αδιάκοπα.

Μοιραία στην προαποικιακή αφρικανική αρχειοθέτηση η κυριαρχία -όπως αποκαλύπτεται στην αποαποικιοκρατική και μεταποικιακή ιστορία της Αφρικής και των πληθυσμών της, η απόκτηση, εμπέδωση και διεύρυνση του πλούτου και της εξουσίας εννοιολογείται, επίσης, με διαφορετικό τρόπο. Οι αγώνες για ένα ελεύθερο, ξεχρεωμένο και ακμαίο αφρικανικό έθνος είναι, ιστορικά, συνδεδεμένοι με την ανάκτηση του δικαιώματος της ελευθερίας της κίνησης, της απεριόριστης κίνησης. Οι αφρικανικοί πληθυσμοί απαντούν στη συνεχή εκτόπιση και τον αποκλεισμό, στην υποχρεωτική μετανάστευση και την πειθαναγκαστική εργασία των αποικιοκρατών με αγώνες για ελευθερία και αυτοδιάθεση, αυτονομία στην μετακίνηση και κίνηση άνευ όρων και περιορισμών. Αν η απώλεια της κυριαρχίας των αφρικανικών πληθυσμών στο πλαίσιο της αποικιοκρατίας είχε ως αποτέλεσμα την στέρηση της ελευθερίας στην κίνηση, εκείνοι σφυρηλατούν εκ νέου την έννοια του αυτοκυρίαρχου ατόμου που ανακτά το δικαίωμα να κινείται ελεύθερα αξιώνοντας το δικαίωμα διαμονής, προσωρινής ή σταθερής με όρους αξιοπρέπειας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αξιώνουν στην κίνηση τους αυτό που το σύνταγμα της Γκάνα σήμερα έχει θεσμοθετήσει ως δικαίωμα καταφυγίου (abode), ανοίγοντας ένα κανάλι επικοινωνίας με τις πόλεις-καταφυγίου που είχε οραματιστεί ο Derrida (1995). Μεταφράζουν στο σήμερα εκείνο τον λεξιλογικό τύπο της κυριαρχίας που νοείται μέσα από την ενσωμάτωση του ξένου –«όλων των ειδών τους ξένους».

Ένα τέτοιο φιλοσοφικό πρίσμα επιτρέπει την ανάγνωση του ακτιβισμού των τριακοσίων μέσα από μια σημειωτική κίνηση που υποστηρίζει την κατοχύρωση ενός είδους διαλεκτικής επικοινωνίας και ενσωμάτωσης ως καταστατικής συνθήκης ύπαρξης της κρατικής κυριαρχίας, αποδομώντας τη συνοριακή λογική στην αρχή της διαπερατότητας της. Σκιαγραφεί την κυριαρχία και τον πλούτο των πολιτών και των άλλων από τους πολίτες μέσα από την ύλη της διαρκούς κίνησης και επικοινωνίας,

που προϋποθέτει τη συνδιαλλαγή και την ενσωμάτωση του διαφορετικού και του ξένου. Νομιμοποιεί, έτσι, τη διατίμηση του όρου πολιτική κίνηση ως περιγραφικού ενός ακτιβισμού με επίδικο διαπραγμάτευσης το σώμα, το σώμα ως σύνορο εξουσίας. Οι μετανάστες εργάτες μετέρχονται του καταγωγικού τους δικαιώματος στην αέναη κινητικότητα, ανακαλώντας το στην πράξη ως μέσο διατύπωσης και διεκδίκησης ενός εναλλακτικού κοινωνικού επιτονισμού και εμπλουτισμού της έννοιας της κυριαρχίας ενάντια στο δυτικό μονοπώλιο της παγκόσμιας αρχειοθέτησης. Μιλούν στη γλώσσα μιας άλλης και ποιοτικά ανοίκειας οντολογίας της κυριαρχίας θέτοντας ως διακύβευμα της κίνησης τους την αναδιαπραγμάτευση του εννοιολογικού ορίζοντα κατανόησης της. Φωτογραφίζουν, έτσι, καθώς αμφισβητούν και αντιπαλεύονται στην πράξη, εκείνο το πολύτροπο και πολυδύναμο εξουσιαστικό πλέγμα, στις αρθρώσεις του οποίου αναπτύσσεται η σύγχρονη νεοφιλελεύθερη κυβερνολογική του ευρωπαϊκού έθνους-κράτους που εκτοπίζει και ταυτόχρονα περιορίζει, εξορισμού αποκλείει σε μια γεωγραφία ανθρώπινης ένδειας και αναξιοπρέπειας πληθυσμιακές μειονοτικές ομάδες.

1.4. Ανθρώπινα όπλα: προς μια κοινωνική ψυχολογία

Η όποια προσπάθεια κατοχύρωσης εκ μέρους μου ενός βαθμού διακριτότητας της απεργίας πείνας των τριακοσίων από άλλες πρακτικές αυτοθανάτωσης υπακούει σε μια γενεα-λογική διαλεκτική τομών και συνεχειών. Στρατεύομαι, διαφορετικά, στη λογική εμπέδωσης ουσιαστικής επικοινωνίας και γόνιμου διαλόγου με κείνη την «παγκόσμια συγκυρία στην οποία ριζοσπαστικά κινήματα ενεργοποιούνται και αντιστάσεις ατομικές ή συλλογικές σκηνοθετούνται», διαμορφώνοντας εκείνο το πλέγμα πρακτικών αντίστασης και πολιτικής διαμαρτυρίας που εννοιολογείται με τον όρο «οπλοποίηση της ζωής» (weaponization of life) (Bargu 2014: 14). Η δέσμευση της Bargu για μια βιοπολιτική προσέγγιση των ανθρώπινων όπλων διακρίνεται και

τεκμηριώνεται από την επανεξέταση και κριτική αποδόμηση ερμηνευτικών μεθοδολογιών ατελέσφορων στον βαθμό που δεν συναισθάνονται την ανάγκη να εγγράψουν τέτοιες πράξεις στο πλέγμα των σχέσεων εξουσίας οι οποίες τις γεννούν και τις οποίες αναπαριστούν. Υπ' αυτή την έννοια κρίνεται απαραίτητη η εξοικείωση με το εννοιολογικό περίγραμμα της οπλοποίησης της ζωής, επιφάνειες της οποίας μοιάζουν να ξεκλειδώνουν την κινησιολογική σημειογραφία της απεργίας πείνας των τριακοσίων μεταναστών εργατών.

Η Bargu στο βιβλίο της, 'Starve and Immolate -The Politics of Human Weapons', αφηγείται την ιστορία της απεργίας πείνας πολιτικών κρατουμένων σε σωφρονιστικά ιδρύματα υψίστης ασφαλείας της Τουρκίας κατά το διάστημα 2000-2003. Εκεί διαπραγματεύεται και θεωρητικοποιεί τον όρο «οπλοποίηση της ζωής» μέσα από «σωματικές και υπαρξιακές πρακτικές μάχης, βασισμένες στην τεχνική της αυτοκαταστροφής, προκειμένου να γίνει μια πολιτική δήλωση ή να προαχθούν πολιτικοί στόχοι» (2014: 14). Η οπλοποίηση της ζωής μοιάζει με βεντάλια διαβάθμισης θανάσιμων και μη αυτοτραυματισμών του ανθρώπινου σώματος στη βάση διαφορετικών χρονικοτήτων και τροπικοτήτων. Ως όρος δεν επιδέχεται καμία διάκριση μεταξύ επιθετικών ή αμυντικών μορφών αυτοθανάτωσης καθώς αναπτύσσεται μέσα από και στη βάση της επιτέλεσης της αυτοκαταστροφής η οποία καταλαμβάνει θέση εσωτερικού νόμου (15). Στην προφανή ετερογένεια ενός τέτοιου ρεπερτορίου ανθρώπινων όπλων, η Bargu διακρίνει, δίχως να προκρίνει σε κυρίαρχο, το σώμα «ως αγωγό της πολιτικής παρέμβασης, καθώς η επίδραση της δεν μπορεί να περιοριστεί στην υλικότητα του σώματος» (16). Το σώμα λειτουργεί μεν ως «ενδιάμεσο σκηνοθεσίας» μιας πολιτικής διαμαρτυρίας, αναπτύσσεται, όμως, ως κείμενο, οθόνη προβολής ή απλό μέσο υπακούοντας στο νόμο της αυτοκαταστροφής του. Η μηχανική της αυτοθανάτωσης, εν προκειμένω, δεν συμβαδίζει με την εργαλειακή ορθολογικότητα, ακυρώνει την παραδοσιακή διάκριση μέσου και σκοπού (16). Ο νόμος της αυτοκαταστροφής που η καταφυγή σε τέτοιες πράξεις επικαλείται, καλλιεργεί, έτσι, ένα μεταφυσικό προσανατολισμό όταν «επικοινωνεί την ιεράρχηση της ζωής ενός πολιτικού λόγου πάνω από τη βιολογική ύπαρξη των υποστηρικτών του» με αποτέλεσμα να υποστηρίζεται η διατίμηση της ζωής αντί του σώματος ως προσδιοριστικού όρου της οπλοποίησης (16).

Η Barga στην προσπάθεια της να θωρακίσει τον όρο επεξεργάζεται εννοιολογικά τη βία που εσωκλείει και αποδεσμεύει το ανθρώπινο όπλο. Εισηγείται, στο πλαίσιο αυτό, μια «απορομαντικοποιημένη» εκδοχή της θεώρησης του Frantz Fanon πάνω στη βία (1982) που λειτουργεί ως μορφή έκφρασης και υπηρετεί το έργο μεταμόρφωσης, διάπλασης και χειραφέτησης του αποικιοκρατούμενου υποκειμένου (16). Κατανοεί, έτσι, στα ανθρώπινα όπλα

«την ανθρώπινη υπόσταση κάποιου ...κατασταστικά συνυφασμένη με την πολιτικοποιημένη ερμηνεία της ζωής». Προκρίνει «μια διαμεσολαβημένη και ριζοσπαστικοποιημένη κατανόηση του τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος ως συνώνυμο μιας πολιτικής υπόστασης σε αρμονία με ένα συγκεκριμένο λόγο που η υποκειμενικότητα επιστρατεύεται στην έκφραση» (17).

Δανείζεται, στη συνέχεια, τη διάκριση του Walter Benjamin (1996) μεταξύ της βίας που μετέρχεται η κυρίαρχη εξουσία στο πλαίσιο επιβολής του νόμου και εκείνης της βίας που δεν καθίσταται μέσο αλλά «εκδήλωση», όπως στην περίπτωση της «ξαφνικής έκρηξης οργής» (17). Αν ο Fanon διαβάσει τη βία ως μορφή έκφρασης, η προσαρμογή της στο μπενγιαμενικό σχήμα, τη μεταφράζει σε πολιτική έκφραση πάθους που βρίσκει εφαρμογή στα ανθρώπινα όπλα. Η μηχανική της αυτοκαταστροφής, έτσι, αποκωδικοποιείται μέσα από την «επιθυμία και το αίτημα για δικαιοσύνη και ταυτόχρονα την αναγνώριση της μη πιθανότητας πραγματοποίησης της υπό τις πολιτικές συνθήκες στις οποίες αυτές οι βίαιες αναπαραστάσεις λαμβάνουν χώρα» (17). Η σημειωτική της αυτοκαταστροφής του ανθρώπινου σώματος εκπαιδεύει τα ανθρώπινα όπλα στη γλώσσα μιας αντίφασης η οποία μοιάζει να αναζητά νομιμοποιητική λογική στην υπερβατική και μεταφυσική δικαιοσύνη προκειμένου να εμψύσει με νόημα το θάνατο που υπόσχεται η απελευθερωμένη βία.

Αν ένα τέτοιο σχέδιασμα προβληματίζει, δεν είναι στο βαθμό που προσπερνά τη διακριτή πολιτική και ηθική επένδυση ή απόδοση τέτοιων πράξεων ούτε όταν ομογενοποιεί αμυντικές και επιθετικές αυτοκαταστροφικές πρακτικές στην κινηματική γεωγραφία της πολιτικής αντίστασης. Αμφότερα τα σημεία δεν διαφεύγουν της προσοχής της συντάκτριας του σχεδίασματος ούτε υποτιμώνται, τουναντίον αποτιμάται ως κομβική η ανάγκη προστασίας και εννοιολογικής θωράκισης των κριτηρίων ερμηνείας από το φάσμα της απειλής που ενσαρκώνουν

όροι όπως αυτοκτονία ή τρομοκρατία. Πέραν των εγγενών αμφισημιών που χρεώνονται αμφότεροι οι όροι, ετικετοποιούν χωρίς να δικαιολογούν_όταν τελεσιδικούν εκ προοιμίου αναφορικά με τα κίνητρα που οδηγούν στην επιλογή της συγκεκριμένης πράξης. Θολώνουν διαφορετικά, «το νόημα» και τις «λειτουργίες», τους «λόγους» και τις «δικαιολογήσεις των αυτοκαταστροφικών πρακτικών» σε σχέση με τον πολιτικό τους ορίζοντα και απομακρύνουν την πιθανότητα για ένα γόνιμο επιστημονικά διάλογο μεταξύ εξουσίας και αντίστασης, στο όχημα της προκαταβολικής καταδίκης ή αποδοχής τους (19-20).

Η Bargu διαφωνεί επίσης με μεθοδολογικές προσεγγίσεις που ερμηνεύουν αυτοκαταστροφικές πράξεις υπό το πρίσμα του θρησκευτικού φανατισμού αφού επιχειρηματολογεί πειστικά υπέρ της θέσης ότι η κοινή κληρονομιά του μαρτυρίου και η κουλτούρα βίας και θανάτου στην οποία καθαγιάζονται, εκβάλλει στις πηγές όλων των σύγχρονων θρησκειών (21-22). Στο βαθμό που η σύνδεση με το πολιτικό και η ανάλυση των εξουσιαστικών σχέσεων και δομών στις οποίες εμφιλοχωρούν αυτές οι πρακτικές, αποτελεί κεντρικό διακύβευμα, αποστασιοποιείται των ερμηνειών που ακτινογραφούν ανάλογες πράξεις μέσα από το συσχετισμό δυνάμεων και την εναλλασσόμενη φύση και ασυμμετρία του πολέμου. Ομοιοεί, μόνο, στο σημείο που εκθέτουν την καταφυγή στα ανθρώπινα όπλα ως αποτέλεσμα εμπρόθετης δράσης αδύναμων ομάδων που υπολογίζουν τις ασυμμετρίες στα διαθέσιμα και συμβατικά μέσα πολιτικής πάλης, τους οικονομικούς και τεχνολογικούς προς διαχείριση πόρους (23-24). Με την ίδια λογική αποκηρύσσει και την ατομική ψυχολογία ως ερμηνευτική οδό, καθώς αποπολιτικοποιεί τις προσωπικές παθολογίες αποσυνδέοντας τις πράξεις από τα κοινωνικά συμφραζόμενα που τις επικαθορίζουν (22-23).

Αν, όμως, η ατομική ψυχολογία εστιάζει σε βιολογικές και μόνο λειτουργίες, αποξενώνοντας το κοινωνικό, τότε συγχέει την ψυχανάλυση με κάποιο είδος νευροφυσιολογίας. Αναδύεται, έτσι, στο σημείο αυτό η πρόκληση για μια εναλλακτική «ψυχχαναλυτική» των ανθρώπινων όπλων, η οποία αποπειράται να ξεκλειδώσει το νόημα και τις λειτουργίες, τους λόγους και τις λογικές που επιστρατεύει η αυτοκαταστροφή στην έκφραση. Η ανάλυση της σημειωτικής διαλεκτικής των τριακοσίων μεταναστών απεργών πείνας, η προσδεμένη στο όνομα και τις αρχές της βολοσινοφικής κοινωνικής ψυχολογίας, θα αξιοποιούσε μια διεπιστημονική εργαλειοθήκη στο πλαίσιο αποκωδικοποίησης της συνείδησης του

συλλογικού αυτού σώματος, της εγγεγραμμένης στη σημειωτική διαλεκτική λόγου και πράξης.

Σε μια προσπάθεια να εκπαιδευτώ αναλαμβάνοντας μια τέτοια πρόκληση, διαβάζω καταρχήν την απεργία πείνας των τριακοσίων μέσα από το εννοιολογικό περίγραμμα των ανθρώπινων όπλων ως μια μορφή εαυτοπροσανατολισμένης βίαιης αντί-δράσης απέναντι στο ευρωπαϊκό μεταναστευτικό πλαίσιο νόμου, που επενδύει στην εκούσια τελετουργική αποσύνθεση του ανθρώπινου σώματος. Επεξεργάζομαι δίχως να εκλαμβάνω ως δεδομένη την οριστική και ολοκληρωτική αυτοκαταστροφή του ανθρώπινου σώματος, αν και είναι δόκιμη με όρους επιστημονικής ηθικής και πολιτικής τάξης καθώς δεν περιμένει την μοιραία κατάληξη για να την εντάξει σε αυτό το κατηγορικό πλαίσιο. Ο λόγος είναι διότι θολώνει δυνάμει διακριτές τεχνικές ποιότητες και ταυτοτικά χαρακτηριστικά που δημιουργούν χάσματα σε ένα ούτως ή άλλως ετερογενές σύνολο, από επιθέσεις αυτοκτονίας μέχρι σφραγίσματα χειλιών και από απεργίες πείνας και νηστείες θανάτου μέχρι αυτοπυρπολισμούς. Αποστασιοποιούμαι, λοιπόν, από το σχήμα της οπλοποίησης της ζωής στον βαθμό που επιχειρώ να διαβάσω την αυτοκαταστροφική πράξη στον επιτελεστικό χρόνο εκδήλωσης της. Ακολουθώ διακριτικά το σχήμα των ανθρώπινων όπλων καθώς αντιλαμβάνομαι την απεργία των τριακοσίων να αναπτύσσεται μέσα από το πρίσμα μιας βίαιης πολιτικής έκφρασης πάθους που κειμενοποιείται στην οθόνη ενός σώματος σε αποσύνθεση, ως μια σημειωτική διαλεκτική κίνηση πράξης και λόγου, έναρθρης πράξης και ενσώματου λόγου, που διεκδικεί στον χρόνο ενσάρκωσης της την πιθανότητα αναδιαπραγμάτευσης –μερικής ή συνολικής- του υφιστάμενου ευρωπαϊκού μεταναστευτικού status quo.

Η απεργία πείνας ως διαλεκτική σημειωτική κίνηση δανείζει στην κοινωνική ψυχολογία την αφοσίωση της κοινωνιολογίας του σημείου στις υλικά καθορισμένες μορφές έκφρασης ενός θέματος. Σύμφωνα με τον Voloshinov «οι υλικά καθορισμένες μορφές έκφρασης» αποτυπώνουν το «πνεύμα μιας εποχής» και αποκαλύπτουν το πλέγμα σχέσεων στο οποίο διατυπώνεται λεπτομερώς ο αιτιακός καθορισμός του εκάστοτε πολιτισμικού σημείου από το κυρίαρχο σύστημα κοινωνικής αναπαραγωγής (1998: 81). Διαφορετικά, μια κοινωνιολογία του σημείου παρατηρεί το θέμα από τη μία να συνομιλεί με τους πλέον ζωτικούς κοινωνικοοικονομικούς όρους και να αντικατοπτρίζει τις βάσεις ύπαρξης μιας ανθρώπινης ομάδας και από την άλλη να

απολαμβάνει μια κυρίαρχη και εδραιωμένη θέση μεταξύ ατόμων κοινωνικά οργανωμένων, κοινώς να απολαμβάνει ενός σταθερού κοινωνικού νοήματος (83).

Είναι στο πάντρεμα αυτών των προϋποθέσεων που ένα ιδεολογικό θέμα –η ζωή και ο θάνατος στο πλαίσιο αυτοκαταστροφής ενός ατόμου- εμφανίζεται στη μορφή του σημείου –απεργία πείνας των τριακοσίων μεταναστών εργατών- πάντα κοινωνικά επιτονισμένο. Είναι στην αλληλοσυσχέτιση θέματος και μορφής που ζωντανεύει ένα σημείο, καθίσταται τρόπος διάθλασης της πραγματικότητας που έλκει ετερόκλητα κοινωνικά συμφέροντα και συμφραζόμενα, συμπυκνώνει συγκρουόμενες διεκδικήσεις και σημασιοδοτήσεις, αναπαρίσταται, με άλλα λόγια, ως πεδίο «ταξικής πάλης» (81-87). Αυτή η πάλη των κοινωνικών επιτονισμών, «η κοινωνική πολυτονικότητα, είναι ο εσωτερικά διαλεκτικός χαρακτήρας του σημείου που αποκαλύπτεται πλήρως μόνο σε εποχές κοινωνικών κρίσεων» και ρήξεων, όταν τίθεται υπό αίρεση η σταθερή, «υπερταξική και αιώνια», σχεδόν νεκρή, σημασιοδότηση του σημείου που επιβάλλει η κυρίαρχη τάξη (87). Η πάλη των κοινωνικών επιτονισμών μοιάζει να συνηγορεί για τον επαναστατικά διαθλαστικό χαρακτήρα κάθε ιδεολογικού σημείου που αποσταθεροποιεί τον προκαθορισμένο, από το κυρίαρχο καθεστώς, χαρακτήρα της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Η απεργία πείνας αναδύεται έτσι ως αρένα διεκδίκησης ενός εναλλακτικού κοινωνικού επιτονισμού πάνω στη ζωή και τον θάνατο στο πλαίσιο της αυτοκαταστροφής του ανθρώπινου σώματος. Αν στον κυρίαρχο (βιο-)πολιτικό κανόνα η ανθρώπινη ζωή θεωρείται ύψιστο αγαθό, αναφαίρετο δικαίωμα και ύψιστο διακύβευμα που εξορίζει το θάνατο από την επικράτεια του πολιτικού, η διαλεκτική πράξης-λόγου της απεργίας πείνας αντανakλά και διαθλά τη (βιο-)πολιτική πραγματικότητα στο σημείο που την εγκατέλειψε η διεισδυτικότητα της σκέψης του Foucault, στην αμφιλεγόμενη συγκατοίκηση βιοπολιτικής-θανατοπολιτικής, στο σημείο όπου θολώνει η διαπλοκή ζωής και εξουσίας στα σύγχρονα συστήματα εξουσίας (2014: 49-50). Όταν η βιοπολιτική προοπτική εμβολίαζε με τη λογική της πειθαρχικής εξουσίας και της βιοεξουσίας την πολιτική θεωρία κατανόησης των σύγχρονων δυτικών κυριαρχικών εξουσιών, σκιαγραφούσε μια «πολιτική ορθολογικότητα που επενδύει στην υπολογιστική αναγνώριση της ζωής του πολιτικού σώματος και των μελών του ως ύστατο πεδίο πολιτικής νομιμοποίησης» (Αθανασίου 2012: 62). Αν παραδοσιακά το κυριαρχικό δικαίωμα της εξουσίας της ζωής και του

θανάτου αναπτυσσόταν πάνω σε μια δεδομένη χωρική επικράτεια, η κυβερνολογική που εισάγουν πειθαρχική εξουσία και βιοεξουσία αναδεικνυε τη σωματικότητα «ως φορέα και όχημα των σχέσεων εξουσίας, αντικείμενο μελέτης, σημείο εφαρμογής και άσκησης των σχέσεων εξουσίας», αλλάζοντας το πεδίο δράσης και τη λογική εφαρμογής τους (2014: 47). Το σώμα οικονομείται και η εξουσία του κυρίαρχου να αφαιρεί ζωή ή να αφήνει κάποιον να ζει αντικαθίσταται από την εξουσία που καλλιεργεί ζωή ή την αρνείται μέχρι θανάτου, ήτοι την εξουσία επί της ζωής (Bargu 2014: 46-47, Αθανασίου 2012: 65, 68). Ένα τέτοιο βιοπολιτικό μοντέλο ανάλυσης των σχέσεων εξουσίας μοιραία θολώνει την ένταση, τη δυναμική και την ταυτότητα που διατηρεί η κυριαρχία, αφού πλέον ο θάνατος καθίσταται όριο της εξουσίας και σημείο διαφυγής (Φουκώ 2008: 95-96 στην Bargu 2014: 47).

Αν στα νεωτερικά πολιτικά συστήματα η κυριαρχική εξουσία μετασχηματίζεται μέσα από τη σύζευξη της με τη βιοεξουσία και υποχρεωτικά αποσύρεται από το κάδρο των εξουσιαστικών τροπικοτήτων προς το συμφέρον μιας αστυ-νομικής ρύθμισης της ζωής και ευημερίας του πληθυσμού (2014: 46-47), τότε μοιραία ανακύπτει ένα ερώτημα: πώς ασκείται και ικανοποιείται το παραδοσιακό κυριαρχικό δικαίωμα της αφαίρεσης ζωής (Bargu 2014: 50-51, Αθανασίου 2012: 69-70); Υπάρχουν σημεία στις διαλέξεις του Foucault, σύμφωνα με τους μελετητές του, όπου το βιοπολιτικό σχέδιασμα επικυρώνει μια παράδοξη συνύπαρξη, επικοινωνία και αλληλεξάρτηση των διαφορετικών και αυτόνομων εξουσιαστικών τεχνικών, θεμελιωμένη στον ρατσισμό ως την κυρίαρχη εξουσιαστική τεχνολογία διάκρισης μεταξύ σωμάτων που αξίζει να ζήσουν και σωμάτων ανάξιων ως ύλη να μετρηθούν (2012: 61, 70-71). Αν η κυριαρχία ορίζεται μέσα από το δικαίωμα να στερεί ζωή και η βιοεξουσία μέσα από το δικαίωμα να ελέγχει, να ρυθμίζει και να επεμβαίνει πάνω στη ζωή, τότε ο ρατσισμός αναδύεται ως σημείο εφαιπτομενικότητας και συναρμογής αυτών των ετερόκλητων τεχνολογιών. Ο ρατσισμός εγγυάται, διαφορετικά, την επικοινωνία ή τη συγχώνευση της εξουσίας επί της ζωής (βιο-πολιτική) και της εξουσίας της ζωής –άρα και του θανάτου (θανατο-πολιτική), στο πλαίσιο της ασφάλειας, προστασίας και μόνωσης του πολιτικού σώματος από παθογένειες βιοπολιτικά καθορισμένες στο όνομα της καθαρότητας της φυλής από πληθυσμιακές μειονότητες-ετερότητες που ελέγχονται, ρυθμίζονται και αποκλείονται καθώς κυβερνώνονται (σε θανατοπολιτικές ζώνες) (2014: 50).

Ο Foucault στο σημείο της βιοπολιτικής μετάλλαξης της κυριαρχίας σχετικοποιεί και διευρύνει το φάσμα του θανάτου αφού τον κατανοεί ως έκθεση στην πιθανότητα του θανάτου. Εντοπίζει τον θάνατο σε πρακτικές και τακτικές έμμεσης θανάτωσης ενός σώματος, κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής εξόντωσης, στέρησης δικαιωμάτων- πολιτικών και ανθρώπινων, υποβάθμισης των υλικών όρων ύπαρξης που φιλοτεχνούν ένα περιβάλλον γονιμοποίησης του θανάτου (Φουκώ 2002: 315-316 στην Αθανασίου 2012: 70-71). Τέτοιες θανατοπολιτικές πρακτικές και τακτικές εκθέτουν δραματικά όσους αξιολογούνται ως μη ικανοί και μη συμβατοί με το υπάρχον σύστημα κοινωνικής αναπαραγωγής στον κίνδυνο αν όχι του βιολογικού θανάτου τότε μιας στυγνής εκμετάλλευσης που μπορεί να περιγραφεί μόνο δια της ανάκλησης μιας αποικιοκρατικής γενεαλογίας της σκλαβιάς με τον τρόπο που το επιχειρεί ο Achille Mbembe. Ο Mbembe εισάγει τον όρο «νεκροπολιτική» για να σκιαγραφήσει μια βιοπολιτική οικονομία σωμάτων κανοναρχούμενη από την εντολή του «θανάτου» που επιβάλλει η θεσμοθέτηση του ρατσισμού στο πλαίσιο άσκησης της αποικιο-κρατικής εξουσίας. Τα σώματα που διαβιούν σ' αυτούς τους νεκροπολιτικούς χώρους διαβάζονται μέσα από ένα καθεστώς ζωντανών νεκρών (Mbembe 2003: 40, Bargu 2014: 77, Αθανασίου 2012: 71-73, Puar 2007: 33), ζωντανών γιατί κυβερνώνται και νεκρών γιατί θεωρούνται επικίνδυνοι και γι' αυτό ακατάλληλοι για το ισχύον σύστημα κοινωνικής αναπαραγωγής.

Η διαλεκτική σημειωτική της απεργίας πείνας των τριακοσίων χαρτογραφεί το πεδίο της κοινωνικής αναπαραγωγής, καθώς διαρρηγνύει την επαλληλία των συνόρων που χαράσσει η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, μέσα από ένα βιοπολιτικό μοντέλο οχυρωμένο και οριοθετημένο από θανατοπολιτικές ζώνες, υπεύθυνο για την παραγωγή, εδραίωση και επέκταση των νεκροπολιτικών χώρων στην επικράτειά της. Προτάσσει, το σώμα στον επιτελεστικό χρόνο της αυτοκαταστροφής του ως πεδίο άσκησης των σύγχρονων βιοπολιτικών σχέσεων εξουσίας δια της ανάκλησης ενός υποκειμενοποιητικού σχήματος που παραπέμπει στη σημειολογία του ζωντανού-νεκρού. Σε αυτήν την εργασία δεν προκρίνω απλώς το σώμα αντί της ζωής ως προσδιοριστικό όρο της οπλοποίησης. Διερευνώ την πιθανότητα επανεξέτασης των όρων υπό τους οποίους έχει νόημα μια ετικετοποίηση που στοχεύει στην περιγραφή και ταξινόμηση της εντεινόμενης, σύμφωνα με την Bargu, καταφυγής στην ενορχηστρωμένη εκδοχή της αυτοκαταστροφικής πολιτικής δράσης (2014: 14-27). Αυτό δεν σημαίνει ότι υπονομεύω την πρόθεσή της να

εξαλείφει καταστατικά κάθε ενδεχομενικότητα και συμπτωματικότητα εμφάνισης της. Εργάζομαι, συνεπώς, με άξονα την ιδιαιτερότητα που απολαμβάνει η σημειωτική ύλη της απεργίας πείνας των τριακοσίων στον ιδεολογικό φαινότυπο της αυτοκαταστροφής των ανθρώπινων όπλων. Μια τέτοια προσέγγιση, οργανωμένη στους άξονες του χρόνου και του τόπου εκδήλωσης της απεργίας πείνας, θα επιτρέψει να αναδυθούν πυρηνικά στοιχεία της ταυτότητας της συνδυαστικά με κομβικά ερωτήματα και προκλήσεις για τη σύγχρονη ανθρωπολογική έρευνα όταν αυτή εκτίθεται στην πολιτική φιλοσοφία της αυτοκαταστροφής.

2. ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΕΙΣ

Αυλαία

«Ανάβει φωτιές¹³ [...] εκρηκτικό κλίμα¹⁴ [...] θύελλα για την κατάληψη¹⁵» ήταν μερικά μόνο από τα σχήματα λόγου που κατέγραψε η έντυπη και τηλεοπτική οθόνη ιδιωτικών αλλά και κρατικών μέσων ενημέρωσης κατά την αποτύπωση της κίνησης διαμαρτυρίας των μεταναστών απεργών πείνας. Πρόκειται για σχήματα λόγου στα οποία αντανακλάται μια πολιτική κρίση κατανοητή με όρους εχθρικής εισβολής και ευθείας αμφισβήτησης των εθνικών κυριαρχικών συμφερόντων. Η ένταση της μάλιστα θα παρέπεμπε σε φυσική καταστροφή με «ανεξέλεγκτες διαστάσεις»¹⁶. Επιστρατεύτηκαν, έτσι, σχεδόν μοιραία απλοί εργάτες και τηλεαστέρες της δημοσιογραφίας, πολιτικοί και διανοούμενοι ή πανεπιστημιακοί προκειμένου να πρωταγωνιστήσουν σε δελτία ειδήσεων σκηνοθετημένα στη λογική της ζωντανής αναπαράστασης μιας πολεμικής σύρραξης στην καρδιά του εθνικού μητροπολιτικού κέντρου. Ο επαναστατικός αναβρασμός της «Αραβικής Άνοιξης» έμοιαζε να έχει εισβάλλει προκαταβολικά στα ραδιοκύματα της νοτιοανατολικής περιφέρειας της Ευρωζώνης, πανικο-βάλλοντας τις δημόσιες ραδιοσυχνότητες που εκπέμπαν σήματα από μια «σφοδρή πολιτική αντιπαράθεση για την κατάληψη [...] στη Νομική. Σαν να μην έφταναν αυτά [...] άλλοι πενήντα λαθρομετανάστες με τον ίδιο περίπου τρόπο μπήκαν στο Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης»¹⁷ με αποτέλεσμα την επόμενη ημέρα η συντακτική ομάδα του μεγαλύτερου ιδιωτικού δημοσιογραφικού συγκροτήματος της χώρας να μεταβολίσει τη φιλοξενία του Εργατικού Κέντρου σε φανταστικές εικόνες από «ανάλογη κατάληψη και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης»¹⁸. Εθνική παιδεία και ελληνικός διαφωτισμός είχαν μετατραπεί στο δημοσιογραφικό σύμπαν σε προνομιακό στόχο ενός μεταλλαγμένου μεταναστευτικού ιού. Στη δραματουργική της εξέλιξη «η υπόθεση κατάληψης της Νομικής από παράνομους μετανάστες»

¹³ Κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων NET, 25^{ης} Ιανουαρίου, Λεζάντα σε πρώτο θέμα.

¹⁴ Εφημερίδα Το Βήμα, φύλλο 26ης Ιανουαρίου, σελ. 1.

¹⁵ Κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων NET, 25^{ης} Ιανουαρίου, Λεζάντα.

¹⁶ Κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων Mega Channel, 26^{ης} Ιανουαρίου.

¹⁷ Κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων Ερτ3, 24^{ης} Ιανουαρίου, κείμενο ειδήσεων.

¹⁸ Εφημερίδα Τα Νέα, Φύλλο 25^{ης} Ιανουαρίου, σελ 2.

μετατρέπονταν σε «θρίλερ»¹⁹, η κορύφωση του οποίου συμβάδιζε στον ειδησεογραφικό χρόνο των ιδιωτικών καναλιών με «δραματικές διαβουλεύσεις για ειρηνική αποχώρηση»²⁰, κυβερνητικά «τελεσίγραφα» και ένα «παράνομο» σώμα μεταναστών απεργών πείνας να ψηφίζει για «κλιμάκωση του αγώνα»²¹ και «περιφρούρηση του κτιρίου» στο «Στρατόπεδο Νομικής»²². Η τηλεοπτική *έξοδος* από και προς τον τρόπο του αγνώστου προσέδιδε αποκαλυπτικό τόνο την ώρα που η εγχώρια δημοσιογραφική inteligenzia δυσανασχετούσε αν δεν έχανε την ψυχραιμία της στην εικόνα του σώματος συνέλευσης των μεταναστών της Νομικής να διαπραγματεύεται με την κυβέρνηση, στο πρόσωπο πρυτανικών και εισαγγελικών αρχών, την αποχώρηση του. «[...] Γιατί έχουμε φτάσει βέβαια στο σημείο να έχουμε συνέλευση των μεταναστών στη Νομική»²³ -τίτλος στο κάτω μέρος της οθόνης: «Θέτουν όρους οι λαθρομετανάστες»²⁴.

Στο κεφάλαιο αυτό διαβάζω την κίνηση διαμαρτυρίας των μεταναστών απεργών ως σημείο που επιτρέπει την εξοικείωση με τη δικαϊκή εκείνη ζώνη εξαίρεσης από το αστικό πλέγμα βίου και δικαιωμάτων που καταλαμβάνουν μεταναστευτικά υποκείμενα στο πλαίσιο της ευρωζωνικής οικονομίας εθνικών πολιτικών εντολών. Αντιλαμβάνομαι τον ακτιβισμό των τριακοσίων ως καλειδοσκοπικό εργαλείο που αποκαλύπτει στα σημεία του κοινωνικού και πολιτικού αποκλεισμού ένα φυλετικοποιημένο περιβάλλον εκτεταμένης τηλεοπτικά πολιτισμικής αναισθησίας (Feldman 2008). Σ' αυτό το τηλε-οπτικό περιβάλλον μοιάζει να βρίσκει γόνιμο έδαφος ανάπτυξης και κυκλοφορίας μια συναισθηματική οικονομία του φόβου (Ahmed 2009) στις πτυχώσεις της οποίας σκιαγραφούνται οι αποφύσεις ενός πολυδύναμου, και πολύτροπου εξουσιαστικού μηχανισμού. Δανείζομαι, έτσι, από την εργαλειοθήκη της φεμινιστικής βιοπολιτικής σκέψης στην προσπάθειά μου να περιηγηθώ ανάμεσα σε ηγεμονικά κανάλια ρύθμισης και κυριαρχικούς μηχανισμούς επιτήρησης και ελέγχου που σκηνοθετούν το συλλογικό σώμα των μεταναστών απεργών μέσα από την τηλεοπτική σημειογραφία ενός ξενιστή στους νευρώνες του

¹⁹ Εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 27^{ης} Ιανουαρίου, σελ. 1 -κεντρικός τίτλος, σελ. 10 -κεντρικό ρεπορτάζ, Φύλλο 28^{ης} Ιανουαρίου, σελ. 1, 14, 15.

²⁰ Δελτίο Ειδήσεων Net 27^{ης} Ιανουαρίου NET, τίτλος στο κάτω μέρος της οθόνης.

²¹ Δελτίο Ειδήσεων Mega Channel 26^{ης} Ιανουαρίου

²² Εφημερίδα Το Βήμα, φύλλο 26^{ης} Ιανουαρίου, σελ. 2.

²³ Δελτίο Ειδήσεων Mega Channel 26^{ης} Ιανουαρίου, σχόλιο τηλεπαρουσιάστριας Όλγας Τρέμη.

²⁴ Δελτίο Ειδήσεων NET, 27^{ης} Ιανουαρίου, κεντρικός τίτλος πρώτης είδησης.

κοινωνικού και πολιτικού σώματος, ενός ξενιστή που απειλεί με αίρεση την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική εντολή.

2.1. Οικο-νομία του Οικειοποιημένου Περιθωρίου: Μια εμπόλεμη ζώνη

Στην αυλαία της δεύτερης δεκαετίας του 21ου αιώνα δημοσιογραφικές αποστολές, μυθοπλαστικές αφηγήσεις, εικαστικά και ερευνητικά προγράμματα παρακολουθούν διεπιστημονικά πεδία ακαδημαϊκής σκέψης και έτσι καταγράφουν και αναλύουν, συζητούν, σημειώνουν και σημειώνονται από ένα αναπτυσσόμενο σώμα παραγωγής λόγου στην προσπάθειά τους να διαπραγματευτούν τη σύγχρονη μεταναστευτική συνθήκη. Πρόκειται για ένα σώμα που αναδιατυπώνει, τρόπον τινά, το αίτημα ανθρώπων ξεριζωμένων, άνευ πατρίδας και εστίας, για μια νέα πολιτική ταυτότητα στο δυτικό κόσμο που θα ικανοποιεί την ανάγκη τους για ισότιμη συμμετοχή στο αστικό πλέγμα βίου και δικαιωμάτων. Ένα τέτοιο σώμα λόγου οργανώνεται και αναπτύσσεται μέσα από ιστορίες που χαρτογραφούν ιζηματογενείς ζώνες θανάτου, πολιτικού και βιολογικού, εκτοπισμού και μετα-κίνησης. Στέκει σχεδόν μετέωρο καθώς περιηγείται σε κέντρα κράτησης και νομοθετικές ή μη πράξεις περιεχομένου που υπόσχονται ασφάλεια και εθνική καθαρότητα ενώ παράλληλα αφουγκράζεται πράξεις πολιτικής ανυπακοής, αμφισβήτησης και ακύρωσης οριοθετήσεων καταγράφοντας εναλλακτικές χωροθετήσεις. Αυτό το σώμα λόγου σχεδόν «τραυλίζει» στην προσπάθεια του να εννοιολογήσει και να θεωρητικοποιήσει την επικράτεια που κατοικούν και τη θέση που καταλαμβάνουν στην κοινωνική και πολιτική χωροταξία, σώματα μη αναγνωρισμένα πολιτικά ως υποκείμενα δικαιωμάτων, αποξενωμένα και θεσμικά από-κλεισμένα στο διάκενο εθνικά κυρίαρχων κρατικών εντολών. Είναι γυμνές ζωές και αποκείμενες ανθρώπινες υπάρξεις εξορισμένες από την πολιτική σφαίρα ή όντα ενσυνείδητα, έλλογα και υπολογιστικά που αμφισβητούν στον πυρήνα τους τις πολιτικές τεχνολογίες που τα κρατούν δέσμια κίνησης και ελευθερίας.

Σ' ένα τέτοιο σώμα λόγου ο ακτιβισμός των τριακοσίων απεργών θα μπορούσε να αποτελέσει πεδίο γόνιμου προβληματισμού τροφοδοτώντας τον διάλογο μεταξύ διαφορετικών προοπτικών θέασης και ανάλυσης. Ως πολιτική πράξη αντίστασης η κίνηση διεκδικεί την αποκωδικοποίηση της με όρους γνήσιας εμπρόθετης δράσης που

μάχεται για τα δικαιώματα των δρώντων μεταναστευτικών υποκειμένων τα οποία παράγει, αμφισβητώντας εξουσιαστικές δομές και θανάσιμα μοιραίες συνοριακές τακτικές πολιτικής απομόνωσης και αποκλεισμού (Isin 2008 στον Nyers 2008: 160-168). Υποδεικνύει, έτσι, την ανάγκη τριβής με το δημοσιο-γραφικό αποτύπωμα της ιστορίας προκειμένου να αμφισβητήσει ή απλώς να προβληματοποιήσει άκαμπτες ερμηνείες που καταλογίζουν σε τέτοιες πράξεις ισχύ και πολιτικά αναποτελεσματική εμπρόθετη δράση. Τέτοιου ύφους αποτιμήσεις διακρίνουν στην απεργία πείνας ένα έσχατο μέσο πολιτικής πάλης καταδικασμένο να αντανakλά την αποκείμενη φύση και θέση μεταναστευτικών υποκειμένων τα οποία στερούνται των απαραίτητων εγγράφων παραμονής, εν προκειμένω, στην ελληνική επικράτεια των νοτιοανατολικών συνόρων της ευρωζώνης.

Αυτό το σώμα λόγου στην ακαδημαϊκή του εκδοχή χρεώνεται ένα είδος εκλεκτικής συγγένειας σε επίπεδο θεωρητικών προδεσμεύσεων και αναφορών με μεταποικιοκρατικές όψεις που δείχνουν να ενστερνίζονται την παρατήρηση ότι οι απάτριδες και οι μεταναστευτικές ροές προοδευτικά θα καταλάβουν κυρίαρχη θέση στη διεθνή πολιτική ατζέντα (Arendt 1951 στην Καραβαντά 2015: 8). Οι Judith Butler και Gayatri Chakravorty Spivak επισκέπτονται ανα-θεωρητικά την πολιτική πρόταση της Arendt ξετυλίγοντας το φιλοσοφικό τους διάλογο 'Τραγουδώντας τον Εθνικό Ύμνο' από το σημείο στίξης του Έθνους-Κράτους ως διάκενο ιστορικής αυθαιρεσίας. Η συζήτησή τους φωτογραφίζει το φεμινιστικό αίτημα για επανεφεύρεση του κράτους ως αναδιανεμητικό όργανο δικαιωμάτων (Μπάτλερ και Σπίβακ 2015, 89-90), με αποτέλεσμα να διαπραγματεύεται τον ιστορικό ρόλο του κράτους στην μαζική παραγωγή και διαμετακόμιση εξαθλιωμένης ανθρώπινης ζωής, καταστατικά ξένης προς εκείνο το σώμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που φιλοτέχνησε ο ουμανισμός της δύσης. Ο λόγος της Arendt, αν και αποδομεί το έθνος-κράτος, προβληματίζει στο βαθμό που εννοιολογεί την πολιτική με βάση οργάνωσης την αρχαιοελληνική πόλη-κράτος. Συγκεκριμένα η Arendt κατανοεί τον ιδιωτικό χώρο του οίκου και των ανθρώπων που διαβιούν και εργάζονται εκεί (παιδιά, δούλοι, γυναίκες) να εκπίπτει μιας πολιτικής που είναι αποκλειστικά προσδεμένη στη δημόσια σφαίρα ενώ τον σημειώνει ως αναγκαία προϋπόθεση για την αναπαραγωγή των υλικών όρων ύπαρξης της ίδιας της πόλης-κράτους (Μπάτλερ και Σπίβακ 2015, 45-46, 49-50). Αν όμως η πολιτική σφαίρα προϋποθέτει και ταυτόχρονα αποκλείει το πεδίο στο οποίο αίρονται τα πολιτικά δικαιώματα, τότε σε τι καθεστώς ανήκουν

πληθυσμιακές ομάδες, εν προκειμένω οικονομικοί μετανάστες δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής και εργασίας, που αποκλείονται μέσα στα όρια του κράτους δίχως πρόσβαση στο δικαίωμα του ανήκειν με όρους υπηκοότητας, δίχως αναγνώριση στο συντεταγμένο νομοθετικά πλέγμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων; Πως γίνεται κατανοητό και που τοποθετείται κατά μήκος του πολιτικού άξονα μιας κυρίαρχης εντολής το καθεστώς των οικονομικών μεταναστών όταν διαμαρτύρονται ενάντια στον πολιτικό και κοινωνικό αποκλεισμό που συνεπάγεται η άγρια εκμετάλλευση της εργασίας τους υπό καθεστώς μαύρης οικο-νομίας;

Η Butler οργανώνει την αντι-πρόταση της μέσα από ένα διαλεκτικό σχήμα κράτους-καθεστώτος το οποίο της επιτρέπει να καταδείξει εναλλακτικές γωνίες θέασης και εννοιολόγησης τόσο του κράτους όσο και του καθεστώτος ύπαρξης ανθρώπων εξορισμένων από την πολιτική σφαίρα, μετέωρων σε μια «ζώνη απροσδιοριστίας». Εισάγει μια προοπτική σχετικοποίησης του τρόπου που κατανοείται μέσα σε ένα καθορισμένο πολιτισμικό, θεσμικό και δικαιοκώ πλέγμα βίου, το κράτος του ξεριζωμένου (2015: 36-40). Αναστοχάζεται και προβληματοποιεί την εδαφική επικράτεια που ενσαρκώνουν, όπως κατοικούν, σώματα καταδικασμένα στην ανασφάλεια και το φόβο του κράτους απέλασης από το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ζουν και εργάζονται υπό καθεστώς κοινωνικού αποκλεισμού και πολιτικής αορατότητας, κανοναρχούμενα από δυνάμεις επιτήρησης, ασφάλειας και αστυνόμευσης (36-38). Καταλήγει, έτσι, να υποδεικνύει στο «πρόσωπο» τους το χώρο ενός οικειοποιημένου περιθωρίου εντός της κυριαρχικής επικράτειας μιας εδραιωμένης πολιτικής και κοινωνικής εντολής (46). Αυτή η ζώνη του οικειοποιημένου περιθωρίου όταν δεν αναλύεται ως προς τους τρόπους διεξάρτησής της από την σφαίρα των υφιστάμενων πολιτικών εντολών, μοιραία δεν αναλύει και μια ολόκληρη οικονομία εξουσιαστικών τροπικοτήτων που οριοθετούν, σωματοποιούν, συναισθηματοποιούν το κράτος του αποκλεισμένου, υποχρεώνοντας τον φορέα του σώματος που κατοικεί σε αυτό «να μην γνωρίζει που πιθανώς βρίσκεται» και κυρίως «αν θα υπάρξει άλλο μέρος να πάει και να ανήκει» (41)²⁵.

---

²⁵ Η Butler διακρίνει στο σημείο αυτό τις ακραίες περιπτώσεις διεθνικών και ανεπίσημων κέντρων κράτησης αιχμαλώτων πολέμου ή πολεμικών προσφύγων. Συμπληρώνει, ωστόσο, ότι ακόμη και στην περίπτωση των κέντρων κράτησης εκτός της εδαφικής επικράτειας μιας πολύ-εθνικής κυριαρχίας όπως των Η.Π.Α –περίπτωση Guantanamo, το καθεστώς του αποκλεισμένου αιχμαλώτου αναπαράγεται και συντηρείται από ένα βίαιο και πολυδαίδαλο μηχανισμό εξουσίας που δεν εξαντλείται στην εκάστοτε δικαιοκώ τεχνολογία, αλλά γίνεται ανεκτός από διεθνή φόρα και οργανισμούς την ώρα που υποστηρίζεται από κυβερνητικές ρητορικές, καθεστωτικά μέσα

«Έχουμε να κάνουμε με κάποιον που αναχωρεί από το εσωτερικό της περιοχής όπου έχει εγκλωβιστεί, όπου υφίσταται δηλαδή εκτοπισμό, ο οποίος δεν συνεπάγεται μετακίνηση. Αυτό μάλλον ισχύει για κάποιον που μόλις εκτοπίστηκε και ταυτόχρονα εγκλωβίστηκε στην ίδια περιοχή απ' όπου αναχωρεί αλλά και στην οποία φτάνει. Αυτό θα ίσχυε και στην περίπτωση που κάποιος βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση για τη διεκδίκηση μιας περιοχής» (47-48)

Η Butler προεκτείνει τη λογική σχετικοποίησης εδραιωμένων σχημάτων κατανόησης του κράτους-καθεστώτος, θέτοντας σε ισχύ τα εργαλεία του χώρου και του χρόνου, του «εδώ» και του «εκεί», του «τότε» και του «τώρα», από την επιστημολογική δεξαμενή της συγκριτικής λογοτεχνίας (Spivak 2003), προκειμένου να διαβρώσει βεβαιότητες της δυτικής mainstream λογοτεχνίας της εξορίας. Αν το δυτικό φαντασιακό αποκωδικοποιεί το καθεστώς του ξεριζωμένου μέσα από μια ερμηνευτική συνθήκη, εγκλωβισμένη στο καθεστώς εξουσίας από το οποίο έφυγε - καταγωγής, στρουθοκαμηλίζοντας ενώπιον εκείνου στο οποίο έφτασε -υποδοχής, η χωροχρονική αναπροσαρμογή και επικαιροποίηση της ιστορίας των αποκλεισμένων από το σώμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προβληματοποιεί αποτελεσματικά την αφηγηματική γραμμή «αναχώρηση-άφιξη». Ο διάλογος έτσι καταδεικνύει την ανάγκη να περιγραφεί το θολό εκείνο καθεστώς της περιεκτικής εξαίρεσης ανθρώπων από το πλέγμα αστικού βίου, ανθρώπων που αν και τοπο-θετούνται εκτός του πλέγματος δικαιωμάτων του αστικού βίου δεν παύουν να βρίσκονται εντός του τελευταίου. Πρόκειται για ανθρώπους διαφορετικά που αν και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του αστικού πλέγματος βίου εκτοπίζονται από το σώμα δικαιωμάτων που αυτό ορίζει και προϋποθέτει. Ο διάλογος, έτσι, διαπραγματεύεται το καθεστώς του ξεριζωμένου μέσα στο σύγχρονο πλαίσιο του δυτικού κράτους εμπεδώνοντας ως ορίζοντα αναφοράς ένα ολόκληρο πλέγμα λόγων, τεχνικών, μηχανισμών και δομών, μια ολόκληρη οικονομία κρατικής εξουσίας που πόρο απέχει από τη μονότιμη, σχεδόν μονολιθική εστίαση στη δικαιοκή και συνταγματική της φύση (39-40). Αναπαριστά με άλλα λόγια το κράτος του αποκλεισμένου σε εμπόλεμη κατάσταση με κείνο το πολυδύναμο και πολύτροπο καθεστώς εξουσίας που το προϋποθέτει μεν, καταδικάζοντας το δε, με όρους πρόσβασης και συμπερίληψης, εκτός του σώματος των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το δικαίωμα συμπερίληψης στο

ενημέρωσης, διανοούμενους και think tanks, θεσμικούς φορείς, εκπροσώπους και μέλη της κοινωνίας των πολιτών (2015: 40).

τελευταίο πιστώνεται μόνο στους φέροντες την ιδιότητα της υπηκοότητας σε μια εδραιωμένη πολιτική εντολή.

Ένα τέτοιο πλαίσιο ανάλυσης αποκωδικοποιεί την ακτιβιστική κίνηση διαμαρτυρίας των μεταναστών εργατών ενάντια στην άρνηση του ελληνικού κράτους να αποδώσει τις ηθικά νόμιμες εγγυήσεις που απορρέουν από τα εργασιακά τους δικαιώματα με όρους εμπόλεμης συνθήκης. Φωτογραφίζει, δηλαδή, τους μετανάστες απεργούς πείνας σε «ζώνες χαρακωμάτων» να μάχονται ενάντια στη βίαιη επιβολή του λαθραίου προσωπείου που έχει νομιμοποιήσει το καθεστώς της μαύρης εργασίας, ενεργοποιώντας τα «αμυντικά» αντανάκλαστικά ενός πολύπλοκου και πολύτροπου μηχανισμού εξουσίας. Προεκτείνει έτσι την εγγενή ποιότητα των πράξεων του μεταναστευτικού ακτιβισμού να αντανάκλουν μια ολόκληρη πολιτική οικονομία εξουσιαστικών τρόπων εξαίρεσης από την εδραιωμένη κοινωνική και πολιτική εντολή καθώς τη διαθλούν ως πολιτισμικά σημεία πολιτικής αντίστασης και διαμαρτυρίας. Υπ' αυτό το πρίσμα προσπαθώ να διακρίνω αξιολογώντας τα πολεμικά αντανάκλαστικά του μηχανισμού εξουσίας που ενεργοποίησε η πράξη αντίστασης των μεταναστών εργατών μέσα από μια σειρά λόγων, αφηγηματικών τρόπων και τεχνικών χειραγώγησης που τέθηκαν σε εφαρμογή. Η σκιαγράφηση αυτής της πολεμικής τεχνολογίας μας επιτρέπει να ιχνηλατήσουμε πάνω στις γραμμές άμυνας του εξουσιαστικού μηχανισμού την επικράτεια του οικειοποιημένου περιθωρίου που ενοικούν οι τριακόσιοι μετανάστες απεργοί.

2.2. Τεχνο-λογίες πολιτισμικής αναισθησίας

Παρατηρώντας κανείς τους τρόπους με τους οποίους προβλήθηκε στο ελληνικό μιντιακό τοπίο ο ακτιβισμός των μεταναστών απεργών την πρώτη κρίσιμη εβδομάδα της κινητοποίησης, συναντά, ρητά ή υπόρρητα, την εικονοκλαστικότητα των σημείων της κατάλυσης του πανεπιστημιακού ασύλου, της υπονόμησης του κράτους δικαίου και της εθνικής απειλής για το πολιτικό σώμα. Αν ο Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής, Θεόδωρος Φορτσάκης, έθετε «πρόβλημα τάξης (και) δημόσιας υγείας», ο τομεάρχης παιδείας και θρησκευμάτων της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Άρης Σπηλιωτόπουλος, έκανε λόγο «για [...] κατάλυση του πανεπιστημιακού ασύλου [...] και [...] καταστροφή της περιουσίας του ελληνικού λαού»²⁶. Η «κατάλυση» και «βεβήλωση» του θεσμού του ασύλου ήταν το κεντρικό αφήγημα, εικονογραφημένο με στάσεις από την πρώτη πανηγυρική συνέλευση του σώματος των μεταναστών στη Νομική Σχολή εν είδει τηλεθεαματικής αποτύπωσης της δραματουργικής έντασης. Το πολιτικό διακύβευμα του αφηγήματος που υιοθέτησαν κυβέρνηση, πολιτικά κόμματα, δημοσιογραφικά συγκροτήματα αλλά και δελτία ειδήσεων της δημόσιας τηλεόρασης -στο βαθμό που μετέδιδαν με όρους κυβερνητικού ρεπορτάζ, ήταν η *a priori* και *de facto* νομιμοποίηση της άρσης του νόμου περί πανεπιστημιακού ασύλου στο όνομα της αποκατάστασής του.

Στη δεξίωση που παρατέθηκε στο Προεδρικό Μέγαρο προς τιμήν του διπλωματικού σώματος, παρουσία εκπροσώπων όλων των πρεσβειών, σκηνοθετήθηκε η πράξη «επικύρωσης» της άρσης σε επίπεδο πολιτικών αρχηγών, με τον ηγέτη της Νέας Δημοκρατίας και αξιωματικής αντιπολίτευσης, Αντώνη Σαμαρά, να προαναγγέλλει νομοθετική τροπολογία κρίνοντας ότι ο «θεσμός έχει ξεπεραστεί από τις εξελίξεις»²⁷. Ενώ η αντιπολιτευτική γραμμή της Νέας Δημοκρατίας έπαιρνε τη σκυτάλη από τη ρητορική πρακτική της ακροδεξιάς πτέρυγας του ελληνικού κοινοβουλίου -ΛΑΟΣ- σύμφωνα με την οποία η κίνηση διαμαρτυρίας συνιστούσε κακουργηματική πράξη, ο πρωθυπουργός, Γιώργος Παπανδρέου, υπογράμμιζε την ανάγκη «να εφαρμοστούν οι νόμοι» και «ν' αναλάβουν όλοι τις ευθύνες τους» ώστε

²⁶ Δελτίο Ειδήσεων Ερτ 3 25ης Ιανουαρίου.

²⁷ Όλες οι διατυπώσεις εντός εισαγωγικών που αποδίδονται στον Έλληνα Πρωθυπουργό προέρχονται από ζωντανό ρεπορτάζ του δελτίου ειδήσεων της Ερτ3 στις 25 Ιανουαρίου.

«να μην καταλυθεί το κράτος δικαίου», για να επανέλθει την επομένη με τις συντεταγμένες της στρατηγικής για άρση του «πολιτικού αδιεξόδου». «Υπερασπίστηκε την πολιτική της κυβέρνησης για την παράνομη μετανάστευση», «άσκησε οξύτατη κριτική στην αριστερά για τη στάση της», διερωτώμενος αν «είναι [...] αριστερή πολιτική να εκμεταλλεύεσαι με προκλητικό τρόπο τον ανθρώπινο πόνο εκατοντάδων παράνομων (με έμφαση) μεταναστών, να προωθείς την ανομία καταλύοντας πανεπιστημιακές ελευθερίες», για να αποχαιρετήσει το «βήμα της κοινοβουλευτικής ομάδας» του ΠΑΣΟΚ με μια αμφιλεγόμενη ερμηνεία -«Δεν είναι στην πρόθεσή μας να ασκήσουμε βία αλλά δεν θα υποκύψουμε σε βίαιους εκβιασμούς»²⁸.

Αβλεψία

Υπό το συμβολικό φορτίο που δεσμεύει η εικονογραφία του σώματος συνέλευσης των μεταναστών απεργών πείνας στη Νομική Σχολή, σύσσωμος, σχεδόν, ο πολιτικός και δημοσιογραφικός κόσμος είδε πράξεις που αν δεν «κατακρεούργησαν» το άσυλο, τότε σίγουρα ευτέλισαν, προσέβαλαν, λαιδόρησαν, έθεσαν σε κίνδυνο πανεπιστημιακές ελευθερίες. Είδε πράξεις που μαρτυρούν καταστροφή, στην καλύτερη, κατάχρηση της παρουσίας του εθνικού πολιτικού σώματος. Δεν είδε, ούτε διαπραγματεύτηκε την πράξη διαμαρτυρίας των ανασφάλιστων μεταναστών εργατών στη σημειογραφική της ύλη από αφίσες, πανό διαμαρτυρίας, δελτία και συνεντεύξεις τύπου σε Νομική σχολή και Εργατικό Κέντρο. Η εκκωφαντική απουσία των πενήντα μεταναστών του Εργατικού Κέντρου από τη συντακτική ύλη των δημοσιογραφικών αποστολών για το μεγαλύτερο μέρος της απεργίας πείνας, είναι χαρακτηριστικό σημείο μιας συστηματικής υποβάθμισης και απαξίωσης της δημόσιας συζήτησης γύρω από τα δικαιώματα εργασίας των μεταναστών, με όρους δημοσιογραφικών χρόνων, χώρων και τρόπων.

Η απαξίωση με όρους δημόσιας προβολής και αντιπροσώπευσης της σχετικής συζήτησης φωτογραφίζει ως αδικαιολόγητη και ανεπιθύμητη στη δημόσια σφαίρα την παρουσία του ενσώματου πόνου των μεταναστών εργατών που αντιστέκονται στη θεσμική και νομική υπεξαίρεση των ηθικά νομίμων ενσήμων εργασίας τους. Εκτεθειμένοι καθημερινά στο κράτος του τρόμου που σπέρνει η πολιτική επιθετικότητα νομικών, γραφειοκρατικών και εθνικιστικών τεχνολογιών

---

²⁸ Δελτίο Ειδήσεων NET, 26ης Ιανουαρίου, αποσπάσματα ρεπορτάζ.

ενεργοποίησης του καθεστώτος απέλασης, εντυπώνουν τη δημόσια απαξία, την ενσωματώνουν. Στο 'Τραγουδώντας τον Εθνικό Ύμνο' η Butler αναφέρεται στην αβλεψία ως μια εναλλακτική της θέασης, τεχνική αποτελεσματικού ελέγχου και παρέμβασης στην παραγωγή γνώσης, η οποία συνεπάγεται, εν προκειμένω, την αναπαραγωγή και εδραίωση της περιεκτικής ζώνης εξαίρεσης του κράτους των ξεριζωμένων (2015: 42-43).

Αναλυτικότερα, η δημόσια συζήτηση γύρω από το καθεστώς διαβίωσης και εργασίας οικονομικών μεταναστών δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην ελληνική επικράτεια έγινε από την κομματική ηγεσία του ΠΑΣΟΚ με όρους υπεράσπισης του κυβερνητικού έργου στον τομέα ευθύνης του υπουργού Εσωτερικών. Ο Γιώργος Ραγκούσης, καθ' ύλην αρμόδιος, υπεραμύνθηκε της επάρκειας του νομοθετικού πλαισίου στο βαθμό που η κυβέρνηση είχε θωρακίσει αναθεωρώντας πρόσφατα τον μεταναστευτικό νόμο, αλλά και είχε ενσωματώσει την κοινοτική οδηγία για την καταπολέμηση της μαύρης εργασίας. Ο πρόεδρος της Δημοκρατικής Αριστεράς, Φώτης Κουβέλης, προτίμησε να εγκалέσει, με τη σειρά του, όσους «ενέπλεξαν τους μετανάστες στην υπόθεση του πολιτικού», διαβάζοντας το ελληνικό κεφάλαιο στο μεταναστευτικό ζήτημα του 21^{ου} αιώνα με όρους «ενός ανεπαρκούς νομοθετικού πλαισίου» και «απόντα τα στοιχεία της νομιμότητας» που καθιστούν την αθρόα μετακίνηση πληθυσμών «επικίνδυνη στην προοπτική της»²⁹. Την ίδια στιγμή η ακροδεξιά ρητορική που επέλαυνε στο δημόσιο χώρο³⁰, δυστροπούσε, όταν δεν ωρυόταν, ενάντια σε κάθε είδος αριστερού «ψευτοανθρωπισμού» και «παρανομίας», ενάντια στην πιθανότητα πρόσβασης ενός δίκαια αναθεωρημένου ασφαλιστικού πλέγματος για μετανάστες εργάτες που τελούσαν στην υπηρεσία της ελληνικής οικογένειας³¹.

Αν εξετάσει κανείς τις διατάξεις του ισχύοντος, τότε, μεταναστευτικού νόμου 3907/11, βλέπει ότι οποιοσδήποτε στερείται των απαιτούμενων εγγράφων που

²⁹ Από συνέντευξη στο δελτίο ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού Alter και το δημοσιογράφο-παρουσιαστή Νίκο Χατζηνικολάου.

³⁰ Σε πολιτικό σχόλιο της στήλης Πανδώρα από το φύλλο της 28ης Ιανουαρίου της εφημερίδας Το Βήμα υπογραμμίζεται χαρακτηριστικά ότι «Αγκυρα έχουν ρίξει τις τελευταίες ημέρες οι βουλευτές του ΛΑΟΣ στα τηλεοπτικά πάνελ διαφημίζοντας την ιδεολογία του κόμματός τους ...κανένα κόμμα δεν έχει εκμεταλλευθεί την ευαίσθητη αυτή υπόθεση προς (επικοινωνιακό) όφελος του τόσο πολύ (και προβάλλοντας τόσο ακραίες και απάνθρωπες θέσεις) όσο ο ΛΑΟΣ».

³¹ Μάκης Βορίδης σε τηλεοπτικές συζητήσεις – Πρωινή Ζώνη 28ης Ιανουαρίου από τη συχνότητα της NET και κεντρικό δελτίο ειδήσεων Alter της 27ης Ιανουαρίου.

δικαιολογούν την νόμιμη παραμονή του στη χώρα, υπάγεται αυτόματα σε καθεστώς «υπό ανοχή» -ήτοι, αναβολή απομάκρυνσης. Ένα τέτοιο καθεστώς ισοδυναμεί με την έκδοση πράξης απέλασης και την ταυτόχρονη αναστολή της για σύντομο χρονικό διάστημα κατόπιν εξαιρετικών λόγων. Η ευθύνη για την έκδοση της πράξης αλλά και την εξέταση των όρων πιθανής αναστολής της εμπίπτει στις αρμοδιότητες της ελληνικής αστυνομίας. Το καθεστώς ανοχής παραχωρεί, επιπλέον, δικαίωμα εργασίας υπό προϋποθέσεις³². Την ίδια στιγμή, σύμφωνα με το τροποποιημένο άρθρο 44, του ν. 3386/05, η προϋπόθεση για έκδοση ειδικής άδειας διαμονής σε οικονομικούς μετανάστες, η οποία και ισοδυναμεί με άδεια παραμονής, ορίζει ως προαπαιτούμενα, τα δώδεκα έτη ως χρόνο διαμονής και τη βεβαίωση μόνιμης εργασίας. Για την ανανέωσή της άδειας είναι απαραίτητη η συγκέντρωση διακοσίων ενσήμων τον χρόνο.

Στην εφαρμογή τους αυτές οι διατάξεις προσκρούουν σε μια καθημερινότητα οικονομικών μεταναστών που δεν δικαιολογεί ούτε συγκεντρώνει τα κριτήρια των νομιμοποιητικών εγγράφων παραμονής, αποκαλύπτοντας το καθεστώς ανοχής σε ζώνη πολιτικού και κοινωνικού εκτοπισμού. Πρόκειται για μια ζώνη αστυνομεύσιμη από την ελληνική ασφάλεια που αν και απρόθυμη, αρχικά, στο πλαίσιο εφαρμογής του νόμου, συχνά κατηγορείται δημόσια για υπερβάλλοντα ζήλο κατασταλτικής εργασίας. Πρόκειται για μια ζώνη που κανοναρχείται από τις ρυθμίσεις της ανασφάλιστης, υποαμοιβόμενης και ενίοτε απλήρωτης εργασίας, σε πλήρη αρμονία με τις «διεθνείς διατάξεις» της μαύρης εργασίας. Συνεπώς τα δώδεκα έτη και τα συνοδευτικά κριτήρια έκδοσης και ανανέωσης της άδειας παραμονής αποκωδικοποιούνται με νομικούς όρους ως επαχθή και ανεδαφικά³³, ενώ με όρους οικονομίας του οικειοποιημένου περιθωρίου ως βάρβαροι και βασανιστικοί τρόποι αποτίμησης της αξίας και υπεραξίας της μεταναστευτικής εργασίας. Η εμμονή, έτσι, των πολιτικών εκπροσώπων με την υπερεπάρκεια του νομοθετικού πλαισίου, την

³² Μεταξύ αυτών και η έκδοση προεδρικού διατάγματος που προβλέπεται στο άρθρο 37 παρ. 5 του ίδιου νόμου.

³³ Δες σχετικά το δελτίο τύπου του διοικητικού συμβουλίου της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του ανθρώπου, επιτροπή εμπειρογνομόνων της οποίας εργάστηκαν πάνω στην διαπραγματευτική πρόταση της κυβέρνησης που έθεσε τέρμα στην απεργία πείνας.
<https://www.hllr.gr/%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%BE%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CF%81/>

θωράκισή ή αναθεώρησή του για την αποτελεσματικότερη προστασία του κοινωνικού σώματος προδίδει τακτικισμούς τηλεοπτικής διαχείρισης του προβλήματος που επιβάλλουν τον αποπροσανατολισμό από το επίδικο της διαπραγμάτευσης με σκοπό την άτυπη θεσμική αποκατάσταση υπό μορφή δημόσιας αναπαράστασης της περιεκτικής ζώνης εξαίρεσης.

Πολιτισμική αναισθησία

Η αορατότητα των ανασφάλιστων οικονομικών μεταναστών που συνεπάγεται η απόσυρση της καθημερινής εκμετάλλευσης της εργασίας τους από τη δημόσια ατζέντα προβληματισμού, καταλαμβάνει θέση αμετάβλητου συντελεστή δόμησης ο οποίος ρυθμίζει, ταυτοποιεί και δικαιολογεί ενώπιον του νόμου την έκταση των δικαιωμάτων στην οικο-νομία του οικειοποιημένου περιθωρίου. Στο χρονικό της μιντιακής αναπαράστασης της κίνησης, η απαξίωση του πόνου που συνεπάγεται η ληστρική εκμετάλλευση της αξίας της εργασίας τους, δικαιολογήθηκε σε δημόσια και ιδιωτική, έντυπη και τηλεοπτική οθόνη ως κάτι που επιβάλλει το πνεύμα των καιρών ενός «διαλυμένου μαγαζιού»³⁴ και υπό οικονομική κατάρρευση κράτους. Σκηνοθετημένη στο πλαίσιο αναισθητοποίησης της κοινωνικής αντίληψης των τηλεθεατών-πολιτών, η απόσυρση του πόνου φωτογραφίζεται στον χώρο και χρόνο που κατέλαβαν οι δηλώσεις των απεργών πείνας στη δημόσια τηλεόραση έκτασης μικρότερης των πέντε γραμμών απομαγνητοφώνησης κατά τη διάρκεια μιας εβδομάδας που το θέμα της «κατάληψης» μονοπώλησε το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον στήνοντας μονοθεματικά δελτία ειδήσεων στους ιδιωτικούς σταθμούς. Η «απόσυρση» του σωματικοποιημένου χαρακτήρα της βίας, που συνεπάγεται ο εγκλωβισμός στο καθεστώς της μαύρης, ανασφάλιστης και υποαμοιβόμενης εργασίας, δεν απονομιμοποιεί απλώς την παρουσία του πόνου στη δημόσια οθόνη εκπροσώπησης. Σύμφωνα με τον Feldman, καταλήγει να επανεγγράφει τον πόνο σ' αυτήν, μετατρέποντας τον από εύπεπτα μεταβολίσιμο σε συλλογικά αποδεκτό, προς επίδειξη των υποκειμενο-ποιητικών τεχνικών που αναπτύσσουν τα μέσα ενημέρωσης κυριαρχώντας στις αισθητηριακές αρθρώσεις της ανθρώπινης αντίληψης (2001: 189-193).

---

³⁴ Η ακριβής έκφραση χρησιμοποιήθηκε από τον Γιώργο Τράγκα στο δελτίο ειδήσεων του Alter της 27^{ης} Ιανουαρίου.

Ο Feldman διαπραγματεύεται τη θέση του «περί πολιτισμικής αναισθησίας» στο ομώνυμο άρθρο του (2001) μέσα από γραμμές σύμπτωσης και διεπιφάνειες ανάγνωσης της εκδίκησης του βιντεοσκοπημένου ξυλοδαρμού του Rodney King από λευκούς αμερικανούς αστυνομικούς με κείνη την οπτική τεχνογνωσία που άφησε ως πολιτική παρακαταθήκη ο Πόλεμος του Κόλπου. Αν η εξοικείωση με τη σκηνοθεσία προσομοίωσης των τηλεκατευθυνόμενων βλημάτων άνοιξε την τηλεοπτική αυλαία της μηχανοποίησης του βλέμματος μέσα από την πανοραμική οπτικοποίηση της καταστροφής, τότε η συμμετοχική τηλεθέαση στάθηκε ικανή να «ξεπλύνει» την προαγορά των τηλεοπτικών δικαιωμάτων προβολής της «Κатаιγίδας της Ερήμου», με συνάλλαγμα κοινωνικής συναίνεσης (Feldman 2001, 194-195 στην Papailias 2008: 72-73, 79). Αν η εξάυλωση των ιρακινών θυμάτων, στο όνομα της «απόσυρσης του πόνου», πρόβαλε στη δημόσια οθόνη το έργο μιας «αμοιβαίας πολιτικής δράσης μεταξύ εκείνων που δρούσαν παρακολουθώντας και εκείνων των οποίων οι πράξεις θανάτου γυρίζονταν ταινία», στην εκδίκηση του ξυλοδαρμού του King συστάθηκε ένας νομικός μηχανισμός θεσμικής αποκατάστασης της κρατικής βίας στο ίδιο «νεοαποικιακό φυλετικό» ύφος που χαρακτήρισε τη σκηνοθεσία στην «Κатаιγίδα της Ερήμου» (2001: 196-197).

Παρόμοιες τεχνικές προαγωγής πολιτισμικής αναισθησίας βρήκαν εφαρμογή, τροποποιούμενες κατά την εδαφοποίησή τους, και στην τηλεοπτική εκδίκηση της υπόθεσης «Κατάληψη της Νομικής Σχολής από Λαθρομετανάστες»³⁵. Αν η επινόηση γεωγραφικών ποιοτήτων και προσδιορισμών που ανακαλούν χώρους του προπολιτικού (2001: 198-199), εργαλειοποιήθηκε στον βωμό αποπροσωποποίησης και πραγματοποίησης του έγχρωμου θύματος της «λευκής (αστυνομικής) παράνοιας» (Butler: 1993), το σώμα του μετανάστη εργάτη προβλήθηκε ως σύμφυτο με τη ζώνη της παρανομίας, να «εγκυμονεί» κινδύνους για την υγεία του πολιτικού σώματος που επιβάλλουν, εξίσου, την αστυ-νομική καταστολή του. «Κατηγορούμενοι» για «παράνομη είσοδο, διαμονή, κατάληψη δημόσιου κτιρίου» και μετατροπή του «σε ορμητήριο προβολής του αιτήματος τους», λαθρεπιβάτες του εθνικού πολιτικού σώματος που εκβιάζουν με τη ζωή τους το κράτος να «παραβιάσει τους νόμους της

---

³⁵ Η λεζάντα έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον από δημόσιους και ιδιωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς και εφημερίδες τις ημέρες της Νομικής σε διάφορες παραλλαγές. Ενδεικτικά ωστόσο παραπέμπω στο δελτίο ειδήσεων της NET, 26ης Ιανουαρίου.

χώρας»³⁶, καταλαμβάνουν έναν αντι-κοινωνικό χώρο, εκτός της «πολιτισμένης» ζώνης της ευρωπαϊκής νεωτερικότητας. Κατ' αναλογία με την περίπτωση King, στη λογική αυτής της κλιμάκωσης η αναπαραστατική υλικότητα του πόνου της απεργίας πείνας πλαισιώθηκε υπόρρητα με όρους αν όχι κτηνώδους αναισθησίας, τότε σίγουρα μιας ποιότητας που ενδημεί πολύ πέρα από τη σφαίρα του ελλόγου. «Η πράξη τους [...] δεν αιφνιδιάζει», συνόψιζε η τηλεοπτική πένα του Γιάννη Πρετεντέρη, επιβάλλει, αντίθετα, ως νόμιμη μια «εκπολιτιστική» και υποκειμενοποιητική αστυνομική βία (Feldman 2001: 199-201), αποκατάστασης της κοινωνικής και πολιτικής χωροταξίας στο όνομα της πολιτικής αξίας «να προλαμβάνονται εξελίξεις που θα αποβούν ανεξέλεγκτες»³⁷. Αν σύμφωνα με την αστυνομική φυλετική λογική στον ξυλοδαρμό του King «έλλογο υποκείμενο είναι το έννομο υποκείμενο» (2001: 201), τότε στη σκηνοθετημένη τηλεοπτικά δημόσια απαξία της ακτιβιστικής πράξης-λόγου των απεργών, η αυτοκαταστροφική παράσταση «εκβιασμού» του κράτους δικαίου, νομιμοποιεί ταυτολογικά, αν και υπόρρητα, τον πολιτικό αποκλεισμό τους. Αυτοί οι συγκοινωνούντες προσδιοριστικοί τόποι της παρανομίας και του αλόγου καθιστούν τους μετανάστες στην οθόνη της συμμετοχικής τηλεθέασης «αντικειμενικά» Άλλους, εξαλείφουν την υποκειμενικότητα τους διαγράφοντας τον ενσώματο πόνο της εκμετάλλευσης και του εκτοπισμού από το κοινωνικό και πολιτικό σώμα.

Η κονιορτοποίηση και η παραχάραξη της έντυπης και τηλεοπτικής εικόνας του συλλογικού σώματος των μεταναστών απεργών πείνας, όπως και στην περίπτωση της δικαστικής κακοποίησης του οπτικοποιημένου σώματος του King, επιβεβαίωσαν το συστημικό τους ρόλο στην αναπαραγωγή φυλετικών μειωτικών υπαινιγμών και τον κινηματογραφικό διαμελισμό του ενσώματου πόνου του Άλλου (2001: 205-209), μέσα από τη διασπορά σκηνοθετημένων εικόνων ακαθαρσίας και αποφοράς, βεβήλωσης και προσβολής του πανεπιστημιακού χώρου. Εικόνες και αναφορές που έβλεπαν ανθρώπους, «ξαπλωμένους»³⁸, γονατισμένους σε στάση προσευχής «εν

---

³⁶ «Εμπιστευτικά» -μόνιμη στήλη Γιάννη Πρετεντέρη στην εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 26^{ης} Ιανουαρίου, σελ. 64 και στήλη διεύθυνσης σύνταξης εφημερίδας Τα Νέα, φύλλο 25^{ης} Ιανουαρίου, σε λ. 3.

³⁷ Δελτίο Ειδήσεων Mega Channel 27^{ης} Ιανουαρίου.

³⁸ Δηλώσεις Προέδρου Δημοκρατικής Συμμαχίας, Ντόρας Μπακογιάννη στο ραδιοσταθμό Βήμα 99,5 FM, 25 Ιανουαρίου

μέσω στρωματσάδας και οχλοβοής»³⁹, να «έχουν γεμίσει το ιστορικό κτίριο της Νομικής με παπούτσια» και μαύρες σκουπιδοσακούλες, έβλεπαν ένα από τα σύμβολα του ελληνικού διαφωτισμού στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας να μετατρέπεται «σε Μογκαντίσου»⁴⁰ ή απλά λάφυρο από το «Τουνέσι και την Μπαρμπαριά»⁴¹. Επιβεβαίωναν, έτσι, όχι μόνο τον φυλετικό αλλά και τον έμφυλο χαρακτήρα του πεδίου του ορατού (Butler 1993: 17 στην Papailias 2008: 72), αναπαριστώντας το συλλογικό σώμα με «χαριτωμένη μαυρούλα που (την) συνοδεύει ο Τσίπρας - πρόεδρος Συνασπισμού Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ)- σε δεξίωση του Προεδρικού»⁴².

Το τελικό στάδιο στο φυλετικό εκτροφείο της πολιτισμικής αναισθησίας τέθηκε σε εφαρμογή μέσα από την αναπαραγωγή ενός λόγου πραγματοποίησης του συλλογικού σώματος που εικονογραφούσε τους μετανάστες δίχως ίχνος προθετικότητας και αυτονομίας βούλησης. «Άβουλα όντα» και φιγούρες «πεινασμένων [...] ανθρωπακίων»⁴³ μετακινούνται από την περιφέρεια στο μητροπολιτικό αστικό κέντρο ζητώντας πολιτικό άσυλο, «έρμαια της μοίρας τους»⁴⁴ και των προθέσεων αλληλέγγυων ομάδων, κατηγορούμενων για πολιτικό λαθρεμπόριο μουσουλμανικής σαρκός. Η ιδιότητα του πολιτικού νταβαντζή επισυνάφθηκε από τον Δημήτρη

³⁹ Λεζάντα σε μεγάλη φωτογραφία που απεικονίζει έναν απεργό σε στάση προσευχής στο πλαίσιο του κεντρικού ρεπορτάζ με τίτλο «Στρωματσάδα οι μετανάστες στη Νομική» - εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 26^{ης} Ιανουαρίου, σελ 14-15.

⁴⁰ Εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 27^{ης} Ιανουαρίου, σελ 7, στήλη Μικροπολιτικός.

⁴¹ Φράση που ανήκει στον Γιάννη Πρετεντέρη από τη στήλη του «Εμπιστευτικά» στην εφ. Τα Νέα της 26^{ης} Ιανουαρίου, σελ 64. Η φράση είναι ελληνική λαϊκή ονοματοδοσία που λειτουργεί ως κατάρα και σημαίνει να σε κλέψουν πειρατές από την Τυνησία ή από την Μπαρμπαριά – σημερινή Αλγερία.

⁴² Από κείμενο γελοιογραφίας του Δημήτρη Χαντζόπουλου της εφ. Τα Νέα, φύλλο 29^{ης} Ιανουαρίου 2011, σελ 7. Ο γελοιογράφος σχολιάζει την «μετακόμιση» των απεργών πείνας από τη Νομική στο Μέγαρο Υπατία παραπέμποντας στην επιλογή του προέδρου του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ να παρευρεθεί το 2008 σε δεξίωση του Προεδρικού Μεγάρου με μια μετανάστρια από τη Σιέρα Λεόνε. Η σημειολογία της κίνησής αυτής μοιάζει να κατέχει ξεχωριστή θέση στο δημοσιογραφικό φαντασιακό. Τον Ιούνιο του 2019 μετά τον τραγικό θάνατο πενήντάχρονης νοσοκόμας από την Αρμενία που αυτοκτόνησε πέφτοντας από τον πέμπτο όροφο του Νοσοκομείου Νίκαιας, το free press της Athens Voice σε ανάρτηση του έδειξε πως κατανοεί «την πολιτική επικαιρότητα με κριτική άποψη και χιούμορ», παραδίδοντας ένα μνημείο «δημοσιογραφικής» μισανθρωπιάς: «Μετανάστρια από την Αρμενία, αποκλειστική νοσηλεύτρια στο Νοσοκομείο Νίκαιας, πήδηξε από το παράθυρο και σκοτώθηκε για να μην απελαθεί. Κρίμα, έχασε την ευκαιρία να συνοδεύσει τον Τσίπρα σε δεξίωση του Προεδρικού».

⁴³ Σχόλια του Γιάννη Πρετεντέρη στο δελτίο ειδήσεων του Mega Channel στις 26 Ιανουαρίου

⁴⁴ Φράση που ανήκει στον Βασίλη Λυριντζή από την πρωινή εκπομπή του στο τηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΙ στις 27 Ιανουαρίου.

Χαντζόπουλο που γελοιογραφούσε τους αλληλέγγυους για έλλειψη πολιτικής τιμιότητας, η οποία θα επέβαλλε στη θέση μεταναστών «πουτάνες»⁴⁵.

Το συλλογικό σώμα των μεταναστών απεργών επανεγγράφηκε στη δημόσια οθόνη εκπροσώπησης σαν ένα προσημειωμένο «φάσμα επιθετικών κινήσεων», λειτουργώντας ως ασπίδα προστασίας για όσους χρεωθούν άμεσα ή έμμεσα την ευθύνη για τον πόνο του Άλλου (Feldman 2001: 197). Η κατάκτηση, η ήττα και η αποικιοποίηση του συλλογικού σώματος είχε ανάγκη τις παραμορφωτικές ιδιότητες του νεοαποικιακού καθρέπτη που θεωρητικοποίησε ο Michael Taussig, για να σμιλέψει με τα στοιχεία του μύθου, της βίας, αλλά και της συκοφαντίας⁴⁶, «την ερεβώδη πυκνότητα του άλλου» πάνω στην οποία θα σκηνοθετούσε «την αποϋλικοποίηση του και τον εξαγνισμό της δικής του βίας με μια αποφασιστική ηγεμονική μετάθεση» (2001: 209-210).

Ως αποϋλικοποιημένες και αποκειμενοποιημένες υπάρξεις οι μετανάστες εργάτες δεν μπορούσαν να δικαιολογήσουν την εκπόνηση και εφαρμογή ενός ολόκληρου στρατηγικού σχεδίου μετακίνησης από την περιφέρεια στο μητροπολιτικό κέντρο. Ως εκ τούτου, ηθικοί και φυσικοί αυτουργοί της αμφισβήτησης των κυριαρχικών συμφερόντων του εθνικού πολιτικού σώματος ήταν όσοι εγγυήθηκαν και μεσολάβησαν για την «λαθραία» μετακίνηση και την «παράνομη» εγκατάστασή τους στον χώρο της Νομικής Σχολής, καταπατώντας τη νομοθεσία που διέπει και ρυθμίζει τη λειτουργία των πανεπιστημιακών χώρων, ανατρέποντας, πριν, τις ισορροπίες στην κοινωνική και πολιτική χωροταξία του κράτους του ξεριζωμένου. Η στοχοποίηση της Επιτροπής Αλληλεγγύης, του Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης αλλά και του φοιτητικού συλλόγου Νομικής του ΣΥΡΙΖΑ πήρε τα χαρακτηριστικά μιας συστηματικής συκοφαντίας που στόχο είχε να απονομιμοποιήσει ενώπιον της κοινωνίας των πολιτών το πολιτικό μήνυμα που εξέπεμπε η κίνηση διαμαρτυρίας.

⁴⁵ Εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 27^{ης} Ιανουαρίου, στήλη Μικροπολιτικός.

⁴⁶ Χρησιμοποιώ τη λέξη με την τρέχουσα έννοια του όρου σύμφωνα με την οποία η πράξη της συκοφαντίας είναι η δημόσια ψευδής μομφή και κατηγορία όσων διατηρούν διαφορετική άποψη συνήθως πάνω σε πολιτικά ζητήματα. Η λέξη συκοφαντία φέρει ένα φορτισμένο παρελθόν και δη ετερογενές, ήδη από την αρχαιότητα, το οποίο συχνά χρεώνεται επιπρόσθετες σημασιολογικές αλλαγές κατά τις μετατοπίσεις της λέξης ως δάνειο μεταξύ των ευρωπαϊκών γλωσσών. Παραθέτω σχετικά το άρθρο του Νίκου Σαραντάκου ως σύννοση των επιστημονικά αναγνωρισμένων ετυμολογικών ερμηνειών της. <https://sarantakos.wordpress.com/2011/02/28/sykophant/>

Στο εμβληματικό του έργο, 'Formations of Violence', ο Feldman, συζητά για τους σχηματισμούς της βίας που αναπτύσσονται στις συγκρούσεις μεταξύ Προτεσταντών και Καθολικών στη Βόρειο Ιρλανδία στο πλαίσιο της αστυνομικής καταστολής της παραστρατιωτικής δράσης μελών του απελευθερωτικού μετώπου των Ιρλανδών Δημοκρατικών (IRA) κατά την περίοδο της θατσερικής διακυβέρνησης. Εκεί, διαπραγματεύεται τη συκοφαντία με όρους «οπτικής και ακουστικής επιτήρησης» που λειτουργεί «ως μηχανισμός αποφυγής» ή «μέσο αναπαραγωγής βίαιων» ταξινομικών «αντιπαραθέσεων» ενός εθνικού εμείς και ενός εθνικού άλλου σε διακριτές κοινωνικές τοπογραφίες που καθιστούν το σώμα «ιδεολογικό κείμενο» (Feldman 1991: 56-59). Αν το κοινοβουλευτικό κόμμα του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. χρεώθηκε μια αντεθνική πολιτική στάση στο βαθμό που ο φοιτητικός του σύλλογος στη Νομική συμμετείχε ενεργά στον επιχειρησιακό σχεδιασμό εγκατάστασης της κίνησης, τότε η Επιτροπή Αλληλεγγύης που συνυπέγραφε τη διοργάνωση και το Φόρουμ μεταναστών Κρήτης που συμμετείχε στην προετοιμασία, ταξινομήθηκαν στον κοινωνικοπολιτικό ιδεολογικό χάρτη ως φορείς αταξίας και χάους, «μπάχαλον», κοινωνικής και πολιτικής απορρύθμισης⁴⁷. Αν στην τελευταία περίπτωση εξαντλήθηκαν όλα τα στερεοτυπικά σχήματα που περιγράφουν τον αναρχικό αντιεξουσιαστικό χώρο και την ευρύτερη εξωκοινοβουλευτική κινηματική αριστερά ως συγκοινωνούντα δοχεία με αριστερές ομάδες ένοπλης δράσης ταξινομημένες στα αρχεία της ελληνικής ασφάλειας ως τρομοκρατικές, τότε η κοινοβουλευτική ριζοσπαστική αριστερά παραπέμφθηκε σε τηλεοπτική δίκη με την κατηγορία ότι «κάνει πλάτες σε παράνομες πράξεις» στο βωμό μικροπολιτικών συμφερόντων⁴⁸.

Σε κάθε περίπτωση η συκοφαντία λειτούργησε ως μια πρακτική λόγου που νομιμοποίησε το αφήγημα σύμφωνα με το οποίο ο εχθρός βρίσκεται εντός των εθνικών τειχών αναπαράγοντας εδραιωμένες ταυτότητες της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής ιστορίας. Πρόκειται για δυσμούς οι οποίοι χρεώνουν στην ελληνική αριστερά, τον ρόλο του αντεθνικού υστερόβουλου άλλου, την ώρα που στην εξωκοινοβουλευτική της εκδοχή εμφανίζεται σαν κράτος εν κράτει, «πάνω από το κράτος» πλαισιωμένη από ανθρώπους που «φτύνουν κατάμουτρα την πολιτεία, [...]

⁴⁷ Πρόκειται για διατυπώσεις και θέσεις που αποτελούν κοινό τόπο στην μιντιακή αναπαράσταση των ημερών. Ενδεικτικά στο Δελτίο Ειδήσεων Mega Channel, σε δηλώσεις της η βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας, Φωτεινή Πιπιλή, υποστήριξε ότι το ελληνικό κράτος «λειτουργήσε σε επίπεδο μπάχαλον» με αποτέλεσμα να εκτίθεται ακόμη και σε τριτοκοσμικές χώρες.

⁴⁸ Κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων Alter, δημοσιογραφική επίθεση του τηλεπαρουσιαστή Νίκου Χατζηνικολάου στον βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ Δημήτρη Στρατούλη.

διορισμένοι από τους εαυτούς τους ...με σκοτεινές διαδρομές, ...σχέσεις και διασυνδέσεις», που δεν οραματίζονται απλώς, «ετοιμάζουν την επανάσταση» σε ρόλο «αυτόκλητου προστάτη» «διακοσίων πεινασμένων ανθρώπων». Στήνουν δίκτυο εκμετάλλευσης και «εμπορίας» της μαζικής λαθραίας μετακίνησης «άβουλου» μουσουλμανικού πληθυσμού, «υποχείριου» στις ορέξεις μιας οργάνωσης που υπακούει στο όνομα και τις αρχές της «διεθνούς του δουλεμπορίου»⁴⁹.

Ένα τέτοιο αφήγημα δικαιολογεί την κινητοποίηση του μηχανισμού πειθαρχικής δίωξης που ενεργοποίησε η αρμόδια εισαγγελική αρχή διατάζοντας κατεπείγουσα προκαταρκτική εξέταση για πιθανές παραβάσεις καθήκοντος στη διαφύλαξη του πανεπιστημιακού ασύλου. Τη νύχτα της εκκένωσης είχε συγκληθεί έκτακτο υπουργικό συμβούλιο στο Μέγαρο Μαξίμου ενώ τελούσαν σε επιφυλακή μεταξύ των γραφείων της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών και της Νομικής Σχολής έντεκα εισαγγελείς και σύσσωμη η μητροπολιτική αστυνομική διοίκηση. Ο επιχειρησιακός σχεδιασμός προέβλεπε τον αποκλεισμό τριών οικοδομικών τετραγώνων περιμετρικά της Νομικής Σχολής και την ανάπτυξη μονάδων από όλα τα σώματα ασφαλείας. Αιχμή του δόρατος ήταν η ειδική μονάδα Δύναμης Ελέγχου Ταχείας Αντίδρασης (ΔΕΛΤΑ), αυστηρά επιθετικού στρατιωτικού εξοπλισμού και προσανατολισμού με δομή και λειτουργία επιχειρησιακά σχεδιασμένη για ακραίες καταστάσεις -όταν έχει χαθεί ο έλεγχος από τις υπόλοιπες δυνάμεις προκειμένου να περιοριστούν οι καταστροφές⁵⁰.

Στο χρονικό άρσης του πανεπιστημιακού ασύλου και εκκένωσης του ιστορικού κτιρίου της Νομικής Σχολής από τους μετανάστες απεργούς, αποκωδικοποιήθηκε με την υψηλότερη δυνατή ευκρίνεια στους τηλεοπτικούς δέκτες η αποκατάσταση της κοινής λογικής στην ερμηνεία της έννομης τάξης και του κράτους δικαίου υπακούοντας στις επιταγές της καθυπόταξης του πόνου του Άλλου στο πεδίο του ορατού. Κανάλια επιβολής και κυριαρχίας της τηλεοπτικής πολιτισμικής αναισθησίας

⁴⁹ Όλες οι φράσεις ανήκουν σε πολιτικό σχόλιο της έμμισθης δημοσιογράφου του κεντρικού δελτίου ειδήσεων του ΣΚΑΙ, Κατερίνας Ακριβοπούλου – 4 Μαρτίου.

⁵⁰ Σχετικά με το ιστορικό, τη λειτουργία και τη φιλοσοφία δράσης της Δύναμης Ελέγχου Ταχείας Αντίδρασης –Δ.Ε.Λ.Τ.Α- αντλώ στοιχεία από τη συνέντευξη του απόστρατου στρατηγού, Γιώργου Σταυρακά, ο οποίος είχε αναλάβει την ευθύνη συγκρότησης και εκπαίδευσης της. Όπως ανακτήθηκε από <https://www.vice.com/gr/article/kbe4kx/omada-delta-via> -τελευταία πρόσβαση 27 - 04 - 2019

διέσπειραν μια ολόκληρη οικονομία εξουσίας και προπαγάνδας φόβου και τρόμου στους νευρώνες του κοινωνικού σώματος.

2.3. Μεταναστευτική «κόλαση»: αρχιτεκτονικές όψεις

«[...] Γιατί διακόσιοι πενήντα και όχι πεντακόσιοι, χίλιοι, δυο χιλιάδες; Στην Ομόνοια είναι χιλιάδες άνθρωποι οι οποίοι περιφέρονται κάθε μέρα έρμαιοι της μοίρας τους. Κάτι ειδικότερο υπάρχει γι' αυτούς τους διακόσιους πενήντα;»⁵¹ απορούσε στο όνομα της ισότητας ευκαιριών νομιμοποίησης ο δημοσιογράφος Βασίλης Λυριντζής, δυσανασχετώντας απέναντι σε ερμηνείες που κατανοούσαν ότι η διαχείριση του μεταναστευτικού στα νοτιοανατολικά σύνορα της ευρωζώνης έχει ανάγκη από την πολιτική του ακτιβισμού. Ένας άλλος δημοσιογράφος, ο Παύλος Τσίμας, εξίσου μετριοπαθής -τουλάχιστον για τα δεδομένα ενός δελτίου ειδήσεων (Mega Channel) που μετέφραζε τη στήριξη των αλληλέγγυων σε έκνομη πολιτικά ενέργεια και μέρος ενός σχεδίου επιτάχυνσης της «κοινωνικής εξέγερσης»⁵², υποστήριζε ότι το πρόβλημα ξεκινούσε από τη στιγμή που οι μετανάστες απεργοί πείνας μετακινήθηκαν από την περιφέρεια στο μητροπολιτικό αστικό κέντρο. Στον βαθμό που η δημοσιογραφία ψέλλισε ότι το πρόβλημα έπρεπε να αντιμετωπιστεί από την Πολιτεία «εν τη γενέσει του», στην Κρήτη -όπου και συγκεντρώθηκαν οι μετανάστες εργάτες, «να προληφθεί ...προτού μετατραπεί σε κρίση», να συζητηθεί «η ουσία του προβλήματος» -η μη καταβολή ενσήμων και η απλήρωτη ή υποαμοιβόμενη εργασία, έμοιαζε να ψιθυρίζει κάποιος εν είδει υποβολέα στον τηλεοπτικό αέρα - «Όταν δεν υπάρχει άλλος χώρος στην Κόλαση τότε οι νεκροί θα περπατήσουν στη Γη»⁵³. Μια τέτοια στάση μπορεί να αποτελεί δεοντολογική παρέκβαση από μια τηλε-

⁵¹ Βασίλης Λυριντζής δημοσιογράφος-παρουσιαστής της πρωινής ενημερωτικής ζώνης του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΙ – Πρώτη Γραμμή – 27 Ιανουαρίου.

⁵² Δελτίο ειδήσεων Mega Channel 26ης Ιανουαρίου -διάλογος μεταξύ του Ιάσονα Πιπίνη και του Γιάννη Πρετεντέρη.

⁵³ Απόσπασμα σεναρίου από την ταινία του George A. Romero, Dawn of the Living Dead, 1978.

δημοσιογραφία που πρόβαλλε ανεστραμμένες τις «ανθρωποφαγικές» της κλίσεις στους μετανάστες απεργούς πείνας, ωστόσο στον ειδησεογραφικό χρόνο ήταν προμελετημένη ώστε να νομιμοποιήσει εκείνη την αφηγηματική γραμμή που ζωντάνευε, μέσα από τη σκηνοθεσία του χώρου δράσης των κινηματογραφικών ζόμπι, ένα δυστοπικό τεχνο-λογικό περιβάλλον πολιτισμικής αναισθησίας.

Γ. Πρετεντέρης – «Ακριβώς, όχι μόνο αυτό, δεν είπε έλα εδώ ρε παιδιά έχουμε ένα πρόβλημα, θα έρθουν από την Κρήτη για να καταλάβουν τη Νομική, τι θα κάνουμε ... θα τους σταματήσουμε στα Χανιά, στον Πειραιά, στο δρόμο, μέσα στη Νομική, έξω»

Ο. Τρέμη - Πολύ περισσότερο που [...] εκείνοι οι οποίοι τους κινητοποίησαν και τους έφεραν στην Αθήνα, εγώ τουλάχιστον ζωηρώς αμφιβάλλω εάν έχουν στο μυαλό τους το συμφέρον αυτών των δυστυχημένων ανθρώπων.

Μ. Καψής – Πολύ αμφιβάλλω. Πάντως να διευκρινίσουμε κάτι [...]»⁵⁴

Αναζωογονημένα νεκρά σώματα με υπερφυσικές δυνάμεις που κινούνται επιθετικά προς τους ανθρώπους, τα ζόμπι συνιστούν φαινόμενο επιδημικών διαστάσεων στη σύγχρονη ποπ κουλτούρα. Έχουν περιγραφεί ως απόγονοι του νεωτερικού μυθικού τέρατος του δόκτορα Frankenstein, αντανakλάσεις των σιωπηλών και πεινασμένων προλεταριακών ή μεταναστευτικών μαζών που εκρήγνυνται ενάντια στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, ενώ γενεαλογικά συνδέονται με την τελετουργική πρακτική του βουντού στην Καραϊβική και την πνευματική και λαϊκή κουλτούρα της Αϊτής (Brioni 2011: 166). Στις πρώιμες κινηματογραφικές τους αναπαραστάσεις τα νεκραναστημένα σώματα των zombies, αποκομμένα από το θεουργικό-μαγικό πολιτισμικό παρελθόν, απεικονίζονται από το δυτικό ιατρικό βλέμμα ως ασθενή (Pokornowski 2013: 219-220), δίχως λογική και προθετικότητα να φωτογραφίζουν το καθεστώς των αφρικανών σκλάβων που μεταφέρθηκαν στην Αϊτή, το αμερικάνικο αποικιοκρατικό καθεστώς στο νησί της Καραϊβικής μεταξύ 1915-1934 και τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνεται συχνά η αφρικανική πολιτισμική επιρροή στις Η.Π.Α, ως μόλυνση ή μεταδοτική ασθένεια (Brioni 2011: 167). Ο χώρος που καταλαμβάνουν τα ζόμπι είναι περιφέρειες πορώδεις στη μολυσματική-ιογενή τους φύση, που επιτρέπουν την πιθανότητα κατάληψης του αστικού κέντρου, προσβολής και κατάλυσης της κυρίαρχης πολιτικής

---

⁵⁴ Δελτίο ειδήσεων Mega Channel 27ης Ιανουαρίου.

εντολής, ενσωματώνοντας στη γεωγραφία τους έναν σύμφυτο με την αποικιοκρατική αρχιτεκτονική άξονα κέντρου-περιφέρειας (2011: 167).

Τα κινηματογραφικά σώματα των νεκροζώντανων από την πρώτη ταινία του Lucio Fulci 'Zombie' εμφανίζονται στο άρθρο του Jonathan Thacker με τίτλο 'Necrologies; or, the Death of the Body Politic', να ενσαρκώνουν μια νεωτερική εκδοχή των ζωντανών νεκρών της Κόλασης του Δάντη. Είναι ζωντανά γιατί αντιπροσωπεύουν μια απειλή για την κυρίαρχη, αποικιοκρατική, εντολή και νεκρά γιατί είναι σώματα μερικώς ανθρώπινα, απογυμνωμένα από κάθε ποιότητα αστικού ή ανθρώπινου δικαιώματος, ζωές που ο θάνατος τους δεν επισύρει καμία ποινή, τουναντίον επιβάλλεται (Thacker 2011: 157). Ο Thacker διαβάζει τη χαρτογραφία της Κόλασης ως πολιτική αλληγορία. Διερευνά αναλογίες με την έννοια του πολιτικού σώματος, εντοπίζοντας στον έκτο κύκλο και την πόλη του Διαβόλου (City of Dis) μια ανεστραμμένη μορφή της πλατωνικής Πόλεως ή της ακινατικής Civitas Dei: ένα ανεστραμμένο πολιτικό σώμα, μια πόλη ζωντανών τάφων, οι πολίτες της οποίας, οι αιρετικοί, δεν είναι άνθρωποι, αλλά ζωντανοί-νεκροί που αμφισβητούν την κυρίαρχη εντολή (2011: 156). Οπαδοί της επικούρειας φιλοσοφίας, αρνούνται την αιώνια ύπαρξη της ψυχής την ώρα που τελούν υπό το καθεστώς αυτής της εντολής. Η πόλη του διαβόλου τοποθετημένη χειρουργικά μεταξύ της ανώτερης και της κατώτερης κόλασης επιτρέπει την επικοινωνία του μηνύματος ανυπακοής (στο θεϊκό νόμο) και φραξιονισμού που εκπέμπουν οι αιρετικοί, νομιμοποιώντας τη διασπορά και κυκλοφορία στους κατοίκους των άλλων κύκλων της κατώτερης κόλασης που εικονογραφούνται ως παράλυτοι, φορείς της πανούκλας και της λέπρας (2011: 154-156)

Το συλλογικό σώμα των μεταναστών απεργών πείνας στην ειδησεογραφική του αναπαράσταση χρεώνεται στο σημείο αυτό της ανάλυσης χαρακτηριστικά που προσομοιάζουν στην εικονογραφία των ζωντανών νεκρών, σωμάτων που κινούνται μαζικά από την περιφέρεια στο αστικό κέντρο, δίχως ίχνος εμπρόθετης δράσης, όντα καταστατικά άβουλα και ανελεύθερα, μια πραγματική απειλή για το πολιτικό σώμα που ενεργοποιεί έναν ολόκληρο αμυντικό μηχανισμό καταστολής τους. Πολιτικοί, δημοσιογράφοι, πανεπιστημιακοί, διανοούμενοι και επαγγελματίες δημοσιολόγοι είδαν στο συλλογικό σώμα των μεταναστών απεργών πείνας να απειλείται η δημόσια υγεία και τάξη, να καταστρέφεται η δημόσια περιουσία, να κατακρεουργούνται οι

πανεπιστημιακές ελευθερίες. Είδαν το κράτος δικαίου να εκβιάζεται ωμά στον βωμό κατάχρησης του αναφαίρετου δικαιώματος στη ζωή, εκπέμποντας σήμα αποδοχής και νομιμοποίησης μιας αθρόας μετακίνησης πληθυσμών επικίνδυνης στην προοπτική της. Μια τέτοια προοπτική στο πλαίσιο προστασίας του πολίτη, νομιμοποίησε τον αρμόδιο υπουργό να την αξιολογήσει με όρους ωστικού κύματος που θα αναταράξει συθέμελα την ελληνική κοινωνία⁵⁵. Η τοποθέτηση αυτή μάλλον μετάγγισε την απαραίτητη τεχνογνωσία στον υπουργό Υγείας ώστε εκείνος να ανακαλύψει την εικοστή πρώτη μέρα της απεργίας πείνας και τη δέκατη τέταρτη τηλεοπτικής έξαρσης της γρίπης H1N1, μια «υγειονομική βόμβα στο κέντρο της Αθήνας»⁵⁶. Αμφότερες οι διατυπώσεις των υπουργών συνθέτουν ένα εκρηκτικής οικονομίας μνημείο λόγου γύρω από το αφήγημα που προπαγανδίστηκε στη μιντιακή οθόνη. Πρόκειται για ένα αφήγημα που στόχο είχε την πλήρη απομόνωση του σώματος των μεταναστών απεργών πείνας, εικονογραφημένη, άλλωστε, με όρους υψηλής αστυ-νομικής ευκρίνειας στη δημιουργία μιας εκτεταμένης απαγορευμένης ζώνης περιμετρικά της Νομικής Σχολής τη νύχτα της άρσης του πανεπιστημιακού ασύλου.

Ανήμερα της άρσης του νόμου, ο υπουργός Προστασίας, αν και απέφυγε να χρησιμοποιήσει ταξινομικά σχήματα κυρίαρχα στο δημοσιογραφικό και πολιτικό λεξιλόγιο –παράνομοι ή λαθρομετανάστες, απεικόνισε με εξίσου εύγλωττο τρόπο την ανθρωπογεωγραφία στην κοινωνική και πολιτική χωροταξία που επιβάλλει το κράτος του ξεριζωμένου σώματος.

«Όσοι έχουν δικαίωμα ασύλου θα το πάρουν. Όσοι έχουν δικαίωμα διεθνούς προστασίας θα την έχουν, όσοι μετανάστες ζουν νόμιμα στην Ελλάδα θα έχουν τα δικά τους και τη νομιμοποίησή τους με τον τρόπο με τον οποίο προβλέπουν οι νόμοι του ελληνικού κράτους. Για όλους τους υπόλοιπους η ελληνική κυβέρνηση θα φροντίσει ούτως ώστε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο να βρούμε λύση και για τα δικά τους θέματα [...]»⁵⁷.

---

⁵⁵ Όπως προκύπτει από τη δήλωση του υπουργού Προστασίας του Πολίτη Χρήστου Παπουτσή στη δημοσιογράφο Έλλη Στάη και το κεντρικό δελτίο ειδήσεων της NET, στις 31 Ιανουαρίου –«το μεταναστευτικό είναι μια βόμβα στα θεμέλια της ελληνικής κοινωνίας».

⁵⁶ Από ρεπορτάζ του κεντρικού δελτίου ειδήσεων της NET στις 14 Φεβρουαρίου.

⁵⁷ Μαγνητοσκοπημένες δηλώσεις υπουργού Προστασίας του Πολίτη μετά το τέλος της σύσκεψης με τους εκπροσώπους των νομίμων μεταναστών – από ρεπορτάζ δελτίου Ειδήσεων NET της 27^{ης} Ιανουαρίου.

Ο υπουργός διέκρινε μεταξύ των μεταναστευτικών υποκειμένων αυτά που πληρούν τις προϋποθέσεις για επίκληση του ασύλου και της διεθνούς προστασίας, εκείνα που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα διεκδικώντας την πιθανότητα νομιμοποίησης τους με αποτέλεσμα να ενεργοποιούν μια επιλεκτική μόνο αναγνώριση στο κράτος δικαίου, και τους «υπόλοιπους», αυτούς που περισσεύουν, που δεν χωράνε στην πολιτική ατζέντα. Οι υπόλοιποι, αν και εκπίπτουν του πολιτικού σώματος, από-κλείονται του αστικού πλέγματος βίου και δικαιωμάτων, ήτοι επιτηρούνται, ελέγχονται και αστυνομεύονται, ενσαρκώνοντας μια περιεκτική ζώνη εξαίρεσης και απροσδιοριστίας που κανοναρχείται από την απειλή εφαρμογής του νόμου περί απέλασης των παράνομων μεταναστών. Τα σώματα των μεταναστών εργατών της Νομικής καταλαμβάνουν επομένως μια επικράτεια που το ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο διαχείρισης του μεταναστευτικού ζητήματος μοιάζει να αντιλαμβάνεται ως σύνορο και διαχωριστική γραμμή που οριοθετεί τη δικαιοκή εκείνη ζώνη εντός της οποίας κατοικούν τα νόμιμα και γι' αυτό εθνικά υγιή μεταναστευτικά σώματα.

Ανάλογη λογική υπηρετεί και το λεξιλόγιο που αναπαράχθηκε κατά κόρον στην ειδησεογραφική σφαίρα για να περιγράψει και να ταυτοποιήσει το καθεστώς των μεταναστών εργατών είτε αρθρώνοντας έναν απαξιωτικό και απονομιμοποιητικό λόγο (παράνομοι, ανθρωπάκια, πεινασμένοι, δυστυχισμένοι, απειλή, βόμβα, υγειονομική βόμβα, έρμαιοι της μοίρας τους) είτε επενδύοντας στην ουμανιστική γλώσσα της αποστέρησης (χωρίς χαρτιά, λαθραίοι, άβουλα όντα και υποχείρια). Είναι ένα λεξιλόγιο που ορίζεται στις συντεταγμένες της αποκειμενοποίησης, της εξαίρεσης, της συνθήκης του μη και του άνευ. Ένα τέτοιο λεξιλόγιο δεν αντανakλά μόνο τον τρόπο που βιώνεται η εμπειρία των συνόρων, αλλά αναπαράγει την εξαίρεση από το αστικό πλέγμα σχέσεων και βίου. Αν το σύνορο ενεργοποιείται ως χώρος, συνεπώς αισθητοποιείται, οπουδήποτε και οποτεδήποτε λειτουργεί το σύστημα των νόμων που οργανώνει και διοικεί την επικράτεια τότε ο νόμος του κράτους του ξεριζωμένου καθρεπτίζεται στην πανταχουπαροντικότητα της αίσθησης του συνόρου, μετατρέπει το σύνορο σ' ένα «χώρο όπου κατοικεί κανείς» (Balibar 2002: 83 στον Nyers 2008: 167). Υπ' αυτή την έννοια τα «παράνομα» μεταναστευτικά σώματα επιβεβαιώνουν την φουκωική γραμμή ανάλυσης του ρατσισμού ως τομή στο βιολογικό συνεχές, αφού συνιστούν γραμμή οριοθέτησης μεταξύ ανθρώπινων ομάδων που δικαιούνται ή όχι πρόσβαση, λιγότερο ή περισσότερο, στο αστικό πλέγμα βίου και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανθρώπινων

ομάδων που έχουν την ίδια ακριβώς ρίζα, ακριβέστερα εκείνη την οποία έχουν στερηθεί.

Οι επίμαχες δηλώσεις του υπουργού έγιναν στο πλαίσιο έκτακτης σύσκεψης «με εκπροσώπους των νόμιμων μεταναστών» στους οποίους απεύθυνε έκκληση: «Να συμβάλλουν οι ενώσεις στην εκπομπή ενός μηνύματος ...να φύγουν οι παράνομοι μετανάστες συμπατριώτες τους από τη Νομική [...] να μη συμμετάσχει κανένας νόμιμος μετανάστης [...] σε προκλήσεις που μπορεί να τους οργανώσουν διάφορες ομάδες δήθεν για την υποστήριξη όσων είναι στη Νομική. Ουδείς δεν ενδιαφέρεται περισσότερο από τον πρωθυπουργό και την κυβέρνηση για το πρόβλημα των μεταναστών, ως μετανάστης ο ίδιος»⁵⁸.

Οι «εκκλήσεις» του υπουργού στους εκπροσώπους των νομίμων μεταναστών υποδηλώνουν την κυβερνητική ανησυχία για διασπορά και διάχυση του μηνύματος ανυπακοής και φραξιονισμού που εκπέμπει η κίνηση διαμαρτυρίας του σώματος των μεταναστών απεργών πείνας στους άλλους ομόκεντρους κύκλους της μεταναστευτικής συνθήκης, δηλαδή σε όσους έχουν δικαίωμα ασύλου και διεθνούς προστασίας και σε νόμιμους, προσωρινά, των οποίων το αίτημα για νομιμοποίηση τελεί υπό εξέταση, εκκρεμεί ακόμη ανεκπλήρωτο, συμπεριλαμβανομένων των μεταξύ τους υποδιαίρέσεων. Οι «εκκλήσεις» προδίδουν έναν απροκάλυπτο τηλεοπτικά φόβο για γενικευμένη κοινωνική ένταση και αναταραχή από πληθυσμιακές μειονότητες που ομοιάζουν μεταξύ τους στον βαθμό που στερούνται, με διαφορετικό τρόπο και βαθμό, πρόσβασης στο σύνολο των αστικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία εγγυάται το κράτος δικαίου στους φέροντες την ελληνική υπηκοότητα, συνεπώς στο βαθμό που στερούνται υπηκοότητας, εξ ορισμού και από κοινού ξε-ρίζωμένοι από την ταυτότητα εκείνη που εγγυάται την πρόσβαση στο αστικό πλέγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι αυτός ο φόβος που μετατρέπει τη ζώνη του «πανεπιστημιακού ασύλου» σε απαγορευμένη ζώνη στον πυρήνα του αστικού μητροπολιτικού κέντρου, προκειμένου να περιχαρακωθεί και να καταπνιγεί το μήνυμα ανυπακοής και φραξιονισμού που εκπέμπει η κίνηση διαμαρτυρίας. Να εξωθηθεί στα σύνορα, νοτιοανατολικά της ευρωζωνικής κοινωνίας και να εγκλωβιστεί εντός της επικράτειας που ενδημούν τα σώματα των ανασφάλιστων μεταναστών εργατών.

---

⁵⁸ Αμონτάριστα πλάνα από βιντεοσκοπημένο υλικό κατά τη διάρκεια της σύσκεψης μεταξύ υπουργού Προστασίας του πολίτη και εκπροσώπων των νομίμων μεταναστών

2.4.Βιοπολιτικές διαδρομές στην οικονομία του φόβου

Επιλέγω να διαβάσω την κίνηση διαμαρτυρίας των μεταναστών απεργών πείνας μέσα από την αναπαραστατική σημειογραφία των ζωντανών νεκρών ως τηλεοπτικό προϊόν μιας ειδησεογραφικής κουλτούρας εκτεταμένης πολιτισμικής αναισθησίας που καλλιέργησε ο εξουσιαστικός μηχανισμός καταστολής της. Βλέπω το συλλογικό σώμα των μεταναστών απεργών σμιλεμένο στην ειδησεογραφική οθόνη με τα υλικά της παρανομίας και της ανυπακοής ν' ανακαλεί μια πολιτική γενεαλογία των ζωντανών νεκρών. Αντιλαμβάνομαι το συλλογικό σώμα διαμαρτυρίας να γεννιέται σ' ένα βιοπολιτικό τεχνο-λογικό περιβάλλον πολιτισμικής σήψης και αναισθησίας μέσα από την δημόσια τελετουργική αποσύνθεση των ανθρώπινων σωμάτων που το συγκροτούν, εκκρίνοντας με όρους τηλεοπτικής παραγωγής και κατανάλωσης μια ουσία μόλυνσης και μετάδοσης του ιού της ανυπακοής σε ολόκληρο το πολιτικό σώμα, τις πορώδεις ακρητικές περιφέρειες του οποίου κατοικεί. Η μόλυνση, εδώ, εξασθενεί και υποβαθμίζεται ως σημαίνον της αρρώστιας. Η ιογενής της φύση, όμως, δεν αναιρείται, προκρίνει απλώς τη διατίμηση του σημείου της μετάδοσης και της διάχυσης, της κυκλοφορίας των σημείων του κινδύνου και της απειλής (Puar 2007: 172). Η διασπορική φύση της μόλυνσης θολώνει αυστηρούς διαχωριστικούς τρόπους μεταξύ του ποιος συνιστά απειλή για τον νόμο και ποιος όχι, ποιος ανήκει στο πολιτικό σώμα και ποιος όχι, όταν στην επέλασή της φωτογραφίζει την απειλή να ενδημεί σε όλες τις αναγνωρισμένες από τον νόμο κατηγορίες των μεταναστευτικών υποκειμένων.

Δανείζομαι, εν προκειμένω, τη διασπορική ανάγνωση της μόλυνσης που υιοθετεί η θεωρητικός στις σπουδές φύλου Jaspir Puar στο πλαίσιο ανάλυσης κούρη διασπορικών μειονοτήτων της νοτιοανατολικής Ασίας στις Η.Π.Α μέσα από τη μονογραφία της με τίτλο 'Terrorist Assemblages'. Η Puar επενδύει στο ανθρωπολογικό μοντέλο ανάλυσης της διασποράς του Brian Keith Axel (2002)

προκειμένου να επιβεβαιώσει εναλλακτικούς, όπως queer, τρόπους του ανήκειν, της συγγένειας και της πατρίδας μέσα από μια συναισθηματική και μελλοντικά προσανατολισμένη -παρά νοσταλγικά και γενεαλογικά χρωμένη, οικονομία παραγωγής χώρων. Προβάλλει έτσι την έννοια της πατρίδας σε χώρους σύνδεσης και συν-αισθηματικής συσχέτισης υποκειμένων, μέσα από ζώνες κοινωνικού διαλόγου, συλλογικής οργάνωσης, κοινής εμπειρίας και επιθυμίας (2007: 171-172). Καταλήγει έτσι να διαβάσει, μέσα από το παράδειγμα της queerness, τις συν-αισθηματικές αποχρώσεις της ανθρώπινης αντίληψης ως κανάλια διάχυσης και διασποράς μιας έννοιας του ανήκειν που μολύνει την παραδοσιακή και κανονιστική εθνικιστική αντίληψη της πατρίδας, αποκλειστικά ως τόπου καταγωγής. Τις φωτογραφίζει να επενεργούν αλλοιώνοντας, σχετικοποιώντας, μεταστρέφοντας το ερμηνευτικό καθεστώς του ανήκειν από ένα προκαθορισμένο και προσημειωμένο κοινωνικό σύνολο, όπως αυτό της πατρίδας (2007: 172).

Η Puar εργαλείοποιεί υπόρρητα την έννοια της μόλυνσης ως διασπορά μέσω των συν-αισθηματικών αρθρώσεων της αντίληψης. Στόχος της είναι να καταδείξει αντίστροφα βιοπολιτικές διαδρομές από διαλογικές και υλικές ηγεμονικές στρατηγικές που αναπτύσσονται παράγοντας σώματα καταδικασμένα να οργανώνονται με άξονα μια υποτιθέμενη και δια της βίας επιβαλλόμενη ικανότητα για θάνατο, ως κατεξοχήν τρομοκρατικά. Αναζητά, διαφορετικά, μια εναλλακτική απάντηση στο ερώτημα πώς η λευκή-εθνικιστική παράνοια σμιλεύει το μαύρο σώμα ως συλλογικό μνημείο φόβου, μέσα από ένα συν-αισθηματικό σχήμα κυκλοφορίας και διασποράς των σημείων του κινδύνου και της απειλής που εμπλουτίζει τον αποκαλυπτικό λόγο της Butler για το οπτικό ως πεδίο φυλετικής αντιπαράθεσης (2007: 184).

Η Butler, όπως και ο Feldman, διαβάσει το μαύρο σώμα να σημειώνεται a priori με τις αλυσίδες του κινδύνου και της απειλής υπό την κανονιστική δύναμη του λευκού βλέμματος. Ο νεοαποικιακός καθρέφτης που μοιάζει να ανακαλείται, διαθλά τις ανεστραμμένες προβολές της λευκής αστυ-νομικής παράνοιας στο βάνουσα κακοποιημένο σώμα του Rodney King, προκειμένου να αποκαλύψει την πολιτισμική αναισθησία ως τεχνο-λογικό εξοπλισμό ελέγχου και επιτήρησης των σύγχρονων μέσων ενημέρωσης –Feldman, και το οπτικό πεδίο ως έναν ηγεμονικό και βίαιο χώρο φυλετικής αντιπαράθεσης –Butler (Papailias 2008: 78). Ο ίδιος καθρέφτης

αποκαλύπτει το συλλογικό σώμα των μεταναστών απεργών πείνας στο τηλε-δικαιικό σύμπαν να συμμορφώνεται από αντικείμενο και υποδοχέας της βίας του κοινωνικού αποκλεισμού και της εκμετάλλευσης της εργασίας τους σε υποκινούσα αρχή της επιθετικότητας και της ρατσιστικής σημειογραφίας επαγγελματιών της δημοσιολογίας που διεκδίκησαν ρόλο εθνικού αυτόκλητου προστάτη της ασφάλειας του πολιτικού σώματος. «Όσο ρατσιστικό και ξενοφοβικό ...ήταν μέχρι πριν ένα διάστημα η άκριτη άρνηση των μεταναστών άλλο τόσο επικίνδυνη έχει γίνει τώρα και ύποπτη η τυφλή στήριξη»⁵⁹. Ένας τέτοιος λόγος αποδεικνύεται εξαιρετικά χρήσιμος στο βαθμό που αποκαλύπτει τις «αλυσίδες των σημείων του κινδύνου» και της ενδιάθετης επιθετικότητας με τις οποίες είναι δεσμευμένο το «μαύρο» –εν προκειμένω μεταναστευτικό, σώμα (Puar 2007: 184), ωστόσο μοιάζει να υποφέρει από τα συμπτώματα που εργάστηκε να απομονώσει. Η εμπλοκή στην έκθεση της «αντικειμενικής» κατοπτρικής λειτουργίας των σύγχρονων μέσων εστιάζει εκ νέου στο πεδίο του ορατού για να αποκαλύψει τους μηχανισμούς επιτήρησης και ελέγχου, μη διερευνώντας πώς καταλήγει το μεταναστευτικό σώμα να μετατραπεί σε τόσο ισχυρό αντικείμενο φόβου. Αφήνει ημιτελές, δηλαδή, το έργο αποκάλυψης εκείνου του φάσματος πολιτικής επιθετικότητας από νομικές, γραφειοκρατικές και εθνικιστικές τεχνολογίες που απαιτεί την απομάκρυνση από την πολιτισμική αναισθησία του πεδίου του ορατού και την κατάδυση στον κόσμο των συναισθημάτων (Feldman 2001), ως δρόμο διαφυγής για την καθημερινή εμπειρία των μεταναστών εργατών στο κράτος του τρόμου της μαύρης εργασίας.

Η σκέψη της Puar συλλαμβάνει αυτή την ανάγκη όταν επεξεργάζεται τη συναισθηματική οικονομία του μίσους ως εργαλείο που ανοίγει εκ νέου το δρόμο για την θεωρητικοποίηση της εμπειρίας στο κράτος του τρόμου. Η φεμινιστική κριτική προσέγγιση της Sarah Ahmed (2004) που ανακαλεί, συμβάλλει σημαντικά στην επίλυση του επίμαχου γρίφου. Υποστηρίζει ότι «το μίσος είναι οικονομικό. Κυκλοφορεί μεταξύ σημαινόντων σε σχέση με τη διαφορά και την εκτόπιση» (2007: 184). Επαρκής και αναγκαία συνθήκη κίνησης αυτής της οικονομίας του μίσους είναι ένα φυλετικοποιημένο οπτικό καθεστώς το οποίο όμως αδυνατεί να περιορίσει και να εγκλωβίσει σε έναν αδιάτρητο κοινωνικοπολιτικό χώρο τα σώματα που προκαλούν φόβο (184-185). Η «μη πιθανότητα περιορισμού» των «παράνομων» σωμάτων ως

---

⁵⁹ Η τοποθέτηση έγινε από την Κατερίνα Ακριβοπούλου στο κεντρικό δελτίο ειδήσεων του Σκαι στις 4 Μαρτίου.

αντικειμένων κινδύνου, εισηγείται μια οικονομία φόβου που επεκτείνει, διασπείρει και «κολλά» τα σημεία του κινδύνου και της απειλής σε «δεξαμενές ύποπτων σωμάτων» (184). Ο κίνδυνος επισυνάπτεται σε σώματα που χρειάζεται να ελεγχθούν και να εποπτευτούν ως ύποπτα για συνενοχή και συμμετοχική ανοχή σε φραξιονιστικές κινήσεις ανατροπής της μεταναστευτικής ευρωπαϊκής εντολής στα νοτιοανατολικά σύνορά της. Η βιωσιμότητα αυτής της οικονομίας του φόβου, σημειώνει η Ahmed, «εντοπίζεται στην αποτυχία της» να περιορίσει τα σώματα που είναι κωδικοποιημένα με τη σημειογραφία του κινδύνου (Ahmed 2009, Puar 2007: 184). Συνεπώς εκεί που φωλιάζει ο πραγματικός κίνδυνος και ο φόβος δεν είναι στην υλικοποίηση και πραγματοποίηση του σε ένα σώμα, αλλά στην αστεγία του, «που επιτρέπει στο φόβο να ξεγλιστρήσει κατά μήκος των σημείων και μεταξύ των σωμάτων», να διαχυθεί (2007: 184-185). Υπ' αυτή την έννοια ο πραγματικός κίνδυνος που ενσαρκώνουν τα σώματα που ταξινομούνται ως επικίνδυνα, και προσλαμβάνονται συν-αισθηματικά ως αντικείμενα φόβου, είναι η ικανότητα τους να μολύνουν άλλα σώματα, εκθέτοντας τον κίνδυνο πολλαπλασιαστικά.

Κινητήριος δύναμη αυτής της οικονομίας της αστεγίας του φόβου είναι ένα δίκτυο σωμάτων που επικοινωνούν και ομοιάζουν στον βαθμό που διαφέρουν από κείνα που τα ταξινομούν ως άλλα (2007: 184-185), εν προκειμένω στο βαθμό που ξεριζώνονται, λιγότερο ή περισσότερο από τις ανθρώπινες ποιότητες τους που εγγυάται το σύνολο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων το κατοχυρωμένο στην ταυτότητα της υπηκοότητας και της ισότιμης συμμετοχής στο αστικό πλέγμα βίου. Ο βαθμός και το μέτρο της διαφοράς, συνεπώς του αποκλεισμού από το αστικό πλέγμα, εγγυάται μια διαφορά οριακή, ενίοτε ανεπαίσθητη, αδιόρατη, η οποία επιτρέπει το γλίστρημα, την προσπέραση και τη διαφυγή των αιρετικών σωμάτων της κίνησης ανυπακοής και φραξιονισμού του κράτους του ξεριζωμένου στο ομόκεντρο σύστημα των κύκλων της μεταναστευτικής κόλασης. Υπ' αυτή την έννοια, το διακύβευμα στον έλεγχο και τη βιωσιμότητα αυτής της οικονομίας του φόβου εντοπίζεται στην αποτελεσματική διαχείριση και ρύθμιση αυτής της ανεπαίσθητης διαφοράς. Ως ανεπαίσθητη μπορεί να διαχυθεί και να διασπαρθεί σε όλη την δικαιοική επικράτεια του μεταναστευτικού σώματος υπό μορφή μόλυνσης των συν-αισθηματικών αρτηριών κατά μήκος των οποίων συγκροτούνται και οργανώνονται ανθρώπινες σχέσεις, κοινωνικές ομαδοποιήσεις, συμμαχίες, ριζοσπαστικά πολιτικά μέτωπα μάχης. Ο φόβος της διασποράς και η διασπορά του φόβου καλλιεργούν ένα βιοπολιτικό κλίμα που

επιβάλλει τον έλεγχο και την αστυ-νομική επιτήρηση ολόκληρων δεξαμενών ύποπτων μολυσμένων μεταναστευτικών σωμάτων, στο όνομα μιας ευάλωτης εθνικής υγείας και μιας διαρκώς επαπειλούμενης αίρεσης της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής εντολής.

Οι δηλώσεις του υπουργού Προστασίας του πολίτη φωτογραφίζουν αυτή την οικονομία του φόβου στην απόπειρα προσεκτικής διαχείρισης και αποτελεσματικής ρύθμισης της διαφοράς μεταξύ των ομόκεντρων μεταναστευτικών κύκλων. Όταν η πολιτισμική κριτικός Rey Chow (2002) υποστηρίζει ότι «η προσεκτική διαχείριση της διαφοράς μέσα στην πολυπολιτισμική ομοιότητα και της διαφοράς της περιεκτικής της ομοιότητας» συνιστά καταστατική συνθήκη των σύγχρονων βιοπολιτικών καθεστώτων (2007: 25), μοιάζει να συλλαμβάνει επιδέξια την οικονομία φόβου των δηλώσεων του υπουργού προστασίας, τάξης και ασφάλειας. Πρόκειται για μια οικονομία που ρυθμίζει και ελέγχει τη μεταναστευτική ανθρωπογεωγραφία μέσα από τη δημιουργία ζωνών επιλεκτικής αναγνώρισης αστικών δικαιωμάτων και τη χάραξη διαχωριστικών γραμμών μεταξύ των μεταναστευτικών υποκειμένων. Πρόκειται για μια οικονομία που διαιρεί και εξατομικεύει, ταξινομεί και ταυτόχρονα ομαδοποιεί στη ζώνη της παρανομίας, συγκεντρώνει χωρίς χαρτιά σώματα που στη χάρτα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγνωρίζονται μόνο ως προς το δικαίωμα της ζωής. Μια ζωή αστυνομεύσιμη, ελεγχόμενη και εκμεταλλεύσιμη, δέσμια των χωροταξικών ρυθμίσεων που επιβάλλει η βιοεξουσία στο κράτος του ξε-ριζωμένου μεταναστευτικού υποκειμένου.

Στην έκτακτη σύσκεψη που είχαν με τον υπουργό Προστασίας κατόπιν πρόσκλησης του τελευταίου, οι εκπρόσωποι των νομίμων μεταναστών, Πακιστανών και Μουσουλμάνων, επιβεβαίωσαν κατηγορηματικά ότι ουδεμία σχέση έχουν με «ομάδες που εκμεταλλεύονται μετανάστες για πολιτικές σκοπιμότητες», εξουσιοδοτώντας παράλληλα τα δημοσιογραφικά επιτελεία να επικοινωνήσουν την αντίθεση τους στη βία και την κατάληψη χώρων, μαζί με τη «θερμή παράκληση» το συλλογικό σώμα των μεταναστών απεργών της Νομικής να αποδεχτεί την κυβερνητική πρόταση για μεταφορά σε άλλο χώρο. Η παράταση της κίνησης διαμαρτυρίας στη Νομική Σχολή, «πλήττει την εικόνα της χώρας διεθνώς», εκθέτοντάς την εν μέσω ενός πολιτικού αδιεξόδου που χρεώνονται ανακλαστικά οι νόμιμες μεταναστευτικές μειονότητες σε μια στιγμή που οι ίδιοι, ως επικεφαλής,

εργάζονται ώστε να εδραιώσουν μια «καλή εικόνα έξω και στην κοινωνία» της χώρας που αναγνωρίζουν ως «δεύτερη πατρίδα» τους⁶⁰.

Οι εκπρόσωποι των νομίμων μεταναστών με τις δηλώσεις τους κρατούν αποστάσεις από την ακτιβιστική κίνηση διαμαρτυρίας των συμπατριωτών τους στο όνομα της ελπίδας για συμπερίληψη και πλήρη ενσωμάτωση στη δεύτερη πατρίδα. Αντανακλούν μια πολυπολιτισμικοποιητική διαδικασία που το διεπιστημονικό πρίσμα ανάλυσης της Susan Koshy (2001) συνέλαβε να αναθεωρεί το εννοιολογικό περιεχόμενο της φυλής προσαρμόζοντάς το σε κείνο της εθνικότητας μέσα από την «υποδοχή νέων μεταναστών και την αναβίωση της λευκής εθνικότητας» (2007: 26). Φωτογραφίζουν μια διαδικασία που, σύμφωνα με την Koshy, «θολώνει τις λειτουργίες της φυλής και της τάξης» σε διεθνικά πλαίσια (26). Εμφανίζουν τη νόμιμη μεταναστευτική κοινότητα να υπηρετεί εκείνη τη βιοπολιτική τεχνοτροπία που αξιολογεί τα νέα μεταναστευτικά κύματα στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομίας προκειμένου να συνάψει ευκαιριακές συμμαχίες μεταξύ λευκών και έγχρωμων - μεταναστευτικών υποκειμένων, εκχωρώντας στα τελευταία βαθμούς προσβασιμότητας στην κλίμακα του «λευκού προνομίου» με όρους κατανάλωσης και ιδιοκτησίας υλικού και πολιτισμικού κεφαλαίου (25-26), συνεπώς ιδιοκτησίας δικαιωμάτων.

Με άλλα λόγια, η πολυπολιτισμικοποίηση στην Koshy εμπορεύεται συμπεριληψιμότητα και ανεκτικότητα στην ετερογένεια, δεσμεύοντας μειονοτικούς πληθυσμούς σε μηχανισμούς και δομές που αναπαράγουν πολιτικές «ξεκοιλιάσματος του κοινωνικού κράτους» και κοινωνικού αποκλεισμού των μη προνομιούχων μειονοτήτων, αξιοποιώντας «τροποποιημένα δημογραφικά στοιχεία, ταξικές διαστρωματώσεις, νέες μεταναστευτικές ροές» στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομίας (25-26). Αυτό ακριβώς το είδος της βιοπολιτικής πολυπολιτισμικοποίησης υπηρέτησαν οι Άγγελος Τσακρής και Θεοδόσης Κατσούλας την τριακοστή ένατη μέρα της απεργίας πείνας στο πλαίσιο της επιστράτευσης της επιστήμης για τις ανάγκες της τηλεοπτικής προπαγάνδας. Εγκληματολογία και κοινωνιολογία σε μια συμβολική συνεργασία για τις ανάγκες τηλεοπτικού ρεπορτάζ επισήμαιναν την

---

⁶⁰ Δελτίο Ειδήσεων NET 27^{ης} Ιανουαρίου. Στο δελτίο ειδήσεων δεν έγινε καμία αναφορά στα ονόματα των εκπροσώπων. Στα αμონτάριστα πλάνα του αρχείου της EPT γίνεται αναφορά στα ονόματα στις κατ' ιδίαν συστάσεις αλλά ήταν αδύνατον να συγκρατήσω το ακριβές όνομα εξαιτίας του ότι δεν υπήρχε εγκατεστημένη μικροφωνική, κατά συνέπεια είχα τη δυνατότητα να ακούω μόνο τον ήχο που μπορούσε να αναμεταδώσει η κάμερα.

ανάγκη ορθολογικής αναθεώρησης της ικανότητας της Ελλάδας για απορρόφηση μεταναστών προκρίνοντας την επιτακτικότητα στη δημιουργία δομών και μηχανισμών που θα συστηματοποιήσουν την απομάκρυνση όσων δεν πληρούν τις γραφειοκρατικές προϋποθέσεις ενόψει και του νέου μεγάλου μεταναστευτικού κύματος που γεννιέται στο τόξο της Αραβικής Άνοιξης,⁶¹.

Αυτή η επίπλαστη και διευθυνόμενη πολυπολιτισμικοποίηση που αποπλανά παραχωρώντας λευκά προνόμια, είναι υπεύθυνη για ένα είδος φυλετικής αμνησίας (2007: 26) ή μιας επιλεκτικής ενδοφυλετικής αβλεψίας των εκπροσώπων των νομίμων μεταναστών απέναντι σε μια γενεαλογία εκμετάλλευσης της ανασφάλιστης, υποαμοιβόμενης και απλήρωτης μεταναστευτικής εργασίας. Ο διαχωρισμός των μεταναστών σε μειονοτικά πληθυσμιακά «μορφοκλάσματα», διαφορετικά η υποδιαίρεση των μεταναστευτικών πληθυσμών σε νομικούς ομόκεντρους κύκλους δικαιωμάτων, χαράσσει αδιάλειπτα «νέες τομές στο βιολογικό συνεχές» των ξεριζωμένων από το πολιτικό σώμα, προκειμένου να ομαδοποιηθεί και έτσι να ελέγξει αποτελεσματικότερα πληθυσμιακές μειονοτικές ομάδες (2007: 26).

Αυτή η ταυτοχρονία εκλεκτικής συμπερίληψης και επεκτατικών ζωνών εξαιρεσιμότητας στη βιοπολιτική οικονομία των ομόκεντρων κύκλων του φόβου συμβολοποιείται κατά κάποιο τρόπο στο ουμανιστικό προσωπείο των προγραμμάτων νομιμοποίησης μεταναστών, τα οποία συνήθως συνοδεύονται από τη σκλήρυνση της πολιτικής ατζέντας αναφορικά με τη δέσμη μέτρων που καθορίζει το συνοριακό καθεστώς του κράτους των ξεριζωμένων (Nyers 2008: 171-172). Αξίζει εδώ να διαβάσει κανείς την απεργία πείνας των τριακοσίων μέσα από την προοπτική που προσφέρει η πρώτη καταγεγραμμένη απεργία πείνας μεταναστών στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα το 2008. Τότε η απεργία πείνας δεκαοκτώ Μαροκινών οικονομικών μεταναστών πραγματοποιήθηκε στα Χανιά ένα μήνα μετά την τροποποίηση άρθρων του νόμου περί μετανάστευσης 3386/05 –βλ ενότητα 2.2- με βάση οργάνωσης και πάλι το Φόρουμ μεταναστών Κρήτης.

Εκείνη η πρώτη απεργία πείνας στα Χανιά, αν και μικρότερη σε διάρκεια και συμμετοχή, αποτέλεσε τέσσερα χρόνια αργότερα πηγή ακτιβιστικής έμπνευσης αλλά

---

⁶¹ Κεντρικού δελτίου ειδήσεων τηλεοπτικού σταθμού Σκάι στις 3 Μαρτίου.

και πρώτη ύλη πάνω στην οποία εργάστηκαν οι ελληνικές κυβερνήσεις προκειμένου να θωρακίσουν το μεταναστευτικό νομοθετικό πλαίσιο ενάντια στο οποίο οργανώθηκε η ακτιβιστική κίνηση διαμαρτυρίας που απασχολεί στο παρόν. Εκ των πραγμάτων η ανάλυση της πρώτης απεργίας πείνας μοιάζει να οργανώνεται μέσα από φαινομενικά αντιφατικά αποτελέσματα. Οι δεκαοκτώ Μαροκινοί μετανάστες υποχρέωσαν την εικοστή δεύτερη μέρα της απεργίας πείνας τον τότε υπουργό Εσωτερικών να κάνει χρήση του άρθρου 21 του ν. 3386/05 σύμφωνα με το οποίο παραχωρήθηκε για ανθρωπιστικούς λόγους ειδική άδεια παραμονής σε κάθε έναν ξεχωριστά. Ταυτόχρονα όμως ανάγκασαν την Ελληνική Πολιτεία να βελτιώσει τις ασφαλιστικές δικλίδες συμπερίληψης μεταναστών που δεν συγκεντρώνουν τα απαραίτητα έγγραφα νόμιμης διαμονής στην ελληνική επικράτεια αναθεωρώντας το νομοθετικό πλαίσιο μέσα από την ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών κοινοτικών οδηγιών για την μετανάστευση στο ν. 3907/11 -βλ σχ ενότητα 2.2.

Κάπως έτσι, στις 8 Μαρτίου του 2011 ο «γόρδιος δεσμός» της απεργίας πείνας των τριακοσίων μεταναστών έληξε μετά από σαράντα τέσσερις ημέρες, δίχως καμία ανθρώπινη απώλεια, με έναν «έντιμο συμβιβασμό» όπως χαρακτηρίστηκε από προοδευτικούς κύκλους πολιτικών κομμάτων και οργανισμών για τα δικαιώματα του ανθρώπου⁶². Οι μετανάστες εργάτες υπάχθηκαν σύμφωνα με τον νέο νόμο 3907/11 σε καθεστώς ανοχής που ισχύει για όλους όσους διαβιούν στην ελληνική επικράτεια δίχως τα απαραίτητα έγγραφα διαμονής, διάρκειας έξι μηνών. Προκαταβολικά, όμως, εκδόθηκε ειδική παράταση έξι επιπρόσθετων μηνών από την ελληνική αστυνομία που είναι η καθ' ύλην αρμόδια για την έκδοση πράξης απέλασης υπό αναστολή με την οποία ισοδυναμεί το καθεστώς ανοχής, ενώ ο υπουργός Προστασίας του Πολίτη έκανε χρήση του άρθρου 21 του νόμου 3386/05 προκειμένου να παραχωρήσει για ανθρωπιστικούς λόγους ειδικό δικαίωμα επιστροφής στη χώρα προέλευσης για κάθε έναν από τους μετανάστες απεργούς, ικανοποιώντας μερικώς το αίτημα τους για επανένωση με τις οικογένειές τους. Αυτό που δεν παραχώρησε ήταν νόμιμα

---

⁶² https://rednotebook.gr/2017/11/gia-tin-apergia-pinas-sto-syntagma-den-noite-na-tithete-os-epidiko-efarmogi-tis-nomothesias-tis-elenis-takou/?fbclid=IwAR3M3WKKxUYICLFdZf85VmXN0NIR8OrfLE25Hvvy25N2X-Fx_RibUklrzSY
και

<https://www.hllr.gr/%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%BE%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CF%81/>

ταξιδιωτικά έγγραφα, πράξη που θα ισοδυναμούσε με άδεια παραμονής και επομένως με μαζική νομιμοποίηση τριακοσίων «παράνομων» οικονομικών μεταναστών, απαγορευτική για τον ευρωπαϊκό κανονισμό. Δύο χρόνια μετά η υπόσχεση της τότε υπουργού Εργασίας για μείωση των δώδεκα ετών σε οκτώ ως ελάχιστη προϋπόθεση για την έκδοση άδειας παραμονής και η ελαστικοποίηση των κριτηρίων ανανέωσης του καθεστώτος ανοχής έμοιαζε ευσεβής πόθος.

Η ελληνική πολιτεία αξιοποιώντας την τεχνογνωσία που της προσέφερε η απεργία πείνας του 2008, επέδειξε τα ουμανιστικά της αντανάκλαστικά νομοθετώντας με τέτοιο τρόπο ώστε να μην θεσμοθετήσει άτυπα την απεργία πείνας ως διαβατήριο για όσους επιζητούν την έκδοση άδειας παραμονής. Την ίδια στιγμή έδειξε να αδιαφορεί, αν όχι «να εκδικείται»⁶³ τους μετανάστες πρώην απεργούς πείνας, ανανεώνοντας την καταστατική δέσμευση της στο καθεστώς της περιεκτικής εξαίρεσης των μεταναστών, σε κείνη τη θολή ζώνη απροσδιοριστίας, άγριας εκμετάλλευσης της εργασίας τους και στέρησης της ελευθερίας κίνησης με κοινωνικούς, πολιτικούς, οικο-νομικούς όρους. Η ελληνική πολιτεία αδιαφορώντας ενώπιον της διαμόρφωσής μιας δικαιικής ζώνης απαξίωσης της ανθρώπινης ζωής εντός της κυριαρχικής της επικράτειας, κατέληξε άτυπα να θεσμοθετεί τον καθημερινό τρόπο που εγγυώνται η απειλή της απέλασης και ο κατασταλτικός ζήλος της ελληνικής αστυνομίας που τη συνοδεύει, έναν τρόπο που επιτείνει η έξαρση εθνικιστικών και ρατσιστικών λόγων αλλά και εκφοβιστικών πρακτικών που διεκδικούν την κανονικοποίηση τους στη δημόσια ατζέντα.

*

Συνοψίζοντας, η «έκκληση» του υπουργού Προστασίας του πολίτη στους εκπροσώπους των νόμιμων μεταναστών υπό το πρίσμα της φεμινιστικής βιοπολιτικής σκέψης, όπως αυτή οργανώνεται από την Jaspir Puar, εκθέτει σχέδια από την αρχιτεκτονική των ομόκεντρων κύκλων της μεταναστευτικής κόλασης. Εν προκειμένω, οι Chow και Koshy ομολογούν ότι η ανωτερότητα της λευκότητας ανακατασκευάζεται στο σύγχρονο βιοπολιτικό μοντέλο στη βάση «νεοφιλελεύθερων ιδεολογιών της διαφοράς –οικονομικής, πολιτισμικής και συγκλίσεων των δύο» (Puar

---

⁶³ Εφημερίδα Αυγή, φύλλο 13^{ης} Μαρτίου 2013 –ρεπορτάζ από συνέντευξη τύπου μεταναστών πρώην απεργών και αλληλέγγυων στο κυλικείο της Νομικής.

2007: 26). Εξαργυρώνει τη «νομιμοποίηση» και την εθνική καταλληλότητα του μεταναστευτικού υποκειμένου υπό την έννοια της ιδιοκτησίας δικαιωμάτων στο αστικό πλέγμα σχέσεων και βίου (proper-ty) που συνεπάγεται η πρώτη, μέσα από τη συμμετοχή του υποκειμένου στην ανάπτυξη της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας αλλά και την βιοπολιτική διαχείριση και διατίμηση της ζωής στη βάση των κατάλληλων, επιστημονικά επικυρωμένων, πληθυσμιακών στοιχείων που την επιτρέπουν, κυριολεκτικά την νομιμοποιούν (27-28).

Η αγορά αποκαλύπτεται στη φεμινιστική βιοπολιτική ανάγνωση ως «αλγόριθμος του κράτους» που παγιώνει τη λευκή-εθνικιστική ανωτερότητα, παράγοντας νόμιμα και εθνικά υγιή μεταναστευτικά υποκείμενα που διεκδικούν να επιβεβαιώσουν στη βάση της συν-αισθηματικής εμπειρίας συμμετοχής σε αυτήν, την πρόσδεση τους στους άξονες του συμφέροντος και του προνομίου που υπόσχεται η ενσωμάτωση (26). Ενδεικτική προς αυτή την κατεύθυνση είναι η αποδοχή που συναντά ακόμη και στους αλληλέγγυους κύκλους των πολιτών το επιχείρημα ότι η υποδοχή και η νομιμοποίηση των μεταναστών στις επικράτειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι απαραίτητη για την επιβίωση και την ανάπτυξη του κυρίαρχου οικονομικού και διοικητικού συστήματος. «Μας χρειάζονται, αλλά τους χρειαζόμαστε και μεις, τους χρειάζονται τα ελληνικά χωράφια, οι ελληνικές ελιές, τα ελληνικά οικόπεδα, τους έχουμε ανάγκη για να αναπτυχθεί η χώρα μας και να μπορούμε αύριο να πληρώσουμε τη σύνταξη του πεθερού μας»⁶⁴. Ακόμη και αν η υιοθέτηση ενός τέτοιου λόγου γίνεται στο πλαίσιο διεμβόλισης της κοινωνίας των πολιτών υπέρ της αναγνώρισης των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών δεν παύει να αναπαράγει σχέσεις εξουσίας που επιβεβαιώνουν την υπεροχή της λευκότητας. Το γεγονός, επιπρόσθετα, ότι αυτή η ενσωμάτωση ή πλήρης νομιμοποίηση -όπως φωτογραφίζεται στις δηλώσεις των εκπροσώπων των νομίμων μεταναστών παραμένει εκκρεμής, ανεκπλήρωτη, παρομοιάζεται από την Sarah Ahmed με έναν «ανεκπλήρωτο εθνικό έρωτα» της δεύτερης πατρίδας. Αυτός ο ανεκπλήρωτος εθνικός έρωτας αναπαράγει και επιτείνει το «στίγμα κατωτερότητας» του μετανάστη μέσω της ομορτωτιστικής δέσμευσης πολυπολιτισμικών υποκειμένων στο εθνικιστικό άρμα την ώρα που

---

⁶⁴ Οι δηλώσεις ανήκουν στον Βασίλη Αλεξάκη –Ελληνογάλλο συγγραφέα στο πλαίσιο συνέντευξης τύπου της επιτροπής Αλληλεγγύης υπό μορφή διαμαρτυρίας έξω από τη Βουλή στις 6 Μαρτίου 2011.

προωθεί και επεκτείνει ξενοφοβικές, μεταξύ άλλων φοβικών, ιδεολογίες και πολιτικές (Ahmed 2005: 130-131 στην Puar 2007: 26).

Ο ανεκπλήρωτος εθνικός έρωτας της δεύτερης πατρίδας στη διαλεκτική του ένταση με τη συναισθηματική οικονομία του φόβου που προδίδουν οι δηλώσεις του υπουργού, υπαινίσσεται μια θανατοπολιτική φιλοσοφία ρύθμισης και ελέγχου της διαφυγής του μηνύματος ανυπακοής και της διάχυσης του κινδύνου που ενσαρκώνουν οι μετανάστες απεργοί στους άλλους κύκλους της μεταναστευτικής συνθήκης. Οι διακρίσεις μεταξύ υποκειμένων διαφορετικών μεταναστευτικών δικαϊκών κατηγοριών συχνά είναι μη κατανοήσιμες στο πεδίο του καθημερινού αφού ένας νόμιμος μετανάστης μπορεί εξίσου να προσπεραστεί ως παράνομος -μπορεί και όχι- και άρα να ταξινομηθεί ως επικίνδυνος με αποτέλεσμα να αποτελέσει στόχο ρατσιστικών συμπεριφορών ή απλώς προσβλητικών ελέγχων από κατασταλτικές δυνάμεις που απαιτούν από αυτόν να επιδείξει, διαφορετικά να επιτελέσει την ιδιότητα του ως νόμιμος και άρα εθνικά υγιής μετανάστης.

Ε. Στάη - «Βλέπουμε τώρα στους δέκτες μας τον κ. Αμπντούλ Χάτζι ο οποίος είναι ένας από τους λαθρομετανάστες απεργούς πείνας που βρίσκονται μέσα στο κτίριο Υπατία. Καλησπέρα κ. Χάτζι τι κάνετε;

Α.Χ. - Καλησπέρα, θέλω να επισημάνω μόνο ότι δεν είμαι λαθρομετανάστης, είμαι μετανάστης που ζει εδώ στην Ελλάδα.

Ε.Σ. - Ναι, κ Χάτζι, (χαμογελά ειρωνικά), ναι.

Α.Χ. - Εδώ και δεκαοκτώ χρόνια –τίτλος στο κάτω μέρος της οθόνης: Πιέζουν για Νομιμοποίηση.

Ε.Σ. - Κ. Χάτζι, είστε δεκαοκτώ χρόνια εδώ, είστε τριάντα εννέα ετών...

Α.Χ. - Ναι είμαι δεκαοκτώ χρόνια εδώ και δεν θεωρούμαι λαθρομετανάστης - εμφανώς θυμωμένος- είμαι πολίτης σε αυτή τη χώρα.

Η απόδειξη που προσφέρουν οι δηλώσεις των εκπροσώπων τόσο των νομίμων μεταναστών όσο και των απεργών πείνας αλλά και κάθε άλλη ανάλογη επιτέλεση του μεταναστευτικού υποκειμένου ως νόμιμο, εθνικά υγιές, δηλαδή κατάλληλο και συμβατό με το δικαϊκό σύστημα, προδίδει την απαίτηση της επιτέλεσης ως απόδειξη ότι το υποκείμενο ούτε συγκροτείται ούτε κατανοείται ως εθνικά υγιές, διαφορετικά θα εξέλειπε η απαίτηση. Δεν φτάνει να είσαι νόμιμος πρέπει και να φαίνεσαι νόμιμος,

να αποδεικνύεις στο φυλετικοποιημένο πεδίο του ορατού τη νομιμότητά σου. Επομένως, αντιστρόφως και παραφράζοντας την Ruar, το μεταναστευτικό υποκείμενο φωτογραφίζεται «ως κολλητικό σημαίνον» που καταλαμβάνει θέση ενός «φετίχ αντικειμένου του φόβου. Το οντολογικό γίνεσθαι του μεταναστευτικού υποκειμένου ως νόμιμου είναι με ένα περίπλοκο και δαιδαλώδη τρόπο συνδεδεμένο με μια χρονική λογική της πρόληψης της μελλοντικότητάς του, με τον προκαταβολικό του θάνατο. Το νόμιμο μεταναστευτικό υποκείμενο συρράπτεται μέσω της αποτυχίας του να καταστεί τέτοιο, μέσω της αποσύνθεσης» της νομιμότητάς του (2007: 187).

3. ΔΙΑΘΛΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ

Εισαγωγή

Η απεργία πείνας των τριακοσίων πλαισιωμένη με όρους «εμπόλεμης ζώνης» μοιάζει να προσφέρει ερείσματα στην παρατήρηση ότι η δημόσια αναπαράσταση διαμαρτυρίας περιθωριοποιημένων πληθυσμιακών ομάδων που κατακλύζουν το αστικό κέντρο διεκδικώντας κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα, προσέλαβε την ίδια χρονιά χαρακτηριστικά μιας επιδημικής επαναστατικότητας που έπληξε τις μητροπόλεις της Δύσης και του Αραβικού κόσμου (Nair 2012: 1). Η Parvati Nair, διευθύντρια ερευνητικού ινστιτούτου για θέματα παγκοσμιοποίησης, πολιτισμού και μετακίνησης πληθυσμών του πανεπιστημίου των Ηνωμένων Εθνών, στο άρθρο με τίτλο ‘The Body Politic of Dissent: the paperless and the indignant’, διαβάζει με τα εργαλεία της σκέψης της Butler το μεταναστευτικό σώμα στην ατομική και συλλογική του διάσταση να βιώνει την εμπειρία της αποξένωσης και της απομόνωσης στα σύνορα της κοινωνικής και πολιτικής εντολής⁶⁵. Σιωπηλό και αορατοποιημένο εκτοπίζεται στις παρυφές του πολιτικού σώματος και βιώνει έναν ιδιότυπο κυβερνολογικό έλεγχο με τα υλικά της από-κλειστικής επιτήρησης, του περιορισμού και της αποστέρησης του δικαιώματος στην αξιοπρέπεια και στην (κοινοτική) αντιπροσώπευση (2012: 2-3). Αντιλαμβάνεται, διαφορετικά, το σώμα του μεταναστευτικού υποκειμένου στη σύγχρονη βιοπολιτική συνθήκη να δεσμεύεται, να στερείται του δικαιώματος στην ελευθερία της κίνησης· εκτοπισμένο στη ζώνη της παρανομίας, να οριοθετεί το κοινωνικό και πολιτικό στο πλαίσιο μιας εδραιωμένης κυρίαρχης εντολής, πολύ μετά τη διάσχιση των φυσικών συνόρων αυτής (2012: 3).

Αν το σώμα του ανασφάλιστου μετανάστη εργάτη στη δημόσια παράσταση διαμαρτυρίας συνιστά ένσαρκη προβολή της οικονομίας του οικειοποιημένου περιθωρίου, στο κεφάλαιο αυτό παρακολουθώ τα ίχνη της κίνησης του ως επιτελεστικά βήματα απεικόνισης και πρόσκτησης της πολιτικής εκείνης ταυτότητας βάσει της οποίας αίρεται η επαλληλία των συνόρων που έχει χρεωθεί. Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίζω ότι η διαλεκτική πράξης-λόγου που ενσωματώνει η απεργία πείνας κατέχει προεξέχουσα θέση σε μια ολόκληρη σημειωτική σκηνοθεσία της κίνησης

---

⁶⁵ Συγκεκριμένα η Nair ανακαλεί την μπαλερική ανάλυση της φουκωικής κυβερνολογικής στο «Ενάλωτη Ζωή: Οι δυνάμεις του πένθους και της βίας».

διαμαρτυρίας απαθανατίζοντας επιτελεστικά στη δημόσια σφαίρα το σώμα ως άλλη εύθραυστη δοκό ισορροπίας πάνω στην οποία το υποκείμενο καλείται να αυτοκυριαρχήσει της βιο-πολιτικής του υπόστασης.

3.1. Οικονομία Ενσώματων συνόρων

Την 25^η Ιανουαρίου, ημέρα έναρξης της απεργίας πείνας, στο φουαγιέ του ανακαινισμένου ιστορικού κτιρίου της Νομικής Σχολής Αθηνών φιλοξενήθηκε η πρώτη επίσημη συνέντευξη τύπου της κίνησης για νομιμοποίηση των τριακοσίων μεταναστών ανασφάλιστων εργατών. Ο λόγος που αρθρώθηκε εκεί, σε συνέχεια και προέκταση των όσων συνόψιζε το δελτίο τύπου, υπηρετούσε τη λογική επικοινωνίας των αιτίων και των αιτημάτων που πλαισιώνουν με πολιτικό νόημα έναν αγώνα αρθρωμένο πάνω στην αναπαραστατική γλώσσα της αυτοκαταστροφής του ανθρώπινου σώματος. Ήταν μια προσπάθεια να αποκτήσει βάθος και προενίσχυση η φωνή των απεργών πείνας. Το δελτίο που μεταφράστηκε στη δημοσιογραφική γλώσσα του ρεπορτάζ ως «μανιφέστο»⁶⁶, επιχειρούσε να ρίξει φως, να εμβολιάσει, δηλαδή, με ηθικό και ιδεολογικό νόημα εκείνο το πολιτισμικό πλαίσιο που θα αποκωδικοποιήσει μια διαφορετική ιστορία ξεριζωμού, μια ιστορία αναχώρησης και άφιξης, αποξένωσης και αφομοίωσης.

Οι απεργοί αφηγήθηκαν μια ιστορία εκτοπισμού υπό το φάσμα της σκηνοθετημένης ανθρωπιστικής καταστροφής που συνεπάγεται αν δεν προϋποθέτει ήδη τη ληστρική εκμετάλλευση των εθνικών επικρατειών προέλευσής τους: μια εκμετάλλευση δυτικής καπιταλιστικής επινόησης πιστά εκτελεσμένη από τους τοπικούς «πολιτικούς υπηρέτες» των πολυεθνικών της παγκόσμιας οικονομίας. Μεταφράζοντας με όρους δικών τους θεωρητικών αναφορών και προδεσμεύσεων,

---

⁶⁶ Εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 25^{ης} Ιανουαρίου, σελ.18.

πρόδηλων σε μια συνθηματολογία εμπνευσμένη από τη «γη των κολασμένων»⁶⁷, αφηγήθηκαν μια ιστορία ξεριζωμού που τους φωτογράφιζε θύματα της καπιταλιστικής έντασης στην αποικιοκρατική λογική μεταξύ της παραδοσιακής φάσης συσσώρευσης του κεφαλαίου –δουλοκτησία- και του νεοφιλελεύθερου δόγματος μετατροπής των αποικιών σε αγορά (Fanon 1982: 77-80). Μια τέτοια ιστορία, σημειώνουν, τους οδήγησε να περάσουν στην Ευρώπη, νόμιμα ή μη –είναι αδιάφορο, με σκοπό να δουλέψουν και να ζήσουν μια ανθρώπινη ζωή· όχι να στρατευτούν σε μια σταυροφορία πείνας (82). Σε μια Ευρώπη, όμως, όπου η εργασία τους καθίσταται θύμα άγριας εκμετάλλευσης από μια ιδιότυπη συνεργία εργοδοτών-κρατικών υπηρεσιών και μηχανισμών, εξωθούνται στο κοινωνικό περιθώριο της μαύρης εργασίας και καταλαμβάνουν πολιτικά έναν χώρο που εξέχει του νόμου. Ένα τέτοιο οικο-νομικό πλαίσιο, συνεχίζουν, στην ελληνική μνημονιακή συγκυρία της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης μετατρέπεται σ' έναν χώρο προσεκτικά σχεδιασμένο για τους σκοπούς του ελέγχου που διατηρεί τους μετανάστες εργάτες, χωρίς χαρτιά σε καθεστώς μη ορατότητας, χρεώνοντας τους έντεχνα την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του Έλληνα πολίτη. Το δελτίο τύπου φωτογράφιζε ένα ολόκληρο ηγεμονικό σύστημα να ενσωματώνει ως κυρίαρχες φασιστικές και ρατσιστικές ρητορικές διάστικτες στο κοινωνικό άθροισμα που εκβάλλουν ως πηγή κυβερνητικής έμπνευσης για «τείχος στον Έβρο, πλωτά στρατόπεδα, ευρωστρατό να παρελάζει στο Αιγαίο, πογκρόμ και τάγματα εφόδου στις πόλεις, μαζικές απελάσεις»⁶⁸.

Ούτε λίγο ούτε πολύ δελτίο και συνέντευξη τύπου πλαισιώνοντας τους μετανάστες εργάτες υπό το κράτος της μαύρης ανασφάλιστης εργασίας σκιαγράφησαν συνθήκες διαβίωσης που προσιδιάζουν σε μια μετωνυμική γενεαλογική εκδοχή του township, ένα καθεστώς κανοναρχούμενο από τη «δεινή καταστολή και φτώχεια σε φυλετική και ταξική βάση» (Bozzoli 2000, 79 στον Mbembe, 2003, 26). Μοιάζει, έτσι, να στοιχίζονται με την άποψη ότι η σκλαβιά και το σύστημα εκμετάλλευσης των φυτειών μπορεί να εξαφανίστηκαν στο χρονοντούλαπο της αμερικανικής αποικιοκρατίας αλλά το γενεαλογικό τους ίχνος διασώζεται στη διακίνηση και στυγνή εκμετάλλευση μεταναστών υπό το καθεστώς μαύρης ανασφάλιστης εργασίας, εσαεί εκτεθειμένων στην υλική ζώνη της παρανομίας που θεσμοθετεί το καθεστώς της

⁶⁷ Αναφορά στο έργο του Franz Fanon “Της γης οι κολασμένοι” (1982)

⁶⁸ Δελτίο τύπου έναρξης απεργίας πείνας.

απέλασης και της φυλάκισης σε κέντρα κράτησης (Nair 2012: 788). Δελτίο και συνέντευξη τύπου απεικόνισαν το μεταναστευτικό σώμα στην ατομική και συλλογική του διάσταση να εξορίζεται στην κοινωνική και πολιτική παραμεθόριο της μαύρης ανασφάλιστης και υποαμοιβόμενης εργασίας, να οριοθετεί δια του αποκλεισμού του την δικαιοική επικράτεια του κοινωνικού και πολιτικού εθνικού σώματος. Σε μια τέτοια απεικόνιση στοχοποιήθηκε η οικονομική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως υπεύθυνη για την αποσταθεροποίηση και την άγρια εκμετάλλευση της αξίας και υπεραξίας των «επικρατειών» προέλευσης, διαμονής και εργασίας τους. Υπ' αυτή την έννοια ο λόγος που άρθρωσαν οι τριακόσιοι απεργοί πείνας προβληματοποιούσε το κλασικό σχήμα που θέλει τον «τρίτο κόσμο» δέσμιος της υπανάπτυξης να τροφοδοτεί αφειδώς τον αναπτυγμένο με μεταναστευτικά κύματα, αναδιατάσσοντας, έτσι, θεωρητικά τουλάχιστον, τον κοινωνικό και πολιτικό χάρτη σ' ένα σχήμα περιφέρειας-κέντρο-περιφέρεια ως προϊόν διζωνικών οικονομικών πολιτικών ανάπτυξης της Δύσης.

Πρόκειται για ένα σχήμα που όχι μόνο εγγράφεται στην ίδια τη γεωμορφολογία της κίνησης διαμαρτυρίας αλλά κωδικοποιεί παράλληλα τη σημειολογία που δεσμεύει και την οικονομία που ενσωματώνει ο ακτιβισμός των τριακοσίων. Σύμφωνα με τα ειδησεογραφικά ρεπορτάζ που κατέγραψαν τη συνέντευξη τύπου και επίσημες δηλώσεις κυβερνητικών κύκλων, τριακόσιοι «παράνομοι» μετανάστες πέντε διαφορετικών πόλεων της Ελλάδας που είχαν συγκεντρωθεί στα Χανιά της Κρήτης, επιβιβάστηκαν με ένα ενιαίο ομαδικό εισιτήριο σε οχηματαγωγό πλοίο της γραμμής Χανιά–Πειραιάς, προκειμένου να μετακινηθούν ως συλλογικότητα από τη νοτιοανατολική νησιωτική περιφέρεια της Κρήτης στον πυρήνα πολεοδομικά των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων της Ελλάδας. Τόσο η μητροπολιτική Αθήνα όσο και ο διαβαλκανικός διαμετακομιστικός κόμβος της Θεσσαλονίκης συνιστούν τα δύο μεγαλύτερα περιφερειακά διοικητικά κέντρα των νοτιοανατολικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καλούνται να ελέγξουν μια πορώδη στις μεταναστευτικές ροές από την Τουρκία μεθοριακή ακτογραμμή νοτιοανατολικά της Ευρωζώνης.

Η ενσώματη κίνηση διαμαρτυρίας στο αστικό μητροπολιτικό κέντρο σκοπό είχε να άρει το καθεστώς αορατότητας στη συνείδηση του εθνικού και ευρωπαϊκού πολιτικού σώματος, διαβλέποντας σ' αυτό την αναπαραγωγή του φαύλου κύκλου της στυγνής εκμετάλλευσης με αποτέλεσμα να εξουσιοδοτείται εκ νέου ο συνταγματικός

εξορισμός του μεταναστευτικού σώματος από τη ζώνη των δικαιωμάτων. «Δεν έχουμε άλλο τρόπο να ακουστεί η φωνή μας, για να μάθετε το δίκαιο μας ... Προτιμούμε να πεθάνουμε εδώ παρά τα παιδιά μας να ζήσουν αυτά που περάσαμε εμείς»⁶⁹. Το φως της δημοσιότητας που θα απελευθέρωνε η κίνηση διαμαρτυρίας, θα αποκάλυπτε συνθήκες εργασίας και διαβίωσης που εκτοπίζουν στην επικράτεια της ανασφάλιστης, υποαμοιβόμενης και συχνά απλήρωτης εργασίας δεσμεύοντας παράλληλα στο πλαίσιο της ευρωζωνικής εντολής την ελευθερία της κίνησης του μεταναστευτικού υποκειμένου με κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς όρους, κατεξοχήν υλικούς και φυσικούς. Θα εξέθετε, έτσι, στη δημόσια σφαίρα το συλλογικό σώμα των απεργών εκτοπισμένο στην παραμεθόριο του κοινωνικού και πολιτικού θανάτου, δέσμιος της μαύρης ανασφάλιστης εργασίας που το συντηρεί με όρους επιβίωσης σε ένα καθεστώς αναξιοπρέπειας και δεινής φτώχειας.

Το εν λόγω αφήγημα εκ των πραγμάτων περιγράφει ένα καθεστώς κοινωνικοπολιτικής αλληλεξάρτησης με τους πολίτες της κυρίαρχης εντολής. Παραπέμπει, έτσι, στην οικονομία του οικειοποιημένου περιθωρίου που αναπαριστά την ευρωπαϊκή κοινωνία των πολιτών να κάνει χρήση της αξίας και να απολαμβάνει εκείνη της υπεραξίας ανασφάλιστων εργατών που στερούνται εξ' ορισμού τα απαραίτητα έγγραφα διαμονής. Πρόκειται για μια οικονομία που αντανakλά στο πρόσωπο των τελευταίων τον ευρωπαϊκό πολιτικό πολιτισμό υπό μορφή διάβρωσης και αποσάθρωσης, ανήμπορο να υποστηρίξει το ουμανιστικό προσωπείο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που φιλοτέχνησε (Nair 2012: 786). Στο βαθμό που η μαύρη ανασφάλιστη μεταναστευτική εργασία αντιπροσωπεύει την κατεξοχήν επικράτεια της στυγνής εκμετάλλευσης, εμπλέκει και εγκαλεί την κοινωνία των πολιτών στο πεδίο του καθημερινού. Η συνοριακή επικράτεια της μοιάζει με σημείο διαμετακόμισης της υπεραξίας του μόχθου των μεταναστών εργατών κατά μήκος και πλάτος της ευρωπαϊκής ενδοχώρας, εγκαταλείποντας τα σώματά τους να πρωταγωνιστούν στο ευαγγέλιο των «ξοδεμένων ζώων» (Bauman 2004), που συνθέτει το δόγμα της αέναης κίνησης κεφαλαίου, αγαθών, υπηρεσιών και ανθρώπων στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον (Guytisol 2003 στην Nair 2012: 786). Ο πολιτικός πολιτισμός, επομένως, των ευρωπαϊκών κεκτημένων μπορεί να παρήγαγε ένα αξιοζήλευτα ισορροπημένο σώμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, μεριμνά όμως να το διανέμει εξαιρετικά άνισα μεταξύ κέντρου-περιφέρειας στην κοινωνική επικράτεια

---

⁶⁹ Δελτίο τύπου έναρξης απεργίας πείνας

αποκλείοντας συστηματικά και με τη σφραγίδα του νόμου μεγάλες πληθυσμιακές μειονότητες (2012: 786).

Έτσι, όμως, η φυσιολογία της μαύρης μεταναστευτικής οικονομίας υπ-ακούει και μιλά στη γλώσσα του συνόρου, προδίδοντας μοιραία την πορώδη φύση της, το σύνορο, δηλαδή, ως φυσικό σχηματισμό καταδικασμένο να διαρρηγνύεται και να διαπερνάται. Ένα τέτοιο πρίσμα ανάγνωσης θολώνει την άκαμπτη διαιρετική φύση του συνόρου, αναμειγνύοντας και συγχέοντας τα όρια του εντός και του εκτός, δημιουργεί ζώνες επιμειξίας και αλληλοσυγχώνευσης στη βάση της αρχής της διαπερατότητας του –ακολουθώντας την πορεία της σκέψης του Mbembe. Αν το καθεστώς της μαύρης ανασφάλιστης μεταναστευτικής εργασίας και η οικονομία του οικειοποιημένου περιθωρίου που αυτή ενσαρκώνει συνιστά μια μεθοριακή ζώνη δικαιοκίνησης απροσδιοριστίας η οποία συμπεριλαμβάνει εξαιρώντας από το σώμα των αστικών δικαιωμάτων, τότε αποκωδικοποιείται ως τέτοια -συνοριακή, μέσα από τα σημεία της οριοθέτησης και της εισόδου, του αποκλεισμού και της συνάντησης, της επικοινωνίας του εντός και του εκτός. Το ένα διαβρώνει και εισέρχεται στην επικράτεια του άλλου με αποτέλεσμα το περιεχόμενο του δικαιώματος στο ανήκειν να προβληματοποιείται αποφασιστικά. Μπορεί το σχήμα της περιεκτικής εξαίρεσης υπό το καθεστώς οικειοποιημένου περιθωρίου να κρατάει δέσμια τα μεταναστευτικά υποκείμενα, να τα εξαιρεί ταξι-νομώντας τα σε ομόκεντρους κύκλους επιλεκτικής ή καθόλου αναγνώρισης πολιτικών δικαιωμάτων, την ίδια στιγμή όμως τα συμπεριλαμβάνει δια της εμπλοκής τους στο επίκεντρο των αστικών καθημερινών σχέσεων της Κοινωνίας των Πολιτών.

Μια τέτοια εμπλοκή αποτυπώνεται πρόδηλα στον ενσώματο χαρακτήρα της κίνησης διαμαρτυρίας των μεταναστών εργατών στο δημόσιο χώρο που μαρτυρά την καθημερινή εκμετάλλευση της εργασίας τους με τους ίδιους υλικούς όρους (2012: 785-788). Μια τέτοια κίνηση αποκαλύπτει το συλλογικό σώμα των ανασφάλιστων μεταναστών απεργών να ενσαρκώνει ένα κοινωνικό και πολιτικό σύνορο, η φυσική μορφολογία του οποίου ενσωματώνει την υλική εμπειρία της εκτόπισης και της απέλασης, του αποκλεισμού και της αποξένωσης. Την ίδια στιγμή εγγράφει στο πέρασμα, τη διείσδυση και την κατάληψη του δημόσιου χώρου, τη διαμαρτυρία και την αντίσταση με τους ίδιους υλικούς και ενσώματους όρους στο πεδίο του καθημερινού (2012: 786). Προβληματοποιεί, έτσι, την οπτική εκείνη που τους

περιγράφει εκτοπισμένους σε μια σφαίρα δεινής καταστολής και ένδειας επιλογών αντίστασης και αντιπροσώπευσης. Το βίωμα και η εμπειρία του κοινωνικού και πολιτικού αποκλεισμού που συνεπάγεται η άτυπα θεσμοθετημένη υπαγωγή σε καθεστώς μαύρης εργασίας μετατρέπει το σώμα σε σύνορο της πολιτικής και κοινωνικής εντολής. Ως τέτοιο, όμως, αποτελεί σημείο οριοθέτησης και εισόδου, κατοχυρώνοντας το δικαίωμα στη διάρρηξη και την απέκδυση αυτής της επαλληλίας των συνόρων που έχει χρεωθεί.

Η αφισοκόλληση ως μέρος της δημόσιας αναπαράστασης του αιτήματος για «νομιμοποίηση» και εξίσωση των μεταναστών εργατών με τους Έλληνες εργαζόμενους απεικονίζει ένα συλλογικό σώμα εργατών να αντιστέκεται και να διαπραγματεύεται το δικαίωμα της ισότιμης συμπερίληψης του στην Κοινωνία των Πολιτών. Φωτογραφίζει την απαίτηση του σώματος να αποτινάξει το καθεστώς του παράνομου που συνεπάγεται ο εκτοπισμός του από την έννομη πολιτική ταξινομικότητα, το πλαισιώνει σε μια μητροπολιτική «ζώνη χαρακωμάτων» να διεκδικεί αναγνωρίσιμη νομική υπόσταση και το δικαίωμα να μετέρχεται της πολιτικής ταυτότητας του εργάτη. Καδράρει, επομένως, ως διεκδικητή την επικράτεια εκείνης της πολιτικής ταυτότητας που εξασφαλίζει βάσει νόμου την ισότιμη πρόσβαση στο αστικό πλέγμα βίου, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

Το σώμα του εργάτη που κατασκευάζεται δια του εξ-ορισμού του από το αστικό πλέγμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ως παράνομο, πλαισιωμένο (στο πεδίο του ορατού) με φυλετικές, ταξικές, εθνικές και πολιτισμικές αναγνώσεις, ανοίγει στην κίνησή του και καταλαμβάνει –ενσαρκώνοντας- ένα διάκενο χώρο. Ενώ αποκλείεται με όρους κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων, διατρανώνει παράλληλα την υλική του παρουσία σε ηγεμονικούς χώρους του κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά κυρίαρχου (2012: 787). Αν η ιδιότητα της εκτόπισης και του αποδημείν εγγράφεται στο σώμα του μετανάστη μέσω της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής αποξένωσης, εκείνο επινοεί εκ νέου το αποδημείν μέσα από μια βιολογική κίνηση που αποζητά εργασία, παραβιάζοντας σύνορα και περιορισμούς, στο όνομα της αυτοσυντήρησης (787). Το μεταναστευτικό σώμα αντανakλά και διαθλά το βίωμα του αποκλεισμού, της βίαιης αποστέρησης δικαιωμάτων αντιπροσώπευσης και ορατότητας με όρους δημόσιας ρητορικής, πολιτικής πρακτικής και οικονομικής εξαθλίωσης, σε πράξεις διάρρηξης, ακύρωσης, προσβολής και άρσης εθνικών, πολιτικών και δικαϊκών συνόρων, διακινδυνεύοντας να συλληφθεί και να κρατηθεί, να απελαθεί.

Ο ακτιβισμός των τριακοσίων απεργών πείνας, κωδικοποιημένος στην αφίσα της κίνησης, αναδύεται ως πολιτισμικό σημείο πολιτικής ανυπακοής στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική εντολή ελέγχου και περιορισμού της μετα-κίνησης, εκλύοντας πλούσιο στρατηγισμό και ρητή πολιτική σκόπευση. Είναι μια κίνηση πολιτικής δράσης μεταναστών ανασφάλιστων εργατών που υπαινίσσεται τη μετανάστευση την ίδια ως αυτόνομη στρατηγική επιβίωσης και αποδέσμευσης από διεθνικά και εθνικά δικαϊκά συν-πλέγματα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που αιχμαλωτίζουν ανθρώπινα σώματα σε διάκενους χώρους αναξιοπρέπειας, στυγνής εκμετάλλευσης και υποτέλειας, θανάτου, πολιτικού και βιολογικού (Rodríguez 1996, Nyers 2003: 169). Είναι μια μεταναστευτική κίνηση διαμαρτυρίας στον ευρωπαϊκό κανόνα που φλερτάρει με την ιδέα της «αυτονομίας», η οποία στο όνομα ενός εναλλακτικού κινήματος αδέσμευτων ανθρώπων αμφισβητεί και αντιπολιτεύεται την κυβερνο-λογική του παγκόσμιου ελέγχου στην ελευθερία της κίνησης (Mitropoulos 2006 στον Nyers 2008: 169). Μοιάζει να είναι πάνω στην ιδέα της «αυτονομίας της μετανάστευσης» που εμπεδώνεται η ανάγκη αυτοπροσδιορισμού των μεταναστών ως ανασφάλιστων εργατών, ο αυτοπροσδιορισμός ως αυτό που πραγματικά είναι, ζήτημα ιδιοκτησίας. Η διαλεκτική σημειωτική κίνηση αντίστασης και ανυπακοής στην

κυρίαρχη πολιτική εντολή διαπραγματεύεται υπ' αυτή την έννοια τον κοινωνικό και πολιτικό αυτοπροσδιορισμό ως ζωντανή απόδειξη ανάκτησης της αυτό-κυριαρχίας των μεταναστών εργατών, ως τεκμήριο ότι η ίδια η πολιτική δεν συνιστά «ιδιοκτησία του κράτους» (Nyers 2008: 170), αλλά μια ποιότητα η οποία ανήκει στον κάθε άνθρωπο, αναγνωρίζει τον καθένα και την καθεμιά ως κατάλληλο/η να την κατέχει, να την αξιώνει, να την απαιτεί ως ιδιοκτησία του/της.

3.2. Κίνηση ενός συγχρονισμένου εμείς

Αν το φευγαλέο «ξεφύλλισμα» μιας εφημερίδας κλείνει το μάτι σε ένα είδος λαθρανάγνωσης που σαρώνει εικόνες και τίτλους ειδήσεων, τότε στη δεύτερη σελίδα από το φύλλο της 24ης Ιανουαρίου του 2011 της εφημερίδας ‘Τα Νέα’, το βλέμμα ίσως και να σκόνταφτε στο «Στίγμα της Ημέρας», μια φωτογραφία που ξετύλιγε, σύμφωνα με τη σύνταξη της εφημερίδας, το χρονικό της απεργίας πείνας τριακοσίων παράνομων μεταναστών που «σε συνεργασία με φορείς και πολιτικούς σχηματισμούς, ζητούν να λάβουν άσυλο». Το δημοσιογραφικό στίγμα απαθανάτιζε

τη στιγμή αποβίβασης από επιβατηγό-οχηματαγωγό πλοίο της γραμμής Χανιά-Πειραιάς, ξημερώματα της 23ης Ιανουαρίου, προλογίζοντας την κατάληψη της Νομικής Σχολής Αθηνών από «οργανώσεις [...] αλληλέγγυες στα αιτήματά τους». Την ίδια ημέρα στο κανάλι [apergiarpeinas300](https://www.youtube.com/channel/UCa300) –τις πρώτες ώρες ζωής του στη διαδικτυακή πλατφόρμα youtube⁷⁰, το ανθρώπινο ποτάμι της φωτογραφίας «ζωντάνευε» στην αποβάθρα του μεγαλύτερου λιμανιού της χώρας συντασσόμενο στο ρυθμό που άρθρωνε ο χορός των μεταναστών, «νομιμοποίηση ή να πεθάνουμε»⁷¹. Η σκηνοθετημένη παρέλαση συνθημάτων του εργατικού κινηματικού χώρου σε διαφορετικές γλώσσες, συνέθετε μια ανθρώπινη ροή η οποία ευθυγραμμιζόταν πάνω στην τάξη που όριζαν τα ενωμένα και προτεταμένα ψηλά σαν μια γροθιά, χέρια μεταναστών και αλληλέγγυων.

«Οι μετανάστες είναι της γης οι κολασμένοι, Έλληνες και ξένοι εργάτες ενωμένοι/ Στον κόσμο των αφεντικών είμαστε όλοι ξένοι / Η αλληλεγγύη το όπλο των λαών, πόλεμο στον πόλεμο των αφεντικών / Νομιμοποιείτε τους μετανάστες σύνορα ανοιχτά για όλους τους εργάτες»⁷²

Αυτή η σκηνοθετημένη παρέλαση αντιρατσιστικών και αντιεξουσιαστικών συνθημάτων του εργατικού κινηματικού χώρου φωτογραφίζει αλληλέγγυους πολίτες και μετανάστες εργάτες από κοινού να υψώνουν το λόγο και να προτάσσουν το σώμα στη δημόσια αρένα. Αναπαριστά έναν πολύχρωμο και πολύγλωσσο χορό να ορκίζεται καθώς ορκίζεται στην πολιτική ταυτότητα του μετανάστη εργάτη, «νέες πιθανότητες» για τη συλλογική πολιτική συνείδηση και δράση (2008: 174). Αμφισβητεί στη δημόσια ενσώματη και έναρθη παρουσία μεταναστών και αλληλέγγυων «προϋπάρχοντες αγωγούς κυκλοφορίας και εδραιωμένα κανάλια συγκρότησης» της έννοιας του ανήκειν σε μια πολιτική κοινότητα: διαμαρτύρεται ενάντια σε διαιρετικές, διπολικές και διαζευκτικές ταξινομήσεις μεταξύ κατάλληλων και ακατάλληλων να απολαμβάνουν τα δικαιώματα που εγγυάται το καθεστώς υπηκοότητας (Burman 2006 στον Nyers 2008: 174-175). Ο Peter Nyers στο άρθρο του ‘No One Is Illegal Between City and Nation’ ανακαλεί τον λόγο στον Αριστοτέλη ως το πολιτισμικό σημείο που αναπαριστά και συνθέτει τη ληξιαρχική πράξη γέννησης της πολιτικής πράξης -άρα και ύπαρξης, χάρη στα υλικά της αξιολογικής

⁷⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=OVMIvMfgM5o>

⁷¹ <https://www.youtube.com/watch?v=ScaJ7lc9D8w>

⁷² <https://www.youtube.com/watch?v=VEkYLJZF1Mw>

κρίσης και του κοινωνικού επιτονισμού που φέρει εγγενώς (2008:163). Διεκδικεί με άλλα λόγια να αποδίδει πολιτική προτεραιότητα στη δημόσια πράξη λόγου και όχι στην πράξη νομοθετικού περιεχομένου ως επαρκή και αναγκαία συνθήκη παραγωγής δρώντων υποκειμένων που συμμετέχουν και εμπλέκονται ενεργά σε πράξεις πολιτικού χαρακτήρα, «πράξεις υπηκοότητας» (Isin 2008). Ομοίως, η δημόσια ενσώματη κίνηση διαμαρτυρίας των απεργών πείνας διαπραγματεύεται στην πολυεπίπεδη τεχνο-λογία της τη μεθοριακή φύση του ανασφάλιστου μετανάστη εργάτη να συζητά ζωντανά, αν δεν φλερτάρει ανοιχτά με την ιδέα ότι το δικαίωμα της συμπερίληψης στο δήμο τεκμαίρεται στην πιθανότητα (και το βαθμό) σύνδεσης και προσβολής ενός ατόμου από την εκάστοτε πολιτική εξουσία (Isin 2008, Nyers 2008).

Η θεωρητικοποίηση του «παράνομου» μεταναστευτικού υποκειμένου ως ενσώματου συνόρου της εδραιωμένης κυρίαρχης εντολής όσο το εκθέτει ως προϊόν της άρθρωσης των σχέσεων εξουσίας, άλλο τόσο αποκαλύπτει στην κίνηση διαμαρτυρίας το είδος της επιτελεστικής εξίσωσης που ενδημεί και κανοναρχεί το πεδίο του πολιτικού. Οι Butler & Spivak στον φιλοσοφικό τους διάλογο αναστοχάζονται γύρω από το νόμο ως έννοια και «φυσιολογία» μέσα από το σημείο στίξης του έθνους-κράτους, ένα σημείο αρκετά εύθραυστο στην πραγματικότητα που μοιραία τίθεται δικαίως υπό αίρεση⁷³. Οι νομικοί τρόποι που σμιλεύουν την εθνική πολιτική ταυτότητα κρίνονται αυθαίρετοι και φύσει αξιολογικοί καθώς εξορίζουν μεταναστευτικά υποκείμενα από το περιεχόμενο αυτής να οριοθετούν δια του αποκλεισμού τους τη ζώνη των δικαιωμάτων (2015: 57-58). Αν «ο νόμος που επιβάλλει την ανιθάγενεια σε έναν αριθμό ατόμων γίνεται ταυτόχρονα το μέσο» με το οποίο ένα σύνολο εξουσιαστικών λόγων και τρόπων κατασκευάζουν το καθεστώς του παράνομου ή λαθραίου μεταναστευτικού υποκειμένου, εκείνου που στερείται του δικαιώματος αναγνωρισμένης νομικής υπόστασης, τότε ο νόμος εκτίθεται στην κρυπτοκανονιστική ταυτολογική του λειτουργία, αποκαλύπτοντας μια επιτελεστική αντίφαση εγγενή σε όλα τα συντάγματα: ενδεικτικό παράδειγμα, σημειώνει η Spivak,

---

⁷³ Η φιλοσοφική αποδόμηση του σχήματος έθνος-κράτος όπως σημειώνεται από την Butler αντλεί από τις παρατηρήσεις της Hannah Arendt πάνω στο ζήτημα της ανιθαγένειας και το έργο της «Απαρχές του Ολοκληρωτισμού», που γράφεται το 1951. Καταδεικνύει, συγκεκριμένα, ότι η ομοιογένεια του έθνους είναι είτε φυσική είτε επίκτητη -θετική- προκειμένου να συμμορφωθεί με τις επιταγές του κράτους. Την ίδια στιγμή το κράτος νομιμοποιεί την ύπαρξή του στη βάση της αρχής του έθνους. Επομένως αν οι νομικοί τρόποι που σμιλεύουν την εθνική ταυτότητα είναι φύσει αξιολογικοί και άρα αυθαίρετοι, η ιδεολογική αναπαραγωγή του έθνους-κράτους στηρίζεται και επιβάλλει, εξουσιοδοτεί και εξουσιοδοτείται από μια *a posteriori* κατασκευή του έθνους δια του αποκλεισμού εθνικών μειονοτήτων (2015 : 57-58).

είναι το Ευρωπαϊκό σύνταγμα, ένα κατ' εξοχήν οικονομικό έγγραφο η εφαρμογή του οποίου επιβάλλει την ανάκληση μιας συγκεκριμένης πολιτικής μνήμης που αυθαίρετα οντολογεί την Ευρώπη ως άχρονη (2015: 97). Ο παράνομος μετανάστης, όπως ο ανιθαγενής, δεν είναι, θεωρείται βάσει νόμου παράνομος γι' αυτό και γίνεται ακατάλληλος να αξιώνει τα δικαιώματα που προβλέπει η ιδιότητα του πολίτη, να μετέρχεται των όρων ύπαρξης και βίου ενός πολίτη, να συμπεριλαμβάνεται, να χωρά στο πολιτικό σώμα (2015: 58). Ως εκ τούτου ο νόμος ενσαρκώνει μια θεσμική επιτελεστική πράξη που ορίζει τη ζώνη των πολιτικών δικαιωμάτων καθώς εξ-ορίζει απ' αυτήν υποκείμενα -εν προκειμένω μεταναστευτικά.

Αντίστοιχα, η δημόσια επικοινωνία και ενσώματη αναπαράσταση του αιτήματος νομιμοποίησης και εξίσωσης των τριακοσίων μεταναστών εργατών με τους Έλληνες εργαζομένους μοιάζει εξίσου να επιτελεί ένα δικαίωμα, να διακινδυνεύει ακριβέστερα την επιτέλεση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης των δικαιωμάτων τους (80). Συνιστά μια επιτελεστική πράξη-λόγου ελευθερίας στον βαθμό που σύμφωνα με την κριτική ανάγνωση των Butler-Spivak πάνω στην αρεντιανή θεμελίωση της ελευθερίας, η τελευταία όχι απλώς δεν από-κλείεται του 'Κοινωνικού Συμβολαίου' σε μια άχρονη και ανιστορική μετα-Φυσική (προ-πολιτική) Τάξη Πραγμάτων (Rousseau 1762)⁷⁴, αλλά «συνίσταται στην άσκηση της ελευθερίας» και νοηματοδοτείται μόνο ως πρακτική μιας πλειονότητας, κατά συνέπεια νοείται ως κίνηση ενός συγχρονισμένου εμείς (2015: 50, 54, 83). Η δημόσια άσκηση ελευθερίας της έκφρασης των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων υπό μορφή αφισοκόλλησης, δελτίων, συνεντεύξεων τύπου και συνθημάτων που μαρτυρούν τη δημόσια ενσώματη παρουσία των μεταναστών εργατών, συνιστά μια επιτελεστική πράξη-λόγου ελευθερίας. Μια πράξη-λόγου όμως που αξιώνει και απαιτεί ελευθερία είναι μεν *sine qua non* όρος απόκτησης, όχι και επαρκής συνθήκη κατάκτησης που ισοδυναμεί με την έννομη κατοχή και κυριότητα αυτής (2015: 70, 75).

---

⁷⁴ Στη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου του Rousseau η Φυσική Τάξη Πραγμάτων δεν διατηρεί σε κανένα σημείο την παραμικρή σύνδεση με ένα συγκεκριμένο ιστορικό και πολιτισμικό συγκείμενο. Συνεπώς λειτουργεί περισσότερο ως θεωρητικό και αλληγορικό σχήμα που ανήκει στη μετα-φυσική σφαίρα απονομιμοποιώντας την εξίσωση της «φυσικής κατάστασης» του ανθρώπου με την φυσική του ελευθερία. Υπ' αυτή την έννοια η Butler δικαιολογεί τον ορισμό της ελευθερίας που δίνει ασκώντας κριτική στο αντίστοιχο της Arendt.

Αν η «κατάληψη» του ανακαινισμένου ιστορικού κτιρίου της Νομικής Σχολής από μετανάστες και αλληλεγγύους λειτούργησε ως ανοιχτό κάλεσμα στο δημοσιογραφικό κόσμο ενόψει της αυλαίας της απεργίας πείνας, τότε η συνέντευξη τύπου της 25^{ης} Ιανουαρίου στη Νομική Σχολή φωτογράφησε εξίσου επιτελεστικά τη δημόσια σφαίρα ως πολιτική προτεραιότητα και διακύβευμα της κίνησης των μεταναστών απεργών πείνας. Σκιαγράφησε τη δημόσια σφαίρα ως σύνορο και επικράτεια διεκδίκησης, ζητούμενο της πολιτικής διαπραγμάτευσης. Η διάρρηξη της συνιστά μια επιτελεστική πράξη-λόγου που υπηρετεί τη λογική νομιμοποίησης των μεταναστών εργατών δια της ορατοποίησης τους στην έντυπη, τηλεοπτική και ηλεκτρονική οθόνη της ενημέρωσης, μετασχηματίζοντας την τελευταία σε πεδίο μάχης ενάντια στην κυρίαρχη μεταναστευτική εντολή. Το συλλογικό σώμα αποπειράται να εδραιώσει την παρουσία του στο δημόσιο χώρο μέσα από τη διεμβόλιση του ειδησεογραφικού χωροχρόνου. Διεκδικεί την ορατότητα ενός σώματος του κοινωνικού και πολιτικού περιθωρίου που ασκεί επιτελεστικά το δικαίωμα του σ' έναν νέο - ανακαινισμένο πολιτικό βίο μέσα από την επέλαση του στη δημόσια σφαίρα.

Μία ημέρα μετά, την 26^η Ιανουαρίου, στο Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης διοργανώθηκε μια πρωτότυπη συνέντευξη τύπου η οποία δεν ήταν ανοικτή στην τηλεοπτική και δημοσιογραφική κάλυψη, ενώ η πρόσβαση σε οπτικοακουστικό υλικό ήταν εφικτή μόνο μέσω ενός «διαδικτυακού χάρτη αλληλεγγύης» για το σώμα των πενήντα απεργών πείνας του εργατικού κέντρου. Αυτή η ιδιότυπη συνέντευξη τύπου έγινε στο πλαίσιο αντίδρασης του συλλογικού σώματος διαμαρτυρίας απέναντι σε μια εκτεταμένη μιντιακή επιχείρηση «διαστρέβλωσης της αλήθειας, ψεμάτων και ανακριβειών» που πρωταγωνίστησαν στην ειδησεογραφική αναπαράσταση της αυλαίας της απεργίας πείνας -σύμφωνα με τον εκπρόσωπο τύπου της ομάδας αλληλεγγύης. Την ίδια λογική υπηρετούσε και το δελτίο τύπου της 27^{ης} Ιανουαρίου που εκδόθηκε από το συλλογικό σώμα των απεργών Νομικής σε μια στιγμή κατά την οποία δεχόταν ομοβροντία πυρών στη ζώνη του πανεπιστημιακού ασύλου. Αμφότερες οι κινήσεις αναπαριστούν το συλλογικό σώμα των τριακοσίων να διαμαρτύρεται και να αντιστέκεται στη σκηνοθετική λαθροχειρία του έργου προβολής και επικοινωνίας της εικόνας του από το πολιτικό και μιντιακό σύστημα. Αποτελούν επιτελεστικές αναπαραστάσεις αυτοκυρίαρχησης του πολιτικού σώματος διαμαρτυρίας κατά την εικονοποίηση του.

Συμπληρωματικά, η προειλημμένη απόφαση της κίνησης να επενδύσει στην ψηφιακή και ηλεκτρονική πλατφόρμα ενημέρωσης, μαρτυρούν την πρόθεση αυτοδιαχείρισης και ελέγχου της εικόνας του σώματος. Συντάσσεται στη λογική προάσπισης μιας σκηνοθετικής αυτονομίας στη συγκρότηση της τηλεοπτικής, ψηφιακής και φυσικής ταυτότητας της κίνησης. Αρθρώνεται, έτσι, συνολικά ένας λόγος υπεράσπισης του δικαιώματος των απεργών να ορίζονται ως αξιοπρεπείς ανθρώπινες οντότητες που δεν επαιτούν πολιτικό άσυλο, απαιτούν το «αυτονόητο δικαίωμα» τους στην ασφαλισμένη εργασία⁷⁵. Δεν πλιατσικολογούν και δεν καταστρέφουν δημόσια περιουσία ούτε κατακρεουργούν πανεπιστημιακές ελευθερίες, οικειοποιούνται και αποτίουν φόρο τιμής στο κεφάλαιο αντίστασης που συμβολοποιούν οι χώροι φιλοξενίας της κίνησης διαμαρτυρίας. Δεν είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης και προώθησης κάποιας κομματικής ατζέντας ή μικροπολιτικών συμφερόντων, αλλά εμπρόθετοι δρώντες που διεκδικούν το δικαίωμα στη δημιουργία δικτύων συμπαράστασης και κοινωνικής στήριξης.

Η κίνηση διαμαρτυρίας συνιστά, έτσι, μια πληθωρική επιτελεστική πράξη-λόγου που δηλώνει απερίφραστα την πρόθεση του σώματος να ελέγξει τις συντεταγμένες, τα κανάλια και τους όρους προβολής και επικοινωνίας της αυτοεικονοποίησης του αλλά και να ρυθμίσει τη ροή, την ποιότητα και άρα το ίδιο το περιεχόμενο των ειδήσεων. Υπ' αυτή την έννοια, αποπειράται να ορίσει εκείνο τις τιμές του φωτογραφικού διαφράγματος στην αποτύπωση της εικόνας του, γεγονός που φανερώνει ότι αντιλαμβάνεται με όρους ιδιοκτησίας την επικοινωνία της ταυτότητας του επί της μιντιακής οθόνης, προβάλλοντας ως νέο έσχατο διακύβευμα την αυτονομία και αυτοκυριαρχία στην εικονοποίηση του.

Ένα τέτοιο πλαίσιο επιτελεστικής ανάγνωσης του ακτιβιστικού λόγου των απεργών αποκωδικοποιεί τη γλώσσα της συγχρονισμένης άσκησης διαμαρτυρίας στον δημόσιο χώρο ως αίτημα για ένα εναλλακτικό μοντέλο πολιτικής κοινότητας. Υπαινίσσεται ένα μοντέλο διαφορετικό από κείνο που προδίδει η χαλκευμένη αναπαράσταση του ακτιβιστικού λόγου στην ειδησεογραφία καναλιών διάχυσης και εμπέδωσης του κυρίαρχου μηχανισμού εξουσίας. Εκθέτει στην ειδησεογραφική αναπαράσταση την πολιτική κοινότητα να συγκροτείται *a priori* με αισθητικούς όρους. Αποκαλύπτει, δηλαδή, στη δημόσια οθόνη ενημέρωσης τη συγκρότηση του

---

⁷⁵ Δελτίο τύπου συνέλευσης Νομικής 27^{ης} Ιανουαρίου.

κόσμου ως «αισθητική δραστηριότητα, υπό την έννοια ότι εμπεριέχει πάντα μια πλαισίωση του δεδομένου», αυτού που μπορεί να γίνει αντικείμενο αισθητικής πρόσληψης (Nyers 2008: 164). Η κίνηση διαμαρτυρίας μοιάζει να ανακαλεί, εδώ, την πολιτική της αισθητικής του Ranciere (2006) και ό,τι ο τελευταίος αποκαλεί «διαίρεση του αισθητού» (partition of the sensible) «που διατάζει και αστυ-νομεύει αυτό που είναι ορατό, που μπορεί να ειπωθεί, να μιλήσει» (2008: 164). Συνεπώς, μοιάζει να υποστηρίζει την άποψη ότι η διάθλαση του πολιτικού υπό το πρίσμα της υπηκοότητας που παράγει το νομικό σύστημα σκέψης και αναπαράγει το μιντιακό σύστημα ελέγχου αυτής, συνιστά μια «αισθητική εντολή» η οποία αποβάλλει επιτελεστικά από τη σκηνή της πολιτικής τους μετανάστες-εργάτες, χωρίς χαρτιά και δυνατότητα πρόσβασης στο σύστημα ασφάλισης, στη νόμιμη εντολή διαμονής, άρα σ' ένα ολόκληρο σύνολο αστικών δικαιωμάτων.

Αντίστροφα, η σκηνοθετημένη παρέλαση διαμαρτυρίας στον δημόσιο χώρο και την ειδησεογραφική οθόνη επαναφέρει τους μετανάστες-απεργούς ως πολιτικούς δρώντες στην κυρίαρχη πολιτική σκηνή υπό μορφή διαπραγμάτευσης μιας άλλης αισθητικής πολιτικής πρότασης, μιας κοιναισθητικής δημοκρατικής εντολής, μιας δημοκρατίας οργανωμένης με βάση την ανεξάρτητη κίνηση και έκφραση των σωμάτων στη δημόσια σφαίρα (Butler 2015: 80). Τόσο οι Isin και Nyers όσο και οι Butler & Spivak αναστοχάζονται πάνω στην έννοια της υπηκοότητας και της πατρίδας μέσα από διαφορετικές προοπτικές εστιάζοντας σε πράξεις ανθρώπων που τοποθετούν εαυτούς σε ένα χρόνο και ένα χώρο που δεν προ-βλέπει ο χάρτης της κυρίαρχης πολιτικής εντολής. Συμμετέχουν και εργάζονται από κοινού με ακτιβιστικές κινήσεις στο άθλημα διάρρηξης της αισθητικής εντολής της υπηκοότητας. Διανόηση και ακτιβισμός διαλέγονται και ομονοούν «στη διάρρηξη και τη διαφωνία ως θεμελιώδεις πολιτικές στιγμές, καθώς αναλαμβάνουν το καθήκον εννοιολόγησης του πολιτικού μέσα από κείνο που δεν αναπαρίσταται ως τέτοιο» στο πεδίο του ορατού και του αισθητού (Ranciere 2006: 5 στον Nyers 2008: 165), στο όνομα και τις αρχές μιας «ακτιβιστικής διανόησης» (Αθανασίου 2017). Θεωρητικοποιούν, αναλύουν και επιστρατεύουν ενσώματες και έναρθρες πράξεις-λόγου προασπίζοντας το δικαίωμα για μια πληθωρι(στι)κή κοινωνία των δικαιωμάτων που διορθώνει αυθαίρετες και αίολες γεωμετρίες της κοινωνικής και πολιτικής εντολής παράγοντας υπερπλεόνασμα δικαιωμάτων και όχι υποχρεώσεων (Levinas 1978 στον Isin 2008: 36), αναγνωρίζοντας το δικαίωμα για ασφάλιση και

υγειονομική περίθαλψη, κοινωνική πρόνοια και σεβασμό της ανθρώπινης ύπαρξης και αξιοπρέπειας. Μια επιτελεστική πράξη-λόγου που ορκίζεται σε μια τέτοια δικαιοσύνη και ισότητα δεν μπορεί παρά να υπόσχεται την ανάδυση μιας νέας πολιτικής υποκειμενικότητας που υπηρετεί το έργο ανάδειξης της ποικιλίας και της ετερογένειας στην ποιότητα του μέλους ενός κοινωνικού αθροίσματος, μιας ομαδοποίησης, μιας πολιτικής ομαδοποίησης.

3.3. Σκηνοθεσία επιτέλεσης - τακτικές και πρακτικές

Το επιτελεστικό πρόσημο που αποδίδω στην κίνηση διαμαρτυρίας του σώματος των τριακοσίων την αποκωδικοποιεί με όρους κοινωνικής και πολιτικής χωροταξίας να αναδύεται σ' έναν πολυδιάστατο κατωφλιακό χώρο τον οποίο επιχειρεί να διαρρήξει εγκαρσίως. Πρόκειται για μια κίνηση που εκθέτει το μεταναστευτικό σώμα να ενσαρκώνει κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές οριοθετήσεις, με αποτέλεσμα η υλικότητα του να προσδιορίζει δια του αποκλεισμού του τον δημόσιο αστικό χώρο των δικαιωμάτων. Η αρχή της διαπερατότητας του συνόρου που ενσωματώνεται στην κίνηση ιεραρχεί το δημόσιο χώρο της ελευθερίας έκφρασης πρώτο στην επαλληλία των συνόρων που καλείται να εμβολίσει ο απεργός. Η κίνηση διαμαρτυρίας των τριακοσίων δεν υπακούει απλώς σ' ένα μοτίβο διάρρηξης διαδοχικών συνόρων, έχει σκηνοθετηθεί ως τέτοια. Η τεκμηρίωση της σκηνοθεσίας της κίνησης ως επιτελεστική τακτική προϋποθέτει την απομόνωση της ως έννοια και πρακτική από το «φυσικό» περιβάλλον της θεατρικής και καλλιτεχνικής πράξης και τη συνακόλουθη εδραίωση της στην σφαίρα του καθημερινού, δημόσιου χώρου. Η Josette Feral, θεωρητικός του δράματος και του θεάτρου, στο άρθρο της με τίτλο, 'Theatricality: The Specificity of Theatrical Language', καταδεικνύει την επένδυση του καθημερινού χώρου με το ανθρώπινο βλέμμα ως καταστατική συνθήκη για το πέρασμα από τον πραγματικό στο θεατρικό χωροχρόνο. Ο καθημερινός χώρος είτε μέσω της

αναδιευθέτησης του από τον ηθοποιό-δρώντα είτε πλαισιωμένος και στοχευμένα φιλτραρισμένος από το βλέμμα του θεατή μετασχηματίζεται (Feral 2002: 95-96). Η Feral εννοιολογεί τη θεατρικότητα φωτογραφίζοντας πράξεις που τέμνουν τον καθημερινό χώρο σε εξωτερικό-«πραγματικό» και εσωτερικό-θεατρικό ως αν να χαράσσουν μια ρωγμή στην καθημερινότητα, διεκδικώντας για τη θεατρικότητα έναν άλλο χώρο, το χώρο του άλλου (97-98). Διαπραγματεύεται, διαφορετικά, τη «θεατρικότητα ως ετερότητα» την οποία η προθετικότητα του ενεργού βλέμματος νομιμοποιεί στα πεδία του παρατηρείν -θεατής και του παρατηρείσθαι -δρών (97-98).

Αν ο θεατρικός χώρος ανοίγει μέσα από την αναδιευθέτηση και ανανοηματοδότηση του δημόσιου καθημερινού χώρου από τον ίδιο τον δρώντα αλλά και τον θεατή, πώς αποκωδικοποιείται με όρους θεατρικότητας η κίνηση του συλλογικού σώματος των μεταναστών εργατών να «στήσουν» σκηνογραφικά την πράξη διαμαρτυρίας μέσα από την επίσκεψη και οχύρωση στους χώρους του ιστορικού κτιρίου της Νομικής Σχολής Αθηνών και του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης; Πρόκειται για μια σημειωτική κίνηση η αρχιτεκτονική σύλληψη της οποίας μοιάζει να συναρμολογεί στο δημόσιο χώρο εκείνη τη δραματουργική σκηνή που αντλεί από το επαναστατικό κεφάλαιο κτιρίων-συμβόλων στην ελληνική μητροπολιτική συνείδηση.

Η Νομική Σχολή Αθηνών στο πλαίσιο της συνέντευξης τύπου μεταφράστηκε από τους εκπροσώπους της Πρωτοβουλίας Αλληλεγγύης και του φοιτητικού συλλόγου της ριζοσπαστικής αριστεράς ως εργαστήρι κοινωνικών επαναστατικών αγώνων εγγράφοντας, έτσι, την κίνηση διαμαρτυρίας των απεργών πείνας σε μια γενεαλογία αντίστασης με πιο εμβληματική στιγμή τη φοιτητική εξέγερση εναντίον του δικτατορικού καθεστώτος το 1973. Η φιλοξενία στον ανακαινισμένο χώρο του ιστορικού κτιρίου της Νομικής ανακαλεί την ιστορική μνήμη σε μια προσπάθεια δέσμευσης συμβολικού πολιτικού κεφαλαίου που θα επικαιροποιήσει ότι «το Άσυλο ανήκει σε όλο το λαό»⁷⁶. Αυτή η πρωτότυπη ιστορικοποίηση του διπόλου άσυλο-λαός αναδεικνύει εκ νέου τη Νομική ως χώρο που τίθεται στην υπηρεσία των πολιτικών αγώνων και των κοινωνικών διεκδικήσεων· ως χώρο που φιλοξενεί το «κοινωνικό πρόβλημα, την κοινωνία» και έτσι «προσθέτει άλλη μια σελίδα χρυσή ...με μια τόσο

⁷⁶

Συνέντευξη τύπου 25^{ης} Ιανουαρίου Νίκος Γιαννόπουλος – Πρωτοβουλία Αλληλεγγύης

μαζική απεργία πείνας» πρωτοφανή για την «ιστορία της Ευρώπης των μεταναστών⁷⁷».

Από την άλλη το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης ως κληροδότημα ενός πολυεθνικού επαναστατικού παρελθόντος –Federation 1909, μοιάζει να νομιμοποιεί με έναν αλληγορικό θεσμικά τρόπο την έκκληση για συστράτευση όλων των ενώσεων και συνομοσπονδιών του ελληνικού εργατικού σώματος. Αναπαριστά τους μετανάστες εργάτες να απευθύνουν κάλεσμα «στους Έλληνες συναδέλφους εργαζομένους ...να σταθούν δίπλα...(και) να στηρίζουν τον αγώνα»⁷⁸ τους, την ίδια στιγμή που καθιστά έγκυρη την πρόσκληση πρόκληση για διεθνοποίηση της κίνησης στη βάση της παραδοχής ότι το μεταναστευτικό είναι ζήτημα ευρωπαϊκής ευθύνης, πολιτειακής και κοινωνικής. Προς την ίδια κατεύθυνση συνηγορούν και οι πολλαπλές μεταφράσεις που γνώρισε το δελτίο τύπου σε ευρωπαϊκές και μη γλώσσες για την διασπορά του μηνύματος⁷⁹. Αυτές αναρτήθηκαν στην ηλεκτρονική διεύθυνση της απεργίας πείνας ως τεκμήριο μιας μεταναστευτικής κίνησης ικανής να συγκροτήσει μέσω των φορέων και οργανώσεων αλληλεγγύης ένα ζωντανό δίκτυο διεθνούς στήριξης και επικοινωνίας του αγώνα ενάντια στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική εντολή με απήχηση στη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα, μη κυβερνητικές οργανώσεις και ανεξάρτητες κινήσεις ενεργών πολιτών στην Ευρώπη⁸⁰. Την ίδια λογική τεκμηρίωσης και επικοινωνίας της διεθνοποίησης της κίνησης αναπαριστούσε και ένας πίνακας με μηνύματα συμπαράστασης σε διαφορετικές γλώσσες του κόσμου, τοποθετημένος στην είσοδο του προαύλιου χώρου του Μεγάλου Υπατίου όπου και είχε εκτοπιστεί η ακτιβιστική κίνηση μετά την «Εξοδο» από τη Νομική⁸¹.

⁷⁷ Συνέντευξη τύπου, Πέτρος Σανταμούρης -Δ.Σ φοιτητικού συλλόγου Νομικής, Νίκος Γιαννόπουλος – Πρωτοβουλία Αλληλεγγύης.

⁷⁸ Δελτίο τύπου έναρξης απεργίας πείνας.

⁷⁹

<https://hungerstrike300.espivblogs.net/category/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%af%ce%b1-%cf%84%cf%8d%cf%80%ce%bf%cf%85/page/29/>

και

<https://finkritis.wordpress.com/2011/01/20/%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CE%B%CE%BB%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CF%83-300-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84/>

⁸⁰ Στη διδακτορική διατριβή του Γιώργου Πιστικού με τίτλο «Η απεργία πείνας των 300 μεταναστών υπό το πρίσμα της θεωρίας της πολυπολκότητας: αναδυόμενες συναρθρώσεις και ενεργοποίηση δυνητικών κόσμων» γίνεται εκτενής αναφορά πάνω στα δίκτυα υποστήριξης που έθεσε σε ενεργοποίηση η ακτιβιστική κίνηση των τριακοσίων μεταναστών εργατών το χειμώνα του 2011.

⁸¹ Υλικό από αμონτάριστα πλάνα αρχείου της Ερτ.

Αν η κίνηση διαμαρτυρίας των μεταναστών εργατών αποκωδικοποιείται στις επιμέρους πράξεις της αφίσας που την ενέγραψε στον αστικό χάρτη, του δελτίου τύπου που την επικοινωνήσε και της συνέντευξης τύπου που την εγκαινίασε στην δημοσιο-γραφική «οθόνη», τότε υποδεικνύει στην ενεργό εμπλοκή των απεργών με το σημειωτικό παιχνίδι της εικόνας και του θεάματος, την απόπειρα ανασυγκρότησης του δημόσιου χώρου σε σκηνή δράσης δια της τελετουργικής πορείας εγκατάστασης στη Νομική σχολή και το Εργατικό κέντρο. Είναι μια πράξη-λόγου που επιχειρήσε να μεταγράψει σκηνογραφικά τη «ζώνη του ασύλου» σε πολιτική χωρικότητα ικανή να εμφυσήσει πνοή ζωής στο συλλογικό μεταναστευτικό σώμα των εργατών, ως άλλη δικαιική ζώνη προστασίας της ελευθερίας του λόγου και διακίνησης των ιδεών στο γενέθλιο χώρο νομικής σκέψης και συνείδησης. Μια τέτοια κίνηση προστιθέμενης πολιτικής αξίας, αλλά και επικινδυνότητας, δεν μπορεί παρά να υπαινίσσεται ένα εφάμιλλης αν όχι μεγαλύτερης αξίας πολιτικό διακύβευμα με απόλυτα εμπράγματους όρους, ήτοι με όρους έννομης κατοχής και κυριότητας, ιδιοκτησίας και καταλληλότητας στο ανήκειν εντός της επικράτειας του πολιτικού σώματος. Πολιτικό διακύβευμα μιας τέτοιας κίνησης διαμαρτυρίας ενάντια στη βίαιη εκτόπιση των μεταναστών εργατών από τη ζώνη των δικαιωμάτων, τη στέρηση αντιπροσώπευσης στο δημόσιο χώρο, την επισφάλεια και την αναξιοπρέπεια είναι η απολαθροποίηση του, είναι η ακύρωση του λαθραίου προσωπείου που έχει νομιμοποιήσει το καθεστώς της μαύρης εργασίας και η αντίσταση τους απέναντι στη βίαιη εκμετάλλευση που αυτό συνεπάγεται.

Η σκηνοθεσία στην αναπαράσταση της απολαθροποίησης δια της φιλοξενίας της απεργίας πείνας στο ανακαινισμένο ιστορικό κτίριο της Νομικής Σχολής Αθηνών και το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης ισοδυναμεί με πράξη επιτελεστικής οικειοποίησης πολιτικής ταυτότητας νομικά κατοχυρωμένης. Συνιστά, διαφορετικά, τη φυσικοποίηση του συλλογικού μεταναστευτικού σώματος εργατών μέσα από τη διαμαρτυρία, την αντίσταση και την επιτελεστική άρση της κυρίαρχης μεταναστευτικής εντολής. Μαρτυρά τη δημόσια απαίτηση συμπερίληψής του ως αναπόσπαστο μέλος του επίσημου και θεσμικά αναγνωρισμένου εργατικού σώματος που ως τέτοιο απαιτεί «ίσα δικαιώματα για όλους τους μετανάστες εργάτες», ήτοι απόδοση ενσήμων και κατοχύρωση ασφαλιστικών δικαιωμάτων, ελευθερία κίνησης, έκφρασης και πρόσβασης στις υπηρεσίες πρόνοιας του δηmosίου. Διαφορετικά,

διεκδικεί όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που απορρέουν από το συνταγματικό χάρτη του κράτους και ισοδυναμούν με τη δικαιοπολιτική πράξη νομιμοποίησης ενός μεταναστευτικού υποκειμένου που ζει και εργάζεται στη χώρα υπό καθεστώς παρανομίας, χωρίς χαρτιά. Διαπραγματεύεται, εναλλακτικά, τη «νομιμοποίηση όλων των μεταναστών» εργατών, στην ελληνική περιφέρεια της ευρωζώνης.

A. Φωτογραφικές στάσεις του πολιτικού σώματος

Η απολαθροποίηση των μεταναστών εργατών ενσωματωμένη στη διαδικασία συγκρότησης ενός συλλογικού αντιπροσωπευτικού σώματος ισοδυναμεί με τη διεκδίκηση αναγνωρισμένης νομικά πολιτικής ταυτότητας, η οποία με τη σειρά της ξετυλίγεται μέσα από μια δέσμη ενσώματων επιτελεστικών πράξεων-λόγου αρθρωμένων πάνω στην επιφάνεια της ενημερωτικής οθόνης και της φωτογραφίας ρεπορτάζ. Αυτή η δέσμη διαμεσολαβημένων από τον δημοσιογραφικό φακό επιτελεστικών πράξεων-λόγου διαπραγματεύεται την εικονογράφηση του συλλογικού σώματος με όρους πολιτικού υποκειμένου. Το συλλογικό σώμα αυτοσκηνοθετείται, ποζάρει, τοποθετείται στην κάμερα ως τέτοιο. Η εικόνα που επιβάλλει με την παρουσία του στη μιντιακή σφαίρα είναι αυτή του σώματος συνέλευσης. Μια συνέλευση πανηγυρική, που εισπνέει το δικαίωμα της βούλησης για ένα νέο ανακαινισμένο πολιτικό και κοινωνικό βίο, καπνίζοντας το δημοσιογραφικό φακό με εικόνες από χέρια στοιχισμένα σε σχηματισμό αποφασιστικότητας και νίκης. Βομβαρδίζει αμοντάριστα πλάνα από χέρια και βλέμματα που είναι αδιάφορο σε τίνο το σώμα ανήκουν, καθυποτάσσοντας τη σκηνοθεσία της εικόνας στην εντολή διαμαρτυρίας που επιστεγάζει το σώμα της συνέλευσης στο φουαγιέ της Νομικής Σχολής -«ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ ΠΕΙΝΑΣ 300 ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ». Η εντολή διαμαρτυρίας που συνέχει το συλλογικό σώμα της συνέλευσης ανακαλεί με διαλεκτική ένταση την εικονογράφηση στο ανώτερο τμήμα της προμετωπίδας της

πρώτης έκδοσης του βιβλίου του Thomas Hobbes *'Leviathan or the Matter, Form and Power of a Commonwealth Ecclesiastical and Civil'* (1651). Εκεί εικονίζεται υπερμεγέθης ανθρώπινη μορφή με βασιλικό στέμμα, σμιλεμένη πάνω σε ένα μωσαϊκό ανθρώπινων σωμάτων να φέρει ξίφος στο ένα χέρι και σκήπτρο στο άλλο. Την εικονογράφηση επιστεγάζει ρήση του θεού «Non est potestas quae comperatur ei» (Ιώβ μα' 25: «οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἐπὶ τῆς γῆς ὅμοιον αὐτῷ πεποιημένον»).

Στη σημειολογία της εν λόγω αναπαράστασης συμπυκνώνονται βασικά σημεία της αφήγησης του Hobbes για τη μετάβαση από το φυσικό προ-πολιτικό καθεστώς στη σύσταση της πολιτικής εντολής, ενώ στο βιβλίο εντοπίζονται όλες εκείνες οι αναλογίες που αποκρυπτογραφούν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της έννοιας του Πολιτικού Σώματος στη δυτική φιλοσοφική σκέψη. Σ' αυτού του είδους την αφήγηση η έννοια του πολιτικού σώματος συντάσσεται στη βάση μιας σχέσης μεταξύ φυσικού και τεχνητού-πολιτικού σώματος, μεταξύ των πολλών φυσικών σωμάτων συντεταγμένων σε «ένα» ενοποιημένο πολιτικό σώμα (Hobbes 1994: Εισαγωγή, στον Thacker 2011: 140). Αυτό το τεχνητό σώμα υπαινίσσεται μια ενότητα αναφορικά με τον τρόπο που αρθρώνονται οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπινων μελών –ανθρώπινο μωσαϊκό- αλλά και των ανθρωπόμορφων μελών του πολιτικού σώματος –κεφαλή-κορμός. Αυτή η ενότητα νοηματοδοτείται με όρους αριστοτελικής ψυχής,

εμφυγχώνεται, δηλαδή, μέσα από το εκάστοτε καθεστώς κυριαρχίας και διακυβέρνησης των ροών και των διακινήσεων μεταξύ ανθρώπινων και τεχνητών-ανθρωπόμορφων μελών (2011: 144-145). Ως εκ τούτου η έννοια του πολιτικού σώματος αναπαριστά ένα είδος οντολογίας που όμως αφηγείται ή καλύτερα νομιμοποιεί *a posteriori* την εκάστοτε διαδικασία σύστασης της πολιτικής κοινότητας, που σημαίνει με βάση τον τρόπο που έχει επιλέξει η κάθε κοινότητα-πολιτεία να ορίζει τη λειτουργία της, με βάση το περιεχόμενο, δηλαδή, με το οποίο αυτό-προσδιορίζεται το εκάστοτε καθεστώς της κυρίαρχης εξουσίας.

Παρατηρώντας την κίνηση διαμαρτυρίας με όρους αναπαράστασης μιας πολιτικής υποκειμενοποίησης, διακρίνω στον πολιτικό αποκλεισμό του συλλογικού μεταναστευτικού σώματος να εικονογραφείται η συγκρότηση του εθνικού πολιτικού σώματος στη βάση του δικαιώματος της κυρίαρχης εξουσίας να αποφασίζει ποιος εξαιρείται από το δικαίκο πλέγμα βίου και δικαιωμάτων να ορίζει, διαφορετικά, σε ποιες εξαιρετικές στιγμές οι δικαίκες προστασίες που προβλέπει το σύνταγμα αίρονται (Agamben 2005). Το καθεστώς εξαίρεσης ως συστατική πράξη γέννησης της πολιτικής εντολής σύμφωνα με τον νομικό θεωρητικό, πολιτειολόγο και συνταγματολόγο Karl Schmitt (2006), συνιστά νομική προβολή της θεολογικής αρχής του θαύματος που ως άλλη εξαίρεση από την φυσική τάξη πραγμάτων επιβάλλει και θεμελιώνει τη θείκη εντολή (Agamben: 2005 στον Thacker 2011: 145). Την ίδια στιγμή όμως, η επιτελεστική πράξη υποκειμενοποίησης μοιάζει να υποδεικνύει ένα διαφορετικό δρόμο και να ενσαρκώνει ένα εναλλακτικό μοντέλο σύστασης του πολιτικού σώματος, εδραιωμένο στην βάση δικτύων και κοινοτήτων που ενεργοποιούν και ενεργοποιούνται μέσα από ένα είδος κοινωνικού συμβολαίου (2011: 142-143).

Η αναπαραστατική φύση της κίνησης υποκειμενοποίησης χαράσσει μια ρωγμή στο πεδίο του καθημερινού. Υποδεικνύει στον εξωτερικό-«πραγματικό» χώρο τον πολιτικό αποκλεισμό του μεταναστευτικού σώματος να αποτυπώνει την εξουσία του καθεστώτος κυριαρχίας στην απόφαση αναστολής των συνταγματικών ελευθεριών και δικαιωμάτων που προβλέπει ο νομικός χάρτης του κράτους. Την ίδια στιγμή στον εσωτερικό-θεατρικό χωροχρόνο την αμφισβητεί ως θέσφατο. Η κίνηση αντίστασης μοιάζει κυριολεκτικά να υπεξαιρεί το δικαίωμα του νομοθέτη να ορίζει κατά την αντιπροσωπευτική κοινοβουλευτική δημοκρατία τις ζώνες ελευθερίας του λόγου και

διακίνησης των ιδεών στο βωμό παραγωγής ακαδημαϊκής, νομικής εν προκειμένω, σκέψης, θέτοντας το υπό άμεση διαπραγμάτευση στο κοινωνικό σώμα. Το συλλογικό υποκείμενο των τριακοσίων εργατών στην σκηνοθεσία της κίνησης διαμαρτυρίας υποδεικνύει και υπερασπίζεται την άνοδο του δημοκρατικού συνταγματισμού μέσα από ένα κοινωνικό συμβόλαιο που υπερβαίνει σε ισχύ την κυρίαρχη εξουσία (Butler 2015: 60), την εξουσιοδοτεί. Στην πρώτη περίπτωση η κεφαλή του πολιτικού σώματος αναπαριστά το κυρίαρχο καθεστώς να διοχετεύει την ισχύ του στις αρθρώσεις και τους νευρώνες του υπόλοιπου ανθρωπόμορφου πολιτικού σώματος, ελέγχοντας και εξουσιάζοντας τα ανθρώπινα μέλη που το συναπαρτίζουν. Στη δεύτερη οι ροές και οι διακινήσεις της εξουσίας του πολιτικού σώματος είναι αμφίδρομες, κυκλοφορούν σε όλο το πολιτικό σώμα, περιπλέκοντας την αυστηρή διάκριση μεταξύ εξουσιαστή και εξουσιαζόμενου και αντλώντας εντολή νομιμοποίησης και ενεργοποίησης του καθεστώτος από το συμβόλαιο που συνέχει το ανθρώπινο μωσαϊκό.

Στη σκηνοθεσία υποκειμενοποίησης αρθρώνεται ένας επιτελεστικός λόγος που συντάσσεται εξίσου στη σχέση μεταξύ των πολλών φυσικών σωμάτων ρυθμισμένων ως «ένα» ενοποιημένο «πολιτικά» (τεχνητό) σώμα μεταναστών-εργατών. Το συλλογικό υποκείμενο εν-ψυχώνεται αριστοτελικά στην αρχή της ισότητας, αρχή τεκμαρτή μέσα από τη δημόσια ενσώματη κίνηση διαμαρτυρίας μεταναστών απεργών πείνας αλλά και αλληλέγγυων ενεργών πολιτών απέναντι στην εξαίρεση των πρώτων από το πλέγμα των αστικών δικαιωμάτων. Η κίνηση αντίστασης και ανυπακοής στον μεταναστευτικό κανόνα διαπραγματεύεται μια υποκειμενοποιητική πράξη-λόγου που κλίνεται στον επιτελεστικό χρόνο της συγχρονισμένης άσκησης της ελευθερίας των απεργών να οικειοποιούνται πολιτικό κεφάλαιο από τη νοητή γραμμή που ενώνει Νομική Σχολή και Εργατικό Κέντρο μέσω ενός δικτύου αλληλέγγυων ενεργών πολιτών. Η υποκειμενο-ποιητική πράξη-λόγου καθίσταται, έτσι, ισοδύναμη με την προσπάθεια συμμετοχής στο έργο παραγωγής νέας νομικής γνώσης, οργανωμένης γύρω από την εργατική συνείδηση και ταυτότητα.

Υποστήριξα ότι η κίνηση διαμαρτυρίας επιχειρεί να αναδιατάξει το δημόσιο αστικό περιβάλλον στο μητροπολιτικό κέντρο θεαματοποιώντας τη ζώνη εκμετάλλευσης της εργασίας του που το καθιστά δέσμιο του τρόμου ενεργοποίησης της εντολής απέλασης υπό το «καθεστώς ανοχής» της κυρίαρχης πολιτικής εντολής

και έρμαιο της καθημερινής βίας μισαλλόδοξων ρητορικών και πρακτικών. Αυτή η ορατοποίηση της περιεκτικής ζώνης εξαίρεσης του οικειοποιημένου περιθωρίου νομιμοποιεί a priori την αναζήτηση κοινωνικών ερεισμάτων και πολιτικών συμμαχιών που θα αναγνωρίσουν ως ηθικά έγκυρο το δικαίωμα του συλλογικού μεταναστευτικού σώματος εργατών για έναν ανακαινισμένο πολιτικό και κοινωνικό βίο και ως επιτακτική την ανάγκη επικαιροποίησης της κυρίαρχης μεταναστευτικής εντολής στη βάση ενός εναλλακτικού κοινωνικού συμβολαίου.

B. Σενάριο: προς ένα εναλλακτικό κοινωνικό συμβόλαιο

Η ανάλυση στο σημείο αυτό μου επιτρέπει να εντοπίσω στην κίνηση υποκειμενοποίησης του μεταναστευτικού σώματος εργατών μια συγκεκριμένη σκηνοθετική γραμμή που προβάλλει στο φωτογραφικό κλείστρο της δημόσιας οθόνης το είδωλό του να δραπετεύει από τη «μαύρη τρύπα»⁸² των τρομο-κρατικών εντολών της άγριας εκμετάλλευσης και της καθημερινής απειλής απέλασης. Το αναπαριστά αποδεσμευμένο από την υποχρέωση του να εξ-υπηρετεί ως συνάλλαγμα κίνησης την οικονομία του οικειοποιημένου περιθωρίου. Οι στάσεις του φωτογραφικού φιλμ μετατρέπονται σε δημοσιο-γραφικό χώρο εμφάνισης της κίνησης αντίστασης του συλλογικού μεταναστευτικού υποκειμένου, στο χώρο εκείνο δηλαδή, που συνιστά πεδίο δημόσιας έκφρασης της ελευθερίας και αναγκαία προσυνθήκη κάθε πολιτικής δράσης, όχι όμως και νομιμοποίησης της (Butler 2015: 70-75, Azoulay 2008: 141-142). Η δημόσια επιτέλεση της ελευθερίας μπορεί να μην εξαλείφει την ανισότητα πρόσβασης στην επικράτεια της, εκθέτει όμως το κράτος να την επιβάλλει στο όνομα ενός εξίσου επιτελεστικού, αν όχι πολιτικοθεολογικά προσημειωμένου κράτους δικαίου.

Όταν ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας κατηγόρησε την Κυβέρνηση μετά την άρση του πανεπιστημιακού ασύλου ότι άφησε «το κράτος

---

⁸² Εφημερίδα το Βήμα, φύλλο 26ης Ιανουαρίου, σελ 3, δηλώσεις των απεργών Αμπελμπάκ και Νουρεντίν στον δημοσιογράφο Δημήτρη Γαλάνη.

γυμνό»⁸³, φωτογράφιζε ασυνείδητα την ενσώματη κίνηση διαμαρτυρίας να αποκωδικοποιεί αναπαραστατικά στην δημόσια οθόνη της ενημέρωσης την επιτελεστική αντίφαση του νόμου στο γενέθλιο χώρο της σκέψης που τον παράγει. Η παραβίαση του νόμου που αναγνωρίζει μόνο σε πολίτες του ελληνικού κράτους το δικαίωμα χρήσης του πανεπιστημιακού ασύλου για την ελεύθερη διακίνηση ιδεών στο πλαίσιο παραγωγής νομικής ή ευρύτερα ακαδημαϊκής σκέψης, ισοδυναμεί με την πλαισίωση της εικόνας του συλλογικού μεταναστευτικού σώματος εργατών σε ένα δημόσιο χώρο και χρόνο που δεν προ-βλέπει την παρουσία του. Η σκηνοθεσία της κίνησης εκθέτει το νόμο να συγκροτεί και να ορίζει το πολιτικό υποκείμενο στο πλαίσιο μιας εδραιωμένης κυρίαρχης εντολής και ταυτόχρονα να κρίνει αν, τότε και υπό ποιους όρους τα ανθρώπινα υποκείμενα δικαιούνται να συμμετέχουν στο αστικό πλέγμα πολιτικού βίου και δικαιωμάτων⁸⁴. Συνεπώς αποκαλύπτει το νόμο να προ-κρίνει την καταλληλότητα των υποκειμένων στο ανήκειν εντός του πολιτικού σώματος που ορίζει. Ο μετανάστης δεν κρίνεται από το νόμο, κατασκευάζεται να εμφανίζεται γι' αυτό και μοιραία πλαισιώνεται με όρους παρανομίας στο δημόσιο χώρο.

Αν η σκηνογραφική σύλληψη της κίνησης υποκειμενοποίησης είναι τέτοια που απαιτεί και υποχρεώνει τη δημοσιογραφική κάλυψη στο όνομα της προσβολής του κράτους δικαίου, με ποιο τρόπο το φωτογραφικό φλας επαναφέρει το συλλογικό μεταναστευτικό σώμα εργατών ως δρων υποκείμενο της δημόσιας σφαίρας, εκθέτοντας την εμπλοκή του στο παιχνίδι των σχέσεων εξουσίας (2008: 145); Η

---

⁸³ Δελτίο Ειδήσεων NET 28^{ης} Ιανουαρίου, Μανώλης Κεφαλογιάννης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος Νέας Δημοκρατίας, σε ομιλία του στη Βουλή.

⁸⁴ Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η αναστάτωση που προκάλεσε στις 2 Φεβρουαρίου του 2011, λίγο μετά την «έξοδο από τη Νομική» και την υποχώρηση της απεργίας πείνας των τριακοσίων από τις πρώτες θέσεις της εγχώριας ειδησεογραφίας, απόφαση τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας που καλούσε την ολομέλεια του Συμβουλίου να κρίνει αντισυνταγματικό το νόμο 3838/2010 κατ' εφαρμογή του οποίου αποκτούν -κατόπιν πλήρωσης συγκεκριμένων προϋποθέσεων- δικαίωμα πολιτογράφησης και ελληνική ιθαγένεια, συνεπώς δικαίωμα συμμετοχής στις αυτοδιοικητικές εκλογές αλλοδαποί-μετανάστες δεύτερης γενιάς. Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι αναγνωρίζεται μόνο σε Έλληνες Πολίτες δίχως να προβλέπεται η επέκταση του στους μη έχοντες την εν λόγω ιδιότητα. Η όποια επέκτασή του θα προϋπέθετε την αναθεώρηση της σχετικής διάταξης του συντάγματος η οποία επί της ουσίας βασίζεται σε μια κατά γράμμα ερμηνεία του *ius sanguinis* -δίκαιο του αίματος, αναφορικά με την αναγνώριση ιθαγένειας-υπηκοότητας, την ίδια στιγμή που σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το δίκαιο του αίματος ερμηνευόταν όλο και περισσότερο βάσει των τρεχουσών διατάξεων της περιόδου μέσα από τη λογική του δικαίου του εδάφους που ισχύει στις Η.Π.Α. Συνταγματολόγοι που την εποχή εκείνη ανήκαν στον κεντρώο και προοδευτικό κοινοβουλευτικό χώρο έσπευσαν να καταδικάσουν την απόφαση κάνοντας λόγο για φτωχή και παρωχημένη ερμηνεία του νομοθέτη και των όρων λαός, λαϊκή κυριαρχία και αυτοδιοίκηση σε μια εποχή ευρωπαϊκής ενοποίησης και ανοιχτών συνόρων, δίνοντας μια διαφορετική ερμηνεία στο πνεύμα του συνταγματικού νομοθέτη.

κίνηση πολιτικής υποκειμενοποίησης του μεταναστευτικού σώματος εντυπώνει στο δημοσιογραφικό φακό και εγγράφει στην οθόνη ενημέρωσης αφανή και αορατοποιημένα ίχνη από την εμπειρία στη «μαύρη τρύπα» της καθημερινής βίαιης εκμετάλλευσης του υπό το καθεστώς ανοχής ενός ολόκληρου συστήματος εξουσίας νομικών, γραφειοκρατικών και κατασταλτικών μηχανισμών, κρατικών και μη, θεσμικών και μη. Απευθύνεται και ελέγχει τα ουμανιστικά αντανάκλαστικά ενός κοινωνικού και πολιτικού σώματος ορκισμένου στην ηθική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επικαλούμενη ένα άλλο πρωτότυπο κοινωνικό συμβόλαιο που συνέχει το σώμα πολιτών της ειδησεογραφικής εικόνας και της φωτογραφίας ρεπορτάζ.

Το έργο ανάδειξης και αποκρυπτογράφησης των ποιοτικών χαρακτηριστικών αυτής της συμφωνίας στο σώμα πολιτών της φωτογραφίας αναλαμβάνει να διαπεραιώσει η θεωρητικός της φωτογραφίας και της οπτικής κουλτούρας Ariella Azoulay στο βιβλίο της 'The Civil Contract of Photography', σταχυολογώντας τη φωτογραφική εικόνα από τα ποιοτικά και τεχνικά χαρακτηριστικά της. Εκεί υποστηρίζει ότι μπορεί το «αναπαραστατικό περιεχόμενο της φωτογραφίας να δημιουργείται από ένα περίεργο αυτοανακλαστικό φως του αντικειμένου, ως ένα είδος αύρας» (2008: 158), ωστόσο η πιστότητα που εγγυήθηκε ιστορικά η τεχνολογία της νταγκεροτυπίας είναι επίπλαστη και προβληματική ως προς τις αρχές της καθολικότητας και αντικειμενικότητας (155-156). Η εικόνα είναι αποτέλεσμα της δημιουργικής χρήσης της φωτογραφικής μηχανής από τον/την φωτογράφο που έχει εστιάσει, αποκλείσει και μαζί πλαισιώσει συγκεκριμένες οπτικές πληροφορίες, επομένως προδίδει την πολύ μερική, αποσπασματική, γι' αυτό και στρεβλή, σίγουρα όχι πιστή και ολοκληρωμένη αντιγραφή της πραγματικότητας. Η δημοσιογραφική εικόνα του μεταναστευτικού σώματος αποκαλύπτεται, έτσι, ως προϊόν μιας φωτογραφικής πράξης που ενσαρκώνει πολιτισμικά εξαρτώμενες τεχνολογίες, προδίδοντας «την εισαγωγή της κάμερας σε ένα χώρο ως συμμετοχή στη δημιουργία του γεγονότος» (156).

Η παρατήρηση της Azoulay μοιάζει να προσφέρει ερείσματα τόσο στις φυλετικοποιημένες αιτιάσεις για το πεδίο του ορατού όσο και στην οπτική που διαβάζει το συλλογικό μεταναστευτικό σώμα των εργατών στη δημόσια αναπαράσταση του να φωτογραφίζεται και έτσι να φωτογραφίζει την «πολιτισμική εξάρτηση της έννοιας του πολιτικού σώματος από κατηγορίες σκέψης ιστορικά

διαμορφωμένες μέσω του κατόπτρου της πολιτικής θεολογίας» (Thacker 2011, 142-143). Με άλλα λόγια, καταδεικνύει φωτογραφικές εικόνες και κανονιστικές ετικέτες να αναδύονται ως γνήσιο τεκμήριο ύπαρξης τόσο εκείνου που αποτυπώθηκε στο χώρο εμφάνισης όσο και εκείνου που αποκλείστηκε (Azoulay 2008, 159), προϊόντα αμφότερα πολιτισμικής προεπιλογής στην πλαisiώση του ορατού και του αισθητού από τον χειριστή της φωτο-γραφικής μηχανής. Κατανοεί έτσι τον φωτογραφικό φακό ως τεχνο-λογική προέκταση υποκειμενικών οπτικών πλαisiώσης και πρόσληψης αισθητικών πληροφοριών.

Υπογραμμίζει, ωστόσο, ότι οι προσεγγίσεις που υιοθετούν κριτική στάση απέναντι στο πεδίο του ορατού και κατ' επέκταση της φωτογραφικής εικόνας, καταλήγουν, συχνά ενάντια στις αρχικές τους προ-θέσεις, να απαξιώνουν τη φωτογραφική εικόνα και να αποποιούνται της επεξεργασίας του αναπαραστατικού περιεχομένου, μαζί όμως και των κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών που το παρήγαγαν, το πλαisiώσαν, το απομόνωσαν, το κατέστησαν ορατό και επαρκώς ευκρινές για να το εμφανίσουν (2008: 165). Ακυρώνουν, δηλαδή, την ουσία της φωτογραφικής πράξης ως σύμβαση, ως άτυπη συμφωνία και σύμπτωση μεταξύ των συμβαλλομένων μερών της φωτογραφικής πράξης που υποδηλώνει τη συνάθροιση και την έντεχνη συγκρότηση ενός εμείς ως *sine qua non* όρο κάθε φωτογραφικής συνθήκης. Η σύμβαση ως συνάθροιση προϋποθέτει και συνεπάγεται συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις, οι οποίες ζητούν να έρθουν στο φως της δημόσιας σφαίρας (2008: 151-152, 166-167).

Αν το πολιτικό συμβόλαιο της φωτογραφίας είναι η ανανέωση αυτής της απόκρυφης εντολής αποκάλυψης των κοινωνικών σχέσεων που την συνθέτουν, τότε αναδύεται στο διάκενο μεταξύ της αναπαράστασης της φωτογραφιζόμενης σκηνής στη δημόσια οθόνη εμφάνισης και της φωτογραφικής πράξης στον εξωτερικό φυσικό χώρο της πραγματικής δράσης (2008: 166). Το συλλογικό μεταναστευτικό υποκείμενο εργατών φαίνεται να επικαλείται το κοινωνικό συμβόλαιο της φωτογραφίας καθώς πιστεγάζει το αναπαραστατικό έργο συγκρότησης του στην δημόσια οθόνη της ενημέρωσης με το αίτημα της απολαθροποίησής του. Το μεταναστευτικό υποκείμενο αυτοσκηνοθετείται και ποζάρει στο δημόσιο χώρο, κάθε στάση του, ατομική ή συλλογική, το απαθανατίζει να συντίθεται στο χρόνο της αποσύνθεσης των φυσικών σωμάτων που το συγκροτούν σε μια προσπάθεια να

απεκδυθεί το λαθραία φυσικοποιημένο προσωπείο της παρανομίας που έχει επικολληθεί πάνω του από την εντολή της μαύρης εργασίας. Πρόκειται για σκηνοθετημένες φωτογραφικές πράξεις του μεταναστευτικού υποκειμένου που υποστηρίζουν και υποστηρίζονται από ένα ολόκληρο αφήγημα αναφορικά με το χρονικό σύλληψης και γέννησης του που εκβάλλει αναγκαστικά στις ίδιες τις υλικές συνθήκες που το παρήγαγαν, τις ιστορίες που το ενέπνευσαν και τις συζητήσεις που το γονιμοποίησαν. Αντανακλούν τις συνθήκες και τους όρους μιας πολιτικά προσχεδιασμένης κοινωνικής και οικο-νομικής από-ξένωσης, διαθλώντας τες μέσω της δημόσιας ενσώματης παρουσίας και τελετουργικής αυτοκαταστροφής σε μια ολόκληρη τεχνολογία που αντιλαμβάνεται το σώμα με όρους όπλου διεκδίκησης πολιτικών δικαιωμάτων και αιτημάτων.

Το σώμα αντιστέκεται, εγκαλεί και προκαλεί την κοινωνία των πολιτών να σταθεί απέναντι στον μακάβρια προσχεδιασμένο και καθημερινά εκτελεσμένο πολιτικό του θάνατο, επισπεύδει τη βιολογική του αποσύνθεση στο βωμό ενός ανακαινισμένου πολιτικού βίου. Το σώμα ποζάρει ενώπιον του δημοσιογραφικού φακού, απευθύνει το βλέμμα του στο σώμα πολιτών της φωτογραφίας, όχι μόνο στον τηλεθεατή της έντυπης, τηλεοπτικής και ψηφιακής οθόνης, καθώς αναπαριστά ένα βιωμένο παρελθόν εκμετάλλευσης και βίας απαθανατίζοντας ένα πολιτικό μέλλον ισότητας και αξιοπρέπειας. Το σώμα ποζάρει και κωδικοποιεί στο σύστημα σημείων του συμβολαίου της φωτογραφίας την θεατρικότητα της αναπαραστατικής αυτοκαταστροφής του ανθρώπινου σώματος, αλλά πρώτα απ' όλα της κίνησης διαμαρτυρίας στο δημόσιο χώρο. Διεκδικεί να έρθει στο χώρο του δημόσιου διαλόγου το μεταναστευτικό σώμα στην ατομική και συλλογική του διάσταση ως σύνορο η φυσιολογία του οποίου υπακούει στην αρχή της διαπερατότητας που εγγυάται η πολιτική εντολή της περιεκτικής εξαίρεσης. Το σώμα μπορεί να εκτοπίζεται, δεν παύει, όμως, να κινείται στο όνομα της αυτοσυντήρησης του, να διαρρηγνύει σύνορα και να δεσμεύει την Κοινωνία των Πολιτών καθώς δεσμεύεται από αυτήν σε αστικές σχέσεις εξουσίας και εργασίας άνευ δικαιωμάτων προκειμένου να επιβιώσει. Το σώμα κινείται και μιλά, εκφράζει αυτά που αποτυγχάνουν να πουν οι λέξεις, όντας «πρώτα εργατική δύναμη και μόνο μετά μορφή αυτοαναπαράστασης» (Sayad 2004: 213 στην Nair 2012: 787), εργάζεται και έτσι μετατρέπεται σε μηχανή επιβίωσης που αντιστέκεται στα σύνορα που απεργάζεται το δίκτυο των ευρωπαϊκών κυρίαρχων εντολών. Το σώμα μιλά και μετατρέπει τον κοινωνικό τύπο του μετανάστη απεργού

πείνας σε υποκείμενο διαμαρτυρίας και αντίστασης απέναντι στον από-κλεισμό που συνεπάγεται η συμμετοχή του στο αστικό πλέγμα βίου άνευ δικαιωμάτων, διεκδικώντας το αυτονόητο δικαίωμα που του εξασφαλίζει η ιδιότητα του ως εργατική δύναμη.

«Όταν τα φώτα από τις τηλεοπτικές κάμερες σβήνουν οι περισσότεροι απεργοί επιστρέφουν στις αίθουσες του πρώτου ορόφου όπου έχουν διαμορφωθεί κοιτώνες. Όσοι γνωρίζουν καλά ελληνικά, ξεναγούν τους δημοσιογράφους και τους ξένους ανταποκριτές [...] Χαμογελούν σχηματίζοντας... το σήμα της νίκης μπροστά στον τηλεοπτικό φακό. 'Είμαστε Μετανάστες, αυτή είναι η εθνικότητα μας'»⁸⁵. Διαφορετικές προσωπικές ιστορίες αποκλεισμού, φτώχειας και αναξιοπρέπειας συνωστίζονται υπό μορφή υποσημειώσεων ψάχνοντας μάταια τη θέση τους στη συντακτική ύλη δημοσιογραφικών ρεπορτάζ που διαπραγματεύονται την αυλαία της κίνησης με όρους «Στρωματσάδα(ς)»⁸⁶. Η επίκληση των μεταναστών εργατών στο κοινωνικό συμβόλαιο που συνέχει το σώμα πολιτών της φωτογραφίας βρίσκει ελάχιστη ανταπόκριση στη δημοσιογραφική κοινότητα. Το χρονικό φωτο-σύνθεσης του συλλογικού μεταναστευτικού σώματος εργατών υποχωρεί κάτω από τον ορυμαγδό κατηγοριών αναφορικά με την κατάλυση και προσβολή του πανεπιστημιακού ασύλου.

Το επίμαχο ρεπορτάζ συνοδεύει εικόνα έξι μεταναστών απεργών να ποζάρουν στο φακό σε οριζόντια διάταξη, ξαπλωμένοι σε κουκέτες και με την πλάτη στον τοίχο. Η προοπτική απεικόνισή τους υπακούει στη γεωμετρία που οργανώνει η σκηνοθετική οικονομία της αφίσας των τριακοσίων σε ρόλο χάρτινης πινακίδας πολιτικής διαμαρτυρίας στα χέρια των δύο πρώτων -κατά σειρά εμφάνισης, απεργών πείνας. Η διασπορά στη δημόσια σφαίρα της εικόνας της ενσώματης αφίσας μοιάζει να επικυρώνει εύγλωττα τη μετατροπή του σώματος του απεργού πείνας σε κείμενο διαμαρτυρίας. Το υποκείμενο του απεργού πείνας στην ατομική και συλλογική του διάσταση συνδιαλέγεται με ένα είδος «εργαλειακής επίδειξης και «εμπορευματοποίησης» του σώματος στο βωμό προώθησης και διεκδίκησης πολιτικών αιτημάτων (Feldman 1991: 7-8). Η ενσώματη αφίσα σκηνοθετεί την κίνηση αντίστασης να επικαλείται το κοινωνικό συμβόλαιο της φωτογραφίας κατά το

⁸⁵ Εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 26ης Ιανουαρίου, σελ 14

⁸⁶ Εφημερίδα Τα Νέα, φύλλο 26ης Ιανουαρίου, σελ 14

έργο αναπαράστασης της αυτοκαταστροφής. Η πράξη της απεργίας πείνας ως σκηνοθετικός αρμός οργάνωσης και αιχμή του δόρατος της κίνησης υποκειμενοποίησης συνιστά την πλέον «δραματική και εύγλωττη μορφή πολιτικής έκφρασης», χειραφέτησης αλλά και έκθεσης του ανθρώπινου σώματος στο βαθμό και την έκταση προσβολής του από την κυρίαρχη εξουσία (219, 227, 234-235). Υπ' αυτό το πρίσμα καταγράφει τον μετασχηματισμό «της οντότητας που βίαια εκδιώκεται από την κοινωνική εντολή σε αγγελιοφόρο, πολιτισμικό δωρητή και κομιστή γονιμοποιητικών πολιτικών μηνυμάτων» (8).

Ο Feldman θεωρητικοποιεί το εκτεθειμένο στη βία σώμα που εργαλειοποιείται στο βωμό προώθησης πολιτικών μηνυμάτων, συνθέτοντας μια γενεαλογία σωμάτων προς έκθεση που λειτουργούν ως άλλα «κοινωνικά ιερογλυφικά». Από το Παρίσι του 19^{ου} αιώνα και την αποκείμενη ύπαρξη του Sandwichman ως άλλη καπιταλιστική αλληγορία της αντι-κειμενοποίησης του σώματος μεταπηδά στη Ναζιστική Γερμανία και το σώμα του Εβραίου ως πολιτικό κείμενο που επιτρέπει σε κυρίαρχο καθεστώς και Κοινωνία των Πολιτών να «ανταλλάσσουν μηνύματα αμοιβαίας συγκρότησης κοινότητας και ετερότητας» (7-9). Αντιλαμβάνεται στο πρότυπο της Susan Buck-Morss (1989) το σώμα από την αυγή της νεωτερικότητας να μετατρέπεται σε κοινωνικό τύπο και χωρική μονάδα εξουσίας η οποία διαχεόμενη στη δημόσια σφαίρα χαράσσει ζώνες κυριαρχίας (1991: 7-8). Το μεταναστευτικό υποκείμενο είτε ως σώμα πορείας που ορίζεται από την εντολή της συνέλευσης είτε ως εξατομικευμένη ένσαρκτη επιφάνεια εκπομπής και διασποράς του μηνύματος αντίστασης με αφίσα ή χωρίς, μιλά τη γλώσσα της δημόσιας αυτοκαταστροφής του ανθρώπινου σώματος ως πολιτικής οδού αποκατάστασης της θέσης του στο αστικό πλέγμα βίου και δικαιωμάτων και ακύρωσης του κοινωνικού και πολιτικού αποκλεισμού του.

Η απεργία πείνας αν και στο επίκεντρο μιας κίνησης υπο-κειμενοποίησης που αμφισβητεί την εντολή του βίαιου εξορισμού του σώματος, αναπαράγει «κοινούς κώδικες» επικοινωνίας, καταλήγοντας σχεδόν να υπερασπίζεται στη σκηνοθεσία της σύλληψης το σώμα ως πρωταρχική τοποθεσία για τη θεαματοποίηση του «συλλογικού περάσματος στην ιστορική ετερότητα» (1991: 8-9) –όχι όμως ακριβώς. Στην τελευταία υποενότητα αυτού του κεφαλαίου αντιλαμβάνομαι, στο πρότυπο του Feldman, το σώμα των απεργών πείνας να μετατρέπεται σε υπο-κείμενο έκθεσης ενός

πολιτικού μηνύματος το οποίο κωδικοποιεί τις «υλικές συνθήκες στις οποίες η κυρίαρχη ιδεολογική αναπαραγωγή και ανατύπωση λαμβάνει χώρα» (1991: 8). Διαβάζω, όμως, την αυτοκαταστροφική σκηνοθεσία υποκειμενοποίησης να χαράσσει μια ρωγή στην ελληνική καθημερινότητα της μεταναστευτικής ευρωπαϊκής εντολής, διεκδικώντας για το μεταναστευτικό σώμα των απεργών έναν άλλο χώρο. Την κατανοώ να διαπραγματεύεται στο δημόσιο χώρο εμφάνισης της φωτογραφίας ρεπορτάζ και της τηλεοπτικής εικόνας το μεταναστευτικό υποκείμενο ως θεατροποιημένη ετερότητα που ενσαρκώνει επιτελεστικά και με ορίζοντα τη βιολογική αποσύνθεση του, το αίτημα για ισότητα. Την αντιλαμβάνομαι να εγκαθιστά στην καρδιά του σώματος πολιτών της φωτογραφίας την πρό(σ)κληση αναστοχασμού του μεταναστευτικού υποκειμένου με όρους δημοκρατικής ισότητας πάνω στην ετερογένεια και τον πλουραλισμό (Butler 2015: 79).

Γ. Ασκήσεις ισορροπίας θανάτου

Υποστήριξα μια θεωρητικοποίηση της κίνησης διαμαρτυρίας η οποία στο βωμό απολαθροποίησης του μεταναστευτικού υποκειμένου οικειοποιείται το συμβολικό φορτίο που αποδεσμεύουν χώροι τοπόσημα της νεότερης ελληνικής πολιτικής ιστορίας. Μια τέτοια σκηνογραφική κίνηση καταλήγει να κεντάει με σημεία το σώμα της αυτοκαταστροφικής πράξης υφαίνοντας το έργο υποκειμενοποίησης με όρους θεάματος στο όνομα της τελετουργικής αναπαράστασης του δικαιώματος πρόσβασης όλων των μεταναστών εργατών στο αστικό πλέγμα βίου και δικαιωμάτων. Στο βαθμό που στη δημόσια οθόνη της ενημέρωσης ανεβαίνει καθημερινά ένα έργο υποκειμενοποίησης και χωρικής πραγμάτωσης του κειμένου (Feral 2002: 96) διαμαρτυρίας και αντίστασης ενός συλλογικού σώματος απεργών πείνας, έχει ενδιαφέρον να το εξετάσει κανείς διερευνώντας αποκλίσεις και πιθανές συγκλίσεις με όρους θεατρικότητας επί σκηνής.

Σύμφωνα με τον Nikolai Evreinov, εμβληματική μορφή του ρωσικού συμβολισμού του 19ου αιώνα και πρακτικού θεωρητικού της θεατρικότητας, δρων υποκείμενο και

πραγματικότητα συνθέτουν από κοινού το πυρηνικό δίπολο της θεατρικότητας (2002: 99). Υπό ένα τέτοιο πρίσμα το συλλογικό μεταναστευτικό σώμα σε θέση δρώντος υποκειμένου λειτουργεί ως άλλος «παραγωγός της θεατρικότητας και κανάλι μέσω του οποίου αυτή περνά, την κωδικοποιεί και την εγγράφει με σημεία μέσα σε συμβολικές δομές επί σκηνής που ενημερώνονται από τις υποκειμενικές παρορμήσεις και επιθυμίες του» (2002: 100). Αν το δρων υποκείμενο της κίνησης διαμαρτυρίας παράγει και διοχετεύει θεατρικότητα στη «ζώνη του ασύλου» μέσα από τον νοητό άξονα Νομική Σχολή-Εργατικό Κέντρο, το πράττει αντανakλώντας υλικές και κοινωνικές δομές που ενημερώνουν την ίδια του την υλικότητα ως ενσώματο σύνορο της κοινωνικής και πολιτικής εντολής. Την ίδια στιγμή διαθλά αυτές τις δομές σε σημεία αμφισβήτησης και διάρρηξης της κυρίαρχης εντολής. Η κίνηση στη δημόσια σφαίρα μοιάζει να διαγράφει ένα γεωμετρικό σχήμα επάλληλων συνόρων που κρατούν από κοινού το σώμα του ανασφάλιστου μετανάστη δέσμιο της οικο-νομίας εκμετάλλευσης της αξίας και υπεραξίας της εργασίας του, έρμαιο του τρόμου που γεννά η εντολή της απειλής απέλασης, αντικείμενο καταδυνάστευσης στη ζώνη της παρανομίας, εξ' ορισμού ξένο και ανοίκειο στη δημόσια σφαίρα. Ταυτόχρονα μεταβολίζει το κεφάλαιο αυτονομίας που παράγει η μετανάστευση επιστεγάζοντας το σώμα του απεργού πείνας στη μητρο-πολιτική «ζώνη του ασύλου» ως αυτοκυρίαρχο κατά τη δημόσια αυτοεικονοποίησή του.

Η αυτό-κυριαρχία του απεργού αναφέρεται σ' ένα κοινωνικό συμβόλαιο σμιλεμένο μέσα από την ανασκαφή κοινωνικών σχέσεων θεσμοθετημένης ανισότητας, υπεύθυνων για την μετάλλαξη του πρώτου σε ένσαρκο σύνορο της κυρίαρχης κοινωνικής και πολιτικής εντολής. Είναι το κοινωνικό συμβόλαιο της ειδησεογραφικής εικόνας που απαθανατίζει στη δημόσια ενσώματη παρουσία μεταναστών ανασφάλιστων εργατών την ανάγκη για μια νέα εντολή, κιναισθητική, δομημένη και οργανωμένη στις αρχές μιας δικαιοσύνης που δεν θεσμοθετεί απλώς δικαιώματα αλλά προδιαγράφει ισότιμους όρους πρόσβασης λαμβάνοντας υπόψη την κίνηση και τη μνήμη των σωμάτων που «υποστηρίζουν» σχέσεις εξουσίας από θέση υποτέλειας (Levinas 1978 στον Isin 2008: 36). Το συλλογικό σώμα μεταναστών εργατών συλλαμβάνεται στο δημοσιο-γραφικό χωροχρόνο ως ένα υπο-κείμενο που γεννιέται και ωριμάζει αντλώντας από την αναπαραστατική ενέργεια που εκκρίνει η αυτοκαταστροφή των βιολογικών σωμάτων που το συγκροτούν. Ενσαρκώνει και μαζί εξερευνά στη δημόσια σκηνή της «ζώνης του ασύλου» τον άλλο χώρο που δημιουργεί

με όρους θεατρικότητας, το χώρο ενός άλλου πολιτικού υποκειμένου που διεκδικεί επιτελεστικά το δικαίωμα στα δικαιώματα για κάθε ανθρώπινο μέλος που αντιπροσωπεύει.

Με όρους θεατρικότητας επί σκηνής αυτός ο χώρος του άλλου πολιτικού υποκειμένου αναπαριστά στη σκηνογραφική κίνηση του συλλογικού σώματος την εκτόπιση του πραγματικού εαυτού για κάθε ένα από τα ανθρώπινα μέλη που το ενσαρκώνουν. Φωτογραφίζει, διαφορετικά, με όρους θεατρικότητας το υποκείμενο επί σκηνής να αντιμετωπίζει τη «δυνάμει-παρούσα απειλή επιστροφής του (εκτοπισμένου) εαυτού» (2002: 100). Το σώμα του συλλογικού πολιτικού υποκειμένου των μεταναστών απεργών πείνας είναι, επομένως, ένας τόπος εξ' ορισμού ατελής, καθώς υπόκειται στην απειλή επιστροφής του εαυτού των ανθρώπινων μελών του, που συνεπάγεται την αποσύνθεση του. Το σώμα όμως ως «κάτι περισσότερο από αναπαράσταση» (100-101) αλλά και σύστημα σημείων, μαρτυρεί την υλική παρουσία του δρώντος υποκειμένου στο χώρο, εν προκειμένω μέσα από τα σώματα των απεργών πείνας, συνεπώς την πραγματική και καθόλου μυθοπλαστική φύση του συμβάντος. Αν η θεατρικότητα στο πεδίο του καθημερινού σύμφωνα με την Feral σχετίζεται ελάχιστα, ακριβέστερα, έχει απενεργοποιημένες τις μυθοπλαστικές αναφορές της (97), τότε οι μετανάστες απεργοί καταστρατηγούν αυτό που στη θεωρία της θεατρικότητας επί σκηνής αποκαλείται θεατρικός «νόμος της αναστρεψιμότητας» του χρόνου και του συμβάντος (99-100). Ακυρώνουν το άρρητο συμβόλαιο θεατή και θεάτρου που σφραγίζεται στη θυμέλη της αναπαράστασης, μεταβολίζοντας την ενέργεια που παράγει στην αυτοκαταστροφή του το ανθρώπινο σώμα, σε πνοή ζωής για το πολιτικό υποκείμενο.

Μια τέτοια οργάνωση του δημόσιου χώρου σε δραματουργική σκηνή αναπαράστασης της διεμβόλισης του αναδεικνύει το σώμα σε κυρίαρχο τόπο της (θεατρικής) αναμέτρησης εαυτού και ετερότητας, μετατρέπει το ίδιο το σώμα σε συνοριακή ζώνη, στην οποία καλείται το υποκείμενο να κυριαρχήσει. Η αυτοκυριαρχία σ' αυτή τη διάκενη συνοριακή ζώνη μεταξύ βιολογικού και πολιτικού θανάτου φωτογραφίζει τη δημόσια παράσταση ανυπακοής του υποκειμένου απέναντι στην εντολή του κοινωνικού και πολιτικού αποκλεισμού του, ν' αναπαράγει το επίμαχο σχήμα περιφέρεια-κέντρο-περιφέρεια. Το σώμα στην προσπάθεια του να αποτινάξει τη λειτουργία του ως ένσαρκο σύνορο της κυρίαρχης εντολής εμβολίζει τη

δημόσια σφαίρα ελευθερίας της έκφρασης μέσα από την κίνηση στο αστικό μητροπολιτικό κέντρο, καταλήγοντας να ενσαρκώνει σκηνοθετικά μια συνοριακή γραμμή μεταξύ καθημερινού-εξωτερικού εαυτού και θεατρικής-εσωτερικής ετερότητας. Δεν πρόκειται όμως για ένα θεατρικό αλλά για ένα καθ' όλα υλικό σχήμα, αφού καλεί το σώμα να βρει ισορροπίες μεταξύ εαυτού και θεατρικής ετερότητας κάτω από αντίζοες συνθήκες, βιολογικής και πολιτικής αποσύνθεσης.

«Τα νάυλον πάνω στις σκηνές, η λάσπη, οι σόμπες και οι ξύλινες παλέτες αντί για πάτωμα μαρτυρούν τις δύσκολες ώρες που περνούν οι διακόσιοι τριάντα εφτά μετανάστες [...] Διανύουν την δέκατη τρίτη μέρα της απεργίας πείνας [...] έχουν χάσει το 8% του βάρους τους, παρόλα αυτά είναι αποφασισμένοι να συνεχίσουν καθώς το χαρτί της νομιμοποίησης αποτελεί για κείνους το εισιτήριο για μια νέα ζωή»⁸⁷. Το βλέμμα της κάμερας μοιάζει να λούζει με δημοσιογραφικό φως τον προαύλιο χώρο του Μεγάρου Υπατία που έχει μετατραπεί σε πρόχειρο καταυλισμό. Τα μονόπλانا στο μοντάζ συρράπτουν εικόνες σωμάτων που καλούνται καθημερινά να ζυγιστούν και να ζυγίσουν, να ισορροπήσουν υποβασταζόμενα από τους αλληλέγγυους γιατρούς ανάμεσα στην ατροφία της ανθρώπινης μάζας και την εκφύλιση της πολιτικής σάρκας⁸⁸. «Αυτό το χαρτί για μας είναι [...] ελευθερία, ελεύθερος να κυκλοφορείς όπως θέλεις, να είσαι ασφαλισμένος στη δουλειά, να μπορείς να βγάλεις ένα βιβλιάριο υγείας άμα πάθεις τίποτα [...] Μας έχουν κάνει να δυσκολευόμαστε και στα όνειρά μας [...] παρόλα αυτά παραμένουμε στον αγώνα, δεν σταματάμε, μέχρι τέλος»⁸⁹.

«Διανύοντας την εικοστή πέμπτη μέρα της απεργίας πείνας η εξάντληση των διακοσίων πενήντα μεταναστών στο Μέγαρο Υπατία είναι εμφανής και όπως λένε οι εθελοντές γιατροί που τους παρακολουθούν η κατάσταση της υγείας τους είναι οριακή [...] παρουσιάζουν οριακή πίεση αφού πίνουν μόνο νερό με αλάτι και ζάχαρη»⁹⁰. Τις πρώτες ημέρες της απεργίας πείνας το σώμα δυσκολεύεται να σηκωθεί και να περπατήσει λόγω της συνεχούς κόπωσης και καταπόνησης. Το πρώτο πράγμα που θα στερηθεί είναι η κίνηση σε μια σκληρή αποτύπωση της αντιφατικής και

---

⁸⁷ Δελτίο Ειδήσεων Mega Channel 6ης Φεβρουαρίου

⁸⁸ Αμონτάριστα πλάνα από την τρίτη εβδομάδα της απεργίας πείνας και δεύτερη στο Μέγαρο Υπατία.

⁸⁹ Δηλώσεις απεργών Λάνκε και Ρασίντ σε τηλεοπτικό ρεπορτάζ για το δελτίο ειδήσεων του Mega Channel της 6ης Φεβρουαρίου.

⁹⁰ Ρεπορτάζ για το δελτίο ειδήσεων του Mega Channel της 18ης Φεβρουαρίου.

αμφιλεγόμενης φύσης της οπλοποιητικής τεχνολογίας. Στη συνέχεια και ανάλογα με την ένταση της νηστείας το σώμα επισκέπτονται κράμπες και πόνοι μέχρι το σημείο που αντικείμενα και πρόσωπα παύουν να διακρίνονται, θολώνουν. Η σταδιακή απώλεια της όρασης μαρτυρά το πέρασμα στην όχθη της αποσύνθεσης. Οι ίλιγγοι και το αίσθημα ναυτίας κατασκηνώνουν στο σώμα λόγω της υπερβολικής συρρίκνωσης της μυϊκής μάζας.

«Όπως ξέρετε πολύ καλά έχουμε εικοστή πέμπτη μέρα απεργίας πείνας, μέχρι στιγμής έχουμε καμία απάντηση από την κυβέρνηση, -σταματά μέχρι που η φωνή ξαναβρίσκει το ίδιο άτομο μοτίβο- κανείς δεν μας έχει μιλήσει, δεν ξέρουμε τι θα γίνει από κει και πέρα -σταματά. Τι περιμένει αυτή η κυβέρνηση, άμα είναι να πεθάνουμε, να μας αφήσουν να πεθάνουν ήσυχα. Ο θάνατος δεν μας φοβίζει – σταματά- τουλάχιστον να πεθάνεις –ο τόνος βουτάει στο κενό- είσαι φχαριστος –οι λέξεις δεν διακρίνονται πριν ανανήψει ο τόνος -Ήδη έχουμε τέσσερα άτομα στο νοσοκομείο -τα μάτια κλείνουν- φίλε δεν μπορώ άλλο» –λιποθυμά πέφτοντας πίσω από την διπλανή καρέκλα του εκπροσώπου τύπου της κίνησης ενώ δέχεται ιατρική βοήθεια στο διάδρομο από τις παλέτες που βρίσκεται πίσω από το τραπέζι της συνέντευξης τύπου⁹¹. Ο ξύλινος διάδρομος που δημιουργήθηκε προκειμένου να διευκολυνθεί η κίνηση από τις βροχές και τις λάσπες, θα μετατραπεί τις επόμενες δεκαεννέα ημέρες σε θεατρικό σανίδι αναπαράστασης της αυτοκυριαρχίας του μεταναστευτικού σώματος στο διάκενο της πολιτικής και βιολογικής του υπόστασης. Σκληρές εικόνες από λιπόθυμα και ημιλιπόθυμα σώματα, σώματα κάτωχρα, σκελετωμένα, με σοβαρά προβλήματα υγείας, προβάρουν το χρώμα του θανάτου, φορούν μάλλινες κουβέρτες και χρυσαφένιους εσωθερμικούς προστατευτικούς μανδύες καθώς διαμετακομίζονται με ασθενοφόρα και ιδιωτικά οχήματα στα δημόσια νοσοκομεία της πρωτεύουσας. Το σώμα των απεργών πείνας μαθαίνει μέρα με τη μέρα να διαχειρίζεται τη σταδιακή εξασθένηση των αισθήσεων του, «πληγιάζει», δυσκολεύεται να πει νερό και να καταναλώσει ζάχαρη, το σώμα μοιάζει να αποξενώνεται από τις λειτουργίες της ζωής, να αποβάλλει τη μηχανική της λήψης τροφής. Η πόση έστω και μικρής ποσότητας νερού απαιτεί υπέρμετρο αυτοέλεγχο, αγώνα και τιθάσευση της παρόρμησης να μεταβολίσει εμέσματα.

---

⁹¹ Υλικό από αμონτάριστα πλάνια αρχείου της Ερτ και από τηλεοπτικό ρεπορτάζ του δελτίου ειδήσεων του Mega Channel της 18ης Φεβρουαρίου.

Η απεργία πείνας στην πραγματικότητα είναι μια μακρά εργασία θανάτου, το σώμα συσπάται κυριολεκτικά στην αποσύνθεσή του. Είναι μια εργασία που απαιτεί τον υψηλότερο βαθμό πειθάρχησης και αυτοκυριαρχίας σε όλη την διάρκεια αυτού του μακάβριου αγώνα βιολογικής αποσύνθεσης στο όνομα ενός ανακαινισμένου πολιτικού βίου. Το μεταναστευτικό σώμα θα επενδύσει στο αμφιλεγόμενο λεξιλόγιο και τη μακάβρια θεατρική γραμματική της απεργίας πείνας προκειμένου να φιλοτεχνήσει ένσαρκες προβολές διαμαρτυρίας στη δημόσια οθόνη της ενημέρωσης σε μια ευθεία αμφισβήτηση της καταδίκης του μεταναστευτικού σώματος στην εξορία του πολιτικού θανάτου. Καλείται, έτσι, να διαχειριστεί μια διπλή απειλή καθ' όλη τη διάρκεια της κίνησης διαμαρτυρίας. Υπό το φάσμα της επιστροφής του εκτοπισμένου εαυτού και την πιθανότητα αποσύνθεσης του συλλογικού πολιτικού υποκειμένου της κίνησης (που ισοδυναμεί με τη συνέχιση της πολιτικής εξαϋλώσης των ατόμων που το συγκροτούν), το σώμα εκθέτει τον εαυτό στην πιθανότητα της μη αναστρέψιμης και οριστικής βιολογικής αποσύνθεσης του. Ο μετανάστης απεργός πείνας τοποθετεί τον εαυτό του σε ένα διάκενο αποσύνθεσης. Η θεαματοποιητική της απεργίας πείνας επιβάλλει στη δημόσια οθόνη τη συντονισμένη άσκηση ισορροπίας και αυτοκυριαρχίας μεταναστευτικών σωμάτων στο βάραθρο μεταξύ πολιτικού και βιολογικού θανάτου, αποτυπώνοντας με απaráμιλλη ενάργεια την κοινωνικοϊδεολογική οριοθέτηση του ανθρώπινου ψυχισμού και οργανισμού που αποπειράται ο Voloshinov όταν διευκρινίζει αναλυτικά την έννοια του ατομικού.

«Σαν σύστοιχο του ατομικού συνηθίζεται να θεωρείται το 'κοινωνικό' και σαν συνέπεια ο ψυχισμός εμφανίζεται ως ατομικός και η ιδεολογία ως κοινωνική [...] (όμως) σύστοιχο του κοινωνικού είναι το 'φυσικό' κατά συνέπεια δεν πρόκειται για το άτομο ως πρόσωπο αλλά για ένα βιολογικό είδος της φύσης. Το άτομο σαν κάτοχος των περιεχομένων της συνείδησής του, παραγωγός των ιδεών του, πρόσωπο υπεύθυνο για τις σκέψεις του και τα αισθήματά του είναι ένα φαινόμενο καθαρά κοινωνικοϊδεολογικό» (Βολοσίνοφ 1998: 107).

Η απομυθοποίηση της έννοιας του ατομικού κατοχυρώνει τη σημασία της διάκρισης μεταξύ του ατόμου ως φυσικό είδος και ως προσωπικότητα. Εμπεδώνει τον κοινωνικοϊδεολογικό προσανατολισμό του περιεχομένου της ατομικής ψυχής η οποία προσδιορίζει τον ανθρώπινο οργανισμό. Ο ψυχισμός ενός ατόμου, το άτομο ως προσωπικότητα, αποκαλύπτεται μέσα από την αδιαπραγμάτευτη και συμπαγή

ενότητα δύο αδιάκριτων μεταξύ τους πόλων, διαμορφώνεται μέσα από τη διαλεκτική συσχέτιση του βιολογικού οργανισμού και του συνόλου των βιοτικών και κοινωνικών όρων συγκρότησης της ατομικότητας του που συνθέτουν την πολιτική του υπόσταση. Κάθε πόλος υπακούει στο δικό του σύστημα νόμων, βιολογικό και κοινωνικό-πολιτικό αντίστοιχα, διαμορφώνοντας όμως από κοινού ένα ενιαίο, αρραγές σύστημα νόμων που προσδιορίζει τον ψυχισμό και τον οργανισμό ενός ατόμου. Η απεργία πείνας μετατρέπεται εν προκειμένω σε τεχνολογία οργανικής έκθεσης εκείνου του συστήματος νόμων που κανοναρχεί το ανθρώπινό σώμα εν μέσω κοινωνιολογικών συντεταγμένων. Η επιταχυνόμενη κένωση της κλεψύδρας του βιολογικού χρόνου αντοχής ενός σώματος δια της παρατεινόμενης αυτολιμοκτονίας του, συνιστά μια μακάβρια σχοινοβασία στο διάκενο μεταξύ ζωής και θανάτου, βιολογικού και κοινωνικοπολιτικού, σε κάθε περίπτωση κατεξοχήν ατομικού.

Η αυτοκυριάρχηση του σώματος στην θεαματοποιητική της απεργίας πείνας υπό το βολοσινοφικό πρίσμα ανάλυσης της έννοιας του ατομικού φωτογραφίζει το σώμα του μετανάστη εργάτη σε ασκήσεις ισορροπίας θανάτου. Ανακαλεί, έτσι, τη διπλή έννοια της αυτοκυριαρχίας που εισηγούνται οι Jenny Hughes και Simon Parry, αμφότεροι θεωρητικοί του δράματος και της θεατρικότητας, στο δοκίμιό τους 'Theatricality and gesture as citizen media'. Οι δύο θεωρητικοί μοιάζει να συζητούν πάνω σε και για μια νέα κινησιολογική γραμματική της αντίστασης απέναντι σε εστίες βιοπολιτικής εκμετάλλευσης και εξαίρεσης. Παραπέμπουν έτσι στον ανθρωπολόγο Marcel Mauss (1935) και την προσπάθεια του να ταξινομήσει και να αποκωδικοποιήσει τις σωματικές τεχνικές διαχείρισης και υποστήριξης της ζωής διαβάζοντας τις ως κινησιολογικές γραμματικές συνθέσεις ενός σώματος που εκπαιδεύεται στην «περίβλεπτη απομίμηση» (prestigious imitation) τεχνικών, διαφορετικά ενός σώματος που μαθαίνει να μιμείται τεχνικές ανθρώπων οι οποίοι είτε εμπνέουν εμπιστοσύνη είτε κατέχουν εξουσία (Hughes & Parry 2016: 81). Αυτή η κοινωνικοπολιτική προέλευση των σωματικών τεχνικών αυτοδιαχείρισης της ζωής, τις φωτογραφίζει ως προϊόντα διαλόγου του ατόμου με δίκτυα εξουσίας, επιβεβαιώνοντας, ανθρωπολογικά, την κοινωνικοϊδεολογική προέλευση του τελευταίου που υποστήριξε ο Voloshinov. Μια τέτοια αναλυτική προσέγγιση των τεχνικών αυτοκυριάρχησης της ζωής παραδειγματοποιείται από τον Marcel Mauss στα επαναλαμβανόμενα αναρριχητικά μαθήματα «ισορροπίας, τοποθέτησης, άρσης

και μετατόπισης του σώματος», μέσω των οποίων εκπαιδεύεται κανείς «να διασφαλίζει το σώμα του ενώ ταλαντεύεται σε μια κορυφή» (81).

Οι Hughes & Parry εμπνέονται εξίσου και διαπλέκουν την έννοια της θεατρικότητας, όπως την εννοεί η Feral, με τη διαδικασία της «περίβλεπτης απομίμησης» καθώς διερευνούν θεατρικές μορφές πολιτικού ακτιβισμού. Επενδύουν διαφορετικά στο αλπινιστικό λεξιλόγιο του Mauss και αντιλαμβάνονται την έννοια της αυτοκυριαρχίας από τη μία ως κινησιολογική σύνθεση που προικίζει με σταθερότητα στο χείλος ενός γκρεμού και από την άλλη ως σύνθεση σωμάτων που επινοεί και φιλοτεχνεί αμιγώς σωματικές απαντήσεις ενάντια σε μια απειλή. Διαπραγματεύονται επομένως απαντήσεις που δείχνουν σώματα να «κουβαλούν υπεύθυνα το βάρος τους» σε στιγμές πολιτικής διαμαρτυρίας και αντίστασης απέναντι σε μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και «καθεστώτα ζωής όπου δεν περισσεύει χώρος εκτός για να βρεθεί κανείς» (81-82). Υπ' αυτή την έννοια οι τριακόσιοι απεργοί ως ενσώματες αναπαραστάσεις της έννοιας του αποδημείν, καθημερινά αποκλεισμένοι της κοινωνικής και πολιτικής εντολής, καταδικασμένοι να θυσιάζουν την υπεραξία του χρόνου εργασίας τους στη μαύρη τρύπα της υπερεκμετάλλευσης, κυριολεκτικά αόρατοι στο συνταγματικό χάρτη, εκπαιδεύονται στο διάκενο βιολογικού και πολιτικού θανάτου που εντέλλεται υπό το καθεστώς ανοχής εθνικά κυρίαρχων κρατών. Μαθαίνουν να κουβαλούν υπεύθυνα το βάρος τους σε στιγμές αναξιοπρέπειας και απόλυτης ένδειας που ισοδυναμούν με πλήρη πολιτική απαξίωση και εξόντωση στο βωμό της επιβίωσης των ιδίων και των οικείων τους. Ενσωματώνουν, έτσι, στο πλαίσιο της μετα-κίνησης εκείνες τις τεχνικές που απαιτούνται για να αντεπεξέλθουν στο άθλημα μιας αυτοκαταστροφικής του ανθρώπινου σώματος πράξης πολιτικής αντίστασης, προκειμένου να ισορροπήσουν εκ νέου μεταξύ πολιτικής και βιολογικής αποσύνθεσης, να κυριαρχήσουν το σώμα στο μεταίχμιο πολιτικής και βιολογικής εντολής τιθασεύοντας τον ίλιγγο του θανάτου.

Αν η σημειωτική διαλεκτική πράξη-λόγου των μεταναστών απεργών ερμηνεύεται στην βολοσινοφική κοινωνική ψυχολογία ως εγγενώς διαλογική που αναπτύσσεται αντανakλώντας και διαθλώντας τους νόμους της πολιτικοκοινωνικής πραγματικότητας, τότε στο σημείο αυτό μοιάζει να σχηματοποιείται μια διακενική διαλεκτική. Αν το πλέγμα βιοπολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών, νόμων στην

ευρωπαϊκή συνθήκη ωθεί δια της εγκατάλειψης μετανάστες εργάτες στο διάκενο της συμπερίληπτικής εξαίρεσης, οι ίδιοι επανατοποθετούνται μέσα από την πράξη της απεργίας πείνας σε μια νέα οριακή συνθήκη. Υποχρεώνουν τον εαυτό στην ανάκληση εκείνου του κινησιολογικού ρεπερτορίου της περίβλεπτης απομίμησης που θα τους επιτρέψει να αυτοκυριαρχήσουν στο σώμα μεταξύ πολιτικού και βιολογικού θανάτου. Η αυτοκυριαρχία σε αυτό το οριακό διαλεκτικό σημείο θανάτου διαπραγματεύεται την πιθανότητα να καταστεί οδός αποκατάστασης του σώματος μέσα σε μια βιοπολιτική εντολή οριοθετημένη από τη λογική της εξαίρεσης και κανοναρχημένη από μια διαλεκτική βιοπολιτικής-θανατοπολιτικής.

Η αυτοκυριαρχία υπαινίσσεται, εδώ, ένα πλέγμα κινήσεων με τις οποίες το διπλά εκτοπισμένο σώμα του μετανάστη σκηνοθετείται, σκηνογραφείται, εν τέλει σημειογραφείται στην πράξη της απεργίας πείνας να ασκεί επιτελεστικά το δικαίωμα του στην συμπερίληψη με όρους αξιοπρέπειας, πολιτικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε μια κοινωνία που αναστέλλει την ισχύ της βιοπολιτικής εξαίρεσης. Η απεργία πείνας στο σκηνογραφικό της πλαίσιο αποκωδικοποιείται μέσα από ένα σύνολο κινήσεων *ισορροπίας* στο διάκενο πολιτικού και βιολογικού θανάτου, *τοποθέτησης* ενάντια στην υφιστάμενη βιοπολιτική εντολή της εξαίρεσης, *άρσης* του καθεστώτος αορατότητας στο οποίο έχουν «ενταφιαστεί» με όρους δημόσιας αντιπροσώπευσης και *μετατόπισης* του σημείου διαπραγμάτευσης από τη μεθόριο της κοινωνικής και πολιτικής χωροταξίας στην κεντρική αρένα της δημόσιας μιντιακής σφαίρας και από εκεί πίσω στο σώμα ως τόπο θεαματοποίησης του περάσματος από την ιστορική στη θεατρική ετερότητα. Στην απεργία πείνας το σώμα «διασπάται καταναλώνοντας λίπος προκειμένου να παράγει την απαιτούμενη ενέργεια που θα το κρατήσει στη ζωή» ελέω της εκούσιας απενεργοποίησης της μηχανικής λήψης τροφής (Scanlan, Stoll & Lumm 2008: 277). Αντίστοιχα το μεταναστευτικό σώμα των απεργών πείνας εκθέτει τον εαυτό του στην πιθανότητα της μη αναστρέψιμης και οριστικής βιολογικής αποσύνθεσης του καταναλώνοντας ανθρώπινο λίπος ώστε να συνεχίζει να διεκδικεί επιτελεστικά έναν ανακαινισμένο πολιτικό βίο. Κατά συνέπεια η απεργία πείνας αναδύεται εδώ ως επιτελεστική αναπαράσταση πολιτικής αυτοκυριαρχίας στο βιολογικό χρόνο αντοχής του σώματος.

4. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

I. Οπλοποιώντας τη γυμνή ζωή

Αντί συμπερασμάτων αποζητώ τον κριτικό διάλογο της ερμηνείας που επεξεργάζομαι στην απεργία πείνας των τριακοσίων με εναλλακτικές αναγνώσεις της οπλοποιητικής της φυσιognωμίας. Η συναίσθηση της διακριτότητας πράξεων αντίστασης που αναδύονται στην επικράτεια του θανάτου και της αυτοκαταστροφής του ανθρώπινου σώματος, προσφέρει, θεωρητικά, το πλεονέκτημα της εξέτασης μορφών δράσης οι οποίες στρέφονται ενάντια και αμφισβητούν την σύγχρονη εξουσιαστική συνθήκη στον πυρήνα της βιοπολιτικής της διατύπωσης. Αφορμή αντλώ από το σχήμα της μίμησης που εισηγούμαι καταληκτικά στη σημειωτική αποκωδικοποίηση του ακτιβισμού των τριακοσίων και πώς αυτό εφαρμόζει στη βιβλιογραφία της αυτολιμοκτονικής καταστροφής με αποτέλεσμα να αξιώνει τη δημιουργία ενός διακριτού σχεδόν αυτοτελούς όχι όμως ακριβώς συμπαγούς ή έστω σχετικά ομοιογενούς σώματος εννοιολόγησης της. Με άλλα λόγια, συνοψίζω χωρίς να λησμονώ ότι «η απεργία πείνας συνιστά μια δραματική και εύγλωττη μορφή πολιτικής έκφρασης, η φυσική αμεσότητά της οποίας μπορεί να θολώσει τα αναπαραστατικά πλαίσια, όταν μια συγκεκριμένη περίπτωση συγκρίνεται ή νομιμοποιείται από μια άλλη» (Feldman: 1998, 219), πόσο μάλλον όταν προκρίνεται η συμπερίληψη της στο ευρύτερο πλαίσιο της αυτοκαταστροφικής τεχνολογίας.

Μια τέτοια λογική ικανοποιεί η έλξη μου για την αποστασιοποίηση της Bargu από οπτικές οι οποίες αντιλαμβάνονται την αυτολιμοκτονική τεχνοτροπία ως μια ανάγλυφη διαδικασία μίμησης -εν είδει έκθεσης- της «κρυφής και παράλογης βίας» που ενσαρκώνουν σώματα έρμαια της εξουσίας του κυρίαρχου να διατάζει κατ' εξαίρεση τους την αναστολή του νόμου και την άρση του δικαιικού πλέγματος προστασίας της ζωής στην επικράτεια ελέγχου του (Edkins & Pin-Fat: 2005 στην Bargu: 2014, 78). Αμείωτο κρατά το ενδιαφέρον μου η παράταση της δυσφορίας της απέναντι σε ερμηνείες που αποδίδουν στον μιμητικό χαρακτήρα τέτοιων πράξεων γνωρίσματα οικειοποίησης, σφετερισμού ή υπεξαίρεσης, όταν του προσμετρούν ιδιότητες μιας από τα κάτω τελετουργικής αναπαράστασης και προσαρμογής των βιοεξουσιαστικών τρόπων επιτήρησης στη φιλοσοφία δομής του καθεστώτος εξαίρεσης (Ziarek: 2008 στην Bargu: 2014, 79). Πρόκειται για μια αναπαράσταση

που αποσκοπεί στην αποσάθρωση και αποδόμηση, ουσιαστικά, του σημείου στίξης κυριαρχίας-βιοεξουσίας, διαφορετικά, εκείνου του κυβερνολογικού μοντέλου όπου η κυριαρχία συντάσσεται στην εξουσία της απόφασης πάνω στο «πότε και ποια ζωή έχει αξία ως πολιτικά συμβατή», με αποτέλεσμα να θεμελιώνεται μεταφυσικά το «τι συνιστά ζωή που αξίζει να μείνει ζωντανή» (74-75). Η μιμητική αυτοκαταστροφή καταλήγει, εν προκειμένω, να διεκδικεί την αναστροφή μεν αναπαραγωγή δε της μεταφυσικής «εγκατάλειψης» της ζωής, μιας ζωής γυμνής πολιτικά που απομένει να συνθέτει το βιο-μηχανικό προϊόν σύζευξης ετερογενών εξουσιαστικών τροπικοτήτων.

Διαφορετικά, η ανάγνωση των αυτοκαταστροφικών πράξεων δια της επίκλησης της μίμησης στο πλαίσιο αμφισβήτησης και διάβρωσης των σχέσεων εξουσίας που παράγουν τη *γυμνή ζωή* και ανατροπής ή τουλάχιστον μεταστροφής του δικονομικού πλαισίου που τη νομιμοποιεί, αυτοεγκλωβίζεται σε μια μεταφυσική ζώνη άρσης των συνταγματικών διατάξεων προστασίας της ζωής προς όφελος του δικαιώματος του κυρίαρχου να ορίζει πότε αναστέλλεται ο νόμος που διέπει τα σώματα στην επικράτεια λειτουργίας του (Butler: 2015, 39). Η πολιτικοποίηση -προϊόν εργαλειοποίησης, της γυμνής ζωής, υπονομεύει την αποτελεσματικότητα των πράξεων που την «επικαλούνται», αφού απεικονίζει καταστατικά, άρα συνολικά, τη ζωή ως αντικείμενο μάλλον παρά υποκείμενο της πολιτικής ορκισμένο στο όνομα των συνταγματικών δικαιωμάτων της αστικής δημοκρατίας (2014, 74-75).

Η γυμνή ζωή δεν στερείται απλώς ενέργειας ή προθετικότητας όπως και κάθε διακριτής ποιότητας πλην της ιδιότητας να συνιστά προϊόν σχέσεων εξουσίας και σημείο ενσάρκωσης της ηγεμονίας του κυρίαρχου. Εγγράφεται υπόρρητα στο σώμα κάθε ατόμου υποκειμένου στην επικράτεια ελέγχου του κυρίαρχου. Η άκριτη αποδοχή του σχήματος του *homo sacer* ως της κρυφής μοίρας όλων των ανθρώπων, δεν παραγνωρίζει, ακολούθως, μόνο τα περιθώρια πραγματικής αντίστασης που εγγύεται ο διαφορετικός βαθμός προθετικότητας των εκάστοτε δρώντων υποκειμένων, ισοπεδώνοντας διακριτές κατηγορίες υποκειμένων εις βάρος πραγματικά αποκλεισμένων σε καθεστώτα εξαιρεσιμότητας (Lemke 2005 στην Bargu 2014: 75-76, 79, Walters 2008: 188). Υποτιμά, κατ' αρχήν, το ίδιο το σημείο της αντίστασης νομιμοποιώντας δυστοπικές βιοπολιτικές διατυπώσεις που κατανοούν τον κυβερνοέλεγχο μέσα από ολοκληρωτικά πρίσματα (Bigo 2007 στην Bargu 2014: 75). Η μίμηση ως ερμηνευτικό σχήμα στρουθοκαμηλίζει, επαγωγικά, μπροστά στη βίαιη

και αυθαίρετη αφαίρεση των πολιτικών ποιοτήτων υπάρξεων που ενώ αντιστέκονται, συνεχίζουν να γίνονται κατανοήσιμες μέσα από το αναλυτικό πρίσμα μιας ζωής γυμνής πολιτικά (Bargu 2014: 79), ενσωματώνοντας τη βίαιη αποπολιτικοποιητική πρακτική σε πυρηνικό στοιχείο μιας υποκειμενικότητάς αποτυπωμένης σε ολόκληρη τη βεντάλια της καθημερινής ανθρώπινης δραστηριότητας (Butler 2015: 49, 63-64). Κρίσιμο είναι να μην υποτιμηθεί το γεγονός ότι η μοιραία εστίαση στη σωματική διάσταση της αντίστασης προσπερνά την αναπαραγωγή της κυριαρχικής βίας που μετέρχεται στην πράξη το δρων υποκείμενο, προκειμένου στη θεωρία να την εξουδετερώσει (Bargu 2014: 80).

Μια τέτοια εποικοδομητική κριτική ανοίγει το διάλογο σ' ένα διαφορετικό φάσμα απαντήσεων γύρω από την αυτοκαταστροφική φύση τέτοιων πρακτικών όπου η γυμνή ζωή δεν «δοξολογείται», αλλά καθίσταται επίδικο αρνητικής διαπραγμάτευσης, σημείο υπέρβασης, ακύρωσης, προσβολής και άρσης των συνθηκών παραγωγής της. Η Bargu συγκλίνει με την οπτική που διαβάζει στην αυτοκαταστροφικότητα των παλαιστινιακών επιθέσεων αυτοκτονίας προβολές διαμαρτυρίας για «την αφαίρεση του πολιτικού νοήματος της ζωής από τη βιολογική ύπαρξη» καθώς αναλύει το σχήμα του βομβιστή αυτοκτονίας ως αντι-εικόνα του homo sacer, η εικονοκλαστικότητα του οποίου στρέφεται «ενάντια στη διατήρηση της επιβίωσης πάνω από την πολιτική ύπαρξη» (Owens 2009, Wiegel 2006 στην Bargu 2014: 81). Η αυτοκαταστροφική τεχνολογία λειτουργεί, έτσι, όχι ως μια μορφή μίμησης της βίας του κυρίαρχου αλλά ως μορφή πολιτικοποίησης του θανάτου που ανασκευάζει αρνούμενη τη διάκριση του καθεστώτος εξαίρεσης μεταξύ βιολογικής ύπαρξης και πολιτικής ζωής (Bargu 2014: 81-82). Κομίζει, επομένως, την ποιότητα εκείνη που στερείται η γυμνή ζωή όντας πολιτικά αποστειρωμένη και μεταφυσικά από-κλεισμένη, καταστατικά ξένη προς κάθε ιδιοκτησία του πολιτικού.

Παρά την εμπρηστική του συνεισφορά στον κριτικό διάλογο, ένα τέτοιο μοντέλο πολιτικοποίησης του θανάτου και εξίσωσης της αυτοκαταστροφής με την αντίσταση σε χώρους όπου η ζωή πλήρως απογυμνωμένη πολιτικών ποιοτήτων καθίσταται αναλώσιμη -νεκροαντίσταση (Mbembe 2008: 40 στην Bargu 2014: 77), αποτιμά ως αναγκαία τη διατήρηση του σχήματος της γυμνής ζωής. Μια γραμματική της νεκροαντίστασης βασισμένη στο σχήμα του Παλαιστίνιου βομβιστή αυτοκτονίας, υποστηρίζεται από και υποστηρίζει μια μορφή εικονοκλαστικότητας εγγενή στην

οπλοποιητική τεχνοτροπία. Η εικονοκλασία όμως προϋποθέτει από θέση αρχής την στεγανοποίηση της δομής της εξαίρεσης σε όλη την επιφάνεια εργασίας της σύγχρονης κυβερνολογικής, τουλάχιστον κατά την εφαρμογή της στην απεργία πείνας των τριακοσίων και την κοινότητα των ανασφάλιστων μεταναστών εργατών. Κατά συνέπεια, η ερμηνευτική προοπτική που διαβλέπει στην φιλοσοφία τέτοιων πράξεων τη βούληση για αναίρεση και υπέρβαση του διαχωρισμού της βιολογικής ύπαρξης από την πολιτική της συνεκδοχή, μοιάζει να εκχωρεί υπόρρητα ως σύμφυτη με την κυριαρχία την καταρχήν δυνατότητα και πιθανότητα αποπολιτικοποίησης της ζωής, παρότι διατείνεται περί του αντιθέτου. Ελέγχεται, έτσι, εξίσου για πιθανές διαβρωτικές ανακολουθίες που εκβάλλουν στο δέλτα του αγκαμπενικού σχεδιαγράμματος -και πνεύματος, ήτοι την μονοπωλιακή και νομοτελειακή συγκρότηση της έννοιας του πολιτικού σώματος μέσα από την ηγεμονική μετάθεση της πολιτικοθεολογικής δομής της εξαίρεσης.

Κατ' αντιπαράθεση, ένα από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία στην σκηνοθεσία της δημόσιας ενσώματης και έναρθρης κίνησης διαμαρτυρίας των μεταναστών απεργών είναι η αποτύπωση ανταγωνιστικών εντάσεων στην έννοια του πολιτικού σώματος. Ο ακτιβισμός των τριακοσίων καταφέρνει να συμπυκνώσει στο αναλυτικό κάδρο αμφιλεγόμενες ποιότητες του πολιτικού σώματος, υποστηρίζοντας μια γενεαλογία συγκρότησης του μεστή αξιολογικών αναφορών και αισθητικών μεταβλητών. Συνθέτει το ολόγραμμα του πολιτικού σώματος ως τέτοιο, δηλαδή με όρους φωτογραφικού ανάφορου του εκάστοτε συστήματος κυριαρχίας που το νομιμοποιεί στην σχετική εικονογραφία. Η δημόσια διαλεκτική πράξης-λόγου των απεργών οργανωμένα υποχρεωτικά μεταξύ αξιολογικών κρίσεων, αναδεικνύει την επιτελεστικότητα ως ικανή και αναγκαία συνθήκη παραγωγής του πολιτικού σώματος όχι μόνο όταν το κυρίαρχο καθεστώς ορίζει ή εξ-ορίζει (αυθαίρετα) σώματα ως άξια ή ανάξια να απολαμβάνουν τον επίγειο παράδεισο των συνταγματικών ελευθεριών και δικαιωμάτων που εγγυάται η πολιτικοθεολογική παραβολή της κατάστασης εξαίρεσης. Ο ακτιβισμός των τριακοσίων χρεώνεται στην πράξη την παράλληλη ύπαρξη θεωριών για την ανάδυση του δημοκρατικού συνταγματισμού από τα κάτω, μέσω ενός πρωτότυπου κοινωνικού συμβολαίου και όχι αποκλειστικά εκ του άνωθεν δικαιώματος του κυρίαρχου.

Η εγκατάσταση της απεργίας πείνας στη «ζώνη του ασύλου», μεταξύ Νομικής Σχολής και Εργατικού Κέντρου, κάνει χρήση του δικτύου αλληλεγγύης πολιτών διαγράφοντας στην κίνησή της το πλαίσιο νοηματοδότησης του πολιτικού σώματος. Υπεξαιρεί το δικαίωμα του κυρίαρχου να ορίζει εκείνος το χωρο-χρόνο άρσης του συνταγματικού πλαισίου λειτουργίας στην επικράτεια εξουσίας του, κινημα-το-γραφώντας την γέννηση ενός πολιτικού σώματος διαμαρτυρίας μεταναστών εργατών στην ίδια τη μήτρα της σκέψης που το παράγει ως ανάξιο να απολαμβάνει τα δικαιώματα τα αναγνωρισμένα στο σώμα εργατών με την ιδιότητα του πολίτη. Πέραν του εγγενούς πολιτικού χαρακτήρα που δικαιολογεί ο δημόσιος βίος της ακτιβιστικής διαλεκτικής πράξης-λόγου -στη γραμμή του ίδιου επιτελεστικού μοτίβου, η δημοσιογραφική εικόνα των επίσημων διαπραγματεύσεων μεταξύ αντιπροσωπείας των απεργών και των υπευθύνων βάσει χαρτοφυλακίου υπουργών είναι αφοπλιστική ως προς τις ποιότητες που πιστώνεται το συλλογικό σώμα διαμαρτυρίας.

Η τεχνολογία της απεργίας πείνας μοιάζει να ζωντανεύει στη σχετική εικονογραφία τις πολιτικές εντάσεις του συλλογικού σώματος διαμαρτυρίας σκηνογραφώντας το σε μια ισότιμη με όρους διαπραγμάτευσης θέση ενώπιον της πολιτικής ηγεσίας. Η δημόσια ενσώματη παράσταση διαμαρτυρίας μιας συλλογικής κίνησης μέσα από την τελετουργική αυτοκαταστροφή των σωμάτων που την ενσαρκώνουν αντλεί τις αναφορές της από μια αρχαιολογία του πολιτικού σώματος, η οποία προϋποθέτει την αλλοίωση περιμετρικά της επιφάνειας προβολής και ανάπτυξής του και την σε βάθος μελέτη του εδάφους γονιμοποίησης και εννοιολόγησης του. Η συλλογικότητα των απεργών οργανώνεται επιτελεστικά στις συντεταγμένες ενός κοινωνικού συμβολαίου που δεν αναπαριστά εκ προοιμίου την ισότητα, την διεκδικεί, εργάζεται στην ανασκαφή των όρων δικαιολόγησης, νομιμοποίησης και εμπέδωσής της. Η δημόσια επιτελεστική συγκρότηση ενός πολιτικού σώματος ανυπακοής που απολαμβάνει την στήριξη αλληλέγγυων κοινωνικά ομάδων, απευθύνεται στο σώμα πολιτών της φωτογραφίας ρεπορτάζ όταν επικαλείται το συμβόλαιο που συνέχει και τεκμηριώνει πολιτισμικά τη φωτογραφική τεχνολογία, προκειμένου να αποκαλύψει μια ολόκληρη αισθητική συνάρτησης κοινωνικών ανισοτήτων. Μια τέτοια πολιτική μηχανική ανισοτήτων εκτεθειμένη στο φως της δημόσιας αντιπαράθεσης μπορεί εν δυνάμει να μετατραπεί σε πολιορκητικό κριό ανατροπής άρα αυτοκαταστροφής του κυριαρχικού πλαισίου λειτουργίας και αναπαραγωγής της υπό την προϋπόθεση ενεργοποίησης, διαδικτύωσης και

πολλαπλασιασμού κοινωνικών κυττάρων που δεν αντιλαμβάνονται απλώς, συγκροτούν στην πράξη τη ζωή ενός ατόμου ως κοινωνικοπολιτικό ιστό.

Η αυτοκαταστροφική τεχνολογία της απεργίας πείνας σκηνοθετημένη από το πολιτικό σώμα των τριακοσίων μοιάζει ν' αρθρώνεται πάνω στους αρμούς μιας εικονοκλαστικής φιλοσοφίας υπεξαίρεσης των εξουσιαστικών τροπικοτήτων του κυρίαρχου συστήματος διακυβέρνησης επαναφέροντας στον αναλυτικό πίνακα μιμητικές πρακτικές και σχήματα. Η μίμηση υποκαθίσταται από τη γραμματική της νεκροαντίστασης ως αδόκιμη και προβληματική επιλογή διαπραγμάτευσης των ποιοτήτων που αναδύει η διαλεκτική εξουσίας-αντίστασης όταν καλείται να αναστοχαστεί τις συνέπειες μιας οπλοποιητικής φιλοσοφίας της γυμνής ζωής. Στην εμβληματική μελέτη, όμως, του Allen Feldman για την απεργία πείνας μελών του απελευθερωτικού μετώπου των Ιρλανδών Δημοκρατικών στις φυλακές υψίστης ασφαλείας της Θατσερικής Αγγλίας, διατηρεί το προνόμιο να κομίζει γόνιμους ανθρωπολογικούς προβληματισμούς, απαλλαγμένους από τις παθογένειες της γυμνής ζωής, με αποτέλεσμα να συνωμοτεί για την αλλαγή οπτικής στη νοηματοδότηση της μιμητικής.

B. Καμουφλάροντας στη μίμηση

Τη σκέψη του Feldman μοιάζει να στοιχειώνει καθ' όλη την έκταση της εθνογραφικής της δοκιμασίας ο τρόπος που λειτουργεί η βία, η κρατική βία, «όχι ως τεχνική, εργαλείο ή σύμπτωμα, αλλά ως καθοριστικός διαρθρωτικός παράγοντας του κοινωνικού χώρου και των συμβολικών σχέσεων που παράγονται σε αυτόν» (Feldman 1998: 114). Υπ' αυτό το πνεύμα και στο πλαίσιο της βρετανικής κυβερνητικής τακτικής αποπολιτικοποίησης της παραστρατιωτικής δράσης στην Β. Ιρλανδία, σύλληψη –ασφάλεια- και ανάκριση –δικαιοσύνη- αποκωδικοποιούνται σε τεχνικές εξορθολογίκευσης και γραφειοκρατικοποίησης της κρατικής βίας που εκτελούν όμως πρωτίστως χρέη «ρητορικών συμβόλων κυριαρχίας και καταπίεσης» (116). Συλλαμβάνονται να υποβαθμίζουν στην πράξη τον εξορθολογικευμένο

αντικειμενικό ρόλο που υπηρετούν και τις καθιστά απαραίτητες –αναμόρφωση και κοινωνικό παραδειγματισμό, πιστώνοντας πολιτική υπεραξία στον τελετουργικοποιητικό τους χαρακτήρα, ένα χαρακτήρα σμιλεμένο με την ύλη του τρόμου ως «κυρίαρχη συμβολική λογική» οργάνωσης της κοινωνικής ζωής, δηλαδή, την τρομο-κρατία στην υπηρεσία «ενδοαποικισμού της κοινωνίας (της στοχοποιημένης κοινότητας) από το κράτος» (86). Αυτή η διακριτική ιεράρχηση του «τελετουργικοποιητικού» έναντι του «εξορθολογικευτικού» χαρακτήρα της κρατικής βίας, είναι υπεύθυνη για το διαχωρισμό του πολιτικού υποκειμένου, φυσικού αποδέκτη της βίας, μεταξύ εαυτού και σώματος (119-120). Η διαδικασία αποκόλλησης σώματος-εαυτού γίνεται αντιληπτή υπό το φως της εγγενούς λειτουργίας του κράτους να συγκροτείται ιδεολογικά στην παραγωγή και έκλυση ετερότητας από τα πολιτικά υποκείμενα, τα σώματα των οποίων καθίστα απλούς υποδοχείς της βίας, σύμβολα αντι-κειμενοποίησης της βίας του κυρίαρχου (115). Είναι πάνω σε αυτό το διαχωρισμό που αρχίζει η κωδικοποίηση του σώματος με όρους κειμενικής παραγωγής, αφού η υποτιθέμενη γύμνωση του από τη σημειολογία του εαυτού, «νομιμοποιεί» την επένδυση του με τα συλλογικά νοήματα της απειλής και του κινδύνου για το κυρίαρχο καθεστώς –πολιτικό και κοινωνικό.

Υπ’ αυτό το πρίσμα ο Feldman αντιλαμβάνεται την απεργία πείνας ως την πλέον εύλωτη εκδοχή της μιμητικής στρατηγικής που ανέπτυξαν οι Ιρλανδοί πολιτικοί κρατούμενοι ενάντια στην αρχιτεκτονική φιλοσοφία οργάνωσης του βρετανικού σωφρονιστικού συστήματος. Η αυτοκαταστροφική θυσιαστική τελετουργία ως μιμητική διατύπωση του βίαιου διαχωρισμού μεταξύ εαυτού και σώματος, μοιάζει να αποδέχεται ρητά την πραγματοποίηση του σώματος σε πολιτικό τέχνηργο. Η αυτοοργανοποίηση του σώματος μοιάζει να επαναλαμβάνει την κυριαρχική πρακτική διαχωρισμού του τελευταίου από τον υποκείμενο εαυτό μεταβιβάζοντας την πολιτική επιθυμία και εμπρόθετη δράση σε ένα υποκατάστατο και ξένο -εκτοπισμένο- σωσία (119-120). Το υποκείμενο εκτελεί μια μίμηση του σώματος-αντικειμένου της θεσμικής κρατικής βίας, για την ακρίβεια το καμουφλάρει· οικειοποιείται την αντικειμενοποιητική βία «πλαστογραφώντας την ιδεολογική τροχιά αναπαραγωγής του κράτους» (120, 143). «Μετακινείται από τη θέση του αντικειμένου της βίας, σε κείνη του εμπρόθετου δρώντος υποκειμένου» προκειμένου να διαρρήξει τη λογική ανάπτυξης της, να εκκενώσει και απονομιμοποιήσει (τη βία από) «το ιδεολογικό

περιεχόμενο» της αναπαραγωγής του κράτους μέσω της έκλυσης ετερότητας από το πολιτικό υποκείμενο που κατασκευάζει.

Με άλλα λόγια το στοιχείο που κομίζει αυτό το ερμηνευτικό σχήμα της μίμησης είναι η έκθεση της αδυναμίας του κράτους να παράγει ένα πολιτικό υποκείμενο σύμφωνα με τις επιταγές και τις ανάγκες της ιδεολογικής του αναπαραγωγής (Bargu 2014: 80). Το σώμα προβάλλει μέσα από την αυτολιμοκτονική τεχνολογία του καμουφλάζ ως από-τύπωμα της πραγματοποίησης του σώματος (120-121), μιμείται τον κρατικά επιβαλλόμενο κοινωνικό και πολιτικό του θάνατο προκειμένου να απονομιμοποιήσει την ιδεολογική του σύλληψη στην αιτιώδη αναπαραγωγή του κράτους. Ένα μοντέλο αντίστασης που διακωμωδεί δια της νεκρικής μίμησης το κυρίαρχο καθεστώς, είναι ένα μοντέλο της ελάχιστης αντίστασης που όμως διασώζει την δυνατότητα αυτής (Adorno 1973 στον Feldman 1998: 144). Εντούτοις, εκθέτει την επίμαχη πράξη στην αδυναμία της να παρέχει ουσιαστική διάκριση μεταξύ των δύο μορφών της αντικειμενοποιητικής βίας που συνεχίζει να κυκλοφορεί μεταξύ των σημείων της εξουσίας και της αντίστασης πρωταγωνιστώντας στο θέατρο των κοινωνικών αναπαραστάσεων της Β. Ιρλανδίας (260-261, 267). Διαφορετικά, η αυτολιμοκτονική τεχνοτροπία μοιάζει να μεταφράζεται με όρους μιας μετωνυμικής νεκροαντίστασης. Επαναφέρει μεν στο προσκήνιο τον απεργό ως εμπρόθετο δρώντα αποκαθιστώντας την πολιτική του αυτενέργεια, εντούτοις η αυτοκαταστροφή τον καθιστά ανάδοχο της βίας του κυρίαρχου. Κατά συνέπεια το υποκείμενο της αντίστασης αναδύεται ως προϊόν των σχέσεων εξουσίας, εγκλωβισμένο σε μια νεκροπολιτική ζώνη όπου η γραμμή διαφυγής της εαυτοπροσανατολισμένης βίας και του θανάτου που αυτή προδικάζει, μοιραία συνθέτει εσχατολογικές ερμηνείες του πολιτικού παρόμοιες με κείνες που κατέδειξε η Bargu στο επιμύθιο της δικής της ανθρωπολογικής πρότασης.

Η σημειωτική εθνογραφία της απεργίας πείνας των τριακοσίων απελευθερώνει γραφήματα που μπορεί να μην συγκλίνουν, σίγουρα, όμως, εφάπτονται με το προκείμενο σχήμα ανάλυσης. Στο βαθμό που το σώμα της κίνησης συλλαμβάνεται σε καθεστώς αναστολής και άρα αναμονής εκτέλεσης της απέλασης, η βία της απέλασης γραφειοκρατικοποιείται ως εκκρεμότητα με όρους ενός ρητορικού σχήματος κυριαρχίας (τελεί υπό απέλαση) που επιδεικνύει ανάλογες διαχωριστικές ποιότητες. Εξαιρεί το μεταναστευτικό υποκείμενο με όρους ισότιμης συμπερίληψης από το

πολιτικό και κοινωνικό σώμα κατόπιν αξιολόγησης της ετερότητάς του ως ακατάλληλης και άρα συμβατής με την ιδεολογική αναπαραγωγή του εθνικά κυρίαρχου κράτους που υπηρετεί. Εγκλωβίζει, δηλαδή, το σώμα μεταξύ συστημικών αστυ-νομικών απειλών ενεργοποίησης της απέλασης και συστηματικών οικο-νομικών επιθέσεων απομύζησης της αξίας και υπεραξίας του υπαγορεύοντας την εξαίρεση από το δικαιοκώλυμα προστασίας της ζωής που κανοναρχεί τη ζώνη αυτή. Το σώμα αποκλεισμένο στο διάκενο του κοινωνικού και πολιτικού θανάτου, τρομο-κρατημένο και πειθαρχημένο, με ανεσταλμένα και απενεργοποιημένα, δηλαδή απονεκρωμένα τα σημεία ενός υποκείμενου εαυτού που αναδύεται στις συντεταγμένες των δικαιωμάτων του, ανθίσταται καθώς κινείται στη δημόσια σφαίρα και επανεγγράφει στον εαυτό την ελευθερία να αξιώνει τις θεμελιώδεις ποιότητες που παράγει η οικονομική εμπλοκή του στην ημερήσια διάταξη της κοινωνίας των πολιτών. Ενεργοποιεί, έτσι, αυτόματα τις νευρώσεις ενός ολόκληρου μηχανισμού αντικειμενοποίησης του, μια βιο-μηχανία προπαγάνδας που δεν αφαιρεί απλώς αυτή την ελευθερία, την ποινικοποιεί, καθώς ετυμηγορεί εναντίον του χειραφετημένου υποκειμένου τα σημεία της απειλής και του κινδύνου για την υγεία του πολιτικού σώματος –χρήζοντας το κατεξοχήν τρομοκρατικό. Το σώμα του απεργού καταλήγει να πρωταγωνιστεί στην δημοσιογραφική οθόνη εκτελώντας χρέη ενός *tabula rasa* προβολής και επιβεβαίωσης των συλλογικών φόβων που επιτάσσει το εθνικό φαντασιακό του πολιτικού σώματος κατά την ιδεολογική αναπαραγωγή της κυρίαρχης εξουσίας που το νομιμοποιεί. Υπ' αυτό το πρίσμα η απεργία πείνας στην οικονομία της κίνησης των τριακοσίων δεν μιμείται ούτε επαναλαμβάνει σε πρώτο χρόνο την αντικειμενοποίηση του σώματος, εκβιάζει την απροκάλυπτη έκθεση της βιο-μηχανικής λογικής που τη διαπερνά στις διαστάσεις του εκτοπίσματός της.

Η εθνογραφία που παράγει η κίνηση των τριακοσίων προβάλλει στη δημοσιογραφική τους επέλαση την αβλεψία, τη συνειδητή διαστρέβλωση και την συκοφαντία να συνθέτουν ένα τεχνο-λογικό περιβάλλον πολιτισμικής σήψης και αναισθησίας επινοώντας εναλλακτικές τεχνικές επιτήρησης και γνώσης. Τις παρατηρεί να ενσωματώνουν στο αντικείμενο της γραφειοκρατικοποιημένης βίας «εξορθολογικευμένες επιστημονικά» ποιότητες που αναπαριστούν τον κίνδυνο αποσύνθεσης για το υφιστάμενο πολιτισμικό σύστημα επώασης του πολιτικά κυρίαρχου. Ο δημοσιογραφικός βίος του ακτιβισμού των απεργών πείνας σκηνοθετεί το σώμα καθώς ωριμάζει στην περιπέτεια των γραφειοκρατικών διαδρομών της

βίαης αφαίρεσης των υποκειμενικών του ποιοτήτων. Το τρομοκρατημένο σώμα καταλήγει, έτσι, μοιραία σε οθόνη οπτικοποίησης των συλλογικών φόβων υπέρ της ιδεολογικής αναπαραγωγής του κυρίαρχου συστήματος κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης, κατεξοχήν τρομοκρατικό. Υπογράφει, δηλαδή, ένα εξουσιαστικό σενάριο που δεν είναι πρωτότυπο, ακριβέστερα, η όποια πρωτοτυπία εξαντλείται στη συνεχή αναπαραγωγή του. Η αναπαραγωγή, όμως, μαρτυρά ένα είδος κυκλώματος και οικονομίας που το συντηρεί και το επιβάλλει. Προδίδει μια οικονομία που επιτρέπει στα συναισθήματα του φόβου να κυκλοφορούν και να προσκολλώνται κάθε φορά μεταξύ εφήμερων πρωταγωνιστικών υποκειμένων τα οποία προσομοιάζουν μεταξύ τους στο βαθμό που διαφέρουν από όσα ενδημούν επειδή ταυτίζονται με τον πυρήνα της ιδεολογικής συγκρότησης του κυρίαρχου, το νόμο που τα εξουσιοδοτεί να απαιτούν τα παράγωγα από το συνταγματικό χάρτη λειτουργίας του κράτους δικαιώματα. Με άλλα λόγια τα σημεία του κινδύνου και της απειλής κυκλοφορούν και επισυνάπτονται μεταξύ σωμάτων που έχουν προκριθεί ως μολυσμένα και παράνομα να πρωταγωνιστούν σε μια βιομηχανία ταυτολογιών αποσύροντας από τη βάση της θεραπείας ανασφάλειες που προδίδουν ιδεολογικές εμμονές στην συγκρότηση του πολιτικού σώματος.

Μια τέτοια οικονομία του φόβου μετατρέπεται σε βιο-μηχανικό σύστημα ελέγχου και επιτήρησης η αποδοτικότητα του οποίου μακροπρόθεσμα εξασφαλίζεται δια της βραχυπρόθεσμης αποτυχίας του να αντιμετωπίσει αυτή την ιδιότυπη αποδημία των συναισθημάτων του φόβου, της απειλής και του κινδύνου, που βρίσκουν συνεχώς νέα σώματα να ενοικούν. Πρόκειται για μια οικονομία εξουσίας η σταθερότητα της οποίας, η εμπέδωση, δηλαδή, επέκτασή και συνέχεια της, συνίσταται στην αναπαραγωγή της απειλής και της ρήξης, την αποτυχία της ορμέμφυτης επιθυμίας της να παράγει και να εμπορεύεται ομοιότητες, προδίδοντας την οντολογική ένδεια νοήματος από την οποία υποφέρει και ξεπλένει στην έκλυση διαφοράς και ετερότητας στο εσωτερικό της.

Μια τέτοια ανάγνωση διασταυρώνει τον ακτιβισμό των τριακοσίων με την μεταποικιακή ακτινογραφία της μίμησης στη φιλοσοφική σκέψη του Homi Bhabha, ένα σχήμα που αφηγείται την οικονομία της αποικιοκρατικής εξουσίας στην περιπέτεια των νόμων της ιστορίας, εκεί όπου η παραγωγή εξουσίας και γνώσης προσγειώνεται επί το έργο χάραξης συνεχειών και γενεαλογιών σε μια

πραγματικότητα συντονισμένη στη συχνότητα της ρήξης και της διαφοράς, της τομής και της αλλαγής (Bhabha 1994). Η αποικιοκρατική επιθυμία για «έναν μετασχηματισμένο και αναγνωρίσιμο άλλο, ένα υποκείμενο της διαφοράς που είναι σχεδόν ίδιο αλλά όχι ακριβώς» δομεί τη μίμηση ως εξουσιαστική τεχνολογία γύρω από την αναπαράσταση της διαφοράς μεταξύ αποικιοκράτη-αποικιοκρατούμενου (1994). Η διαπραγμάτευση της απόστασης μεταξύ των δύο, αντικειμενοποιημένη στη μετωνυμική αναπαράσταση του αποικιακού λόγου –«σχεδόν ίδιο αλλά όχι ακριβώς»- προσθέτει τον χαρακτήρα της διαφοράς και της απόκλισης στον πυρήνα της ταυτότητας της μίμησης. Έτσι, όμως, η συντελούμενη απόκλιση ενσαρκώνει παράλληλα ένα είδος διακωμώδησης υπό μορφή άρνησης και υπέρβασης της ναρκισσιστικής πίστης του αποικιοκρατικού λόγου στην ισχύ της μετωνυμίας, επισυνάπτοντας στη μίμηση μια εγγενή αμφισημία της απροσδιοριστίας που σμιλεύει το αποικιοκρατικό υποκείμενο με όρους μιας αποσπασματικής και θραυσματικής παρουσίας (του αποικιακού) –«ανολοκλήρωτης και εικονικής» ταυτόχρονα (1994).

Αν η μίμηση αποτυπώνει ομοιότητες και συνέχειες ταυτόχρονα οργανώνει υπό μορφή συστημικής απειλής την «αποσπασματική αναπαράσταση του αποικιοκρατικού αντικειμένου σε όλες τις εξουσιοδοτημένες εκδοχές της ετερότητας», στους Mimic Men των καθεστώτων κυριαρχίας αυτού του κόσμου. Το σχήμα του Mimic Man αβίαστα γίνεται εικόνα στο πρόσωπο νομίμων μεταναστών που απαντούν στην «μετωνυμία» αναπαράστασης της «αποικιακής» ναρκισσιστικής επιθυμίας ως εικονοκλαστικές παραστάσεις ενός κυρίαρχου λόγου που τους συμπεριλαμβάνει αμφισβητώντας και γι' αυτό απαιτώντας την επίδειξη και τον συνεχή έλεγχο της νομιμότητάς τους. Η αποσπασματική όψη της αποικιακής παρουσίας που ενσαρκώνουν φέρει αντεστραμμένη την επιθυμία της αποικιακής κανονικοποίησης. Μια όψη του αποικιακού σμιλεμένη με τα υλικά του περιθωρίου υπονομεύει και αποσαθρώνει ευσεβείς πόθους, πολιτισμένους και αστικούς, περί ενότητας της ανθρώπινης ύπαρξης στη βάση της οποίας νομιμοποιήθηκε ιστορικά η εκπολιτιστική αποικιακή αποστολή (1994).

Αν η επιθυμία της αποικιακής-κυριαρχικής μίμησης, είναι μια που απ-αγορεύει για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης και νομιμοποίησης την παρουσία διακριτών περιφερειακών ετεροτήτων, ταυτόχρονα αποκαλύπτει το ανέφικτο της σημασιοδότησης του έτερου άλλου μέσα από την μετωνυμική παρουσία του

αποικιακού σε αυτόν. Το σχεδόν ίδιο αλλά όχι ακριβώς σηματοδοτεί την αποκαθήλωση της «πολιτιστικής προτεραιότητας που απολαμβάνει το μεταφορικό ως διαδικασία καταστολής και υποκατάστασης» (1994). Η μίμηση δεν συνιστά επανάληψη, αλλά ανα-παράσταση, αναδιατύπωση και επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας και του νοήματος που καλείται να ενσωματώσει, κατά συνέπεια και της ίδιας της μετωνυμίας ως ρητορικής λειτουργίας. Η μίμηση, όπως και στον Feldman, καμουφλάρει με αποτέλεσμα να διαφέρει στο βαθμό που εκθέτει αποσπασματικά την παρουσία του αποικιακού -κάτι σαν, όχι ακριβώς. Η αποσπασματική-θραυσματική φύση του *mimic man*, σύμφωνα με τον Ινδό Φιλόσοφο, εκτελεί χρέη ενός φετίχ αντικειμένου της εξουσίας (1994), μιμείται τη φόρμα της εξουσίας με όρους μιας ετερότητας που καταστατικά την απαρνιέται, συνεπώς επαναξιολογεί την ίδια τη φόρμα, ενσαρκώνοντας μια εγγενή διχοτομία του αποικιακού λόγου, μια «διπλωπία» ψηλαφητή στο πεδίο του ορατού.

Στη μίμηση, διαφορετικά, ο αποικιακός λόγος υπο-φέρει από ένα διπολισμό. Ενώ οπτικοποιεί τον πειθαρχικό μηχανισμό μετασχηματισμού στο υποκείμενο, το συλλαμβάνει ταυτόχρονα ν' αλλοιώνει την γλώσσα και την ταυτότητα που το νομιμοποιεί, παράγοντας μια άλλη, τρίτη, ένα “ξένο” τύπο ανάγνωσης του αποικιακού, μια Άλλη γνώση που υπακούει σε αλλότριες νόρμες. Όσο η διαδικασία της μίμησης ενσαρκώνει μια συστημική απειλή για την αποικιοκρατική εκπολιτιστική πρόθεση άλλο τόσο δρομολογεί την προώθηση και εξέλιξη των μηχανισμών επιτήρησης, ρύθμισης και ελέγχου. Με τα λόγια του Bhabha «η αμφισημία της αποικιακής εξουσίας επανειλημμένα απομακρύνεται της μίμησης –μιας διαφοράς που είναι σχεδόν τίποτα αλλά όχι ακριβώς, προς μια απειλή –μια διαφορά που είναι σχεδόν ολική αλλά όχι ακριβώς» (1994). Το δυσδιάκριτο -στο πεδίο του ορατού- μεταξύ νόμιμου και παράνομου μετανάστη υπαινίσσεται τη ρεαλιστική απειλή αμφισβήτησης του νόμου που παράγει το διακριτό, όταν καταγράφει την αποσπασματική και μετωνυμική αναπαράσταση του κυρίαρχου λόγου στο νόμιμο μεταναστευτικό υποκείμενο. Η εργαλειοποίηση των εκπροσώπων των νομίμων μεταναστών στο πλαίσιο καταστολής της κίνησης διαμαρτυρίας των «παράνομων» απεργών «ομοεθνών» τους υπενθυμίζει, από την άλλη, τη ρεαλιστική δυνατότητα του κυρίαρχου να ελέγχει και να ρυθμίζει αυτή την εγγενή απειλή μέσα από τη χρηστή διαχείρισή της. Η αποτελεσματικότητα της δεν αποτυπώνεται στη διεισδυτικότητα της δημόσιας παρέμβασής του συμβουλίου των εκπροσώπων στη βάση της

μεταναστευτικής κοινότητας όσο στην επιτελεσματικότητα που χρεώνεται στην πράξη, η δημόσια και δια γυμνού οφθαλμού απόδειξη της νομιμότητας του μεταναστευτικού υποκειμένου -κατόπιν της έγκλισης του κυρίαρχου. Η επιτυχία του συστήματος έλεγχου και πειθάρχησης υποστηρίζεται από την αποτυχία του υποκειμένου να μιμηθεί ικανώς και επαρκώς το πρότυπο του νόμου, σημειώνεται στην ίδια την αποτυχία της μιμητικής εξουσιαστικής τεχνολογίας που επιστρατεύει. Η αναποτελεσματικότητα και αποσπασματικότητα της μίμησης μαρτυρά μια οντολογία της εξουσίας, μια κυβερνο-λογική οργανωμένη στην αποσύνθεση και το θάνατο της ταυτότητας προς μίμηση, της ίδιας της μετωνυμικής παρουσίας της αποικιακής ταυτότητας, διαιωνίζοντας την ελευθερία στην κυκλοφορία των σημείων του κινδύνου και του τρόμου.

Γ. Αναζητώντας τον χρόνο στη μίμηση

Δεν ήταν στην πρόθεση μου ούτε και στις δυνατότητες της παρούσας ανθρωπολογικής δοκιμασίας να υποστηρίξω μια εθνογραφική αποκωδικοποίηση της απεργίας πείνας των τριακοσίων μεταναστών εργατών με άξονα ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάλυσης προσανατολισμένο στη μίμηση. Εντούτοις, προέκρινα ως ζωτικής σημασίας, με όρους αξιοπιστίας και ευελιξίας, την κριτική αντιπαράθεση αυτής της απόπειρας με αναγνωρισμένες ερμηνευτικές προτάσεις αυτολιμοκτονικών και άλλων αυτοκαταστροφικών τεχνικών. Σκοπός ήταν να διαμορφωθεί ένα γόνιμο πεδίο προβληματισμού που θα επιτρέπει την επανεξέταση και άρα τον εμπλουτισμό της εθνογραφικής μελέτης μου πάνω στην απεργία πείνας. Το αποτέλεσμα μοιάζει με ένα σύμπλεγμα παρατηρήσεων υπό μορφή σύνοψης που δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει συνεκτικό σχήμα ανάλυσης καθώς συγκεντρώνει ετερόκλητες ποιότητες μίμησης, συντίθεται στις διασταυρώσεις των προεκτάσεων τους και των διαψεύσεων τους, οργανώνοντας τη σκέψη μου στην εμπέδωση της διαλεκτικής τους επικοινωνίας πάνω στο χρόνο της αυτολιμοκτονικής τεχνολογίας.

Αν η σύλληψη και εκτέλεση ενός σχεδίου τελετουργικής αυτολιμοκτονίας μεταναστών ανασφάλιστων εργατών στο μητρο-πολιτικό πυρήνα του κυρίαρχου καθεστώτος απελευθερώνει γραμμές υπ-εξαίρεσης της ταυτότητας λειτουργίας του, τότε προσκαλεί και σε αναδιαπραγμάτευση των παραμέτρων προσδιορισμού και εννοιολόγησης του πολιτικού σώματος που την τεκμηριώνει. Ο τρόμος που γεννά στην μοιραία της κατάληξη η παράσταση αυτολιμοκτονίας, εκβιάζει την έκθεση μιας πολιτικής οικονομίας της τρομο-κρατίας που συνθλίβει το υποκείμενο της κίνησης αντίστασης εν μέσω γραφειοκρατικοποιημένων διατυπώσεων του κοινωνικού και πολιτικού αποκλεισμού του. Το υποκείμενο του απεργού πείνας εκτοπισμένο στα σύνορα της κυρίαρχης ευρωζωνικής μεταναστευτικής εντολής, από-κλεισμένο σε συνθήκες γονιμοποίησης του θανάτου, πολιτικές και κοινωνικές κατεξοχήν υλικές και καθημερινές, αναδεικνύει στην πράξη της αυτολιμοκτονίας το σώμα ως έσχατο σύνορο του πολιτικού εαυτού.

Ένα σώμα που αποδημεί, διασχίζει και διαρρηγνύει σύνορα, αποκαλύπτει κατ' αρχήν θολές τις οριοθετήσεις, καταδικασμένες να ορίζονται στην αίρεση τους, τις αποδομεί τελετουργικά στην αποσύνθεσή του με το βλέμμα στραμμένο σε μια νεορεαλιστική σχεδόν κινημα-το-γράφησή τους. Μια τέτοια απεικονιστική γραμμή ενσωματώνει το τέχνασμα της αυτολιμοκτονικής σκηνοθεσίας στο υποκείμενο της δράσης. Αισθητοποιεί το δημοσιο-γραφικό βλέμμα κατά την αναπαράσταση της εξαίρεσης προλογίζοντας την αισθητικοποίηση των όρων συγκρότησης του πολιτικού σώματος. Η κάμερα, ο φωτορεπόρτερ, η όλη δημοσιογραφική κάλυψη, πρωταγωνιστούν στο κάδρο της διαμετακόμισης των λιπόθυμων σωμάτων, καταθέτουν ένα σχόλιο, παρεμβαίνουν πάνω στην δημοσιογραφική αναπαράσταση του γεγονότος. Το ειδησεογραφικό βλέμμα, ακόρεστο, εισβάλλει στο κάδρο της αποσύνθεσης, το μονοπωλεί, οικειοποιείται όλη την επιφάνεια του θέματος, γίνεται το ίδιο εικόνα που εξαφανίζει το σώμα της αποσύνθεσης, το εκτοπίζει, καταναλώνει το αναπαραστατικό θέμα και ανακυκλώνει την εικόνα.

Το σκηνοθετικό τέχνασμα προετοιμάζεται στην οικονομία τέτοιων πλάνων, αμοντάριστων και μη, εκβάλλοντας στην αμφισημία της απροσδιοριστίας που τέμνει εγκάρσια το σενάριο της μίμησης ως εξουσιαστικής βιο-μηχανικής εντολής παραγωγής. Εντοπίζεται στην αποτυχία των εξουσιοδοτημένων και μη εκδοχών της ετερότητας να παραχθούν κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση των προτύπων και των

επιταγών του κυρίαρχου λόγου. Ενσαρκώνεται σε υποκείμενα σχεδόν ίδια αλλά όχι ακριβώς, που διαπραγματεύονται με την παρουσία τους την ταυτότητα του αναπαραστατικού κάδρου. Μια ταυτότητα αποσύνθεσης που εξαφανίζει ζωντανά στην κάμερα τη φωτογραφική λογική παραγωγής του, καθώς προτάσσει τη διαφορά και την απόκλιση, την διάβρωση του κυρίαρχου λόγου.

Η ανεπάρκεια της αποικιο-κρατικής τεχνολογίας απέναντι στις ιστορικές επιταγές του καταγωγικού της μύθου, η αποτυχία να ελέγξει τις ετερότητες που την εξουσιοδοτούν (νόμιμες και παράνομες, σύννομες και μη) αποκαλύπτει τις δύο πλευρές του μιμητικού νομίσματος. Αποτυπώνει το πολιτισμικό νόημα της μίμησης στο χρόνο ανάπτυξής της. Είναι η ποιότητα του χρόνου της αυτολικοκτονικής πράξης που επιτρέπει στην σκηνοθεσία ν' αναπνεύσει όλη αυτή την συν-δια-αλλαγή, όλο αυτό το αδιάκοπο πήγαινε-έλα, τις αντινομίες και ανακολουθίες των ποιοτήτων της μίμησης μεταξύ των σημείων εξουσίας και αντίστασης.

Είναι ο χρόνος της μίμησης που ενσαρκώνει μετωνυμικά καθώς εδαφοποιεί τις θεατρικές της καταβολές στο πεδίο του καθημερινού – σχεδόν, όχι ακριβώς. Ο μη αναστρέψιμος χρόνος της απεργίας πείνας ανατρέπει το νόμο εξέλιξης της θεατρικής δραματουργίας που οικειοποιείται, αφαιρεί τις μυθοπλαστικές αναφορές της μίμησης στην μακάβρια πορεία προς την οριστική αποσύνθεση. Η σκηνοθεσία της πράξης, όμως, περιστρέφεται γύρω από ένα άτομο που αναπνέει και νοσηματοδοτεί την ελευθερία του μέσα από τη συμμετοχή στην αναπαράσταση ενός σώματος διεκδίκησης πολιτικών αιτημάτων, ενός συλλογικού αντιπροσωπευτικού σώματος που συγκροτείται με όρους θεατρικότητας στο πεδίο του καθημερινού. Η ακτιβιστική λογική των τριακοσίων υπηρετεί την αυτοκυρίαρχηση μεταξύ της υποκειμενικότητας του μετανάστη-εργάτη που συλλαμβάνεται υπό καθεστώς αναστολής εκτέλεσης της απέλασης και της θεατρικής ετερότητας του, ενός σώματος που αποσυντίθεται ως αναπόσπαστο μέλος της κίνησης ανυπακοής στη μεταναστευτική εντολή. Υπ' αυτή την έννοια ο ακτιβισμός των τριακοσίων προγραμματίζει την απεργία πείνας ως μια μορφή οικειοποίησης της κυριαρχικής διάκρισης μεταξύ σώματος και υποκειμένου εαυτού, η οποία όμως στο χρόνο ανάπτυξης της λειτουργεί ως συγκολλητική ουσία του πολιτικού σώματος διαμαρτυρίας.

Η αναπαράσταση της διάκρισης που επιβάλλει η κυρίαρχη λογική μεταξύ ατομικού σώματος και πολιτικού υποκειμένου κλίνεται σε χρόνο αποδομητικό. Ο

χρόνος της αποσύνθεσης στην απεργία των τριακοσίων απομυθοποιεί τη διάκριση του ατόμου ως ύλη (φυσικό σώμα) και πνεύμα-εαυτό (κοινωνικοπολιτικό σώμα). Αρθρώνει εκ νέου το άτομο ως την αδιαπραγμάτευτη ενότητα μεταξύ των δύο φυσικών πόλων αυτοπροσδιορισμού του, βιολογικό και κοινωνικοπολιτικό, κατεξοχήν αυτοκυρίαρχο. Η απεργία πείνας των τριακοσίων είναι σκηνοθετημένη με τέτοιο τρόπο που προβληματοποιεί την αντικειμενοποίηση του σώματος στο πλαίσιο της αυτολιμοκτονικής τεχνολογίας. Είναι οργανωμένη γύρω από την θεατρική αναπαράσταση της πολιτικής οργανοποίησης του ανθρώπινου σώματος. Συντάσσεται πάνω στη διχοτόμηση του ατόμου μεταξύ του σώματος που ενώ αντικειμενοποιείται καθίσταται οργανικό μέλος ενός πολιτικού σώματος ανυπακοής στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική εντολή και του μεταναστευτικού υποκειμένου που συλλαμβάνεται υπό καθεστώς αντικειμενοποίησης, τρομοκρατημένο και τρομοκρατικό συνάμα. Υπ' αυτή την έννοια η αυτοκυρίαρχηση του υποκειμένου στο μεταίχμιο του βιολογικού και πολιτικού θανάτου κατά την μακάβρια αναπαράσταση της στο χρόνο εκδήλωσης της απεργίας πείνας δεν φωτογραφίζει μόνο παρούσες τις πολιτικές ποιότητες του ατομικού σώματος, αλλά την ίδια τη συγκρότηση του πολιτικού σώματος στο όνομα της ισότητας και της δικαιοσύνης που επιβάλλει η επιτελεστική αποκατάσταση των κοινωνικοπολιτικών όρων ύπαρξης ενός ατόμου. Το πολιτικό σώμα διαμαρτυρίας και ανυπακοής που συγκροτούν οι απεργοί πείνας δεν συντίθεται, ενσαρκώνεται στην υλικότητα ενός εκάστου εκ των τριακοσίων.

Το σκηνοθετικό τέχνασμα μοιάζει να υπηρετεί τη νεορεαλιστική θραυσματικότητα των χαρακτήρων που πλάθει στην αποσπασματική -ανολοκλήρωτη και εικονική, αναπαράσταση της αποικιακής εξουσίας του κυρίαρχου λόγου. Μια τέτοια αναπαράσταση, μετωνυμική, υπονοεί την αναδιτύπωση και αναδιαπραγμάτευση της ίδιας της αντικειμενοποιητικής βίας που χρεώνεται η αυτολιμοκτονία ως μιμητική πρακτική της κυριαρχικής εξουσίας εξαίρεσης από το δικαικό πλέγμα προστασίας της ζωής. Η σκηνοθεσία της απεργίας πείνας των τριακοσίων ορκίζει πρωταγωνιστή των κοινωνικών αναπαραστάσεων το αυτοκυρίαρχο άτομο και όχι τη βία, ένα άτομο που υπακούει στη βούληση χειραφέτησης και αυτονομίας· την αρθρώνει στην αποδημητική του κίνηση από την περιφέρεια στο κέντρο καθώς ορκίζεται στην εθνότητα μετανάστης. Η αναπαράσταση της κίνησης του στο δημόσιο χώρο – ψηφιακό, τηλεοπτικό, φυσικό, σωματικό, υποστηρίζει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ περιφέρειας και κέντρου, παρεκκλίνει από το πρότυπο της κυρίαρχης

μεταναστευτικής ανάλυσης. Η κίνηση μιμείται τον από-κλεισμό του μεταναστευτικού υποκειμένου, ισορροπεί στο διάκενο βιολογικού και πολιτικού πεδίου, μετεωρίζει τον ίλιγγο του θανάτου που υπαγορεύει η γραφειοκρατικοποιημένη ρητορική εκμετάλλευσης των οικο-νομικών μεταναστών και αναπαράγει διαπραγματευόμενη η απεργία πείνας. Η βία δεν πρωταγωνιστεί, είναι επίδικο διαπραγμάτευσης.

Υπ' αυτή την έννοια κλίνω προς την άποψη που διαβάξει τέτοιες πράξεις μέσα από το χρόνο εκδήλωσής τους, τα σημεία και τις ποιότητες που αποδεσμεύουν στην υλοποίησή τους. Όταν εστιάζω στο χρονοτοπικό περιβάλλον εκδήλωσής τους, δεν παραγνωρίζω την κατάληξη ως καθοριστικό, σχεδόν αποφασιστικό στοιχείο ερμηνείας –όχι όμως ακριβώς. Υπογραμμίζω, απλώς, ότι στις χρονοτοπικές συντεταγμένες απελευθερώνονται οι ποιότητες που αρθρώνει κάθε φορά η διαλεκτική πράξης-λόγου στην απεργία πείνας. Στις συντεταγμένες του χρόνου και του χώρου σημειώνεται, εν προκειμένω, η ανεπάρκεια από την οποία υποφέρει η αποικιο-κρατική βιο-μηχανία παραγωγής του κυρίαρχου λόγου, διαφορετικά η αναπαραγωγή υποκειμένων αποσύνθεσης, νόμιμων μεταναστευτικών σχεδόν ίδιων άλλα όχι ακριβώς και παράνομων μεταναστευτικών που οικειοποιούνται την αντικειμενοποιητική βία του κυρίαρχου προκειμένου να την διαπραγματευτούν. Σ' αυτή τη σχεδιαγράμμιση η ανεπάρκεια απαντάται ταυτόχρονα ως προϋπόθεση και εγγύηση για την εμπέδωση και προώθηση της αποικιο-κρατικής λογικής και της τρομοκρατικής πολιτικής οικονομίας που τη συνοδεύει. Η αναπαραγωγή της αποικιοκρατικής διάψευσης προδίδει μια ολόκληρη οικονομία διαχείρισής των υποκειμένων της αποδημίας και της ελευθερίας της κίνησης. Σκιαγραφεί την οικονομία της αποδημίας των συναισθημάτων του φόβου και της απειλής που κυκλοφορούν ελεύθερα μεταξύ σωμάτων καταδικασμένων να πρωταγωνιστούν σε αδιέξοδες ιστορίες τρομολαγνίας για την υγεία και ενότητα του κυρίαρχου πολιτικού σώματος καθώς χαράσσουν πάνω του ομόκεντρους κύκλους εξαίρεσης και διάκενες ζώνες θανάτου, πολιτικού, κοινωνικού, βιολογικού σε κάθε περίπτωση φυσικού. Αν η απεργία πείνας αναδεικνύει στην πράξη της αυτοκαταστροφής τη διάκριση μεταξύ βιολογικής και πολιτικής ζωής ως κατεξοχήν γλωσσολογικό σφάλμα, η πολιτική οικονομία της διαχείρισης των εξαιρέσεων που ενεργοποιεί, την αποκωδικοποιεί ως μορφή αντίστασης στο σημείο όπου βιοπολιτικές και θανατοπολιτικές διατυπώσεις διασταυρώνονται, συγκροτούν στην αλληλοπαθή διαλεκτική τους συσχέτιση ένα νέο περιβάλλον τροπικοτήτων της κυρίαρχης εξουσίας.

Παράρτημα

ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΠΕΡΓΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2011

Είμαστε μετανάστες και μετανάστριες από όλη την Ελλάδα. Ήρθαμε εδώ διωγμένοι από τη φτώχεια, την ανεργία, τους πολέμους, τις δικτατορίες. Οι πολυεθνικές της Δύσης και οι πολιτικοί υπηρέτες τους στις πατρίδες μας, δεν μας άφησαν άλλη επιλογή από το να ρισκάρουμε τις ζωές μας 10 φορές για να έρθουμε μέχρι την πόρτα της Ευρώπης. Η Δύση που καταληστεύει τον τόπο μας, με το απείρως καλύτερο βιοτικό επίπεδο από εκεί, είναι για μας η μοναδική ελπίδα να ζήσουμε σαν άνθρωποι. Ήρθαμε (με κανονική ή όχι είσοδο) στην Ελλάδα και δουλεύουμε για να ζήσουμε εμείς και τα παιδιά μας. Βρισκόμαστε στην αναξιοπρέπεια και στο σκοτάδι της παρανομίας για να ωφελούνται οι εργοδότες και οι υπηρεσίες του κράτους από την άγρια εκμετάλλευση της εργασίας μας. Ζούμε από τον ιδρώτα μας και με το όνειρο κάποια στιγμή να αποκτήσουμε ίσα δικαιώματα με τους έλληνες συναδέλφους.

Το τελευταίο καιρό τα πράγματα έχουν γίνει πολύ δύσκολα για εμάς. Όσο κόβονται οι μισθοί και οι συντάξεις, όσο ακριβαίνουν τα πάντα, τόσο ο μετανάστης παρουσιάζεται ως φταίχτης, ως ο υπαίτιος για την εξαθλίωση και την άγρια εκμετάλλευση των ελλήνων εργαζομένων και μικροεπιχειρηματιών. Η προπαγάνδα φασιστικών και ρατσιστικών κομμάτων και οργανώσεων έχει πλέον γίνει η επίσημη γλώσσα του κράτους για το μεταναστευτικό. Η φρασεολογία τους αναπαράγεται πλέον αυτούσια από τα ΜΜΕ όταν μιλάνε για εμάς. Οι «προτάσεις» τους πλέον εξαγγέλλονται ως κυβερνητικές πολιτικές. Τείχος στον Έβρο, πλωτά στρατόπεδα και ευρωστρατός στο Αιγαίο, πογκρόμ και τάγματα εφόδου στις πόλεις, μαζικές απελάσεις. Πάνε να πείσουν τους έλληνες εργαζόμενους, πως συνιστούμε ξαφνικά απειλή για αυτούς, πως εμείς φταίμε για την πρωτοφανή επίθεση που δέχονται από τις ίδιες τους τις κυβερνήσεις.

Η απάντηση στο ψέμα και στη βαρβαρότητα πρέπει να δοθεί τώρα και θα την δώσουμε εμείς οι μετανάστες και μετανάστριες. Μπαίνουμε μπροστά με τη ζωή μας για να σταματήσουμε τώρα την αδικία σε βάρος μας. Ζητάμε την νομιμοποίηση όλων των μεταναστών/τριών, ζητάμε ίσα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους έλληνες εργαζόμενους και εργαζόμενες. Ζητάμε από τους έλληνες συναδέλφους μας εργαζόμενους, από κάθε άνθρωπο που τώρα υποφέρει κι

αυτός από την εκμετάλλευση του ιδρώτα του, να σταθεί δίπλα μας. Να στηρίξει τον αγώνα μας, για να μην αφήσει να επικρατήσει και στο δικό του τόπο το ψέμα και η αδικία, ο φασισμός και η απολυταρχία των πολιτικών και οικονομικών ελίτ. Αυτό δηλαδή που έχει επικρατήσει και στις δικές μας πατρίδες και μας ανάγκασε να ξενιτευτούμε για να μπορέσουμε να ζήσουμε με αξιοπρέπεια, εμείς και τα παιδιά μας.

Δεν έχουμε άλλο τρόπο για να ακουστεί η φωνή μας, για να μάθετε το δίκιο μας. Τριακόσιοι (300) από εμάς ξεκινάμε Πανελλαδική Απεργία Πείνας σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, στις 25 του Γενάρη. Βάζουμε την ζωή μας σε κίνδυνο, γιατί έτσι κι αλλιώς δεν είναι ζωή αυτή για ένα αξιοπρεπή άνθρωπο. Προτιμούμε να πεθάνουμε εδώ, παρά τα παιδιά μας να ζήσουν αυτά που περάσαμε εμείς.

Ιανουάριος 2011

Η Συνέλευση των μεταναστών απεργών πείνας

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

ΑΠΟΦΑΣΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΑΠΕΡΓΩΝ ΠΕΙΝΑΣ

Εμεις οι 250 μετανάστες απεργοί πείνας

που είμαστε ήδη στην 3η ημέρα απεργίας στη Νομική, διεκδικώντας νομιμοποίηση ως αυτονόητο δικαίωμά μας, μαθαίνουμε για τις συζητήσεις που εξελίσσονται γύρω από το αίτημά μας, τις ανακρίβειες, τα ψέματα και τη σκόπιμη διαστρέβλωση της αλήθειας. Δεν ξέραμε αν την κατάσταση ευθύνεται η κυβέρνηση ή τα ΜΜΕ, αλλά είναι απαράδεκτο την ώρα που εμείς έχουμε εκδώσει δελτία τύπου, είχαμε αφήσει ανοιχτό το χώρο απεργίας από την 1η μέρα στους δημοσιογράφους και έχουμε στείλει εκπροσώπους μας στην πανεπιστημιακή κοινότητα και την κυβέρνηση, να λέγονται όλα αυτά τα ψέματα. Έτσι λοιπόν, θέλοντας να βάλουμε τα πράγματα στην θέση τους και να μάθουν όλοι την αλήθεια, δηλώνουμε τα παρακάτω:

1. Δεν είμαστε αυτό που παρουσιάζεται από τα ΜΜΕ, οι καημένοι, οι πάμφτωχοι, χωρίς σπίτι, δουλειά και ρούχα μετανάστες κ.λ.π. Και σπίτια έχουμε και συγγενείς και δουλειές στις πόλεις που αφήσαμε πίσω μας. Δεν ψάχναμε κατάλυμα εδώ στην Αθήνα αλλά ήρθαμε για να παλέψουμε (όσο αντέξει ο οργανισμός μας) για τη νομιμοποίηση μας, τα δικαιώματά μας και για αξιοπρεπείς όρους ζωής.

2. Δεν είχαμε σκοπό να ενοχλήσουμε κανένα. Από την αρχή ξέραμε ότι στο χώρο που θα μπαίναμε δε θα γινόντουσαν μαθήματα. Σεβόμαστε και προστατεύουμε το χώρο που φιλοξενεί τον αγώνα μας και χαρήκαμε πολύ όταν πληροφορηθήκαμε ότι η σχολή λειτουργεί ξανά κανονικά.

3. Αποφασίζουμε μόνοι μας και ανεπηρέαστοι μέσα από τις συνελεύσεις μας (των απεργών). Δεν κρύβεται κανένας ούτε μπροστά μας αλλά ούτε και πίσω μας. Και δεν δεχόμαστε καθοδήγηση από κανέναν! Ζητήσαμε βοήθεια και από την αρχή στάθηκαν δίπλα μας Έλληνες και ξένοι αλληλέγγυοι και τους ευχαριστούμε πολύ για αυτό. Δε θα ξεχάσουμε ποτέ πόσο πολύ μας βοηθάνε σε αυτόν τον αγώνα μας.

4. Δηλώνουμε την αλληλεγγύη μας σε όλους τους πρόσφυγες που αυτή τη στιγμή πραγματοποιούν απεργία πείνας με σκοπό τη νομιμοποίηση τους (προπύλαια και πολυτεχνείο) και ζητάμε από την κυβέρνηση να ικανοποιήσει τα αιτήματά τους.

5. Σήμερα δεχτήκαμε πρόταση μετεγκατάστασης με συγκεκριμένους όρους. Οι βασικοί λόγοι για τους οποίους αυτή η μετεγκατάσταση είναι αδύνατη είναι οι εξής τρεις:

α) Στον προτεινόμενο χώρο μπορούν να είναι μέσα μόνο οι απεργοί και όχι οι αλληλέγγυοι.

β) Ο χώρος αυτός θα φρουρείται από την αστυνομία, γεγονός το οποίο όχι μόνο δε θα λύσει προβλήματα αλλά θα δημιουργήσει και εντάσεις.

γ) Η προτεινόμενη λύση είναι μόνο προσωρινή και δεν δίνει μόνιμη λύση.

Εμείς οι μετανάστες οι οποίοι αναγκάζομαστε να περιπλανιόμαστε σε όλο τον κόσμο, δεν θέλουμε να αναγκαστούμε να περιπλανηθούμε και κατά τη διάρκεια της απεργίας πείνας. Ωστόσο δηλώνουμε ότι παραμένουμε ανοιχτά σε προτάσεις οι οποίες όμως θα πληρούν τους όρους του αγώνα μας. Ακόμα γνωρίζουμε ότι δεν συντρέχει λόγος ασύλου. Καλούμε λοιπόν την Κυβέρνηση να μην ασχολείται με αυτό το θέμα, αλλά να εστιάσει στο δίκαιο αίτημά μας και τη λύση του. Τέλος καλούμε όσους αλληλέγγυους το επιθυμούν να παραβρεθούν στη συγκέντρωση αλληλεγγύης , η οποία θα πραγματοποιηθεί αύριο το απόγευμα... έξω από τη Νομική σχολή.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Adorno, T. (1973). *Negative Dialectics*. New York. Continuum Books.

Agamben, G. (2005). *State of Exception*. Translated by Kevin Attell. Chicago: University of Chicago Press.

Ahmed, S. (2004) “Affective Economies.” *Social Text* 22, no. 2 79 (summer?): 117–39.

Arendt, H. (1951). *The Decline of the Nation-State and the Ends of the Rights of Man*, in *The Origins of Totalitarianism*

Athanasiou, A. (2017). *Agonistic Mourning: Political Dissidence and the Women in Black*. Edinburg University Press.

Axel, B. K. (2002) *The Diasporic Imaginary*. *Public Culture* 14, no. 2: 411–28.

Azoulay, A. (2008). *The Civil Contract of Photography*. Zone Books.

Bakhtin, M. (1993). *Toward a Philosophy of the act*. University of the Texas Press, Austin, TX.

Balibar, E. (2002) *Politics and the Other Scene*, Verso, London.

Bargu, B. (2014). *Starve and Immolate - The Politics of Human Weapons*, Columbia University Press

Bauman, Z. (2004). *Wasted Lives: modernity and its outcasts*. Cambridge: Polity Press.

Bozzoli, B., “Why Were the 1980s ‘Millenarian’? Style, Repertoire, Space and Authority in South Africa’s Black Cities,” *Journal of Historical Sociology* 13 (2000): 79.

Benjamin, W. (1996) *Critique of Violence*. Selected Writings, vol. 1: 1913-1926, ed. Marcus Bullock and Michael W. Jennings, 236-252. Cambridge.: Belknap Press of Harvard University Press.

Bhabha, H. (1994). Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discourse. in *The Location of Culture*. pp. 85-92. Διαθέσιμο εδώ: <https://prelectur.stanford.edu/lecturers/bhabha/mimicry.html>

Bigo, D. (2007). Detention of Foreigners, States of Exception, and the Social Practices of the Control of the Banopticon. In *Borderscapes: Hidden Geographies and Politics at Territory's Edge*, ed. Prem Kumar Rajaram and Carl Grundy-Warr, 3-33. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Brioni, S. (2011). Zombies and the Post-colonial Italian Unconscious: Lucio Fulci's *Zombi 2* (1979), *Cinergie* no. 4, il cinema e le altre arti.

Buck-Morss, S. (1984). The Flaneur, the sandwichman and the whore: the politics of loitering, *New German Critique*, 99-153

Burman, J. (2006) Absence, "Removal", and Everyday Life in the Diasporic City: Antidetention/ Antideportation Activism in Montreal, *Space and Culture*, 9 (3), 279–93.

Butler, J. (1993), *Endangered/Endangering: Schematic Racism and White Paranoia*. In *Reading Rodney King, Reading Urban Uprising*, edited by Robert Gooding-Williams, 15-22. New York: Routledge.

Chow, R. (2002) *The Protestant Ethnic and the Spirit of Capitalism*. New York: Columbia University Press.

Derrida, J. (1986). *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971-2001*, Stanford, CA: Stanford University Press

Edkins, J. & Pin-Fat, V. (2005). Through the Wire: Relations of Power and Relations of Violence. *Millennium: Journal of International Studies* 34, no. 1: 1-24.

Evreinov, N. (1930) *Le Theatre dans la vie*. Paris: Stock.

Faust, D. J. (2008). *This Republic of Suffering: Death and The American Civil War*. New York: Alfred A. Knopf.

Feldman, A. (1991). *Formations of Violence: The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*. University of Chicago Press.

Feral, J. (2002). *Theatricality: The Specificity of Theatrical Language*. Bermingham, P. R. tr. *SubStance*, vol. 31, No. 2/3, Issue 98/99. pp 94-108.

Guytisoló, J. (2003). *Espana y sus ejidos*. Madrid: Editorial Muley Rubio.

Heidegger, M. (1927). *Being and Time* (μτφρ. J. Stambaugh), State University of New York Press, Albany.

Hobbes, T. (1651). *Leviathan or the Matter, Form and Power of a Commonwealth Ecclesiastical and Civil*

Hughes, J. & Parry, S. (2016). *Theatricality and gesture as citizen media: composure on a precipice*. *Citizen Media and Public Spaces: diverse expressions of citizenship and dissent*. Baker, M. & Blaagaard, B. B. ed. 79-96.

Isin, F. E. (2008). *Theorizing Acts of Citizenship*. *Acts of Citizenship*, Engin F. Isin & Greg M Nielsen, ed. p. 15-44.

Koshy, S. (2001) *Morphing Race into Ethnicity: Asian Americans and Critical Transformations of Whiteness*. *boundary 2* 28, no. 1: 153–94.

Kovras, I. & Robins, S. (2016). *Death as the border: Managing, missing migrants and unidentified bodies at the EU's mediterranean frontier*, *Political Geography* 55, p. 40-49

Lemke, T. (2005). *A Zone of Indistinction: A Critique of Giorgio Agamben's Concept of Biopolitics*. *Outlines: Critical Social Studies* 7, no. 1: 3-13.

Levinas, E. (1978). *Otherwise than Being or Beyond Essence*, (trans. A. Lingis), Kluwer, Dordrecht.

Maddrell A. & Sidaway D. J. (2010). Bringing a Spatial Lens to Death, Dying, Mourning and Remembrance, *Deathscapes: Spaces of Death, Dying, Mourning and Remembrance*.

Mauss, M. ([1935]1992) 'Techniques of the Body', in Jonathan Crary and Sanford Kwinter (eds) *Incorporations*, Zone Books : New York, 455–77.

Mbembé, J. A., & Meintjes, L. (2003). Necropolitics. *Public culture*, 15(1), 11-40.

Mbembe, J. A. (2018). The Idea of a borderless world, "Africa is country", όπως ανακτήθηκε από , τελευταία πρόσβαση 20 – 03 – 2019 Διαθέσιμο εδώ: <https://africasacountry.com/2018/11/the-idea-of-a-borderless-world>

Mitropoulos, A. (2006) 'Autonomy, Recognition, Movement', *The Commoner*, 11, 5–14.

Nair, P. (2012). The body politic of dissent: the paperless and the indignant. *Journal Citizenship Studies*, 783-792.

Nyers, P. (2008). No One Is Illegal Between City and Nation. *Acts of Citizenship*, 160-182.

Owens, P. (2009). Reclaiming 'Bare Life'? Against Agamben on Refugees. *International Relations* 23, no. 4: 567-82

Pokornowski, S. (2013) *Insecure Lives: Zombies, Global Health, and the Totalitarianism of Generalization*, *Literature and Medicine* 31/2, 216-234.

Puar, J. (2007). *Terrorist Assemblages: homonationalism in queer times*. Duke University Press.

Rancière, J. (2006), *Our Police Order: What Can Be Said, Seen, and Done*, *Le Monde Diplomatique* (Oslo).

Rodriguez, N. (1996) *The Battle for the Border: Notes on Autonomous Migration, Transnational Communities, and the State*, *Social Justice*, 23 (3), 21–37.

- Rousseau, J. J. (2014). *The Social Contract or Principles of Political Right*.
- Sayad, A. (2004). *The Suffering of the immigrant*. Cambridge: Polity Press.
- Scanlan, S.J. Stoll, C. & Lumm, K. (2008). Starving for change: The hunger strike and nonviolent action, 1906–2004. In *Research in social movements, conflicts and change* (pp. 275-323). Emerald Group Publishing Limited
- Schmitt, C. (2006) *Political Theology: Four Chapters on the concept of sovereignty*. Edited by George Schwab. Translated by Tracy Strong. Chicago: University of Chicago Press.
- Spivak, C. G. (2003). *Death of a Discipline*, New York: Columbia University Press.
- Taussig, M. (2008). *The colonial mirror of prудuction. Shamanism, Colonialism and The Wild Man: a study in terror and healing*. The University of Chicago Press.
- Thacker, E. (2011). Necrologies, or, the Death of the Body Politic. *Beyond Biopolitics: Essays on the Governance of Life and Death*, 139-162.
- Walters, William. (2008). Acts of Demonstration: Mapping the territory of (Non-) Citizenship, *Acts of Citizenship*, Engin F. Isin & Greg M Nielsen, ed. p. 182-206
- Welch, M. (2009) Guantanamo Bay as a Foucauldian Phenomenon: An Analysis of Penal Discourse, Technologies, and Resistance. *Prison Journal* 89, no. 1, p 3-20
- Wiegel, S. (2006). The Critique of Violence: Or, the Challenge to Political Theology of Just Wars and Terrorism with a Religious Face. *Telos*, no. 135: 61-76.
- Zavos, A. (2011). Hunger Striking for Rights: the alien politics of immigrant protest, Beyond the “Greek Crisis”, Histories, Rhetorics and Politics. Διαθέσιμο εδώ: <https://culanth.org/fieldsights/hunger-striking-for-rights-the-alien-politics-of-immigrant-protest>
- Ziarek, E. P. (2008). Bare Life on Strike: Notes on the Biopolitics of Race and Gender. *South Atlantic Quarterly* 107, no. 1: 89-105.

Ελληνόγλωσση

Αθανασίου, Α. (2012). Η κρίση ως κατάσταση έκτακτης ανάγκης: κριτικές και αντιστάσεις. Σαββάλα.

Βολοσίνοφ, Ν. Β, (1998). Μαρξισμός και Φιλοσοφία της Γλώσσας. Βασίλης Αλεξίου μτφ. Παπαζήση.

Μπάτλερ, Τζ. & Σπίβακ, Γκ. Τσ. (2015). Τραγουδώντας τον Εθνικό Ύμνο, Μ. Καραβαντά επιμ. μτφ. Τόπος

Παπαηλία, Π. (2008). Οι Φωτογραφίες από το Αμπού Γκράϊμπ: Το σκάνδαλο της «Νέας» Τεχνολογίας και η πολιτική του οπτικού ρεαλισμού. Σύγχρονα Θέματα τ. 102, 69-81.

Τάκης, Α. (2013). Μακροχρόνια διαμένοντες χωρίς χαρτιά: Το «καταραμένο απόθεμα» των ευρωπαϊκών πολιτικών μετανάστευσης και ασύλου, στο constitutionalism.gr.

Τάκης, Α. (2015). Προσφυγικό 2015: Χρονικό μιας προαναγγελλθείσας κρίσης, Διαθέσιμο εδώ: <https://gr.boell.org/el/prosfygiki-krisi-odysseia-pros-tin-eyropi>

Φέλντμαν, Α. (2001). Περί Πολιτισμικής αναισθησίας: Βία και τηλε-οπτικά μέσα ενημέρωσης. Παλιννόστηση Αισθήσεων: Αντίληψη και μνήμη ως υλική κουλτούρα στη σύγχρονη εποχή. Σερεμετάκη Κ. Νάντια επιμ, 183-221

Φουκώ, Μ. (2002). Για την υπεράσπιση της κοινωνίας. (μτφ. Τ. Δημητρούλια), επ. Λυκιαρδόπουλος Γεράσιμος. Εκδ. Ψυχογιός.

Φουκώ, Μ. (2008). Περί Θανάτου, (μτφ. Τ. Δημητρούγια), επ. Μακρυγιώτη εκδ Νήσος. σ. 95-97.

Κινηματογραφία

Romero, A, G. (1978). The Dawn of the Living Dead.

Rossi, G. (2016). Fuocoammare.